

ISSN 1977-0375

eurostat

Metodika un darba dokumenti

Vides izdevumu statistika

Rokasgrāmata par vispārējās valdības un specializēto ražotāju datu vākšanu

2007. gada izdevums

EIROPAS KOMISIJA

Kā iegūt ES publikācijas?

Mūsu maksas publikācijas ir pieejamas tīmekļa vietnē *EU Bookshop* (<http://bookshop.europa.eu>), kurā var izvēlēties tirdzniecības aģentu, lai pasūtītu publikāciju.

Publikāciju biroja tirdzniecības aģentu tīkls aptver visu pasauli. Kontaktinformāciju var saņemt, sūtot ziņu pa faksu (352)2929-42758.

Atbildīgais par šīs publikācijas sagatavošanu:

Rainers Mutmans (*Rainer Muthmann*),
Eurostat E3 – Vide – nodaļas vadītājs

Redaktori

Nensija Šteinbaha (*Nancy Steinbach*), *Eurostat*
Ute Rēvere (*Ute Roewer*), *Eurostat*

Konsultanti

Marija-Hosē Lopesa (*Maria-Jose Lopez*), *Icedd asbl* (Beļģija), Selīna Martina (*Celine Martin*),
Icedd asbl (Beļģija)

Lai iegūtu vairāk informācijas, sazinieties ar *Eurostat*:

Ute Rēvere (*Ute Roewer*), *Eurostat*
Tālr.: (352) 4301 – 37 893
E-pasts: ute.roewer@ec.europa.eu

Šeit izklāstīti tikai konkrēto autoru viedokļi un tie ne vienmēr atspoguļo Eiropas Komisijas nostāju.

Europe Direct ir dienests, kas Jums palīdzēs rast atbildes uz jautājumiem par Eiropas Savienību.

Bezmaksas tālruņa numurs*:

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Atsevišķi mobilo tālruņu operatori liedz piekļuvi tālruņa numuriem, kas sākas ar 00800, vai arī tie par šādiem zvaniem var pieprasīt samaksu.

Plašāku informāciju par Eiropas Savienību skatiet internetā (<http://europa.eu>). Luksemburga: Eiropas Kopienų Oficiālo publikāciju birojs, 2007.

ISBN: 978-92-79-04732-9

ISSN 1977-0375

Kat. Nr. KS-RA-07-012-EN-N

Temats: Vide un enerģētika

Krājums: “Metodika un darba dokumenti”

© Eiropas Kopienas, 2007.

Priekšvārds

Priecājamies, ka varam iepazīstināt ar šo ērti lietojamo rokasgrāmatu, kurā izklāstīts, kā vākt, interpretēt un ziņot datus par vispārējās valdības un specializēto ražotāju vides aizsardzības izdevumiem. Šī rokasgrāmata paredzēta izmantošanai atsaucēm, veicot starptautiskas darbības saistībā ar nacionālajiem kontiem un vides kontiem.

Eurostat darbība aptver vairākas vides kontu jomas. Lai sniegtu informāciju par pašreizējo un turpmāko politiku vides jomā, jāvāc un jāapkopo salīdzināma statistika par izdevumiem vides jomā.

Eurostat uzdevums ir nevis apkopot vides statistikas datus, bet mudināt dalībvalstu iestādes sagatavot un sniegt šādus statistikas datus. *Eurostat* veicina regulāru vides statistikas datu vākšanu un tādu datu sistēmu ieviešanu, kas ļauj regulāri un efektīvi sagatavot šādus statistikas datus.

Līdz šim dalībvalstīs jau īstenoti vairāki ar statistiku saistīti izmēģinājuma projekti, izstrādātas lietojumprogrammas, veikti pētījumi par ieviešanu, un ievērojams skaits projektu joprojām tiek īstenoti. Šajā rokasgrāmatā aplūkots vides statistikas galvenais temats – vispārējās valdības un specializēto ražotāju vides izdevumi.

Šī rokasgrāmata ir izstrādāta kā pilnvērtīgs atsaucē dokumenta par valsts līmeņa datu vākšanas sistēmu. Tā ir praktisks palīglīdzeklis statistikas datu vākšanai par vispārējās valdības un specializēto ražotāju vides aizsardzības izdevumiem, un tajā paskaidrojumu vai dažādu valstu pieredzes piemēru veidā ir aprakstīta katra šā procesa darbība. Rokasgrāmatas nolūks ir apkopot vides izdevumu statistikas standartus, metodes un klasifikāciju. Tai jāatvieglo saskaņotu datu vākšana un apstrāde, kā arī jānodrošina precīzāka un uzlabotāka valstu datu salīdzināšana. Tāpat tajā arī sniegti ieteikumi lietotājiem.

Īpaša pateicība Vides izdevumu statistikas darba grupas un darba grupas “Vides aizsardzības izdevumi” locekļiem, kas radīja iespēju sagatavot šo publikāciju. *Eurostat* īpaši pateicas par ieguldījumu, ko veikuši:

- Federiko Falčitelli (*Federico Falcitelli*) (*Istat* – Itālijas Nacionālais statistikas institūts),
- Rokijs Hariss (*Rocky Harris*) (Vides, pārtikas un lauku departaments, Apvienotā Karaliste),
- Jūlije Hasa (*Julie Hass*) (Norvēģijas statistikas pārvalde),
- Eva Krumpova (*Eva Krumpova*) (Čehijas Statistikas birojs),
- Urzula Laubere (*Ursula Lauber*) (Vācijas Federālais statistikas birojs),
- Marija Karmena Senina Tehedora (*Maria Carmen Senin Tejedor*) (Spānijas Nacionālais statistikas institūts, Spānija),
- Gijs Vandija (*Guy Vandille*) (Federālais plānošanas birojs, Beļģija),

kā arī Tūne Smita (*Tone Smith*) (ESAO), Kristīne Kolshūsa (*Kristine Kolshus*) (Norvēģijas statistikas pārvalde) un Stefans Conevs

(*Stefan Tsonev*) (Bulgārijas statistikas pārvalde).

Eurostat vēlas pateikties arī *Eurostat* Vides kontu komandai – Kristianam Ravē (*Christian Ravets*) un Ulfam Johansonam (*Ulf Johansson*) – par dāsno palīdzību un speciālajām zināšanām.

Rainers Mutmans, *Eurostat* E3 – vides statistikas – nodaļa vadītājs

Satura rādītājs

1. Ievads.....	13
1.1 Politikas konteksts.....	13
1.2 Vides aizsardzības izdevumu statistika	14
1.3 Vides aizsardzības aptvērumš: galvenais mērķis, salīdzinot ar nolūku.....	15
1.4 Tvērums, organizatoriskā struktūra un mērķis	18
1.5 Rokasgrāmatas uzbūve.....	21
2. Vides aizsardzības izdevumu uzskaites un datu ziņošanas sistēma.....	22
2.1 Vides un ekonomiskās uzskaites sistēma (SEEA)	22
2.2 Eiropas Ekonomisko vides datu apkopošanas sistēma (SERIEE)	23
2.3 ESAO/Eurostat kopīgā anketa	30
3. Dažādu ražotāju grupu nozīme.....	33
3.1 Vides aizsardzība ekonomikā.....	33
3.2 Vienību klasifikācija	39
3.2.1 Ražotāju identifikācija.....	39
3.2.2 Specializēto ražotāju klasifikācija NACE.....	45
3.2.3 Ražotāju klasifikācija – JQ un EPEA atšķirības.....	47
3.3 NACE klasifikācijas izmaiņas	51
4. Definīcijas un klasifikācijas.....	54
4.1 Vides aizsardzības darbības	54
4.1.1 Definīcija.....	54
4.1.2 Klasifikācijas.....	59
4.2 Vides aizsardzības izdevumi	63
4.3 VA pakalpojumu mērīšanas elementi – ražošanas puse.....	65
4.3.1 Starppatēriņš.....	67
4.3.2 Atlīdzība darba ņēmējiem	69
4.3.3 Citi ražošanai piemērotie nodokļi.....	69
4.3.4 Citas ražošanas subsīdijas	70
4.3.5 Pamatkapitāla patēriņš.....	70
4.3.6 Neto pamatdarbības pārpalikums	72
4.3.7 Izlaide.....	73
4.3.8 Pašreizējie VA resursi	74
4.3.9 Kapitāla darījumi.....	76

4.3.10	Darbaspēka izlietojums	79
4.3.11	Pamatlīdzekļu krājumi.....	79
4.4	VA pakalpojumu mērīšanas elementi – izlietojuma puse	79
4.4.1	Vides aizsardzības pakalpojumu izlietojuma un cenu jēdziens	82
4.4.2	Vides aizsardzības darbībām paredzēta kapitāla veidošana	83
4.4.3	Pielāgoto un saistīto produktu izlietojums	84
4.5	Īpašie pārvedumi	85
4.5.1	Īpašie pārvedumi <i>EPEA</i>	86
4.5.2	Īpašie pārvedumi <i>JQ</i>	88
4.5.3	Subsīdijas	88
4.5.4	Valdības iekšējie pārvedumi	91
4.6	Nodokļi.....	92
4.6.1	Produktiem piemērotie nodokļi.....	94
4.6.2	Vides nodokļi	95
5.	Datu vākšanas un ziņošanas metodika	98
5.1	Ziņošanas metodes	98
5.1.1	Vispārējā valdība (S13).....	98
5.1.2	Specializētie ražotāji	99
5.2	Galvenie datu avoti, datu vākšanas metodes un ziņošana	99
5.2.1	Budžeta un nacionālo kontu analīze	100
5.2.2	Apsekojumi	112
5.2.3	Reģistri	119
5.2.4	Citi datu avoti	120
5.2.5	Jauktās metodes.....	120
6.	Rezultātu attēlojums un interpretācija	125
6.1	Katra sektora analīze	126
6.2	Dažādu sektoru salīdzinājums	127
6.3	Dažādu jomu salīdzinājums	128
6.4	Vides izdevumu mainīgo lielumu analīze	129
6.5	Ar izdevumu datiem saistītu fizisko datu analīze.....	130
1.	pielikums <i>CEPA</i> klasifikācija	133
2.	pielikums <i>JQ</i> un <i>EPEA</i> tabulas	149
3.	pielikums Dažu budžeta pozīciju/programmu vides izdevumu daļas identifikācijas piemēri	177
4.	pielikums. Itālijas izmantotā izdevumu funkcionālās analīzes metode.....	181
5.	pielikums. <i>Istat</i> lēmuma pieņemšanas shēma (pārskatītā versija).....	193

6. pielikums Bulgārijas anketa par vides aizsardzību un atjaunošanu	198
7. pielikums. Beļģijā izmantoto mainīgo lielumu apraksts	210
Bibliogrāfija	220

Diagrammu saraksts

1.1. diagramma. Vides aizsardzības mērķis, darbības un pasākumi, izdevumi: “konceptuālā ķēde”	16
1.2. diagramma. Vispārējās valdības un specializēto ražotāju vides aizsardzības izdevumu rokasgrāmata, kas saistīta ar citām Eiropā publicētām rokasgrāmatām un vadlīnijām par vides aizsardzības izdevumiem.....	20
2.1. diagramma. Vides aizsardzības preču vai pakalpojumu ražotāju klasifikācijas EPEA....	27
2.2. diagramma. EPEA tabulas	29
3.1. diagramma. Ražotāju klasifikācijas lēmumu pieņemšanas shēma	40
5.1. diagramma. Metodes, kas tiek piemērotas no publiskajiem budžetiem izrietošajām funkcijām.....	108
6.1. diagramma. Vispārējās valdības un specializēto ražotāju VA izdevumi atkritumu apsaimniekošanas jomā, procentos no IKP, visjaunākie pieejamie dati.....	128
6.2. diagramma. Publiskie vides aizsardzības izdevumi katram sektoram Zviedrijā, 2004. gads.....	129
6.3. diagramma. VA ieguldījumu un saražoto atkritumu daudzuma indeksa izmaiņas Vācijā 1995.–2003. gadā.	131

Tabulu saraksts

2.1. tabula. JQ kopsavilkuma rādītāju struktūra.....	32
3.1. tabula. Vides aizsardzības (VA) organizatoriskā struktūra.....	34
3.2. tabula. Valdības vienību klasifikācija	41
3.3. tabula. Ekonomikas vienību klasifikācija EPEA un JQ.....	49
4.1. tabula. Dažu budžeta pozīciju/programmu vides izdevumu daļa	56
4.2. tabula. Dažu budžeta subsīdiu programmu vides izdevumu daļa	57
4.3. tabula. EPE neklasificētās budžeta pozīcijas	58
4.4. tabula. Vides jomas	61

4.5. tabula. COFOG un CEPA atbilstības tabula	62
4.6. tabula. EPEA un JQ galveno mainīgo lielumu salīdzinājums.....	64
4.7. tabula. EPEA un JQ mainīgo lielumu precīzs salīdzinājums – specializēto ražotāju darījumi, kas saistīti ar VA pakalpojumu ražošanu.....	65
4.8. tabula. EPEA un JQ mainīgo lielumu precīzs salīdzinājums – specializēto ražotāju un..	81
vispārējās valdības darījumi saistībā ar VA pakalpojumu un preču izlietojumu.....	81
4.9. tabula. Vispārējās valdības kārtējo pārvedumu kopsavilkuma tabula	92
4.10. tabula. EPEA un JQ mainīgo lielumu precīzs salīdzinājums: nodokļi (PVN, vides mērķnodokļi, citi vides nodokļi).....	93
5.1. tabula. Itālijas reģionālajās pārvaldēs izmantotā “savienošanas sistēma”	105
6.1. tabula. Apvienotās Karalistes valdības sektora neto izdevumi vides aizsardzībai no 1996./1997. līdz 2000./2001. gadam	127
6.2. tabula. VA izdevumi vides jomām, 25 ES dalībvalstu vispārējās valdības, 2000.– 2002. gads, miljonos eiro Eurostat vērtējums	130

Attēlu saraksts

3.1. piemērs. Apvienotās Karalistes valdības darbības vides jomā	36
3.2. piemērs. Vācijas vides darbību attēlojums pa sektoriem	37
3.3. piemērs. Tirgus ražotāju identifikācija –50 procentu noteikuma piemērošana Dānijā	43
3.4. piemērs. Tirgus ražotāju identifikācija – Itālijas piemērs.....	44
3.5. piemērs. Tirgus ražotāju identifikācija – Austrijas piemērs	44
3.6. piemērs. Tirgus ražotāju identifikācija – Beļģijas piemērs.....	44
3.7. piemērs. Tirgus ražotāju identifikācija – Nīderlandes piemērs	45
3.8. piemērs. NACE klasifikācija – piemērs par notekūdeņu savākšanu un attīrīšanu Francijā	46
3.9. piemērs. Notekūdeņu attīrīšana Lietuvā.....	46
3.10. piemērs. Atkritumu apstrāde un notekūdeņu attīrīšana Ungārijā.....	47
4.1. piemērs. Darbību mērķa noteikšana Zviedrijā	59
4.2. piemērs. Sekundāro ražotāju starppatēriņa noteikšana Beļģijā	67
4.3. piemērs. CFC aprēķināšana Apvienotajā Karalistē.....	71
4.4. piemērs. CFC aprēķināšana Nīderlandē.....	72
4.5. piemērs. Beļģijā izmantotā izlaides ierakstīšanas metode	74
4.6. piemērs. Vides izdevumu identificēšana Beļģijā.....	77

4.7. piemērs. Ieguldījumu dotācijas Beļģijā	78
4.8. piemērs. Vides subsīdijas Zviedrijā	90
4.9. piemērs. Nodokļu subsīdijas Nīderlandē	91
4.10. piemērs. Austrijā izmantotā PVN ierakstīšanas metode	94
4.11. piemērs. Citi produktiem piemērotie nodokļi Francijā	95
4.12. piemērs. Īpašie nodokļi Beļģijā	96
5.1. piemērs. Budžeta posteņu klasifikācija Zviedrijā	100
5.2. piemērs. Budžeta posteņu klasifikācija Norvēģijā	101
5.3. piemērs. Nacionālo kontu analīze Dānijā	102
5.4. piemērs. COFOG analīze Spānijā	110
5.5. piemērs. Videi paredzētā bruto pamatkapitāla veidošanas noteikšana budžeta analīzē Beļģijā	111
5.6. piemērs. Budžeta analīzes problēmas Norvēģijā	112
5.7. piemērs. VA izdevumu apsekojums Čehijas Republikā	114
5.8. piemērs. Apsekojumi Lietuvā	116
5.9. piemērs. Apsektie mainīgie lielumi Čehijas Republikā	118
5.10. piemērs. Apsektie mainīgie lielumi Lietuvā	119
5.11. piemērs. Itālijā izmantotā jauktā metode	121
5.12. piemērs. Zviedrijā izmantotā jauktā metode	122

Vārdnīca

Darbības – darbības, ko veic, apvienojot resursus, piemēram, iekārtas, darbaspēku, ražošanas paņēmienus, informācijas tīklus vai produktus, lai radītu konkrētas preces vai pakalpojumus.

Palīgdarbība – galvenās un sekundārās darbības parasti papildina vairākas palīgdarbības, piemēram, uzskaitē, transportēšana, uzglabāšana, pirkšana, pārdošanas veicināšana, remonts, apkope u. tml. Produktus, kuri neveido kapitālu un kuri tiek saglabāti izmantošanai tajā pašā vienībā, dēvē par palīgdarbībām. Līdz ar to palīgdarbības ir darbības, kas vajadzīgas tikai un vienīgi vienības galveno ražošanas darbību papildināšanai, nodrošinot īslaicīga lietojuma preces vai pakalpojumus izmantošanai šajā vienībā.

Centrālā valdība — ietver visas valsts administratīvās struktūrvienības un citas centrālās aģentūras, kuru kompetence parasti attiecas uz visu ekonomisko teritoriju, izņemot sociālās nodrošināšanas fondu administrēšanu.

Vides aizsardzības darbības – darbības (tostarp iekārtu, ražošanas paņēmieni un prakses, informācijas tīklu vai produktu izmantošana), kuru galvenais nolūks ir vākt, attīrīt, samazināt, novērst vai likvidēt piesārņotājus un piesārņojumu vai citādu vides kvalitātes pasliktināšanos, ko izraisījušas cilvēka veiktas darbības.

Vides aizsardzības izdevumu konts (EPEA) – satelītkonti, kas izveidoti, lai aprakstītu pasākumus un saistītos izdevumus, kas veikti, lai kvalitatīvā ziņā aizsargātu vidi, t. i., pret piesārņojumu un vides kvalitātes pasliktināšanos.

Vispārējā valdība – visas institucionālās vienības, kas sniedz pakalpojumus, kuri pēc tam bez maksas vai par ekonomiski nenožīmīgām cenām tiek izplatīti individuālam vai kolektīvam patēriņam, UN kas galvenokārt tiek finansētas no obligātajiem maksājumiem, ko veic citiem sektoriem piederošas vienības, UN kam nav lēmumu pieņemšanas autonomijas.

Tā atbilst EKS 95 kodam S13 un ietver vienības, kas galvenokārt piedalās individuālajam un kolektīvajam patēriņam paredzētu ārpustirgus preču un pakalpojumu ražošanā un/vai nacionālā ienākuma un bagātības pārdalē.

Vispārējai valdībai ir četri apakšsektori, t. i., centrālā, valsts un vietējā valdība, kā arī sociālās nodrošināšanas fondi. Vispārējā valdībā neietver valstij piederošas vienības, kas veic komerciālas darbības, piemēram, valsts uzņēmumus.

Valdības specializētais ražotājs – vienības, ko kontrolē valdība, vai nu padarot par valsts īpašumu (pieder vairāk nekā 50 procenti akciju), vai arī izmantojot īpašus tiesību aktus, neatkarīgi no tā, vai šīs vienības ražo ārpustirgus preces vai pakalpojumus UN vai tām ir lēmumu pieņemšanas autonomija.

Kopīgā anketa (JQ) – ESAO un Eurostat kopīgi sagatavota anketa, ko kopš 1996. gada izmanto vides aizsardzības izdevumu un ieņēmumu datu vākšanai.

Vietējā valdība – saskaņā ar EKS 95 doto definīciju šajā sektorā ietilpst valsts iestādes un/vai struktūras, izņemot sociālās nodrošināšanas fondu vietējās aģentūras, kuru kompetencē ir tikai valsts ekonomiskās teritorijas vietējā teritorija.

Vietējās darbības veida vienības – uzņēmums vai uzņēmuma daļa, kas atbilst vietējai vienībai, kura iesaistās tikai viena veida ražošanas darbībā (kas nav palīgdarbība) vai kuras galvenā ražošanas darbība rada lielāko pievienoto vērtību. Šā veida vienībām nav lēmumu pieņemšanas autonomijas.

Tirgus produkti – produkti, kas tiek pārdoti par ekonomiski nozīmīgu cenu, no pārdošanas sedzot vairāk nekā 50 procentus ražošanas izmaksu. Attiecīgā cena ir cena bez PVN vai citiem nodokļiem, vai subsīdijām.

Ārpustirgus produkti – produkti, kas tiek piedāvāti bez maksas vai par ekonomiski nenozīmīgu cenu.

Galvenā darbība – tirgus ražotājiem tā ir darbība, kuru veicot, attiecīgā vienība gūst vislielāko ieņēmumu daļu (lielāko daļu no bruto pievienotās vērtības). Ārpustirgus ražotājiem galvenā darbība ir tā, kas veido vislielāko ražošanas izmaksu daļu. Šādi definēta galvenā darbība nebūt neveido vairāk nekā 50% no vienības kopējās pievienotās vērtības.

Publiskas sabiedrības – tirgus ražotāji, kuriem nav lēmumu pieņemšanas autonomijas un kuras kontrolē valdības vienības (izmantojot īpašus tiesību aktus vai valdības turēto akciju procentuālo daļu).

Publiskā un privātā partnerība – kompleksa juridiska vienošanās, kas paredzēta, lai privāts uzņēmums un valdības vienība, parasti vispārējās valdības vienība, veiktu kopīgu pamatlīdzekļu kopuma kontroli, kā arī risku un atlīdzību pārvaldību.

Publiskais sektors – kopīgajā anketā šādi tiek apzīmētas vienības, kas veic ārpustirgus darbības, un mājsaimniecības apkalpojošās bezpeļņas organizācijas (MABO).

Sekundārā darbība – darbība, kura neveido lielāko daļu no ražotāja bruto pievienotās vērtības un kuru nav paredzēts izmantot citās šā uzņēmuma vienībās. Ja uzņēmums saglabā šādu papildu darbību, bet reģistrē to kā kapitāla veidošanu, tā tiek reģistrēta arī kā sekundārā ražošana.

Specializētie ražotāji – šādi vides aizsardzības izdevumu kontā tiek apzīmēti visi ražotāji, kuru galvenā darbība ir vides aizsardzības (VA) pakalpojumu sniegšana, neatkarīgi no tā, vai viņi pieder privāto vai publisko ražotāju grupai un veic tirgus vai ārpustirgus darbības.

Kopīgajā anketā šādi tiek apzīmētas visas vienības, kas sniedz vides aizsardzības tirgus pakalpojumus, neatkarīgi no tā, vai viņi pieder privāto vai publisko ražotāju grupai.

Pavalsts valdība — saskaņā ar EKS 95 doto definīciju šis sektors ietver atsevišķas institucionālās vienības, kas pilda dažas valdības funkcijas (izņemot sociālās nodrošināšanas fondu administrēšanu) līmenī, kas zemāks par centrālās valdības līmeni, bet augstāks par vietējās valdības līmeni.

Saīsinājumu saraksts

CEPA – vides aizsardzības darbību klasifikācija

CFC – pamatkapitāla patēriņš

COFOG – valdības funkciju klasifikācija

VA – vides aizsardzība

EPEA – vides aizsardzības izdevumu konts

EPE – izdevumi par vides aizsardzību

EKS '95 – Eiropas Kontu sistēma (1995)

GBAORD – valsts budžeta apropriācijas vai izdevumi pētniecībai un izstrādei

IKP – iekšzemes kopprodukts

GFCF – bruto pamatkapitāla veidošana

VV – vispārējā valdība

JQ – kopīgā anketa

VDVV – vietējās darbības veida vienības

NK – nacionālie konti

NACE — saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija Eiropas Kopienā

NOS – neto pamatdarbības pārpalikums

MABO – mājsaimniecības apkalpojošās bezpeļņas organizācijas

PPP – privātā un publiskā partnerība *PI* – pētniecība un izstrāde *USS* – uzņēmējdarbības strukturālā statistika

SEEA – Integrētā vides un ekonomiskās uzskaites sistēma

SERIEE – Eiropas Ekonomisko vides datu apkopošanas sistēma

NKS – nacionālo kontu sistēma

1. Ievads

Šajā nodaļā aplūkots politikas konteksts, vides aizsardzības izdevumu statistikas struktūra, vides aizsardzības aptvērumš un rokasgrāmatas nolūks un uzbūve.

1.1 Politikas konteksts

Pēdējās desmitgadēs formulētā ilgtspējīgas attīstības koncepcija veido sistēmu, kas veicina nepārtrauktu ekonomisko un sociālo attīstību, nekaitējot videi un cilvēka darbībai būtiskiem dabas resursiem. Ilgtspējīgas attīstības jēdziens kļūst par arvien būtiskāku valstu un starptautiskās attīstības politikas aspektu.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību, jāatzīst, ka dabas resursu un vides kvalitāte un saglabāšana ir cilvēka darbību nepārtrauktības un sociālās un ekonomiskās attīstības pamats. Vairākos starptautiskos līgumos pausta cilvēces apņemšanās ekonomikas attīstību īstenot ar politiku, kas aizsargā vidi.

Eiropas Savienības gadījumā šāda apņemšanās ir izteikta Romas līgumā, kas ir Eiropas Kopienas dibināšanas līgums un grozīts 1986. gadā ar Vienoto Eiropas aktu, skaidri paredzot izstrādāt un īstenot Kopienas vides politiku. Māstrihtas līgumā, kas pieņemts 1992. gadā, izvirzīts mērķis veicināt ilgtspējīgu izaugsmi, vienlaikus saudzējot vidi.

Gadiem ilgi Kopienas vides politikas galvenais mērķis bija izstrādāt tiesisko regulējumu, kas nodrošinātu piesārņojuma izskaušanu un vides aizsardzību. Darbojoties vienotā kopienā, dalībvalstis ir pieņēmušas dažādas politikas un noteikumus, kuru mērķis ir, piemēram, gaisa piesārņojuma un notekūdeņu un atkritumu radītā piesārņojuma novēršana vai samazināšana.

Mūsdienās tiek izmantots arī plašs papildinstrumentu klāsts. Līdztekus juridiskajiem kontroles pasākumiem dalībvalstis ir izveidojušas nodokļu sistēmu, kas piesārņojuma izmaksas iekļauj cenu sistēmā. Valdības var tieši uzlikt nodokļus, kas saistīti ar piesārņojumu, vai izmantot citus ekonomiskus stimulus, piemēram, subsīdijas, lai mainītu ražošanas vai patēriņa paradumus.

Vides aizsardzības darbības var arī īstenot, izmantojot valsts iestāžu un citu ekonomikas sektoru brīvprātīgas vienošanās¹. Šādu vienošanos nozīme Eiropā kļūst arvien lielāka. Tās aptver visas oficiālās daudzpusējās saistības, kuru nolūks ir sasniegt konkrētus mērķus un/vai veikt kompleksas darbības, lai konkrētā laikposmā novērstu vai samazinātu piesārņojumu.

Tā kā visas darbības zināmā mērā neizbēgami ietekmē vidi, katram ekonomikas sektoram ir konkrēts uzdevums un atbildības jomas. Kopējos centienos mazināt negatīvo ietekmi uz vidi ir iesaistītas valdības aģentūras, vietējās varas iestādes, rūpniecības un mājsaimniecības nozares, gan kā ražotāji, gan patērētāji, kā arī citas nozares, piemēram, lauksaimniecības vai būvniecības nozare.

Vides aizsardzības politiku ietekmi uz Eiropas ražošanas un patēriņa sistēmu var izteikt ar trīs dažādiem indikatoriem: pirmais indikators ir tipisko vides aizsardzības darbību pilnveide, otrais indikators ir negatīvās ietekmes mērīšana, bet trešais — efektīvi izdevumi par vides

¹ Piemēram, autobūves nozare ir atbalstījusi Eiropas Savienības emisijas samazināšanas mērķus, savukārt Apvienotās Karalistes ķīmijas rūpniecības nozare ir apņēmusies sasniegt konkrētus vides aizsardzības mērķus.

aizsardzību, kas izriet no saimnieciskās darbības un citām darbībām. Pēdējais minētais ir bieži izmantots reakcijas indikators, kas norāda gan uz sabiedrības grupu un atsevišķu personu, gan valdību centieniem novērst, kompensēt un uzlabot vides stāvokļa pārmaiņas vai pielāgoties tām.

Eiropas Kopienas politikas rīcības programmā attiecībā uz vidi un ilgtspējīgu attīstību “Pretim ilgtspējībai” ir uzsvērts, ka galvenais līdzeklis, kas nepieciešams, lai noteiktu ar ietekmes uz vidi ierobežošanu saistītās izmaksas, ir ticami un salīdzināmi dati, statistika un indikatori.

Komisijas izveidotā Vides tehnoloģiju rīcības plāna (*ETAP*, 2004) mērķis ir stimulēt vides tehnoloģiju attīstību un atklāt šīs attīstības šķēršļus. Lai izvērtētu *ETAP* īstenošanas panākumu progresu, uzlabotu ekoinovāciju un vides tehnoloģiju tirgu attīstības analīzi, Vides ģenerāldirektorāts veicina atbilstošu rādītāju izstrādi.

Process “Vide Eiropai” (*EEP*) ir unikāla partnerība starp ANO/EEK reģiona dalībvalstīm, reģionā pārstāvētajām Apvienoto Nāciju Organizācijas sistēmas organizācijām, citām starpvaldību organizācijām, reģionālajiem vides centriem, nevalstiskajām organizācijām un citām lielām grupām.

2000. gada septembrī *EEP* komiteja pieņēma lēmumu īstenot vides monitoringa programmu, uzsverot, ka ir jāsaskaņo vides datu vākšana un novērtēšana un jānodrošina datu un ziņošanas standartu saderība. Turklāt tā aicināja sekmēt visu Eiropas valstu, jo īpaši pārejas posmā esošo valstu, iesaistīšanos Eiropas Vides aģentūras (EVA) darbā, lai uzlabotu esošo datu vākšanas un apstrādes sistēmu salīdzināmību, nodrošinātu to saskaņotību un koordinētu tās, tādējādi nodrošinot informāciju, kas vajadzīga nākamo ziņojumu par Eiropas vides stāvokli sagatavošanai.

Daudzus gadus Eiropas statistikas dienesti kopējā sistēmā – integrētajā vides un ekonomiskās uzskaites sistēmā (*SEEA*) – līdztekus ar ekonomiku saistītiem vides datiem (izdevumi saistībā ar vidi) ir apkopojuši datus par gaisa piesārņojumu, enerģijas un ūdens patēriņu, notekūdeņiem, cietajiem atkritumiem un to apsaimniekošanu. Šo datu savstarpējās saiknes ļauj politikiem analizēt saimniecisko darbību ietekmi uz vidi (resursu patēriņu, gaisa vai ūdens piesārņojumu, atkritumu radīšanu) un novērtēt darbības (ieguldījumus, tehnoloģijas, izdevumus), kas veiktas, lai ierobežotu kaitējumu un piesārņojuma riskus.

Pēdējos gados vairāki valstu un starptautiska līmeņa pētījumi bijuši veltīti vides iekļaušanai esošajās ekonomikas datu sistēmās. To varētu panākt, izmantojot ar vidi saistītas ekonomiskās uzskaites sistēmas vai vienkārši — daļēji vācot fiziskos vai monetāros datus.

ES ir sāktu visu ekonomikas sektoru darbību vides statistikas apkopošanas sistematizāciju. Šo statistiku izmanto, lai novērtētu jauno noteikumu un politiku efektivitāti. Vēl šo statistiku izmanto, lai analizētu, kāda ir saikne starp negatīvo ietekmi uz vidi un ekonomikas struktūru. Saskaņotai un visaptverošai statistikai par vides izdevumiem un sektoriem, kas finansē šos izdevumus, būtu jāpalīdz politikas veidotājiem uzlabot lēmumu pieņemšanas procesu.

1.2 Vides aizsardzības izdevumu statistika

Eurostat vāc, validē un izplata statistiku par vides aizsardzības izdevumiem. Datus par vides

aizsardzību visos ekonomikas sektoros² vāc reizi divos gados, izmantojot Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) un *Eurostat* kopīgi sagatavotu anketu – kopīgo anketu par vides aizsardzības izdevumiem un ieņēmumiem –, ko nosūta vairāk nekā 30 Eiropas valstīm un 7 valstīm ārpus Eiropas.

Vides aizsardzības izdevumu anketas aptvērums ir noteikts atbilstīgi vides aizsardzības darbību klasifikācijai (*CEPA*³), kurā ir deviņas vides jomas.

ESAO/*Eurostat* kopīgā anketa⁴, tabulas, mainīgie lielumi, jomas un definīcijas ir pakāpeniski pārskatītas, lai pastiprinātu saskaņotības un salīdzināmības līmeni un samazinātu darba apjomu, kas valstīm vajadzīgs šo anketu aizpildīšanai. *Eurostat*, cieši sadarbojoties ar valstīm, kas piedalījušās aptaujā, un ESAO, validē datus, kas savākti ar šo kopīgo anketu (*JQ*).

No otras puses, vides aizsardzības izdevumu dati ir iekļauti arī Regulā par uzņēmējdarbības strukturālo statistiku (*USS*)⁵. *Eurostat* tagad ir pieejama rokasgrāmata par rūpniecības sektora vides izdevumu datu vākšanu⁶.

Validētie vides izdevumu dati tiek publicēti: Tos var elektroniski lejupielādēt no *Eurostat* informācijas izplatīšanas datubāzes un tie publicēti izdevuma “Statistics in Focus”, tabulās “Detailed tables: Environmental Protection Expenditure” in Europe un citās tematiskajās publikācijās. *Statistikas gadagrāmātā* ir sniegts pilnīgs pārskats par konkrēto jomu un norādītas galvenās problēmas, kas saistītas ar datiem. Cita starpā informācija ir pieejama arī kompaktdiskā “CD on environmental statistics” vai izdevumā *Pocketbook*⁷.

1.3 Vides aizsardzības aptvērums: galvenais mērķis, salīdzinot ar nolūku

Gan *SERIEE*, gan kopīgajā anketā termins “vides aizsardzība” definēts šādi: (*SERIEE* 1994. gada redakcija, 2006. punkts):

“Vides aizsardzība ir visi pasākumi un darbības, kuru mērķis ir piesārņojuma un citādas vides kvalitātes pasliktināšanās novēršana, samazināšana un likvidēšana”.

² Valdība, uzņēmumi, mājāsaimniecības, vides aizsardzības pakalpojumu sniedzēji.

³ Vides aizsardzības darbību klasifikācija tika izveidota 1994. gadā, pārskatīta un uzlabota 2000. gadā. *CEPA* ir aprakstīta šīs rokasgrāmatas 4. nodaļā un 1. pielikumā.

⁴ Notikušas svarīgas apspriedes par to, kā vienkāršot ziņojumus, kas dalībvalstīm jāiesniedz Eiropas iestādēm. Sestajā Kopienas vides rīcības programmā bija paredzēta ziņošanas sistēmas atkārtota izvērtēšana. *Eurostat* šo problēmu apsprieda gan nelielās grupās, gan darba grupās. *Eurostat*/ESAO kopīgā anketa tika pārskatīta 2002. gadā, lai ņemtu vērā dalībvalstu prasības un tādējādi uzlabotu ziņojumu mērķtiecīgumu. Šī pārskatīšana tika saskaņota ar ESAO un tajā aktīvi piedalījās Eiropas Vides aģentūra. Anketa tika pārskatīta arī tādēļ, lai labāk ņemtu vērā politikas vajadzības.

⁵ Attiecībā uz rūpniecības sektoru deklarācijā, ko pieprasa Regula (EK, Euratom) Nr. 58/97 par uzņēmējdarbības strukturālo statistiku, gada dati, kas sagrupēti pa saimnieciskās darbības jomām, tiek sniegti, izmantojot šādus mainīgos lielumus, kas attiecas uz vides aizsardzības izdevumiem: mainīgie lielumi 21 11 0 “ieguldījumi ražošanas cikla noslēguma iekārtās”, 21 12 0 “ieguldījumi integrētās tehnoloģijās”, mainīgais lielums 21 14 0 “kopējie kārtējie izdevumi par vides aizsardzību”. Vissvarīgākie sektori (*NACE* 2 cipari, kas apzīmē rūpniecības nozari, iedaļas C līdz E) ir ietverti, apkopojot tos pēc lieluma un *CEPA* jomām.

⁶ *Eurostat*, (2005), *Environmental expenditure statistics: Industry data collection handbook*.

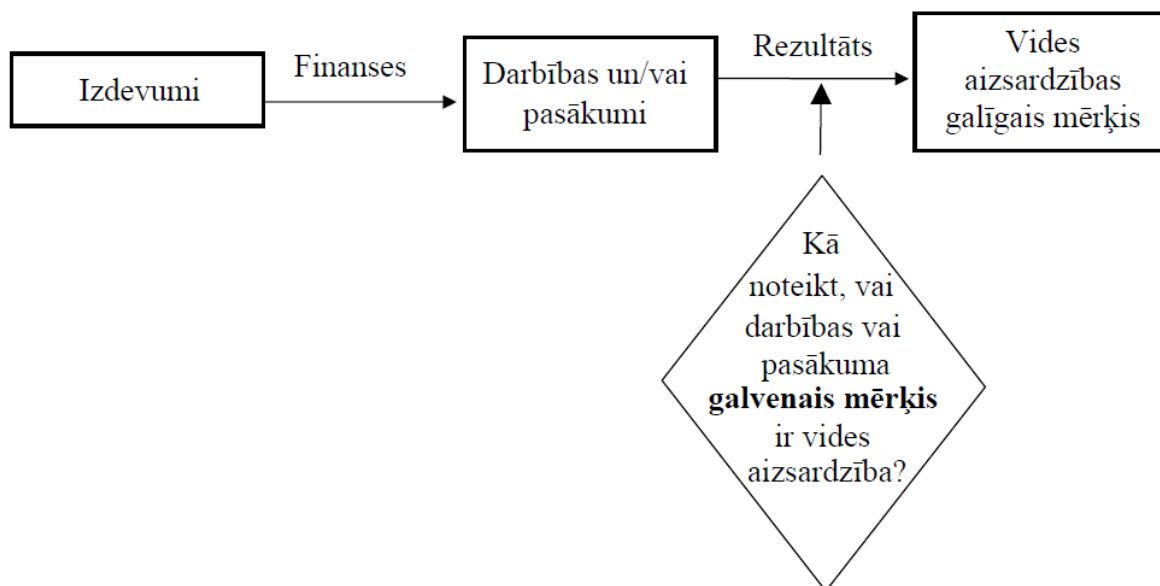
⁷ Dokumentus, kuros ir vides dati, var lejupielādēt adresē: http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=0,1136239,0_45571444&_dad=portal&_schema=PORTAL

Saskaņā ar šo definīciju izdevumi, kas jāuzskaita vides aizsardzības izdevumu kontā (vai kopīgajā anketā) ir izdevumi, kas radušies, lai veiktu pasākumus vai darbības, kuru mērķis ir vides aizsardzība, t. i., izdevumi, uz kuriem attiecas 1.1. diagrammā parādītā “konceptuālā ķēde”.

Tādējādi, lai vides aizsardzības izdevumu kontā (vai kopīgajā anketā) ierakstītu izdevumus, jānoskaidro, vai pasākumu un darbību, kas finansētas ar šiem izdevumiem, mērķis ir vides aizsardzība. *SERIEE* rokasgrāmatā noteikts – lai uzskatītu, ka pasākumi vai darbības veikti vides aizsardzības nolūkā, tiem jāatbilst “galīgā mērķa” kritērijam (*SERIEE* 1994. gada redakcija, 2007. punkts), t. i., vides aizsardzībai jābūt to **galvenajam mērķim**.

Lai apkopotu datus par vides aizsardzības izdevumiem, jānoskaidro viens no galvenajiem jautājumiem – vai pasākumu un darbību kas tiek finansētas ar šiem izdevumiem, galvenais mērķis ir vides aizsardzība.

1.1. diagramma. Vides aizsardzības mērķis, darbības un pasākumi, izdevumi: “konceptuālā ķēde”

Avots: *Istat*, 1999

SERIEE rokasgrāmatā skaidri noteikts, ka jānošķir mērķis un ietekme. Darbībām un pasākumiem, kurus veic nevis vides aizsardzības, bet citos nolūkos, var būt pozitīva ietekme uz vidi, bet ar tiem saistītie izdevumi kontā nav jāiekļauj. Tādējādi vides aizsardzības jēdziens neietver visas darbības un izdevumus, kam ir pozitīva ietekme uz vidi, bet tikai tās darbības un izdevumus, kuru galvenais mērķis ir aizsargāt vidi.

Darbības, kurai ir pozitīva ietekme uz vidi, galvenais mērķis ne vienmēr būs vides aizsardzība.

Praksē galvenais mērķis jānosaka, ņemot vērā “gan pasākuma vai darbības tehnisko izpildījumu, gan politikas mērķi” (*SERIEE* “Environmental Protection Expenditure Accounts Compilation Guide”, 127. lpp.).

Uzsvars uz darbības tehnisko izpildījumu nozīmē, ka galvenais mērķis jānosaka neatkarīgi no

tā, kāds nolūks ir izpildītājam, kas veic konkrēto darbību. Piemēram, ieguldījumiem, ko veic privātais ražotājs, kura specializācija ir atkritumu sadedzināšana, galvenais mērķis ir vides aizsardzība, jo šāda veida darbība atbilst vides aizsardzības definīcijai, t. i., samazina attiecīgā veida piesārņojumu; savukārt ražotāja nolūks vai mērķis noteikti ir peļņa.

Tādējādi darbības vai pasākuma mērķis nebūt neatbilst izpildītāja nolūkam/mērķim.

Veicot šādu analīzi, mūsuprāt, noderīgs palīg līdzeklis ir *CEPA* un *CEPF*⁸ klasifikācijas un pielāgots un saistīts produktu saraksti/piemēri, kas iekļauti *SERIEE* rokasgrāmatā, kā arī *EPEA* apkopošanas norādījumos un citās pieejamajās rokasgrāmatās – šīs klasifikācijas un saraksti ir noderīgi pārbaudes saraksti, ko izmantot, lai noteiktu tās darbības un pasākumus, kas patiešām paredzēti vides aizsardzībai.

Dažkārt darbības tehniskais izpildījums nav pietiekams kritērijs, piemēram, robežgadījumos vai gadījumos, kurus, izmantojot pieejamos pārbaudes sarakstus (*CEPA*, *CEPF* u. tml.), nevar vienkārši atpazīt. Šādās situācijās būtu jāņem vērā arī politikas mērķis, proti, praktiski jāizvērtē darbības politiskā atbilstība kontekstam, kurā tā tiek veikta. Tas nenozīmē, ka jāizvērtē, piemēram, politikas veidotāja paustais nolūks/mērķis, bet gan darbības atbilstība, piemēram, valsts īpašībām.

“Piemēram, siltās zemēs, iegādājoties logus ar dubulto stikla paketi, parasti tiks nodrošināta skaņas izolācija, savukārt aukstākās zemēs šādi logi būs standarta energotaupības līdzeklis. Pasākumus, kas vērsti uz mēslošanas līdzekļu lietošanas samazināšanu, atkarībā no to un politikas virzienu galvenā mērķa, pirmkārt, var klasificēt atbilstīgi *CEPA* 4. klasei (gruntsūdeņu aizsardzība), *CEPA* 2. klasei (noteces apjoma samazināšana, lai aizsargātu virszemes ūdeņus) vai *CEPA* 6. klasei (ūdens bagātināšanas ar organiskajām barības vielām novēršana, lai aizsargātu biotopus). Pasākumi mežu ugunsgrēku novēršanai dažās valstīs būs mazsvarīgi vai tiem būs tikai ekonomiski mērķi (tāpēc tie nebūs iekļauti *CEPA* klasifikācijā), savukārt citās valstīs mežu ugunsgrēku galvenais aspekts būs vides aizsardzība, kas attieksies nevis dabas resursu saglabāšanu, bet uz ainavu vai dzīvotņu saglabāšanu” (*“SERIEE Environmental Protection Expenditure Accounts Compilation Guide”*, 128. lpp.).

Atkarībā no ekonomiskā darījuma veida galvenā mērķa kritērijs varētu būt lielākā vai mazākā mērā piemērojams. Vienkāršs galvenā mērķa kritērija piemērošanas veids ir nodokļu vajadzībām izstrādātais veids. Saskaņā ar *Eurostat* un ESAO vadlīnijām vides nodoklis ir “nodoklis, kura nodokļu bāze ir kāda objekta, kuram ir pierādīta, konkrēta negatīva ietekme uz vidi, fiziska vienība (vai tās aizstājējvērtība)”. “Nodokļu bāze tika uzskatīta par vienīgo objektīvo pamatu vides nodokļu noteikšanai, lai veiktu salīdzināšanu starptautiskā mērogā. Tika secināts, ka citus iespējamus kritērijus, piemēram, nodokļa nosaukumu, nodokļu likumdevēja noteikto nodokļa mērķi vai ieņēmumu piešķiršanu vides vajadzībām, ir sarežģīti piemērot praksē” (*Eurostat*, 2001., “Environmental taxes – A statistical guide”).

Sarežģītāka situācija varētu būt, piemēram, attiecībā uz subsīdijām, kur jāpārzina subsidēto darbību un pasākumu būtība.

Kopumā mēs varam secināt, ka, izvērtējot, vai darījums ir vai nav jāiekļauj vides aizsardzības tvērumā, jāpārbauda, kāds ir galvenais par attiecīgajiem izdevumiem īstenoto darbību un pasākumu mērķis.

⁸ Vides aizsardzības mehānismu klasifikācija (sk. *SERIEE* 1994. gada redakciju).

Galvenais mērķis būtu jānosaka, pirmkārt, ņemot vērā darbības vai pasākuma tehnisko raksturu. Visām darbībām vai pasākumiem, kas minēti atsaucēs pārbaudes sarakstos (piemēram, *CEPA*, *CEPF*, saistīto un pielāgoto produktu saraksts u. tml.), saskaņā ar definīciju galvenais mērķis ir vides aizsardzība. Turklāt dažiem darījumiem galvenā mērķa noteikšanai ir pienācīgi definēti darbības kritēriji, piemēram, fiziskā nodokļu bāze nodokļu vajadzībām.

Dažkārt būtu jāņem vērā arī politikas mērķis, t. i., politikas atbilstība, ko pieņemami un pamatoti var saistīt ar darbībām un pasākumiem, ņemot vērā kontekstu, kurā tie tiek īstenoti.

Izpildītāja nolūks/mērķis faktiski nav svarīgs, izņemot gadījumus, kad tas pienācīgi atklāj darbību un pasākumu atbilstību politikai; jo īpaši tā varētu būt saistībā ar dažiem darījumiem, ko veic vispārējā valdība.

1.4 Tvērums, organizatoriskā struktūra un mērķis

Ja nav skaidras metodiskās sistēmas, iesaistīto valstu vides aizsardzības izdevumu datu tvērums un kvalitāte var atšķirties. Tomēr savāktajiem datiem jābūt ticamiem un metodiski pareiziem. Tādēļ galvenie faktori ir saskaņotas un salīdzināmas definīcijas un arī metodiskie norādījumi, kas atvieglo datu vākšanu, analīzi un ziņošanu.

Patiešām, lai nodrošinātu augstvērtīgu datu pieejamību ilgtermiņā, ir būtiski Eiropas līmenī izveidot saskaņotu sistēmu. Tādēļ, lai saskaņotu, dokumentētu un izplatītu metodisko informāciju, ir jāsalīdzina dati un metodes.

Šim nolūkam pastāvīgi tiek izstrādāti, pārskatīti un atjaunināti metodiskie norādījumi, kas atvieglo valstīm datu vākšanu un garantē saskaņotu un salīdzināmu datu sagatavošanu.

Šis metodiskais darbs galvenokārt tiek veikts kopā ar dalībvalstīm, parasti, izveidojot darba grupas, kas veic dalībvalstu un starptautiskās situācijas analīzi. Minētās darba grupas pārbauda galvenos statistikas datu standartus, definīcijas, standartizētās klasifikācijas un nomenklatūras, ko jau izmanto vai vēl izstrādā, tās pēta datu pieejamību un izvērtē politikas vajadzības. Tādējādi tiek veikts plašs metodiskais darbs.

Jomās, kurās ir izdarīts visvairāk, galvenā uzmanība tiek pievērsta datu regulārai nosūtīšanai un atbalstam, ko sniedz, lai dalībvalstis *Eurostat* un citām starptautiskām struktūrām pastāvīgi sagatavotu augstvērtīgu statistiku.

Vides izdevumu statistikas jomā liela daļa darba, kas veikta iepriekšējos gados, bija veltīta rūpniecības nozares datu pieejamības un salīdzināmības uzlabošanai. Regula nodrošina standartizētām definīcijām atbilstīgu galveno datu regulāru pieejamību. Tika pārskatītas definīcijas un metodikas un tika sagatavota rūpniecības datu vākšanas rokasgrāmata.

Tagad jāturpina uzlabot citu ekonomikas daļu datu pieejamību un salīdzināmību. Šajā rokasgrāmatā aplūkotās ražotāju grupas ir vispārējā valdība un specializētie ražotāji. Vides aizsardzības pakalpojumu sniedzēju plašākais jēdziens – “vides nozare” – ir detalizētāk aplūkots arī ESAO/*Eurostat* rokasgrāmatā “The environmental goods and services industry, manual for data collection and analysis” (1999. gads). Citas sabiedrības, kas savu darbību radītās ietekmes uz vidi mazināšanai izmanto iekšējus pasākumus, jau aplūkotas *Eurostat* publikācijā “Environmental Expenditure Statistics, Industry Data Collection Handbook”

(2005. gads).

Šobrīd salīdzinoši labi ir izstrādātas vides aizsardzības statistikas apkopošanas definīcijas un metodes, ko piemēro vispārējās valdības vides aizsardzības izdevumiem. Tomēr dažreiz robežgadījumi rada datu ziņošanas problēmas. Tāds piemērs ir atkritumu un notekūdeņu attīrīšanas darbības. Ziņošanas procesā valstīm varētu būt grūti nošķirt tirgus ražotājus un ārpustirgus ražotājus un veikt pareizu iedalījumu.

Lai gan vispārējās valdības dati ir salīdzinoši viegli pieejami, zināmas problēmas var radīt valstu un dažādu datu vākšanas sistēmu savstarpējā salīdzināmība.

Visaptverošas vispārējās valdības un specializēto ražotāju vides aizsardzības izdevumu metodikas rokasgrāmatas izstrāde var palīdzēt pārvarēt šīs grūtības un uzlabot datu salīdzināmību. Tādēļ šīs rokasgrāmatas mērķis ir apkopot vispārējās valdības un specializēto ražotāju vides aizsardzības izdevumu datu standartus, metodes un klasifikācijas.

Šī rokasgrāmata izveidota saistībā ar jau esošajām rokasgrāmatām un vadlīnijām:

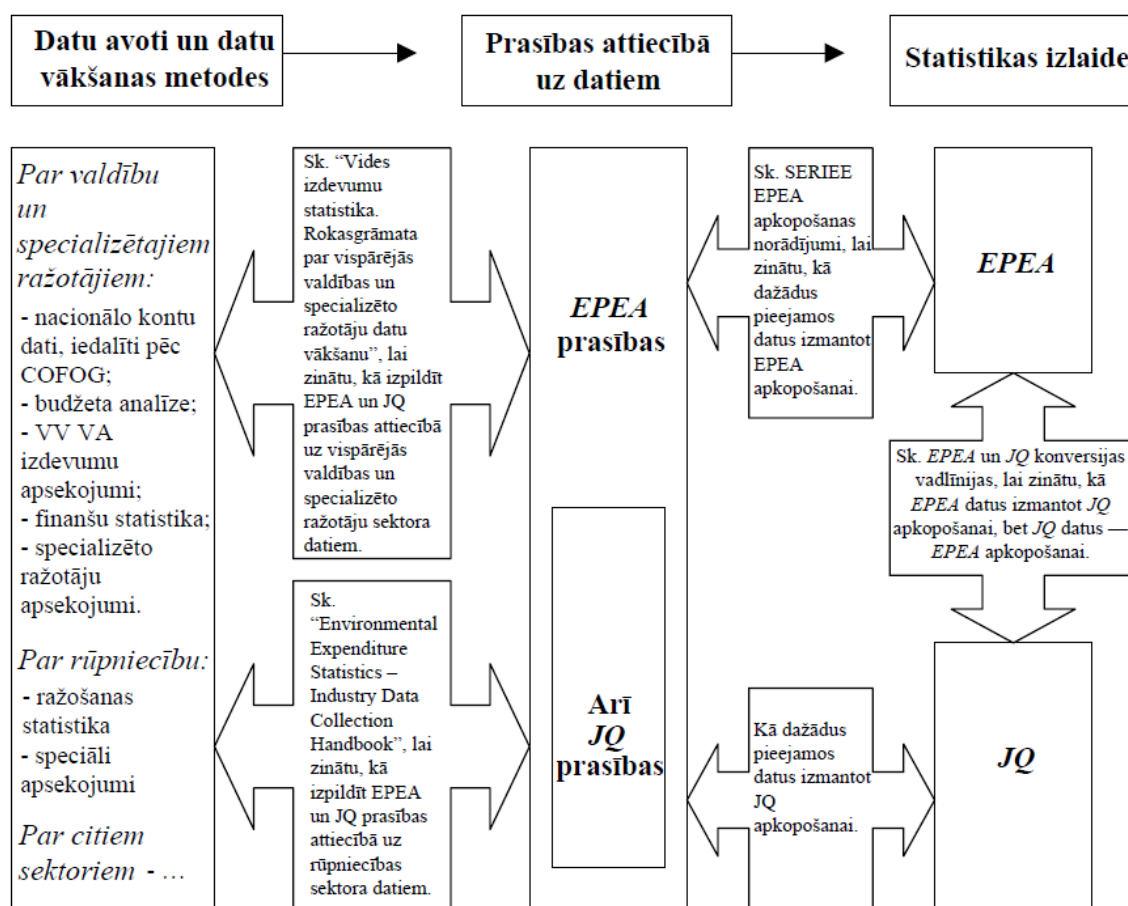
- *Eurostat* un Eiropas Komisija, (2002), “SERIEE Environmental Protection Expenditure Accounts – Compilation guide”, Luksemburga;
- *Eurostat* un Eiropas Komisija, (2005), “Environmental Expenditure Statistics – Industry Data Collection Handbook”, Luksemburga;
- *Eurostat*, (2005), “OECD/Eurostat Environmental Protection Expenditure and Revenue Joint Questionnaire / SERIEE Environmental Protection Expenditure Account: Conversion guidelines”, Luksemburga;
- *Eurostat*, (1994), “SERIEE - Système Européen pour le Rassemblement des Informations Economiques sur l’Environnement”, Luksemburga.

Kā redzams 1.2. diagrammā, šajā rokasgrāmatā sniegti darbības norādījumi par to, kā apkopot vispārējās valdības vienību un specializēto ražotāju vides aizsardzības izdevumu datus, lai aizpildītu *EPEA* vai kopīgo anketu. Tādēļ šīs rokasgrāmatas galvenie temati ir:

- vispārējās valdības un specializēto ražotāju nozīme vides aizsardzībā (3. nodaļa);
- vides aizsardzības izdevumu mainīgie lielumi, kuru daudzums jānosaka *EPEA* vai kopīgās anketas vajadzībām (4. nodaļa);
- dažādas metodes un paņēmieni, ko izmanto, lai savāktu datus par vispārējās valdības un specializēto ražotāju vides aizsardzības izdevumiem (5. nodaļa).

Nākamajā diagrammā attēlota šo rokasgrāmatu izmantošana, lai organizētu datu apkopošanu.

1.2. diagramma. Vispārējās valdības un specializēto ražotāju vides aizsardzības izdevumu rokasgrāmata, kas saistīta ar citām Eiropā publicētām rokasgrāmatām un vadlīnijām par vides aizsardzības izdevumiem

Avots: Istat, 2005

Vispirms pilnīgu pārskatu par jautājumiem, kas jāņem vērā datu vākšanas procesā, var iegūt, izlasot rokasgrāmatu. Pēc tam, lasot rokasgrāmatu sistemātiskāk:

- vispirms, izmantojot norādījumus 5. nodaļā, būtu jāizvēlas attiecīgajai valstij vispiemērotākā datu vākšanas metodika un
- pēc tam, izmantojot norādījumus 4. nodaļā, būtu jāizprot, kā dažādiem mainīgajiem lielumiem savāktos datus izmantot EPEA un JQ vajadzībām.

1.5 Rokasgrāmatas uzbūve

Rokasgrāmata veidota atbilstīgi datu vākšanas posmiem.

Rokasgrāmatas 2. nodaļā ir aplūkotas datiem piemērojamo Eiropas un starptautiskā līmeņa pašreizējo prasību sistēmas. Šīs sistēmas faktiski ir pamats uzticamai datu salīdzināšanai Eiropas mērogā.

Datu vākšanas pirmajā posmā ir jānosaka datu vākšanai vajadzīgās ražotāju grupas. Rokasgrāmatas 3. nodaļā aprakstīta specializēto ražotāju un vispārējās valdības nozīme vides aizsardzībā.

Pēc tam statistikas lietotāju vajadzības ir jāpārvērš precīzās definīcijās. Rokasgrāmatas 4. nodaļā ir precīzi definēti vides aizsardzības izdevumu mainīgie lielumi, uz kuriem attiecas *JQ EPEA* prasības. Tādēļ skatiet šo nodaļu, lai atrastu mainīgo lielumu aprakstu.

Nākamajā posmā jāapsver, kā vislabāk iespējams sasniegt datu vākšanas mērķi. Rokasgrāmatas 5. nodaļā ir aplūkotas dažādas datu vākšanas un ziņošanas metodikas. Tādēļ skatiet 5. nodaļu, lai atrastu savai valstij piemērotāko metodiku.

Tiklīdz datu vākšana pabeigta, datus var analizēt un iesniegt. Rokasgrāmatas 6. nodaļā ir daži piemēri, kur parādīts, kā iesniegt un interpretēt savāktu datu rezultātus.

Pielikumu 1. pielikumā ir iekļauta precīza vides aizsardzības darbību klasifikācija (*CEPA 2000*), kā arī citi būtiski dokumenti, piemēram, 2. pielikumā – *JQ 2006* un *EPEA* tabulu piemēri, 3. pielikumā – daži budžeta pozīcijās un subsīdijās iekļautā vides ieguldījuma piemēri, 4. un 5. pielikumā – Itālijas izmantotā izdevumu analīzes metode, 6. pielikumā – paraugs Bulgārijas anketai par vides aizsardzību un atjaunošanu, bet 7. pielikumā – Beļģijas izmantoto mainīgo lielumu apraksts.

2. Vides aizsardzības izdevumu uzskaites un datu ziņošanas sistēma

Šajā nodaļā ir īsi aprakstītas galvenās pastāvošās sistēmas, kas tiek izmantotas vispārējās valdības un specializēto ražotāju vides aizsardzības izdevumu datu starptautiskai ziņošanai.

2.1 Vides un ekonomiskās uzskaites sistēma (SEEA)

Vides un ekonomiskās uzskaites sistēma (SEEA) ir nacionālo kontu sistēmas (NKS) satelītsistēma, ko kopīgi izveidoja Apvienoto Nāciju Organizācija, Eiropas Komisija, Starptautiskais Valūtas fonds, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija un Pasaules Banka. Tajā vienotā sistēmā apkopo ekonomikas un vides informāciju, lai noteiktu vides ieguldījumu ekonomikā un ekonomikas ietekmi uz vidi.

Tā sniedz politikas veidotājiem rādītājus un aprakstošu statistiku, lai pārraudzītu šo mijiedarbību, kā arī datubāzi stratēģiskajai plānošanai un politikas analīzei, lai noteiktu ilgtspējīgākus attīstības ceļus.

Apvienoto Nāciju Organizācija 1993. gadā publicēja SEEA rokasgrāmatu. Šī rokasgrāmata tika sagatavota, pamatojoties uz diskusijām par vides un ekonomikas uzskaiti Apvienoto Nāciju Organizācijas Vides programmas (UNEP) un Pasaules Bankas rīkotajos starptautiskajos darbsemināros.

Pēc šīs rokasgrāmatas publicēšanas vairākas attīstītās valstis un jaunattīstības valstis, bet jo īpaši 1994. gadā izveidotā Londonas Vides uzskaites grupa, sāka SEEA apkopošanas mēģinājumus. Plašās diskusijas par vides uzskaites koncepcijām un metodēm un valstu pieredze veicināja konkrētu SEEA moduļu apkopošanas metožu tuvināšanu.

2001. gadā tika publicēta SEEA darbības rokasgrāmata, ko sagatavoja Nairobi grupa (1995. gadā izveidota valstu un starptautisko aģentūru un nevalstisko organizāciju ekspertu grupa). Šajā rokasgrāmatā atspoguļotas diskusijas par vides kontiem, kas notikušas pēc SEEA rokasgrāmatas publicēšanas 1993. gadā, un attīstīto un jaunattīstības valstu gūtā pieredze. Tajā ir sīki izstrādāti norādījumi, kā ieviest praksē praktiskākos SEEA moduļus un kā integrēto vides un ekonomiskās uzskaites sistēmu izmantot politikas veidošanā.

Līdztekus Nairobi grupas darbam Apvienoto Nāciju organizācijas Statistikas komisija 1997. gadā aicināja Londonas grupu iesaistīties SEEA pārskatīšanā. Apspriešanās tika pabeigta 2002. gadā un 2003. gadā tika publicēta pārskatītā rokasgrāmata. Tajā bija aplūkotas visas vides kontu interešu jomas un iekļauta nodaļa par vides aizsardzības izdevumiem⁹.

SEEA 2003 aptver četras kontu kategorijas.

- *Piesārņojuma, energoresursu un materiālu plūsmas konti.* Šajos kontos nozares līmenī ir sniegta informācija par energoresursu un materiālu izmantošanu fizisko datu ievadei.
- *Vides aizsardzības un resursu pārvaldības izdevumu konti.* Šajos kontos, kas

⁹ <http://unstats.un.org/unsd/envAccounting/seea.htm>

pilnībā atbilst *SERIEE* sistēmas kontiem, norādīti rūpniecības, valdības un mājsaimniecību izdevumi vides aizsardzībai vai dabas resursu pārvaldībai. Tajos no NKS pārņemti šie elementi, kas attiecas uz labu vides pārvaldību, un parādīts, kā skaidrāk atspoguļot darījumus, kas saistīti ar vidi.

- *Dabas resursu aktīvu konti*. Šajos kontos reģistrēti dabas resursu, piemēram, zemes, zivju, mežu, ūdeņu un minerālu krājumi un šo krājumu izmaiņas.
- *Ārpustirgus plūsmu un videi pielāgotu kopsavilkuma rādītāju vērtēšana*. Šajā daļā ir ārpustirgus vērtēšanas paņēmieni un to piemērojamība, atbildot uz konkrētiem politikas jautājumiem. Tajā aplūkota vairāku resursu izsmelšanas un vides degradācijas izmaksām pielāgotu makroekonomikas kopsavilkuma rādītāju aprēķināšana, kā arī to priekšrocības un trūkumi. Tajā ir arī aplūktas korekcijas attiecībā uz tā dēvētajiem aizsardzības izdevumiem.

2003. gada rokasgrāmatā ietverti dažādi sarežģīti temati, no kuriem daži joprojām tiek apspriesti. Kad vien iespējams, tajā sniegti labās prakses piemēri un dažādu pieeju gadījumā aplūktas to priekšrocības un trūkumi. Lai gan ne vienmēr bija iespējams sniegt vienu ieteikumu, šī rokasgrāmata ir nozīmīgs ieguldījums, lai izveidotu saskaņotus jēdzienus un definīcijas un nodrošinātu pamatu standartu turpmākai pilnveidei.

Pārskatīto *SEEA*, kas izdots 2003. gadā, valstu un starptautiskās aģentūras varēs izmantot, lai apkopotu vides kontus, atspoguļojot savas informācijas vajadzības un prioritātes. Tika izveidota arī īpaša ANO komiteja, lai turpinātu apspriest 2003. gada *SEEA* neatrisinātos jautājumus.

2005. gadā Apvienoto Nāciju organizācijas Statistikas komisija savā 36. sesijā izveidoja vides un ekonomiskās uzskaites ekspertu ANO komiteju. Tās vispārējie mērķi ir paplašināt vides un ekonomisko uzskaiti un saistīto statistiku, lai *SEEA* kļūtu par starptautisku standartu, un sekmēt *SEEA* ieviešanu dažādās valstīs¹⁰.

2.2 Eiropas Ekonomisko vides datu apkopošanas sistēma (*SERIEE*)

Lai nodrošinātu pieprasītos Eiropas Komisijas izstrādātās vides politikas radītos datus, 1994. gadā tika izveidota Eiropas Ekonomisko vides datu apkopošanas sistēma (*SERIEE*). Šis pieprasījums jo īpaši tika izteikts IV un V Vides rīcības programmā, un *Eurostat* atbilstoši reaģēja.

Šī sistēma ir izstrādāta, lai dalībvalstīm nodrošinātu vienotu ekonomisko vides datu vākšanas un attēlošanas sistēmu. Veidojot šo sistēmu, ievēroti 1993. gada nacionālo kontu sistēmas (NKS) XXI nodaļas ieteikumi, kur prasīta satelītkontu izveide un vides speciālistu un nacionālo kontu speciālistu sadarbība. Pēc tam Eiropas Komisija uzsvēra, ka vajadzīga ekonomiskā vides uzskaites kopienas sistēma, ko varētu izmantot lēmumu pieņemēji.

Šajā pirmajā posmā uzmanība tika pievērsta vides aizsardzībai, tādēļ *SERIEE* galvenie jautājumi ir:

- vides aizsardzībai piešķirto resursu vērtējums un apraksts, kā arī to izmantošanas veids;

¹⁰ <http://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/meetings/torp.pdf>

- vides aizsardzības izmaksu finansēšanas apraksts;
- darbību, kuru galamērķis ir vides aizsardzība, izlaides mērīšana.

SERIEE galvenais mērķis ir novērtēt izdevumus, ko papildus dabas resursu pārvaldībai nacionālās ekonomikas rezidentvienības izdevušas par vides aizsardzību pret piesārņojumu un citādu vides kvalitātes pasliktināšanos. Šī sistēma ģenerē nacionālo kontu skaitļiem atbilstošus kopsavilkuma rādītājus. Tāds piemērs ir kopsavilkuma rādītājs “Valsts vides aizsardzības izdevumi”, kas atbilst iekšzemes kopproduktam (IKP) un nodrošina iespēju aprakstīt, kurš finansē šos izdevumus un kurš veic saimnieciskās darbības, kas aizsargā vidi.

Vēl viens *SERIEE* mērķis ir fizisko datu iekļaušana. Tās nolūks ir apvienot vides aizsardzības vai dabas resursu pārvaldības izdevumus un datus par radīto piesārņojumu, izmantotajiem resursiem, papildinot vides aizsardzībai paredzēto aprīkojumu un iekārtas. Lai gan pati sistēma neapraksta piesārņojumu, tā nodrošina iespēju konstatēt saikni starp naudas plūsmām un datiem par dažādu darbības jomu radīto piesārņojumu.

Šajā sistēmā ir divi satelītkonti:

- *vides aizsardzības izdevumu konts (EPEA)*, kas izveidots ar mērķi aprakstīt pasākumus un saistītos izdevumus, kuri veikti, lai kvalitatīvā ziņā aizsargātu vidi, t. i., pret piesārņojumu un vides degradāciju;
- *dabas resursu izmantošanas un apsaimniekošanas izdevumu konts*, kas izveidots ar mērķi kvantitatīvā ziņā aprakstīt pasākumus un saistītos izdevumus, kas veikti, lai apsaimniekotu un saglabātu dabas resursu krājumus.

EPEA konts ir labāk izstrādāts gan uzskaites procedūru, gan dalībvalstu un *Eurostat* pieredzes ziņā.

EPEA

EPEA izveidots kā funkcionāli orientēts nacionālo kontu satelītkonts, kura pamatā ir nacionālo kontu sistēmas (NKS) XXI nodaļā izklāstītā metodika. Tas ļauj saistīt ekonomiskos un fiziskos kontus. Tā kā tas ir satelītkonts, tajā rūpīgi ievēroti nacionālo kontu (NK) principi attiecībā uz vienību klasifikāciju, darījumu vērtēšanu un iedalījumu kategorijās.

EPEA tiek apzīmēts kā statistikas dati, kas raksturo sabiedrības reakciju uz vides problēmām. Terminoloģija attiecībā uz reakciju izriet no tā dēvētā PSR modeļa – slodze, stāvoklis un reakcija –, ko izstrādājusi ESAO. Eiropas Vides aģentūra šo modeli vēlāk paplašināja, iekļaujot papildu jomas – virzītājspēkus un ietekmi¹¹.

Mērot katras ekonomikas finanšu izdevumus vides aizsardzībai, var novērtēt vides aizsardzības izmaksu ietekmi uz konkurētspēju starptautiskā mērogā, principa “piesārņotājs maksā” īstenošanu un vides uzraudzības pasākumu izmaksu lietderības analīzi. Monetāros datus var izmantot, lai pārbaudītu, kādā mērā dažādi ekonomikas dalībnieki vides aizsardzības izmaksas

¹¹ *DPSIR* modeli faktiski veido pieci elementi, kurus saista cēloņsakarības: virzītājspēks, t. i., darbība vai cilvēka rīcība, rada kvantitatīvu un kvalitatīvu spiedienu uz vidi. Tas izraisa pārmaiņas vispārējā vides stāvoklī, kas var ietekmēt cilvēkus, mantojumu un ekonomiku. Šī ietekme arī izraisa uzņēmuma reakciju, kas savukārt tiek pārvērsta instrumentos, kuri iedarbosies uz iepriekšējiem četriem elementiem.

iekļauj savu iekšējo lēmumu pieņemšanas procesā, un tādējādi analizētu konkurētspēju starptautiskā mērogā.

Turklāt vides aizsardzības preču un pakalpojumu ražošanas un patēriņa mērīšana nodrošina pamatdatus, lai veicinātu ekonomikas politikas virzienus attiecībā uz tā dēvētajām “vides nozarēm”. Šie mērījumi drīzāk attiecas uz vides pasākumu ekonomiskajiem aspektiem, nevis vides problēmām.

Tādēļ *EPEA* galvenais uzdevums ir novērtēt kopējās ekonomikas faktiskos izdevumus vides aizsardzībai. Tās uzbūve nodrošina iespēju atvasināt no kontiem dažādus rādītājus. Šāda informācija nodrošina sabiedrības reakcijas, lai samazinātu piesārņojumu, rādītājus. Var uzskatīt, ka citos līdzīgos apstākļos, veicot pasākumus, lai novērstu vides degradāciju, spiediens ir mazāks un vides stāvoklis ir labāks.

EPEA paredzēta, lai atbildētu uz šādiem trīs jautājumiem.

- Cik un kā rezidentvienības – ražotāji vai patērētāji – maksā par vides aizsardzību?
- Kādā apmērā šos izdevumus finansē dažādi institucionālie sektori?
- Kāda ir dažādu saimniecisko darbību radīto vides aizsardzības pakalpojumu vērtība?

EPEA galvenais jēdziens ir nacionālie izdevumi. Šā kopsavilkuma rādītāja uzdevums ir atbilstīgi nacionālajiem kontiem uzskaitīt visus izdevumus, ko dažādi valsts ekonomikas dalībnieki velta vides aizsardzībai.

Nacionālie izdevumi ir rezidentvienību faktiski izmantoto vides aizsardzības preču un pakalpojumu summa. Tie ietver šādus elementus, no kuriem var atņemt finansējumu, ko nodrošina pārējā pasaule:

- vides aizsardzības preču un pakalpojumu galapatēriņš un starppatēriņš;
- bruto kapitāla veidošana un zemes neto iegāde, ko vides aizsardzības pakalpojumu ražotāji veic papildus vides aizsardzības preču un pakalpojumu bruto pamatkapitāla veidošanai;
- vides aizsardzībai paredzētie īpašie pārvedumi (kārtējie vai kapitāla pārvedumi), ja tie nav iepriekš minēto elementu ekvivalenti un to dažādie veidi¹².

Izdevumi var būt saistīti arī ar fiziskajiem datiem, piemēram, apstrādāto atkritumu daudzumu vai gaisa piesārņojuma līmeni. Šī saikne nodrošina plašākas analīzes iespēju, jo vides izdevumi ir atspoguļoti pa ekonomikas sektoriem un vides jomām.

Ekonomikas vienības

Atbilstīgi nacionālo kontu klasifikācijai *EPEA* tiek izmantotas vairākas ekonomikas vienību klasifikācijas atkarībā no tā, vai vienības ir ražotāji vai lietotāji/saņēmēji, vai izdevumu

¹² Piemēram, starptautiskie pārvedumi vai atvērtie pārvedumi (taču šajā gadījumā ekvivalentu iztrūkuma iemesls varētu būt informācijas trūkums). Īpašie pārvedumi ir sīkāk aplūkoti 4. nodaļā.

finansētāji. Tādēļ tajā izmantota ekonomikas vienību divpakāpju klasifikācija: pirmkārt, atbilstīgi vienību saistībai ar (specializētu vai nespecializētu) vides aizsardzības (VA) pakalpojumu sniegšanu, otrkārt, atbilstīgi institucionālajiem sektoriem, kuriem tās pieder (vispārējā valdība, sabiedrības, mājsaimniecības, mājsaimniecības apkalpojošās bezpeļņas organizācijas (MABO) un pārējā pasaule).

Vides aizsardzības pakalpojumu ražotāji ir tādi ražotāji, kuriem vides aizsardzības darbība ir galvenā darbība, sekundārā darbība vai palīgdarbība.

Lietotāj un saņēmēji ir vispārējā valdība, kā kolektīvs patērētājs, mājsaimniecības, kā individuāli patērētāji, un ražošanas vienības.

Lai aprakstītu valsts izdevumu finansēšanu, ekonomikas vienības ir sīkāk iedalītas atbilstīgi nacionālo kontu institucionālajiem sektoriem. Tādējādi vienības ir vispārējā valdība, mājsaimniecības apkalpojošās bezpeļņas organizācijas, sabiedrības un mājsaimniecības.

Daudzi uzņēmumi veic vairāk nekā vienu darbību. Šādā gadījumā darbības ir apzīmētas atbilstīgi bruto pievienotajai vērtībai pēc šo darbību ražošanas faktoru izmaksām. *SERIEE* rokasgrāmatā par specializētajiem ražotājiem tiek uzskatīti ražotāji, kuru galvenā darbība ir vides aizsardzības pakalpojumu sniegšana neatkarīgi no tā, vai šādu pakalpojumu sniedzējs ir saistīts ar privātu iestādi vai valsts iestādi.

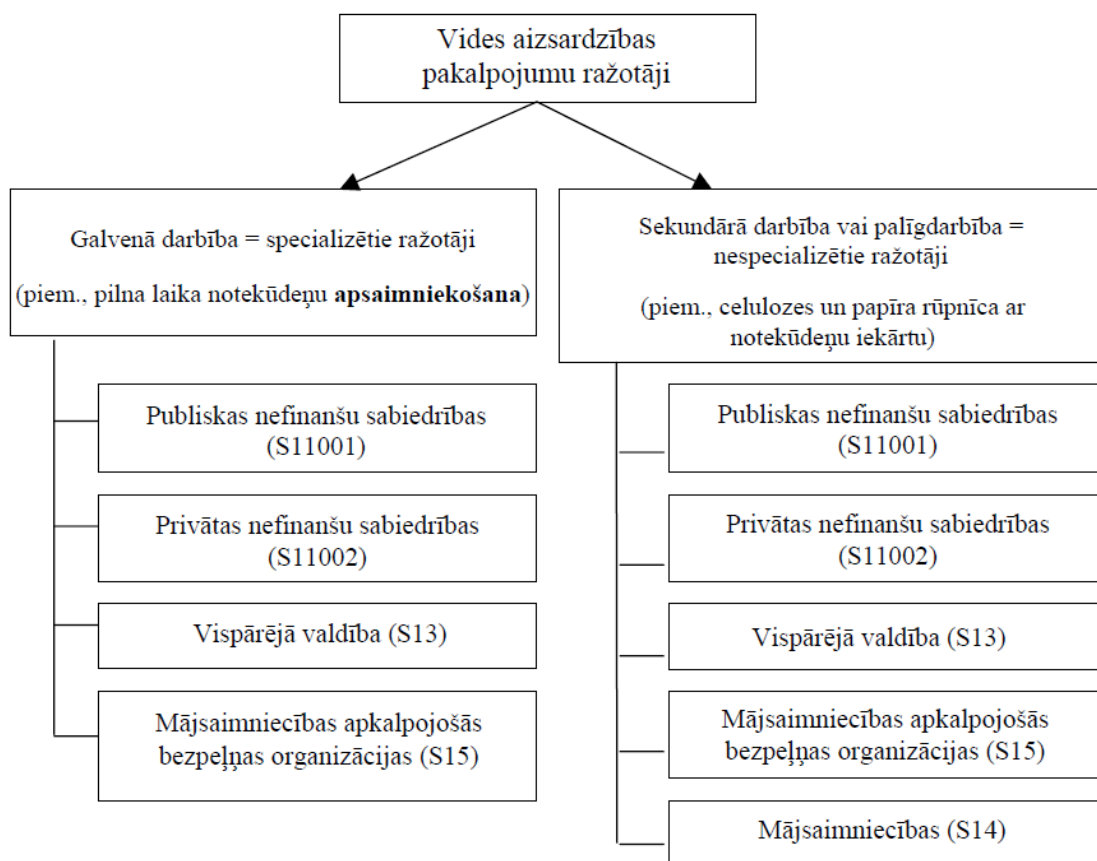
Darbība ir uzskatāma par galveno darbību, ja tā veido ražotāja bruto pievienotās vērtības lielāko daļu. NKS 93 norādīts, ka, pat ja vienā un tajā pašā ražotnē ir atļauta viena vai vairākas sekundārās darbības, tām jābūt salīdzinoši nenozīmīgām attiecībā pret galveno darbību (*SERIEE* 1994. gada redakcijas 2017. punkts). Šis kritērijs tiek izmantots, lai nodrošinātu precīzu atbilstību *NACE*.

Nespecializēto ražotāju grupā ir iekļauti ražotāji, kuriem vides aizsardzība ir sekundārā darbība vai paredzēta pašpatēriņam (palīgdarbība), lai samazinātu galvenās ražošanas darbības negatīvo ietekmi uz vidi. Publiskie ražotāji var būt iekļauti vai nu specializēto ražotāju grupā, vai nespecializēto ražotāju grupā.

Mājsaimniecības, kad tās rīkojas kā ražotājas, parasti ir nespecializētie raksturīgie ražotāji. Saskaņā ar EKS mājsaimniecību institucionālā sektora vienības var būt ražotāji, ja to attiecīgās darbības nav darbības, ko veic atsevišķas vienības, kuras uzskatāmas par kvazikapitālsabiedrībām. Šī definīcija ietver individuālos komersantus un uzņēmējsabiedrības bez neatkarīga juridiska statusa kā preču un nefinanšu pakalpojumu ražotājus. Turklāt saistībā ar mājsaimniecību veikto mājokļa pakalpojumu (darbības savā īpašumā) izlaidi mājsaimniecībām varētu nākties izpildīt palīgdarbības vides aizsardzības nodrošināšanai. *EPEA* šīs palīgdarbības tiek aplūkotas attiecīgajās *NACE* 1. red. klasēs. Tāpēc mājsaimniecības neuzskata par vides aizsardzības pakalpojumu ražotājiem. Turklāt, vienkāršības labad, ieguldījumi, kas attiecas uz vides aizsardzību un ir saistīti ar savām vajadzībām veiktiem mājokļa pakalpojumiem, lauksaimniecību u.t.t., uzskatāmi par attiecīgo nozaru bruto pamatkapitāla veidošanu, ieguldot saistītos produktos (piemēram, septisko tvertņu, skaņu izolējošos logu iegāde) (*SERIEE* 1994. gada redakcijas 2161. punkts).

2.1. diagrammā parādītas dažādas vides preču vai pakalpojumu ražotāju kategorijas.

2.1. diagramma. Vides aizsardzības preču vai pakalpojumu ražotāju klasifikācijas EPEA

Piezīme. Praksē jēdziena “specializētie ražotāji” definīciju, kas formulēta *SERIEE*, piemēro diezgan brīvi. Dažas valdības vienības, kas veic vides aizsardzības darbības, faktiski nevar uzskatīt par specializētajiem ražotājiem, jo to galvenā darbība nav vides aizsardzība.

Piemēram, nav skaidrs, vai Lauksaimniecības ministrijas veikta vides pētniecība ir galvenā darbība. Tādēļ, vienkāršības labad, uzskata, ka visas raksturīgās darbības, ko veic valdība, kopumā ir vispārējās valdības galvenās darbības. Līdz ar to visas vispārējās valdības vienību veiktās vides aizsardzības darbības tiek klasificētas kā darbības, kuras veic specializētie ražotāji.

Cits piemērs ir notekūdeņu apsaimniekošanas pakalpojumi, kas iekļauti *NACE* 1.1. red. 41. nodaļā¹³, jo ražotāji atbild gan par ūdens piegādi, gan par notekūdeņu apsaimniekošanu. Teorētiski šie ražotāji *EPEA* tabulās būtu klasificēti kā sekundārie (nespecializētie) ražotāji. Tomēr šo ražotāju nozīmīguma dēļ tos uzskata par specializētajiem ražotājiem.

Darbības

Darbību klasifikācijai *EPEA* izmantotā nomenklatūra ir vides aizsardzības darbību klasifikācija. *CEPA* ir vispārēja, universāla, funkcionāla klasifikācija, ko piemēro vides aizsardzībai. To izmanto, lai klasificētu ne vien darbības, bet arī produktus, faktiskās izmaksas

¹³ *NACE* 1.1. red. 41. nodaļa būs iekļauta *NACE* 2. red. 3600. nodaļā.

un citus darījumus.

Darbību definēšanai *CEPA* ir ietvertas divas pieejas. Pirmajā izmantots piesārņojuma vai videi nodarītā kaitējuma specifiskas kritērijs. Otrajā – darbības veida kritērijs.

Šī klasifikācija sīkāk izklāstīta šīs rokasgrāmatas 4.1.2. nodaļā un 1. pielikumā.

Saskaņā ar *EPEA* katra joma, kas *CEPA* definēta viencipara līmenī, būtu jāiestrādā kontos, tomēr tā nav obligāta prasība. Praktiskā pieredze liecina, ka visas valstis neapkopo tabulas par visām jomām vai arī apkopo tās tikai par dažiem sektoriem. Dažkārt *CEPA* viencipara jomas ir pārgrupētas, lai atvasinātu visaptverošāku jomu, bet dažkārt par konkrētām jomām dati vispār netiek vākti. Vairākums valstu datus par notekūdeņu apsaimniekošanu, atkritumu apsaimniekošanu, gaisa aizsardzību, trokšņa mazināšanu un citām jomām ziņo atsevišķi.

EPEA tabulas

EPEA sistēmā ir piecu savstarpēji saistītu tabulu komplekts (*SERIEE* 1994. gada redakcijas 2168. –2232. punkts), kurās aplūkoti šādi elementi:

- vides aizsardzības pakalpojumu piedāvājums (ražošana) un ražošanas veids (B tabula);
- valsts vides aizsardzības izdevumi, t. i., izdevumi par vides aizsardzības pakalpojumu un saistīto un pielāgoto produktu izmantošanu (patēriņu), par bruto pamatkapitāla veidošanu (ieguldījumi) un dažiem citiem darījumiem, kas saistīti ar vides aizsardzību (kapitāla darījumi un konkrēti pārvedumi) (A tabula);
- tabula, kur integrēts vides aizsardzības pakalpojumu piedāvājums un izlietojums (B1 tabula);
- vides aizsardzības izdevumu finansēšana (C tabula);
- vides aizsardzības neto izmaksu slogs dažādiem ekonomikas sektoriem (C1 tabula).

Šīs tabulas ir uzskatāmi parādītas tālāk 2.2. diagrammā. Valsts izdevumu kopsavilkuma rādītājs ir atvasināts no A tabulas. Praksē apkopošanu parasti sāk, analizējot vides aizsardzības pakalpojumu ražošanu un piedāvājumu, un šai ražošanai vajadzīgos ieguldījumus (B tabula), jo šāda informācija ir visplašāk pieejama un ir visticamākā.

B tabulā noteikts vides aizsardzības pakalpojumu piedāvājums. Pēc tam šis piedāvājums tiek papildināts ar pieejamo informāciju par izlietojumu integrētajā piedāvājuma un izlietojuma tabulā (B1 tabula). Informācija par šo izlietojumu kopā ar citu papildinformāciju (par konkrētiem pārvedumiem, par izdevumiem attiecībā uz saistītajiem produktiem utt.) ļauj aizpildīt A tabulu un noteikt valsts izdevumus.

Pamatojoties uz A tabulu, var analizēt finansēšanu un neto izmaksas (C un C1 tabula). Šajā apkopošanas secībā (B -> B1 -> A -> C -> C1) ievērota dabiskā virzība no mazākās, valstīs visbiežāk pieejamās datu kopas uz sarežģītākiem kontiem, kam vajadzīgas papildu datu kopas. To dēvē par “maģisko formulu”, ko sākotnēji *IFEN* izstrādāja Lionels Duano (*Lionel Doisneau*). Ievērojot šo secību, tālāk 2.2. diagrammā parādītas *EPEA* tabulas.

2.2. diagramma. EPEA tabulas

B tabula	B1. tabula	A tabula	C tabula	C1 tabula
Ražošanas tabula	Piedāvājuma un izlietojuma tabula	Izlietojuma (izdevumu) tabulas	Izdevumu finansēšana	Neto izmaksas, kas saistītas ar vides aizsardzību
Vides aizsardzības pakalpojumu IZLAIDE	NO IZLAIDES LĪDZ IZLIETOJUMAM: Importa/eksporta un nodokļu/subsīdiju ieviešana produktiem	VA PAKALPOJUMU IZLIETOJUMS rezidentvienībās	VA pakalpojumu izlietojuma FINANSĒŠANA	VA pakalpojumu PAŠREIZĒJĀ izlietojuma FINANSĒŠANA
Bruto pamatkapitāla veidošana + zemes iegāde		Bruto pamatkapitāla veidošana + zemes iegāde	Bruto pamatkapitāla veidošana + zemes iegāde	Kapitāla izmaksas (procenti)
		Pielāgoto un saistīto produktu izlietojums	Pielāgoto un saistīto produktu izlietojums	Pielāgoto un saistīto produktu izlietojums
		Īpaši pārvedumi	Īpaši pārvedumi	Īpaši pārvedumi
				Bez VA ieguvumiem
				Vides nodokļi

EPEA pilnīgas apkopošanas sākums ir B tabula, kur aprakstīta vides aizsardzības pakalpojumu iekšzemes ražošana un ražotāju bruto pamatkapitāla veidošana (t. i., ieguldījumi). Šī bruto (fiksētā) pamatkapitāla veidošana (*GFCF*) iever arī zemes neto iegādi. Praktiskā pieredze liecina, ka kopsavilkuma rādītāju līmenī zemes neto iegāde nav ļoti svarīga (mazāk par 5 % no *GCF*), taču dažām jomām tā var būt diezgan svarīga (piemēram, dažās valstīs – zeme, kas iegādāta vides aizsardzībai).

Saražotie vides aizsardzības pakalpojumi ir parādīti, iedalot pēc izlaides veidiem (tirgus, ārpus tirgus un palīgdarbību izlaide) un pēc vides aizsardzības pakalpojumu ražotāju galvenajām kategorijām: specializētie un nespecializētie ražotāji.

B tabulas augšējā daļā ir ielaides, kas vajadzīgas VA pakalpojumu ražošanai, t. i., ražošanas izmaksu struktūra.

B1 tabulā ir dažādu VA pakalpojumu kategoriju piedāvājums un izlietojums. Sākot no iekšzemes ražošanas, ir veiktas dažas pieskaitīšanas, atņemšanas un pārvērtēšanas darbības:

- pieskaitīts imports un atņemts eksports (VA pakalpojumiem tas reti ir svarīgi);
- izlaides vērtība ir pielīdzināta izlietojuma vērtībai, pieskaitot VA pakalpojumu nodokļus (galvenokārt, pieskaitot neatskaitāmo PVN) un atņemot šiem pakalpojumiem piešķirtās subsīdijas (ja tādas ir). Tas ir svarīgi, jo statistikā izlietojumu mēra pircēju cenās (t. i., cenās, ko maksā patērētāji), savukārt izlaidi

uzskaita bāzes cenās (cena, ko saņem ražotājs, bez, piemēram, PVN).

B1 tabulai ir divi uzdevumi:

- (a) tā nodrošina iespēju pārbaudīt vides aizsardzības pakalpojumu piedāvājuma datu un izlietojuma datu atbilstību, ja šie dati iegūti no dažādiem avotiem;
- (b) tā nodrošina iespēju noteikt izlietojumu, ja nav pieejami tieši un neatkarīgi dati par izlietojumu (vai, kas praksē negadās tik bieži, noteikt piedāvājumu, ja ir pieejami dati par izlietojumu, bet nav datu par ražošanu).

A tabulā vispirms aprakstīts VA pakalpojumu izlietojums, iedalot pēc lietotāju kategorijām, un bruto pamatkapitāla veidošanas vides aizsardzības darbībām. Pēc tam pievienoti saistītie un pielāgotie produkti, kā arī īpašie pārveidumi, kas vēl nav iekļauti izlietojumā. Pārējās pasaules piešķirtais finansējums tiek atņemts, lai katrai lietotāju vai saņēmēju kategorijai iegūtu valsts vides aizsardzības izdevumus.

C tabulā ir aprakstīta nacionālo vides aizsardzības izdevumu finansēšana (aprēķināta A tabulā) katrai lietotāju vai saņēmēju kategorijai. Parasti lietotāji paši finansē savu patēriņu, novirzes no šā principa galvenokārt notiek valdības pārveidumu dēļ (piemēram, ieguldījumu dotācijas VA darbībām) vai vides aizsardzībai paredzēto nodokļu dēļ.

C1 tabulā aprēķinātas vides aizsardzības neto izmaksas. Sākot no kārtējo izdevumu finansēšanas (C tabula), tiek pieskaitītas kapitāla izmaksas un no vides aizsardzības atskaitījuma atvasināti ieguvumi. Tiek aprakstīti arī vides nodokļu maksājumi, un tos var pieskaitīt vides aizsardzības neto izmaksām, lai aprēķinātu vides aizsardzības kopējo neto izmaksu slogu katram ekonomikas sektoram.

2.3 ESAO/Eurostat kopīgā anketa

Ņemot vērā ESAO ekonomikas ekspertu grupas secinājumus 1970. gadu beigās, ESAO 1990. gadā publicēja pirmos rezultātus attiecībā uz piesārņojuma mazināšanas un novēršanas izdevumiem¹⁴. Eurostat apkopo statistikas datus par EPEA no 1994. gada – ESAO datu vākšanas starpposma gados. Statistikas datu vākšana par vides aizsardzības izdevumiem ir ESAO/Eurostat kopīgs uzdevums kopš 1996. gada.

ESAO/Eurostat kopīgā anketa par vides aizsardzības izdevumiem un ieņēmumiem ir galvenais rīks, ko izmanto, lai starptautiskā mērogā no dalībvalstu statistikas dienestiem apkopotu datus par vides aizsardzības izdevumiem. Tai ir vispārēja iezīme, kas balstās tieši uz novērošanas datiem un novērojamām plūsmām.

Vairakkārt pārskatītās ESAO/Eurostat kopīgās anketas pamatā tagad ir uzskaites struktūra, kas vairāk līdzinās EPEA uzskaites struktūrai. Kopīgajā anketā CEPA tiek pieņemta par vides jomu pamatklasifikāciju, ko izmanto ziņošanai par vides aizsardzības izdevumiem. Tas nozīmē, ka katram mainīgajam lielumam ir pakārtotas vairākas vides jomas: gaiss, notekūdeņi, atkritumi, augsne un gruntsūdeņi, troksnis, bioloģiskā daudzveidība un citas jomas (kopējais radiācijas daudzums, pētniecība un izstrāde, vispārējā vides pārvaldība un citas jomas).

¹⁴ ESAO, (2003), *Pollution Abatement and Control expenditures in OECD countries*, ENV/EPOC/SE(2003)1

Kopīgajā anketā ir iekļauti ekonomikas mainīgie lielumi, kas attiecas gan uz sava sektora vides aizsardzības darbībām, gan uz vides aizsardzības finansēšanu citos sektoros. Šēsi galvenie mainīgie lielumi ir izdevumi ieguldījumiem, iekšējie kārtējie izdevumi, ieņēmumi no blakusproduktiem, subsīdijas/pārvedumi, nodevas/pirkumi un ieņēmumi.

Tajā nošķirtas divas izdevumu koncepcijas, ko novērtē atbilstīgi diviem dažādiem principiem: I izdevumi (*EXP I*) saskaņā ar izpildītāja pašfinansēšanas principu un II izdevumi (*EXP II*) saskaņā ar finansēšanas principu.

Saskaņā ar izpildītāja pašfinansēšanas principu attiecīgā sektora vai ekonomikas vienības izdevumi ietver visus (kapitāla vai kārtējos) sektora izdevumus saviem vides aizsardzības pasākumiem.

Tā kā kopīgajai anketai ir vispārīga iezīme, kas balstās tieši uz novērošanas datiem, tajā tiek reģistrētas tikai faktiskās izmaksas, bet netiek ietverti nacionālo kontu “nosacītie” darījumi, piemēram, fiksētā kapitāla patēriņš.

Ziņošanai kopīgajā anketā varētu izmantot izdevumu kontus, un kopīgās anketas datus varētu izmantot izdevumu kontu analīzei, lai gan *EPEA* pilnīgai aizpildīšanai vajadzīgi daži papildu dati. Līdz šim, salīdzinot *EPEA* publikācijas un kopīgajā anketā paziņotos datus, var secināt, ka tajās bieži atšķiras datu daudzums un faktiskie skaitļi. Plašāka informācija pieejama konversijas vadlīnijās¹⁵.

Tāpēc, lai aprēķinātu naudas neto summu, ko sektori izlietojuši savām darbībām, jāatņem visi saimnieciskie labumi, kas tieši saistīti ar vides aizsardzības darbībām.

$EXP\ I = \text{izdevumi ieguldījumiem} + \text{iekšējie kārtējie izdevumi} - \text{ieņēmumi no blakusproduktiem}$
--

Saskaņā ar finansēšanas principu attiecīgā ekonomikas sektora vai ekonomikas vienības izdevumi atbilst ieguldījumam kopējās vides aizsardzības darbībās neatkarīgi no vienības, kas tās izpilda.

$EXP\ II = EXP\ I + \text{vides aizsardzības pakalpojumi, kas iegādāti no citas vienības} - \text{ieņēmumi no vides aizsardzības pakalpojumu pārdošanas citiem} + \text{veiktie naudas pārvedumi} - \text{saņemtie naudas pārvedumi.}$
--

Sistēmā nav iekļauti vides nodokļu maksājumi (enerģijas, transporta, piesārņojuma un resursu nodokļi), izņemot mērķnodokļus¹⁶. Nodokļus parasti izmanto, lai piesaistītu līdzekļus valdības vajadzībām, un tie nav paredzēti vides aizsardzībai. Tomēr mērķnodokļi ir piesaistīti vides mērķiem. Videi paredzētie mērķnodokļi tiek reģistrēti kā naudas pārvedumi.

Turklāt tā kā kopīgajā anketā būtībā tiek ņemti vērā finanšu pārvedumi ar pārējo pasauli, tajā neuzskaita VA pakalpojumu importu un eksportu.

¹⁵ Eurostat, (2005), *OECD/Eurostat Environmental Protection Expenditure and Revenue Joint Questionnaire / SERIEE Environmental Protection Expenditure Account: Conversion guidelines*.

¹⁶ Skaidrojums par mērķnodokļiem sniegts 4.6. nodaļā.

2.1. tabula. JQ kopsavilkuma rādītāju struktūra

Ieguldījumu izdevumi	Kapitāla izdevumu pirkumi (ieguldījumi ražošanas cikla noslēguma iekārtās un integrētās tehnoloģijās) un zemes iegāde
+ Iekšējie kārtējie izdevumi	Starppatēriņš un darba ņēmēju atalgojums par VA darbībām
- Ieņēmumi no blakusproduktiem	Saimnieciskie labumi, kas saistīti ar VA darbībām
= EXP I	Izdevumi saskaņā ar izpildītāja pašfinansēšanas principu
+ (-) Veiktie (saņemtie) pārvedumi	Pārvedumi, kas saistīti ar VA darbībām, ieskaitot mērķnodokļus
+ Nodevas un maksājumi par VA pakalpojumiem	Vides aizsardzības pakalpojumi, kas iegādāti no citām vienībām / cita sektora
- Ieņēmumi no VA pakalpojumiem	Vides aizsardzības pakalpojumu pārdošana citiem sektoriem/vienībām
= EXP II	Izdevumi saskaņā ar finansēšanas principu

Avots: Eurostat, 2005 (b)

Kopīgajā anketā ekonomika tiek klasificēta atbilstīgi četriem sektoriem: publiskais sektors, nozares, mājsaimniecības un vides pakalpojumu specializētie ražotāji. Anketā ir iekļautas arī atsevišķas, sīkāk izstrādātas tabulas par uzņēmējdarbības sektoru.

Tajā, no vienas puses, ir nošķirtas vienības, kas veic vides aizsardzības darbības trešajām pusēm (vispārējā valdība un specializētie ražotāji), un, no otras puses, vienības, kas veic vides aizsardzības darbības savām vajadzībām (piemēram, uzņēmumi un to palīgdarbības).

Lai gan EPEA veido ir pilnīgas vides pakalpojumu piedāvājuma, izlietojuma, finansēšanas un izdevumu tabulu sistēmas, JQ svarīgi vides izdevumu elementi ir atspoguļoti vienkāršāk.

Piezīme. JQ koncepcijā nacionālo izdevumu pamatā ir vides aizsardzības pakalpojumu izlietojums, nevis pakalpojumu ražošanas izmaksas.

3. Dažādu ražotāju grupu nozīme

Šajā nodaļā aprakstīts, kā valsts varētu īstenot vides aizsardzību, un noteikta institucionālo sektoru nozīme dažādās *CEPA* klasēs. Ražotājus var identificēt un klasificēt atbilstīgi īpašumtiesību veidam – privātajam vai publiskajam –, vai atbilstīgi to veiktajām darbībām. Pēc tam tiek definēti jēdzieni “specializētie ražotāji” un “vispārējā valdība” un aplūkotas *JQ* un *EPEA* atšķirības.

3.1 Vides aizsardzība ekonomikā

Tagad vides aizsardzību iekļauj visās politikas jomās, lai sasniegtu vispārējo mērķi – nodrošināt ilgtspējīgu valsts attīstību. Vispārējai valdībai ir uzticēts viens no vissvarīgākajiem uzdevumiem. Tā regulē un uzrauga vides veiktspēju, piešķir dotācijas un subsīdijas, lai veicinātu saudzīgu izturēšanos pret vidi, veicot izglītojošus pasākumus, tā mudina uzņēmumus un privātās mājsaimniecības aizsargāt vidi, tā finansē pētniecību un izstrādi un apsaimnieko konkrētus valsts dabas resursus. Centrālā valdība sniedz arī dažus pakalpojumus attiecībā uz piesārņojumu un atkritumiem. Tādējādi valdība ir vienlaikus gan vides aizsardzības pakalpojumu (*VA* pakalpojumi) sniedzējs, gan arī galvenais finansējuma avots, kas finansē gan savas, privātu uzņēmumu, mājsaimniecību un *MABO* veiktās vides aizsardzības darbības.

Parasti par vides tiesību aktiem un regulējumu atbild Vides ministrija. Taču citas ministrijas, piemēram, Transporta, Enerģētikas un Lauksaimniecības ministrija, arī ir iesaistītas vides aizsardzībā, tāpat arī dažādiem valsts pārvaldes līmeņiem ir uzticēti likumdošanas vai regulatīvie uzdevumi.

Daudzās valstīs īpašas vietējās valdības vienības ir iesaistītas valdības politikas īstenošanā un svarīgu *VA* pakalpojumu uzraudzībā vai sniegšanā, piemēram, bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzībā. Dažās valstīs vietējās valdības faktisko vides pakalpojumu sniegšanu deleģē privātām vai (daļēji) publiskām sabiedrībām. Dažās citās valstīs vietējā valdība pati sniedz šos pakalpojumus vai nu tieši, vai ar specializētu struktūrvienību, piemēram, valsts vides aģentūru vai vides pētniecības un attīstības institūtu, starpniecību. Piemēram, Apvienotajā Karalistē valdības vienības sniedz pakalpojumus notekūdeņu apsaimniekošanas jomā.

Nākamajā tabulā ir pārskats par dažādām iespējamajām situācijām valstī. Lai saprastu, kā katrā valstī tiek īstenoti un finansēti *VA* pakalpojumi, ir lietderīgi grupēt specializētos ražotājus atbilstīgi valdības līmenim, kuram tie pieder: centrālā, vietējā valdība un īpaša kategorija pašvaldībai. Šajā tabulā ir aplūkotas vides darbības, kas tiek veiktas dažādos valdības līmeņos vai dažādu veidu sabiedrības (specializētie ražotāji vai citas nozares).

3.1. tabula. Vides aizsardzības (VA) organizatoriskā struktūra

	CEPA 9. klase. Citas jomas	CEPA 8. klase. Pētniecība un izstrāde	CEPA 7. klase. Radiācija	CEPA 6. klase. Bioloģiskā daudzveidība	CEPA 5. klase. Troksnis un vibrācija	CEPA 4. klase. Augsne, gruntsūdeņi un virszemes ūdeņi	CEPA 3. klase. Atkritumi	CEPA 2. klase. Notekūdeņi	CEPA 1. klase. Gaiss un klimats	
Centrālā un pavalsts valdība										
Vides ministrija, citas ministrijas: likumdošana, regulējums, nodokļu iekasēšana, maksājumi un pārvedumi	●	○	○	○	○	○	○	○	○	
Centrālā valdība un specializētās aģentūras: īstenošana, pārvedumu maksājumi, tehniskais atbalsts utt.	●	●	●	●	●	○	○	○	○	
Vietējā valdība										
<u>Pašvaldības:</u>										
kontrole	●			○	○	○	○	○	○	
VA pakalpojumu izlaide							●	●		
Citas vietējās valdības, vietējās specializētās aģentūras: īstenošana, kontrole, pārvedumi	●			●	○	○	○	○		
Sabiedrības										
<u>Visas:</u> VA pakalpojumu pirkšana	○	○		○	○	○	●	●	○	
<u>Specializētie VA pakalpojumu ražotāji:</u> komunālo pakalpojumu ražošana un VA pakalpojumi citiem ražotājiem	○	○				○	●	●		
<u>Citi VA pakalpojumu ražotāji:</u> iekšējie pasākumi darbības radītās ietekmes uz vidi mazināšanai	●	●	○	○	●	○	●	●	●	

● : parasti ir svarīgs darbību un izdevumu elements

○ : parasti ir maznozīmīgs darbību un izdevumu elements

Avots: Eurostat 2002 (a)

Eiropas 1995. gada kontu sistēmā (EKS 95¹⁷) valdības līmeņi definēti šādi¹⁸.

Vispārējā valdība (S13) Vispārējo valdību veido vienības, kuras galvenokārt piedalās individuālajam un kolektīvajam patēriņam paredzētu ārpustirgus preču un pakalpojumu ražošanā un/vai nacionālā ienākuma un bagātības pārdalē un kuras galvenokārt finansē no obligātajiem maksājumiem, ko veic citiem sektoriem piederošas vienības. Vispārējai valdībai ir četri apakšsektori, t. i., centrālā, pavalsts un vietējā valdība, kā arī sociālās nodrošināšanas fondi. Vispārējā valdībā neietver valstij piederošas vienības, kas veic komercdarbības, piemēram, valsts uzņēmumus. Vispārējai valdībai ir četri apakšsektori.

Centrālā valdība – ietver visas centrālās valsts administratīvās struktūrvienības un citas centrālās aģentūras, kuru kompetence parasti attiecas uz visu ekonomisko teritoriju, izņemot sociālās nodrošināšanas fondu administrēšanu.

Pavalsts valdība – šis sektors ietver atsevišķas institucionālās vienības, kas pilda dažas valdības funkcijas (izņemot sociālās nodrošināšanas fondu administrēšanu) līmenī, kas zemāks par centrālās valdības līmeni, bet augstāks par vietējās valdības līmeni.

Vietējā valdība – šajā sektorā ir publiskās iestādes un/vai struktūras, izņemot sociālās nodrošināšanas fondu vietējās aģentūras, kuru kompetences jomā ir tikai valsts ekonomiskās teritorijas vietējā teritorija.

Sociālās nodrošināšanas fondi – šajā sektorā ir visas centrālās, pavalsts un vietējās institucionālās vienības, kuru galvenā darbība ir sniegt sociālos pabalstus un kuras atbilst katram no šādiem diviem kritērijiem: a) pēc likuma vai pēc noteikumiem dažas iedzīvotāju grupas obligātā kārtā piedalās shēmā vai veic iemaksas; b) vispārējā valdība atbild par iestādes vadību, kas attiecas uz iemaksu un pabalstu noteikšanu vai apstiprināšanu, neatkarīgi no tās kā uzraudzības iestādes vai darba devēja lomas.

Nākamā piemērā parādīts, kā Apvienotā Karaliste sadala pienākumus vides jomā starp dažādiem valdības līmeņiem.

¹⁷ Eiropas Kontu sistēma, 1995; <http://forum.europa.eu.int/irc/dsis/nfaccount/info/data/ESA95/esa95-new.htm>

¹⁸ <http://www.ecb.int/home/glossary/html/glossg.en.html>

3.1. piemērs. *Apvienotās Karalistes valdības darbības vides jomā*

Vispārējā valdība ietver centrālās valdības struktūrvienības un vietējās varas iestādes, valdības aģentūras un citas valsts struktūras, kas sniedz vides aizsardzības pakalpojumus. Publiskās sabiedrības, piemēram, Skotijas Ūdens iestādes, ko finansē ar nodevām un maksām, bet kontrolē Skotijas ministri, nav iekļautas nacionālo kontu vispārējā valdībā.

No otras puses, vietējo varas iestāžu publiskie izdevumi par atkritumu savākšanu un likvidēšanu galvenokārt tiek finansēti no vietējiem nodokļiem un centrālās valdības dotācijām, ko papildina no iekšzemes un ārvalstu klientiem iekasētās nodevas un maksas. Tāpēc vietējās varas iestādes uzskata par vispārējās valdības daļu neatkarīgi no tā, vai faktiskā pakalpojuma sniegšanai ir noslēgts līgums ar privāto sektoru.

Apvienotās Karalistes centrālās valdības, citu valdības aģentūru un vietējo varas iestāžu izdevumi vides aizsardzībai miljonos sterliņu mārciņu, 2000./01.

	Centrālā valdība	Valdības aģentūras	Vietējā valdība
Apkārtējā gaisa aizsardzība	276	6	51
Notekūdeņu apsaimniekošana	40	43	34
Atkritumu apsaimniekošana	10	37	2381
Augsnes un gruntsūdeņu aizsardzība	57	15	73
Trokšņu un vibrācijas mazināšana	3	0	0
Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība	400	35	79
Aizsardzība pret radiāciju	197	5	
Pētniecība un izstrāde vides aizsardzības jomā	257	8	
Citas vides aizsardzības darbības	105	5	0
Izglītība un pārvalde	109	18	

¹ Saskaņā ar 1995. gada Likumu par tīru gaisu [*Clean Air Act 1995*] vietējās varas iestādes atbild par vietējā gaisa piesārņojuma mazināšanu.

Avoti: Valsts statistikas birojs, Apvienotā Karaliste, 2002. gads, un Vides, pārtikas un lauku departaments (*Defra*).

Aizvien biežāk valsts pārvalde VA pakalpojumu sniegšanu uztic privātajam sektoram. Tā kā aizvien aktuālāka kļūst privatizācija un ārpakalpojumi, aizvien biežāk noslēdzot apakšuzņēmumu līgumus ar privātām institūcijām vai pilnībā privatizējot vides darbības, palielinās privātā sektora nozīme.

Piezīme. Ja datu vākšana un analīze aptver tikai privātās darbības un īpašumtiesības, tad valdības darbību privatizācijas radīto izmaiņu dēļ statistika būs pārāk pozitīva. Nošķirot privātās un publiskās īpašumtiesības un mērot tās atsevišķi, tiek iegūta vajadzīgā informācija, lai novērstu šādu nepareizu informācijas interpretāciju. Sk. tālāk 3.2. piemēru.

Noslēdzot līgumus par darbību izpildi, ir svarīgi neiekļaut abu pušu izdevumus, lai novērstu dubultu uzskaiti. Sk. 4.3. nodaļu.

3.2. piemērs. *Vācijas vides darbību attēlojums pa sektoriem*

Šajā tabulā parādīti vides izdevumi (milj. euro (faktiskajās cenās)) dažādās vides jomās, iedalot tos pēc sektora, kas ražo preces vai pakalpojumus. Tajā skaidri redzamas strukturālo pārmaiņu izraisītās norises ekonomikā. Tabulā redzams, piemēram, kā par atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanu samazinās valdības izdevumi, bet kā nepārtraukti palielinās privātā sektora izdevumi.

Izdevumi dažādās vides jomās atbilstīgi ražojošajiem sektoriem (milj. euro)

Ekonomikas sektors – vides joma	1995. gads	2000. gads	2001. gads	2002. gads
Ražojošās nozares	8960	7070	7320	7220
Atkritumu apsaimniekošana	1680	1380	1600	1550
Notekūdeņu apsaimniekošana	2950	2490	2420	2490
Trokšņu mazināšana	190	180	200	180
Apkārtējā gaisa aizsardzība	4130	3020	3110	3010
Valdība	14110	9550	9070	9490
Atkritumu apsaimniekošana	5480	4170	4080	4420
Notekūdeņu apsaimniekošana	8440	5220	4830	4920
Trokšņu mazināšana	150	120	120	130
Apkārtējā gaisa aizsardzība	50	30	40	20
Privatizētie valsts uzņēmumi	12460	16080	16470	17250
Atkritumu apsaimniekošana	6420	7540	7890	8340
Notekūdeņu apsaimniekošana	6040	8540	8580	8910

Avots: <http://www.destatis.de/basis/e/umw/ugrtab12.htm>; pēdējoreiz atjaunināta 2005. gada 2. novembrī

Dažādās valstīs VA pakalpojumu ražošanas jomā īpašumtiesību struktūras ir ievērojami atšķirīgas. Tāpat vietējo valdību un citu specializēto ražotāju starpā var būt sarežģītas attiecības. Piemēram, Francijā vietējām valdībām pieder notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas iekārta, kuru tās var nodot privāto specializēto ražotāju rīcībā. Tāpēc jebkuri jauni ieguldījumi vai amortizācija jānorāda vietējās valdības kontos, nevis privāto vai publisko specializēto uzņēmumu kontos.

Publiskās un privātās partnerības

Publiskās un privātās partnerības (PPP) rada jaunas attiecības un veido jauna veida publiskās un privātās jomas sadarbību. Pēdējos gados tās ir strauji attīstījušās.

Publiskās un privātās partnerības ir kompleksas juridiskas vienošanās starp divām vienībām, kas paredzētas, lai privāts uzņēmums un valdības vienība, parasti vispārējās valdības vienība, veiktu pamatlīdzekļu kopuma kopīgu uzraudzību, dalītu risku un atlīdzību¹⁹.

Budžeta ierobežojumu dēļ valsts iestādes tās izmanto aizvien biežāk. Tādā veidā tās var izmantot privātā sektora zinātību. Vēl viena priekšrocība ir ietaupījumi, ko PPP nodrošina, piedaloties visos projekta posmos no izstrādes līdz īstenošanai. Attīstoties PPP, mainās arī valsts uzdevums ekonomikā – tā vairs nesniedz pakalpojumus tieši, bet organizē, regulē un kontrolē to sniegšanu.

Iespējamās divu veidu PPP. Dažas partnerības ir veidotas tikai ar līgumu, bet citas ir institucionālas partnerības.

PPP līgumi bieži rada uzskaites problēmas, jo citu iemeslu starpā aktīvu juridiskās īpašumtiesības un operatīvā kontrole var atšķirties. Saistībā ar PPP faktiski ir jāatrisina divi galvenie jautājumi.

Vispirms ir jānolemj, vai pamatlīdzekļi pieder privātam uzņēmumam vai valdībai. Šis lēmums jāpieņem, izskatot katru konkrēto gadījumu un rūpīgi izpētot līgumsaistības. Ekonomiskais īpašnieks tiek noteikts, izvērtējot, kurai vienībai ir lielāks risks un kura vienība saņems lielāko atlīdzības daļu no aktīviem, kura vienība uzrauga aktīva uzbūvi, izlietojumu, kvalitāti, jaudu, uzturēšanu vai citas aktīva attiecīgās īpašības.

Otrs jautājums – kā nodrošināt darījumu pareizu ierakstīšanu, lai atspoguļotu PPP radītajām saimnieciskajām darbībām pamatā esošo reālo situāciju.

Partnerības tiek uzskatītas par neatkarīgām juridiskām personām, bet tirgus ražotāji tiek iekļauti nefinanšu sabiedrību sektorā.

Tomēr nacionālo kontu sistēmā (NKS) nav vadlīniju par piemērotu PPP uzskaiti.

¹⁹ Kaufmann B., Lynch R., Maier C., Pitzer J., 2006

3.2 Vienību klasifikācija

3.2.1 Ražotāju identifikācija

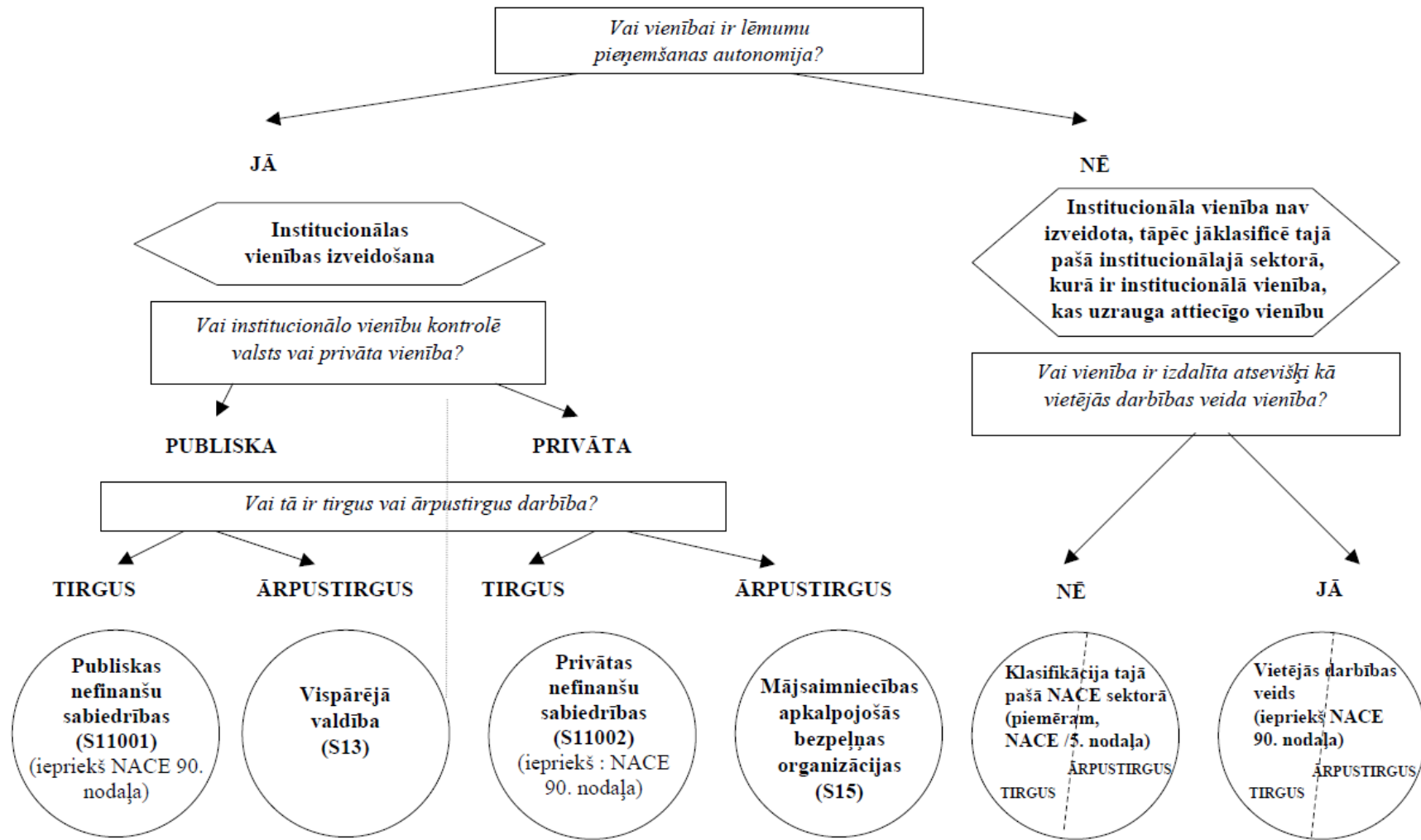
Svarīgs datu vākšanas posms ir ražotāju klasifikācija. Lai varētu interpretēt datu vākšanas un apstrādes rezultātus, ir svarīgi saprast, kā veikta dažādu ražotāju grupu klasifikācija.

Lai noteiktu, vai ražotājs pieder vispārējai valdībai vai citiem sektoriem (galvenokārt sabiedrībām vai mājsaimniecības apkalpojošajām bezpeļņas organizācijām (MABO)), būtu jāpiemēro trīs galvenie klasifikācijas kritēriji, t. i., iespējamā lēmumu pieņemšanas autonomija, īpašumtiesību veids (privāts vai publisks) un izlaides veids (tirgus vai ārpus tirgus). Praksē ražotājus var klasificēt, atbildot uz šādiem trīs jautājumiem.

- Vai ir lēmumu pieņemšanas autonomija?
- Vai tās ir privātās vai publiskās īpašumtiesības?
- Vai tā ir tirgus vai ārpus tirgus darbība?

Pirmās pieejas, ko izmanto, lai grupētu vides aizsardzības jomas ražotājus, pamatā ir atšķirīgās lēmumu pieņemšanas autonomijas iespējas. Tālāk 3.1. diagrammā parādīta ražotāju klasifikācijas lēmuma pieņemšanas shēma (sk. EKS 95, 3.27. punkts, 3.1. tabula).

3.1. diagramma. Ražotāju klasifikācijas lēmumu pieņemšanas shēma

Lēmumu pieņemšanas autonomija?

Pirmais jautājums attiecas uz lēmumu pieņemšanas autonomiju. Lai uzskatītu, ka vienībai ir lēmumu pieņemšanas autonomija attiecībā uz savu galveno funkciju, tai ir jābūt atbildīgai un jāatskaitās par saviem pieņemtajiem lēmumiem un darbībām²⁰.

Kā aprakstīts 3.1. diagrammā, ja ražotāja politikas izvēli nosaka cita vienība, atsevišķa vienība netiks izveidota. Tāpēc ražotājs tiks klasificēts savas mātes institūcijas institucionālajā sektorā.

Nākamajā tabulā apkopots, kā publiskas struktūrvienības varētu klasificēt atbilstīgi to lēmumu pieņemšanas autonomijai un darbībai.

3.2. tabula. Valdības vienību klasifikācija

Lēmumu pieņemšanas autonomija	Klasifikācija
Ir lēmumu pieņemšanas autonomija un pārdod pakalpojumus par ekonomiski nozīmīgām cenām.	Jāizveido <u>atsevišķa institucionāla vienība</u> , kas jāklasificē kā sabiedrība vai kvazisabiedrība (nefinanšu sabiedrību sektors).
Nav lēmumu pieņemšanas autonomijas un pārdod pakalpojumus par ekonomiski nozīmīgām cenām. Pašvaldības kontos <u>iespējams</u> norādīt vismaz ražošanas, starppatēriņa, darba ņēmēju atalgojuma, nodarbinātības un bruto pamatkapitāla vērtību.	Nav izveidota atsevišķa institucionāla vienība, taču, lai klasificētu nozari, var izveidot <u>vietējās darbības veida vienību</u> , kas, lai gan ir tirgus ražotājs, pieder vispārējai valdībai.
Nav lēmumu pieņemšanas autonomijas un pašvaldības kontos <u>nav iespējams</u> norādīt vismaz ražošanas, starppatēriņa, darba ņēmēju atalgojuma, nodarbinātības un bruto pamatkapitāla vērtību.	Nav izveidota atsevišķa institucionāla vienība un nevar izveidot vietējās darbības veida vienību. Struktūrvienība tiks iekļauta kopā ar citām pārvaldes darbībām un klasificēta, piem., NACE 75. nodaļā ²¹ (valsts pārvalde).

Avots: Eurostat 2002 (a)

VA pakalpojumu galvenā daļa ir pakalpojumi, kas saistīti ar atkritumu un notekūdeņu savākšanu un attīrīšanu. Šos pakalpojumus parasti ražo specializētas vienības, kas grupētas atbilstoši NACE 90. nodaļai²². Tomēr valstu situācijas var atšķirties.

- Ja kontos nav iespējams norādīt vietējās darbības veida vienību, struktūrvienība tiks iekļauta kopā ar citām darbībām, ko veic institucionālā vienība, kas uzrauga attiecīgo vienību.

Piemēram, pašvaldība, kurai nav lēmumu pieņemšanas autonomijas un no kuras nevarēs izveidot vietējās darbības veida vienību (KAU), ir klasificēta atbilstoši NACE 75. nodaļai –

²⁰ Padomes 1993. gada 15. marta Regula (EEK) Nr. 696/93 par statistikas vienībām ražošanas sistēmas novērošanai un analīzei Kopienā. OV L 76, 30.3.1993., 1.-11. lpp.

²¹ NACE 1.1. redakcijas 75. nodaļa NACE 2. redakcijā tiks klasificēta 81., 82., 84., 88. vai 91. nodaļā.

²² NACE 1.1. redakcijas 90. nodaļa NACE 2. red. tiks klasificēta 37., 38., 39. vai 81. nodaļā.

valsts pārvalde. Šī nodaļa attiecas uz sabiedrisko preču un pakalpojumu ražošanu, kurus lietotājiem sniedz par cenām, kas zemākas par tirgus vērtību un kurus finansē galvenokārt no valdības budžeta.

- Ja kontos ir iespējams norādīt vismaz ražošanas vērtību, piemēram faktiskās izmaksas un algas darbiniekiem vai ieguldījumus, vietējās darbības veida vienību (KAU) var norādīt atsevišķi. Šis ražotājs nav atdalīts no institucionālajām vienībām, kurām tas pieder, taču ir uzskatāms par atsevišķu statistisku vienību un tā darbību varētu reģistrēt valsts statistikas reģistros attiecīgajā pozīcijā.

Piemēram, KAU būtu jāklasificē atbilstoši NACE 90. nodaļai²³ pat tad, ja tā pieder vispārējai valdībai, kā aprakstīts 3.1. diagrammā. Tāpēc tikai tad, ja esošajos datu avotos šāda nošķiršana nav iespējama, atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanas struktūrvienības kopīgajā anketā varētu ierakstīt “publiskajā sektorā”²⁴.

Publiskās vai privātās īpašumtiesības (kontrolē)?

Ja ražotājam ir lēmumu pieņemšanas autonomija, tiek izveidota institucionāla vienība. Pēc tam ir jānosaka, vai institucionālo vienību kontrolē valsts vai privāta vienība.

Publiskas vienības kontrolē valdība, vai nu padarot par valsts īpašumu (pieder vairāk nekā 50 procenti akciju), vai arī izmantojot īpašus tiesību aktus, neatkarīgi no tā, vai šīs vienības ražo ārpustirgus preces vai pakalpojumus un vai tām ir lēmumu pieņemšanas autonomija.

Pēc tam, ja publiskai institucionālai vienībai pieder vairāk nekā 50 procenti akciju vai ja tā noteikta īpašā tiesību aktā, ražotāju uzskata par publisku vienību. Pretējā gadījumā tas ir privāts ražotājs. Ja ir atzīta lēmuma pieņemšanas autonomija, jārikojas, kā norādīts tālāk.

- Publisku ražotājs, kas veic tirgus darbību, tiek klasificēts kā publiska nefinanšu sabiedrība. Šajā gadījumā valsts uzņēmumu reģistros attiecīgajā NACE pozīcijā būtu jāizveido atsevišķa vienība, kas tiktu klasificēta kā publiska sabiedrība vai kvazisabiedrība.
- Publisks ražotājs, kas veic ārpustirgus darbību, tiek klasificēts pie vispārējās valdības.

Piemēram, Vācijā pašvaldībām vai vietējām apvienībām ir lēmumu pieņemšanas autonomija attiecībā uz notekūdeņu apsaimniekošanu un tās kontrolē valsts. Tā kā ražotājus iespējams precīzi identificēt, tie tomēr tiek klasificēti atbilstoši NACE 90. nodaļai un uzskatīti par publiskajiem specializētajiem ražotājiem.

- Privāts ražotājs, kas veic tirgus darbību, tiek klasificēts kā privāta nefinanšu sabiedrība.

Tas attiecas uz Apvienoto Karalisti, kur notekūdeņu apsaimniekošanas

²³ NACE 1.1. red. 90. nodaļa NACE 2. red. būs klasificēta 37., 38., 39. vai 81. nodaļā.

²⁴ JQ šobrīd tiek izmantots apzīmējums “publiskais sektors”. Tomēr varētu izstrādāt piemērotāku terminoloģiju, kurā līdzīgi kā EKS tiktu nošķirti jēdzieni “vispārēja valdība” un “specializētie ražotāji”. Ir ierosinātas izmaiņas, lai ieviestu minētos apzīmējumus.

uzņēmumiem ir lēmumu pieņemšanas autonomija un tie ir privāti uzņēmumi. Tā kā šie uzņēmumi veic tirgus darbības, tie ir iekļauti NACE 90. nodaļā un tiek uzskatīti par privātajiem specializētajiem ražotājiem.

- Privāts ražotājs, kas veic ārpustirgus darbību, tiek klasificēts kā privāts MABO.

Tirgus vai ārpustirgus darbība?

Valstīm, kas aizpilda EPEA un JQ, dažkārt rodas problēmas klasificēt ražotājus tirgus un ārpustirgus sektoros. Lai Eiropas valstīs nošķirtu abus darbību veidus, ņem vērā izlaides daļu, kas pārdota par ekonomiski nozīmīgu cenu, citādā veidā realizēta tirgū vai paredzēta pārdošanai vai realizēšanai tirgū.

Kritērijs, ko izmanto, lai kopējā izlaidē noteiktu tirgus izlaides daļu, ir ražošanas izmaksu procentuālā daļa, ko sedz produkta pārdošanas cena. Saskaņā ar EKS 95, ja šī procentuālā daļa ir lielāka par vai vienāda ar 50 procentiem, uzskata, ka darbība ir tirgus darbība. Šo noteikumu dēvē arī par “50 procentu noteikumu”. Tālāk aplūkotajā Dānijas gadījumā redzams, kā šī metode tiek piemērota.

3.3. piemērs. Tirgus ražotāju identifikācija –50 procentu noteikuma piemērošana **Dānijā**

Dānijā tirgus un ārpustirgus ražotāju nošķiršanai izmanto 50 procentu noteikumu.

Saskaņā ar šo noteikumu, tirgus produkti ir produkti, ko pārdod par ekonomiski nozīmīgu cenu, no pārdošanas sedzot vairāk nekā 50 procentus ražošanas izmaksu. Attiecīgā cena ir cena bez PVN vai citiem nodokļiem, vai subsīdijām. Tāpēc ražotājs tiek uzskatīts par tirgus ražotāju, ja vairāk nekā 50 procenti sabiedrības izmaksu tiek segtas no pārdošanas.

Visas sabiedrības, kuras nav iekļautas publiskajos kontos un kuras atbilst 50 procentu noteikumam, tiek uzskatītas par tirgus ražotājiem.

Avots: Darba grupas “Vides izdevumu statistika” darba dokumenti, 2006.

Dažām valstīm 50 procentu noteikuma piemērošana rada problēmas. Tās ir ieviesušas citas metodes, ko izmantot, lai novērtētu darbības veidu, pat tad, ja 50 procentu noteikums tiek saglabāts kā vispārīgs teorētisks noteikums:

- pieņēmums/slēdziens par ražotāja darbību specifiku (sk. piemērus par Itāliju, Austriju un Beļģiju);
- NACE koda izmantošana uzņēmumu reģistrā (sk. piemēru par Nīderlandi).

*3.4. piemērs. Tirgus ražotāju identifikācija – **Itālijas** piemērs*

Itālijas metodes, ko izmanto, lai EKS 95 vajadzībām aprēķinātu COFOG izdevumus, pamatā ir pieņēmums par ražotāju specifiku (vispārējās valdības vienības) un/vai to veiktajām darbībām.

Piemēram, attiecībā uz pašvaldībām atkritumu apsaimniekošana tiek uzskatīta par tirgus darbību. Cits piemērs ir vietējās valsts iestādes, kuras atbild par dabas parku apsaimniekošanu – to darbība tiek pilnībā klasificēta kā ārpustirgus darbība.

Avots: Darba grupas “Vides izdevumu statistika” darba dokumenti, 2006

*3.5. piemērs. Tirgus ražotāju identifikācija – **Austrijas** piemērs*

Kopumā Austrijā pieņem, ka centrālā valdība un federālo zemju valdības veic tikai ārpustirgus darbības. Taču tostarp ir arī dažas tirgus darbības, kuru ieņēmumi budžetā ir paredzēti konkrētam mērķim. Piemēram, centrālā valdība ir uzlikusi nodevu par atkritumu poligonu atjaunošanu.

Pašvaldību līmenī tirgus un ārpustirgus darbības nošķir, pamatojoties uz budžeta analīzi. Pieņem, ka pašvaldību darbības ir ārpustirgus darbības, bet pašvaldību uzņēmumu darbības ir tirgus darbības.

Ja informācija nav pieejama, Austrijā privātas vienības klasificē kā tirgus vienības, bet publiskās vienības – kā ārpustirgus vienības.

Avots: Darba grupas “Vides izdevumu statistika” darba dokumenti, 2006

*3.6. piemērs. Tirgus ražotāju identifikācija – **Beļģijas** piemērs*

Vietējo varas iestāžu ārpustirgus izlaidi iegūst, tirgus izlaidi atņemot no kopējās izlaides. Saskaņā ar noteikumu tirgus izlaide ir summa, ko veido:

īslaicīga lietojuma preču un pakalpojumu pārdošana;

valsts autoceļu un ūdensceļu remonta kompensēšana;

vietējie nodokļi, ko uzskata par atkritumu apsaimniekošanas pirkuma maksu (atbilstīgi Beļģijas Valsts bankas nacionālo kontu veidošanas sistēmai).

Tika aprēķināts, ka tirgus izlaide no 1997. līdz 2002. gadam bija 74,27 procenti, bet 2000.–2002. gadā – 73,07 procenti, 69,13 procenti, 68,96 procenti.

Avots: Federālais plānošanas birojs, 2005

3.7. piemērs. Tirgus ražotāju identifikācija – *Nīderlandes piemērs*

Nīderlandes statistikā tirgus un ārpustirgus darbības nošķir, uzņēmumu reģistrā izmantojot *NACE* kodu, kā arī izmantojot īpašu simbolu, lai uzņēmumu reģistrā apzīmētu publisko un privāto sektoru (sektora kods).

Vispārējā valdība tiek definēta atbilstīgi kopīgajai anketai un ietver tirgus darbības, kas galvenokārt pārgrupētas *NACE* 75. nodaļā. Arī specializētie ražotāji tiek definēti atbilstīgi kopīgajai anketai un ietver darbības, kas uzņēmumu reģistrā galvenokārt pārgrupētas no *NACE* 90. nodaļas.

Avots: Darba grupas “Vides izdevumu statistika” darba dokumenti, 2006

3.2.2 Specializēto ražotāju klasifikācija *NACE*

Šajā apakšnodaļā ir atsauces uz *NACE* 1.1. red. Tomēr tā kā pēc 2008. gada kodi mainīsies, 3.3. nodaļā norādītas atbilstības starp *NACE* 1.1. red. un jauno *NACE* 2. red.

Specializēto ražotāju darbības galvenokārt iekļautas *NACE* 90. nodaļā (*NACE* 1.1 red.), piemēram:

- 90.01. Notekūdeņu savākšana un apstrāde;
- 90.02. Atkritumu savākšana un apstrāde;
- 90.03. Tīrīšana, sanitārija u. tml. darbības.

Nozaru statistikas apsekojumos specializētie ražotāji var būt iekļauti citās klasēs, kas nav norādītas *NACE* 1.1 red. 90. nodaļā.

Uzņēmumi, kas klasificēti klasē 37.10. un 37.20. (pārstrāde), arī sniedz dažus pakalpojumu atkritumu apsaimniekošanas jomā. Apsekojumos par šiem uzņēmumiem būtu jānošķir pārstrādāto materiālu ražošana un atkritumu apstrādes pakalpojumi. Pirmā darbība ir ražošanas darbība, kuras rezultāts ir otrreizējo materiālu pārdošana, bet otrā darbība saistīta ar maksājumiem par atkritumu savākšanu apstrādei un pārstrādei. *EPEA* jāieraksta tikai atkritumu apstrādes pakalpojumi.

Līdzīga problēma saistīta ar *NACE* 1.1 red. 41.00. klasi (Ūdens ieguve, attīrīšana un sadale). Ūdens piegādi un notekūdeņu savākšanu un attīrīšanu var iekļaut, ja vieni un tie paši uzņēmumi sniedz divu veidu pakalpojumus. Rūpniecības apsekojumus parasti sagatavo par uzņēmumiem, nevis iekārtām. Tāpēc notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas pakalpojumu izlaides lielākā daļa tiek uzrādīta kā ūdens apgādes uzņēmumu sekundārā izlaide.

Tomēr arī uzņēmumiem, kuri ir iekļauti 51.57. klasē (Atkritumu un lūžņu vairumtirdzniecība) un 45.11. klasē (Ēku demontāža un nojaukšana, zemes darbi), var tikt uzrādīta neliela atkritumu apstrādes pakalpojumu sekundārās izlaide.

Vides konsultāciju, kā arī vides pārbaudes un analīzes uzņēmumi galvenokārt klasificēti *NACE* 74. nodaļā (Citi komercpakalpojumi).

Gandrīz visām *NACE* klasēm sekundārā izlaide varētu būt saistīta ar vides pakalpojumiem. Piemēram, *NACE* 1.1. red. 90. nodaļā iekļauto uzņēmumu vai iekārtu ražošanas statistikas pārbaude būtu jāpapildina, pārbaudot vides aizsardzības sekundāro izlaidi citās klasēs.

Piezīme. Ja starp specializētajiem ražotājiem ir arī valdības vienības, var rasties dubultās uzskaites problēmas. Izmantojot dažādus datu avotus, atsevišķi pašvaldību izdevumi var tikt iekļauti gan valdības, gan specializēto ražotāju izdevumos. Plašāku informāciju skatiet 4.3. nodaļā.

3.8. piemērs. NACE klasifikācija – piemērs par notekūdeņu savākšanu un attīrīšanu Francijā

Francijā ūdens piegāde ir apvienota ar notekūdeņu savākšanu un attīrīšanu. Tā kā šo uzņēmumu galvenā darbība ir ūdens piegāde, tie ir klasificēti *NACE* 1. red.

41.00. klasē. Tāpēc notekūdeņu savākšanas un attīrīšanas pakalpojumu izlaides lielāko daļu veido ūdens apgādes uzņēmumu sekundārā izlaide. *NACE* 1. red. 41.00. klasē klasificēto uzņēmumu pārdošanas apjoms no sekundārās izlaides 1997. gadā bija 26,3 procenti no *NACE* klases kopējā pārdošanas apjoma²⁵.

Avots: Eurostat 2002 (a)

3.9. piemērs. Notekūdeņu attīrīšana Lietuvā

Izdevumus par ūdens apgādi un notekūdeņu attīrīšanu parasti apmaksā, iekļaujot kopējā rēķinā, lai gan izmaksas, kas jāņem vērā attiecībā uz vides aizsardzības aspektiem ir tikai attīrīšanas izmaksas. Tāpēc pastāv jautājumus par šādu izmaksu nošķiršanu, kas rada grūtības.

Pēc apspriešanās ar uzņēmumu konsultantiem Lietuvas statistikas pārvalde nolēma, ka šo summu varētu sadalīt aptuveni divās daļās, no kurām 50 procenti attiektos uz notekūdeņu attīrīšanu.

Tomēr Lietuvas Ūdens piegādātāju apvienībai tika pieprasīta informācija par ūdens piegādes un notekūdeņu apsaimniekošanas pakalpojumu tarifiem. Ņemot vērā šos datus, Lietuvas statistikas pārvalde aprēķināja, cik lielu procentuālo daļu no kopējā ūdens piegādes un notekūdeņu attīrīšanas pakalpojuma veido notekūdeņu attīrīšana²⁶.

Avots: Lietuvas statistikas pārvalde, 2005. gads.

²⁵ EUROSTAT, (2002), *SERIEE: Environmental Protection Expenditure Accounts: Compilation guide*.

²⁶ Lietuvas statistikas pārvalde, (2005), *Data collection project on environmental protection expenditure*, Viļņa.

3.10. piemērs. Atkritumu apstrāde un notekūdeņu attīrīšana *Ungārijā*

Katru gadu Ungārijas centrālais statistikas birojs pašvaldībām pieprasa nosaukt tās organizācijas, kuras pašvaldībām nodrošina atkritumu apsaimniekošanu, ūdens apgādi un notekūdeņu attīrīšanu. Birojs salīdzina šo informāciju ar uzņēmumu reģistru un, izmantojot šo sarakstu, veic apsekojumu par atkritumu un notekūdeņu savākšanu un apstrādi pašvaldībās. Šī sistēma sniedz pilnīgu priekšstatu par organizācijām, kas Ungārijā pašvaldībām sniedz atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanas pakalpojumus.

2000. gada rezultāti parādīja, ka tikai 25 procenti organizāciju, kas pašvaldībās sniedz atkritumu savākšanas pakalpojumus, bija klasificētas atbilstoši NACE 90. nodaļai, bet 41 procents valsts pārvaldes kategorijā (L sadaļa). Tomēr atkritumu daudzuma ziņā organizācijas, kas klasificētas 90. nodaļā, savākušas 84 procentus no kopējā atkritumu daudzuma.

2000. gadā notekūdeņu savākšanas jomā 14 procenti organizāciju bija klasificētas atbilstoši NACE 90. nodaļai un tās savāca 49 procentus no kopējā notekūdeņu daudzuma. Vairākums uzņēmumu, kas Ungārijā sniedz notekūdeņu apsaimniekošanas pakalpojumus, ir klasificēti NACE 41. nodaļā, jo to galvenā darbība ir ūdens apgāde. Tāpēc 50 procenti organizāciju bija klasificētas 41. nodaļā (Ūdens ieguve, attīrīšana un sadale) un tās savāca 48 procentus no kopējā notekūdeņu daudzuma²⁷.

Patlaban Ungārija nespēj nošķirt to organizāciju izdevumus, kuras veic ūdens piegādes darbības, jo parasti viens un tas pats uzņēmums sniedz gan ūdens apgādes, gan notekūdeņu apsaimniekošanas pakalpojumus.

Avots: Eurostat 2002 (a)

3.2.3 Ražotāju klasifikācija – JQ un EPEA atšķirības

Vienību aptvērums EPEA un JQ faktiski ir gandrīz vienāds, tomēr izmantotie termini atšķiras. JQ tiek izmantots apzīmējums “publiskais sektors”. Tomēr EPEA un JQ ražotāju klasifikācijai ir divas galvenās atšķirības:

- EPEA specializētie ražotāji ir tikai tie ražotāji, kuriem VA darbības ir galvenā darbība, savukārt JQ specializētie ražotāji ir arī ražotāji, kuriem šīs darbības ir sekundārā darbība;
- EPEA publiskie specializētie ražotāji var būt arī tirgus ražotāji atkarībā institucionālās vienības, kas klasificēta vispārējā valdībā, savukārt JQ publiskā sektora ražotāji ir tikai ārpus tirgus ražotāji.

3.3. tabulā parādīta EPEA un JQ ekonomikas vienību klasifikācijas atbilstība.

Piezīme. EPEA sistēma ir plašāka nekā JQ un vairāk atbilst nacionālajiem kontiem, tādēļ vides izdevumu ziņošanas pamatā ieteicams izmantot EPEA sistēmu.

²⁷ EUROSTAT, (2002), *SERIEE: Environmental Protection Expenditure Accounts: Compilation guide*.

Proti, *EPEA* un *JQ* lielā mērā tiek ierakstīti vieni un tie paši izdevumi, taču tas nenožīmē, ka tie tiek noteikti ierakstīti vienās un tajās pašās ražotāju grupās. Piemēram, lai gan abās sistēmās VA palīgdarbības tiek ierakstītas attiecīgajam sektoram, sekundārās darbības tiek norādītas atšķirīgām ražotāju grupām.

3.3. tabula. Ekonomikas vienību klasifikācija EPEA un JQ

<u>EPEA</u>	<u>JQ</u>
<i>Specializētie ražotāji:</i>	
- Vispārējā valdība	
Ārpustirgus	Publiskais sektors
Tirgus bez lēmumu pieņemšanas autonomijas	Publiskie specializētie ražotāji
- Citi tirgus ražotāji Valsts uzņēmumi un tamlīdzīgi	Publiskie specializētie ražotāji
Privātās vienības	Privātie specializētie ražotāji
<i>Nespecializētie ražotāji:</i>	
- Ar sekundāro VA darbību izlaidi	Publiskie vai privātie specializētie ražotāji
- Ar VA palīgdarbību izlaidi	Uzņēmumu sektors
- Bez VA palīgdarbību vai sekundāro darbību izlaides	Uzņēmumu sektors

Avots: Eurostat (2005) (b)

Apkopoījums Specializētie ražotāji <i>EPEA</i> tie ir visi ražotāji, kuru galvenā darbība ir VA pakalpojumu ražošana, neatkarīgi no tā, vai viņi pieder privāto vai publisko ražotāju grupai un vai viņi veic tirgus vai ārpustirgus darbības. <i>JQ</i> tās ir visas vienības (tostarp MABO), kas ražo vides aizsardzības tirgus pakalpojumus, neatkarīgi no tā, vai šīs vienības pieder privāto vai publisko ražotāju grupai, un vai šī ražošana ir to galvenā darbība. Publiskais sektors – <i>JQ</i> tās ir vienības, kas veic ārpustirgus darbības (tostarp mājsaimniecības apkalpojošās bezpeļņas organizācijas). Vispārējā valdība – visas institucionālās vienības, kas ražo pakalpojumus un preces, kas pēc tam bez maksas vai par cenām, kas nav ekonomiski nozīmīgas, tiek izplatītas individuālam vai kolektīvam patēriņam, UN kas galvenokārt tiek finansētas no obligātajiem maksājumiem, ko veic citiem sektoriem piederošas vienības, KURĀM nav lēmumu pieņemšanas autonomijas.

Atbilst EKS 95 kodam S13.

Valdības specializētais ražotājs – *EPEA* tās ir vienības, ko kontrolē valdība, vai nu padarot par valsts īpašumu (pieder vairāk nekā 50 procenti akciju), vai arī izmantojot īpašus tiesību aktus, neatkarīgi no tā, vai šīs vienības ražo ārpustirgus preces vai pakalpojumus UN vai tām ir lēmumu pieņemšanas autonomija.

Publiskas sabiedrības – tirgus ražotāji, kuriem nav lēmumu pieņemšanas autonomijas un kurus kontrolē valdības vienības (izmantojot īpašus tiesību aktus vai valdības turēto akciju procentuālo daļu).

Vietējās darbības veida vienības – uzņēmums vai uzņēmuma daļa, kas atbilst vietējai vienībai, kura iesaistās tikai viena veida ražīgā darbībā (kas nav palīgdarbība) vai kuras galvenā ražīgā darbība rada tās lielāko pievienoto vērtību. Šā veida vienībām nav lēmumu pieņemšanas autonomijas.

Tirgus produkti – produkti un pakalpojumi, kas tiek pārdoti par ekonomiski nozīmīgu cenu, no pārdošanas sedzot vairāk nekā 50 procentus ražošanas izmaksu. Attiecīgā cena ir cena bez PVN vai citiem nodokļiem, vai subsīdijām (tas attiecas arī uz pakalpojumiem).

Ārpustirgus produkti – produkti un pakalpojumi, kas tiek nodrošināti par ekonomiski nenozīmīgu cenu.

Galvenā darbība – darbība, kura veido ražotāja bruto pievienotās vērtības lielāko daļu.

Sekundārā darbība – darbība, kura neveido ražotāja bruto pievienotās vērtības lielāko daļu.

Palīgdarbība – darbība, kas tiek veikta iekšējai lietošanai, nevis pārdošanai citiem patērētājiem.

3.3 NACE klasifikācijas izmaiņas

Sākot no 2008. gada paredzētas dažas NACE kategoriju izmaiņas. Tādēļ NACE 2. redakcijā, kas aizstās NACE 1.1. red., tiks pārgrupētas darbības, kas saistītas ar vides vadību.

Jaunajā kategorijā tiks pārgrupēta lielākā daļa vides darbību, kas bija klasificētas NACE 41., 90., 37. vai citu komercpakalpojumu nodaļā.

NACE kods 1.1. red.	Detalizēts apraksts	Jaunais NACE kods	Informācija	Piezīmes
2330	Kodoldegvielas ražošana	3812	Bīstamo atkritumu savākšana	Radioaktīvo kodolatkritumu savākšana un apstrāde
2330	Kodoldegvielas ražošana	3822	Bīstamo atkritumu apstrāde un izvietošana	Ietver: - radioaktīvo kodolatkritumu apstrādi, utilizāciju un uzglabāšanu, tostarp: * radioaktīvo atkritumu apstrādi un utilizāciju pussabrukšanas periodā, t. i., sabrūkot transportēšanas laikā, slimnīcu atkritumi; * kodolatkritumu izolēšana, sagatavošana un citāda apstrāde uzglabāšanai.
3710	Metāla atkritumu un lūžņu pārstrāde	3831	Nolietotu iekārtu, ierīču un mašīnu izjaukšana	Ietver: - automobiļu izjaukšanu.
3710	Metāla atkritumu un lūžņu pārstrāde	3832	Šķirotu materiālu pārstrāde	Ietver: - metālu izgūšanu no foto materiālu atkritumiem, t. i., fiksāžas šķīduma vai fotofilmām un papīra.
3720	Nemetāla atkritumu un lūžņu pārstrāde	3832	Šķirotu materiālu pārstrāde	Visas darbības
4100	Ūdens ieguve, attīrīšana un sadale	3600	Ūdens ieguve, apstrāde un apgāde	
9001	Notekūdeņu savākšana un apstrāde	3700	Notekūdeņu savākšana un attīrīšana	

9002	Atkritumu savākšana un apstrāde	3811	Atkritumu savākšana (izņemot bīstamos atkritumus)	Atkritumu savākšana (izņemot bīstamos atkritumus)
9002	Atkritumu savākšana un apstrāde	3812	Bīstamo atkritumu savākšana	Bīstamo atkritumu savākšana
9002	Atkritumu savākšana un apstrāde	3821	Atkritumu apstrāde un izvietošana (izņemot bīstamos atkritumus)	Atkritumu apstrāde un izvietošana (izņemot bīstamos atkritumus) Komposta ražošana no organiskajiem atkritumiem
9002	Atkritumu savākšana un apstrāde	3822	Bīstamo atkritumu apstrāde un izvietošana	Bīstamo atkritumu apstrāde un izvietošana
9003	Tīrīšana, sanitārija u.tml. darbība	3811	Atkritumu savākšana (izņemot bīstamos atkritumus)	Atkritumu tvertņu satura savākšana sabiedriskās vietās
9003	Tīrīšana, sanitārija u.tml. darbība	3900	Sanitārija un citi atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumi	Augsnes un gruntsūdeņu piesārņojuma likvidēšana piesārņojuma vietā vai nu atrašanās vietā, vai arī ārpus tās, izmantojot mehāniskas, ķīmiskas vai bioloģiskas metodes Virszemes ūdeņu piesārņojuma likvidēšana pēc avārijas radīta piesārņojuma, piemēram, savācot piesārņotājus vai izmantojot ķīmikālijas. Naftas izplūduma likvidēšana uz zemes, virszemes ūdeņos, okeānos un jūrās, arī piekrastes zonās. Mīnu likvidēšana un līdzīgas darbības (tostarp spridzināšana). Citas specializētas piesārņojuma ierobežošanas darbības, kas nav citu norādītas.

9003	Tīrīšana, sanitārija u.tml. darbība	8129	Cita veida tīrīšanas darbības	Ielu, laukumu, ceļu, tirgus laukumu, publisko dārzu, parku utt. slaucīšana un laistīšana. Sniega un ledus tīrīšana no automaģistrālēm, lidostu skrejceļiem, tostarp sāls vai smilšu kaisīšana u. tml. Pārvietojamo tualetu iznomāšana.
------	---	------	-------------------------------	---

Avots:

<http://forum.europa.eu.int/irc/dsis/nacecpacon/info/data/en/nace%20correspondance%20table.htm>

4. Definīcijas un klasifikācijas

Statistikas lietotāji bieži salīdzina un analizē statistiku no dažādiem avotiem, cerot iegūt saskaņotu, visā pasaulē salīdzināmu statistiku. Šajā globālajā kontekstā, kas, protams, vēl ilgi nebūs sasniegts, var izšķirt dažādus saskaņošanas līmeņus.

- Saskaņā ar ES statistikas sistēmas uzstādījumiem ES dalībvalstu nosūtītajiem datiem būtu jāveido ES kopsavilkuma rādītāji. Šī ir Eiropas mēroga saskaņošanas vertikālā dimensija. Ideālajā gadījumā valstu statistikas birojiem savās publikācijās jāizmanto vienāda terminoloģija, jēdzieni un definīcijas, un tiem vajadzētu būt tiem pašiem, kas tiek izmantoti ES publikācijās, lai nemulsinātu lietotājus, bet nodrošinātu tiem iespēju salīdzināt un saistīt dažādu valstu un dažādu avotu datus.
- ES sistēmas dažādajām apakšsistēmām vajadzētu būt savstarpēji saderīgām – piemēram, vides aizsardzības izdevumiem vajadzētu būt saderīgiem ar vides aizsardzības izdevumu kontiem (*EPEA*). ES sistēmai vajadzētu būt saderīgai ar citām starptautiskām sistēmām, piemēram, ANO vai ESAO sistēmām. Šī ir starptautiskās saskaņošanas horizontālā dimensija.

Lai nodrošinātu datu salīdzināmību, ir jānosaka, kas tajos ir un nav jāiekļauj. Saskaņošana iespējama tikai tad, ja ir saderīga sistēma, kurā katra datu vākšanas un ziņošanas sistēma, cik vien iespējams, atbilst starptautiski atzītiem standartiem un jēdzieniem.

Vides aizsardzības izdevumu statistikā aplūko vides darbību ekonomiskos aspektus. Ir svarīgi cik vien iespējams piesaistīt informāciju vispārīgai standartizētai klasifikācijai un konkrētām definīcijām, piemēram, darbību klasifikācijai *NACE* un *EKS 95* sistēmai.

Nākamajos punktos ir dotas vides darbību un vides izdevumu, kā arī dažādo *JQ* un *EPEA* ierakstīto vides izdevumu definīcijas un klasifikācijas metodes.

4.1 Vides aizsardzības darbības

4.1.1 Definīcija

EKS 95 darbība ir definēta kā pasākumi, ko veic, apvienojot resursus, piemēram, iekārtas, darbaspēku, ražošanas paņēmienus, informācijas tīklus vai produktus, lai izveidotu konkrētas preces vai pakalpojumus. Darbība var būt galvenā darbība, sekundārā darbība vai palīgdarbība atkarībā no tās radītās bruto pievienotās vērtības un vienībām, kuras izmantos preces vai pakalpojumus.

Vides aizsardzība apvieno visas darbības (tostarp iekārtu, ražošanas paņēmieni un prakses, informācijas tīklu vai produktu izmantošanu), kuru galvenais nolūks ir vākt, attīrīt, samazināt, novērst vai likvidēt piesārņotājus un piesārņojumu vai citādu vides degradāciju, ko izraisījušas cilvēka veiktas darbības. *SERIEE* 1994. gada rokasgrāmatā tās dēvē par “raksturīgajām darbībām”.

Šī definīcija norāda, ka pasākumiem un darbībām jāatbilst vides aizsardzības galvenā mērķa kritērijam, t. i., vides aizsardzībai jābūt darbības galvenajam mērķim. Tādēļ vides aizsardzības jomā netiek ietvertas darbības, kuras, lai gan labvēlīgi ietekmē vidi, vispirms nodrošina uzņēmuma vai citas institūcijas tehniskās vajadzības vai iekšējās higiēnas vai drošības prasības (*SERIEE* 1994. gada redakcija, 2007. punkts). Turklāt attiecībā uz dažiem izdevumiem valstu starpā varētu būt atšķirīgi uzskati jautājumā par to, vai izdevumi ir vai nav uzskatāmi par vides aizsardzības izdevumiem, un attiecībā uz to, kurš ir pareizais *CEPA* kods (skatiet piezīmi tālāk).

Budžeta pozīcijas apzīmējums bieži ir nav pietiekams, lai klasificētu izdevumus un nolemtu, vai tie ir vai nav vides aizsardzības izdevumi, kā arī vai budžeta pozīcijas daļa ietver vides aizsardzības izdevumus. Parasti ir vajadzīga plašāk informācija, kas apraksta faktiski veikto darbību. Šo informāciju dažkārt var atvasināt no paša budžeta vai citiem avotiem, piemēram, līgumslēdzējiem.

Piezīme. Dažas klasifikācijas problēmas no valstu pieredzes.

- Bioloģiskās daudzveidības aizsardzība un dabas resursu pārvaldība – ja mērķis ir bioloģiskās daudzveidības vai ainavas saglabāšana, tā tiek uzskatīta par vides aizsardzības darbību. Pretējā gadījumā to uzskata par dabas resursu pārvaldības darbību. Tāpat visi izdevumi, kas saistīti ar bioloģiskās daudzveidības vai ainavas saglabāšanu komerciālā nolūkā, netiek iekļauti vides aizsardzības izdevumos; t. i., upju kalpošana komerczvejas vajadzībām. Tomēr vairākumā gadījumu nav vienkārši izlemēt, vai izdevumu galvenais mērķis ir ekonomisks vai saistīts ar vides aizsardzību. Tādēļ jāveic novērtējums.

- Jautājumi, kas saistīti ar enerģētiku – darbības, kurās valdība iesaistās, veicinot energotaupības vai energoefektivitātes pasākumus, parasti attiecas tikai uz klimata pārmaiņu mazināšanu. Tomēr ir jānošķir valdības un uzņēmumu pasākumi. Uzņēmumi lielā mērā iegulda šādās iekārtās, lai samazinātu savas izmaksas, nevis vides apsvērumu dēļ, un šādi ieguldījumi nebūs vides aizsardzības izdevumi.

- Vienas un tās pašas darbības mērķis dažādās valstīs – attiecībā uz dažām darbībām nebūtu pareizi piedāvāt tikai vienu iespēju darbības iekļaušanai *CEPA*. Piemēram, Apvienotajā Karalistē un Norvēģijā kalpošanai ir atšķirīgi mērķi. Informācija liecina, ka Apvienotajā Karalistē kalpošanas mērķis ir ezeru/lauksaimniecības saglabāšana, savukārt Norvēģijā kalpošanas galvenais mērķis ir zivju krājumu atjaunošana, lai uzlabotu zvejas apstākļus ezeros un upēs.

Tālāk, 4.1. un 4.2. tabulā aplūkoti daži budžeta posteņi un politikas programmas, kur ir skaidri noteikts vides mērķis vai kur jāveic vides izdevumu daļas novērtējums. Lai izgūtu attiecīgo izdevumu daļu, nepieciešams konsultēties ar ekspertiem. Vēl citi piemēri aplūkoti šīs rokasgrāmatas 3. pielikumā.

Budžeta pozīciju/programmu apzīmējumi atvasināti no ONS 2002. gada ziņojuma un no SCB 2005. gada ziņojuma²⁸.

²⁸ ONS, (2002), *Environmental protection expenditure by the UK General Government – 1996/97 to 2000/01*; SCB, (2005), *Public environmental protection expenditures and subsidies in Sweden*

4.1. tabula. Dažu budžeta pozīciju/programmu vides izdevumu daļa

Budžeta pozīcija/programma	Apraksts	Vides joma (CEPA), ja klasificēta kā VA izdevumi	Pozīcijas vides izdevumu
Energoefektivitātes labākā prakse	Konsultācijas par energotaupības shēmu pieņemšanu	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Tīrāku transportlīdzekļu programmas	Izdevumi videi nekaitīgāku automobiļu izmantošanas un attīstības veicināšanai	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Dotācijas kravu pārvadājumiem	Kapitāla dotācijas, lai mudinātu kravu autopārvadājumus aizstāt ar dzelzceļa pārvadājumiem	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Kanalizācijas sistēmu ierīkošana laukos	Vietējo varas iestāžu izdevumi par kanalizācijas pakalpojumu nodrošināšanu lauku apvidos	Notekūdeņu apsaimniekošana (CEPA 2. klase)	100 %
Atkritumu savākšana un utilizācija	Vietējo varas iestāžu izdevumi galvenokārt par pašvaldības atkritumiem	Atkritumu apsaimniekošana (CEPA 3. klase)	100 %
Piesārņota zeme	Izdevumi par piesārņotas zemes attīrīšanu	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (CEPA 4. klase)	100 %
Ūdens kvalitātes uzraudzība	Vides aģentūras izdevumi par upju ūdens kvalitātes uzraudzību	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (CEPA 4. klase)	100 %

Lauksaimniecības un vides aizsardzības izdevumi	Shēmas, kas mudina lauksaimniekus strādāt videi nekaitīgā veidā	Var ietvert visas <i>CEPA</i> darbības, taču, piemērojot galvenā mērķa principu, jāierobežo attiecīgās jomas: Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (<i>CEPA</i> 4. klase) VAI Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība (<i>CEPA</i> 6. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa
Dotācijas dabas rezervju apsaimniekošanai	Valdības aģentūru ieguldījumi	Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība (<i>CEPA</i> 6. klase)	100 %

4.2. tabula. Dažu budžeta subsīdiju programmu vides izdevumu daļa

Dabas aizsardzībai paredzētas subsīdijas	Vides joma (<i>CEPA</i>), ja klasificēta kā VA izdevumi	Posteņa vides izdevumu daļa
Subsīdijas emisiju mazināšanai		
Dažādu veidu atbalsts klimata jomā	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (<i>CEPA</i> 1. klase)	100 %
Atbalsts ieguldījumiem klimata jomā	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (<i>CEPA</i> 1. klase)	100 %
Subsīdijas enerģētikas jomā		
Subsīdijas ieguldījumiem enerģijas patēriņa samazināšanai	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (<i>CEPA</i> 1. klase)	100 %
Subsīdijas ieguldījumiem atjaunojamo energoresursu jomā	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (<i>CEPA</i> 1. klase)	100 %
Atbalsts vēja enerģijas utt. ieviešanai tirgū	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (<i>CEPA</i> 1. klase)	100 %
Subsīdijas, kas saistītas ar resursu aizsardzību		
Vides pētniecība	Pētniecība un izstrāde vides jomā (<i>CEPA</i> 8. klase)	100 %
Vides uzlabošanas pasākumi lauksaimniecības nozarē	Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība (<i>CEPA</i> 6. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa
Atbalsts piesārņotu teritoriju tīrīšanai	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana	100 %

	(CEPA 4. klase)	
--	-----------------	--

Skaidri jānošķir mērķis un rezultāts. Darbībām un pasākumiem, kurus veic, lai sasniegtu mērķus, kas nav vides aizsardzība, var būt pozitīva ietekme uz vidi, bet tie nav jāiekļauj. Tādējādi vides aizsardzības jēdziens neietver visus izdevumus, kuriem ir pozitīva ietekme uz vidi, bet tikai tos, kurus veic, lai aizsargātu vidi.

Tālāk 4.3. tabulā aplūkoti daži budžeta posteņi, kurus noteikti neuzskata par vides izdevumiem vai saistībā ar kuriem vajadzīga papildu analīze.

4.3. tabula. EPE neklasificētās budžeta pozīcijas

Budžeta pozīcija, kas klasificēta kā izdevumi, kas nav vides aizsardzības izdevumi	
Lauku ainavas saglabāšana	Ja, ņemot vērā pieejamo informāciju, ir iespējams noteikt, ka šo izdevumu galvenais mērķis galvenokārt ir nodrošināt piekļuvi lauku ainavai, šos izdevumus NEUZSKATA par vides aizsardzības izdevumiem (tomēr izdevumi par dabas parku vispārējo apsaimniekošanu (sīkāk nenorādot veikto darbību specifiku) ir iekļauti EPEA tvērumā).
Dabas mantojums	CEPA 6. klase nav iekļauta vēstures pieminekļu aizsardzība un saglabāšana, un pēc šā apzīmējuma nav iespējams konstatēt, vai izdevumi attiecas tikai uz dabas objektu (CEPA 6.2. klase) vai arī uz vēstures mantojumu. Tādēļ vajadzīga papildu analīze.

Tādas darbības kā ūdensapgāde vai enerģijas vai izejvielu taupīšana tiek uzskatītas par dabas resursu pārvaldību, nevis par dabas aizsardzību. Šie izdevumi jāieraksta atsevišķi no EPEA citā SERIEE sistēmas satelītkontā, kas īpaši paredzēts izdevumiem par dabas resursu izmantošanu un apsaimniekošanu. Tomēr šādas darbības tiek uzskatītas par vides aizsardzības darbībām un ierakstītas EPEA tikai tādā mērā, kādā to galvenais mērķis ir vides aizsardzība. Svarīgs piemērs ir atkritumu otrreizējā pārstrāde, kas iekļauta tādā mērā, kādā tā aizstāj atkritumu apsaimniekošanu (SERIEE 1994. gada redakcija, 2008. punkts).

Darbības – darbības, ko veic, apvienojot resursus, piemēram, iekārtas, darbaspēku, ražošanas paņēmienus, informācijas tīklus vai produktus, lai izveidotu konkrētas preces vai pakalpojumus.

Vides aizsardzības darbības – darbības (tostarp iekārtu, ražošanas paņēmieni un prakses, informācijas tīklu vai produktu izmantošana), kuru galvenais nolūks ir vākt, attīrīt, samazināt, novērst vai likvidēt piesārņotājus un piesārņojumu vai citādu vides degradāciju, ko izraisījušas cilvēka veiktas darbības.

Dažkārt ir sarežģīti noteikt darbības mērķi, jo īpaši vispārējās valdības gadījumā. 4.1. piemērā

par Zviedriju redzams, ka šāda situācija var būt saistīta ar informācijas kampaņu par konkrētu vides jomu. Vispārējā valdība var sākt kampaņu enerģētikas jomā, lai samazinātu ietekmi uz klimatu, nevis izmaksas. Šādus izdevumus var uzskatīt par VA izdevumiem un klasificēt pie citām darbībām, kas saistītas ar apkārtējā gaisa un klimata aizsardzību. Attiecībā uz nozarēm, kur šāda darbība biežāk tiek veikta, lai samazinātu izmaksas, tā kā galvenais mērķis nav saistīts ar vidi, izdevumi, kas saistīti ar šo darbību, netiek uzskatīti par VA izdevumiem.

4.1. piemērs. Darbību mērķa noteikšana *Zviedrijā*

Tā kā vispārējā valdība veiktās vides darbības atšķiras no ražošanas sektora darbībām, vairākas darbības aptver vairākas vides jomas. Tāpēc tās nav iespējams klasificēt vienā jomā.

Tāpat rūpnieciskā sektora veikto vides darbību mērķis var atšķirties no publiskā sektora vides darbību mērķiem. Piemēram, energoefektivitātes uzlabošana rūpniecības sektorā var nebūt saistīta ar vides apsvērumiem, savukārt vispārējās valdības īstenoto energoefektivitātes kampaņu mērķis galvenokārt ir saistīts ar vides apsvērumiem, nevis enerģijas izmaksu samazināšanu. Piemēram, ja uzņēmums iegulda līdzekļus, lai uzstādītu jaunas automātiskās durvis, ar mērķi taupīt enerģiju, vispārīgi var secināt, ka uzņēmuma nolūks ir enerģijas izmaksu samazināšana. Savukārt, ja valdība finansē iekārtas un materiālus, kas taupa enerģiju, parasti tas tiek darīts klimata apsvērumu dēļ.

Tā rezultātā daži dati netiek pierakstīti nevienai vides jomai. Tādējādi izdevumi, kuri netiek pierakstīti kādai konkrētai vides jomai, tiek klasificēti jomā "Citi"; savukārt izdevumi, kurus var nepārprotami ierakstīt kādā *CEPA* jomā, tiek klasificēti kā vides aizsardzības izdevumi. Šāds piemērs ir atjaunojamajiem enerģijas avotiem piešķirtais valdības atbalsts, kas klasificēts kā vides aizsardzības izdevumi un ierakstīts *CEPA* klasē "Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība". Vispārējās valdība īsteno kampaņas enerģijas jomā, lai samazinātu ietekmi uz klimatu, nevis izmaksas vai atkarību no ārējiem enerģijas piegādes avotiem.

Avots: Zviedrijas Statistikas pārvalde, 2005 (b)

4.1.2 Klasifikācijas

Vides aizsardzības darbību klasifikācija (CEPA)

Eiropas statistikas un grāmatvedības speciālisti 1994. gadā pieņēma kopējo vides aizsardzības darbību klasifikāciju, ko 2000. gadā aizstāja tās uzlabotā redakcija. *CEPA* ir vispārēja, universāla un funkcionāla vides aizsardzības klasifikācija. To izmanto ne vien vides aizsardzības darbību, bet arī produktu klasifikācijai. Darbības parasti klasificē, nosakot aizsargājamo vides jomu (gaiss, atkritumi, abas aizsardzība utt.) un pasākuma veidu (novēršana, samazināšana utt.).

Piemēram, lai veiktu valdības budžeta un kontu analīzi, valdības vides aizsardzības izdevumu posteņi jānorāda atbilstīgi *CEPA* kodiem. Daži no šiem izdevumu posteņiem būs pārvedumi, piemēram, subsīdijas vai ieguldījumu dotācijas, savukārt citi būs vides aizsardzības darbību ielaides (piemēram algas un atlīdzības). Lai apkopotu vides aizsardzības izdevumu kontus, vides aizsardzības darbības un ar tām saistītā vides aizsardzības pakalpojumu izlaide ir jānosaka atbilstīgi *CEPA* klasēm.

Nacionālajos kontos vides aizsardzības darbības tiek uzskatītas par ražošanas darbībām, t. i., pasākumi resursu, piemēram, iekārtu, darbaspēka, ražošanas paņēmieni, informācijas tīklu vai produktu apvienošanai, lai izlaistu preces vai pakalpojumus. Izšķir galvenās darbības, sekundārās darbības un palīgdarbības. Dabas resursu pārvaldība un dabas katastrofu novēršana nav iekļautas *CEPA*. Šīs darbību kategorijas ietvertas plašākās sistēmās.

CEPA uzbūves 1. līmenī ir *CEPA* klases, kas vispārīgi tiek dēvētas par vides jomām. *CEPA* vairākuma divciparu un trīsciparu pozīciju galvenā funkcija ir organizēt klasifikāciju šādās klasēs:

- 1: Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība
- 2: Notekūdeņu apsaimniekošana
- 3: Atkritumu apsaimniekošana
- 4: Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana
- 5: Trokšņu un vibrācijas mazināšana
- 6: Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība
- 7: Aizsardzība pret radiāciju
- 8: Pētniecība un izstrāde vides jomā
- 9: Citas vides aizsardzības darbības
 - 9.1: Vispārējā vides pārvalde un vadība
 - 9.2: Izglītība, apmācība un informācija
 - 9.3: Darbības, kas rada nedalāmos izdevumus
 - 9.4: Citur neklasificētas darbības

Piezīme. Jānorāda, ka, ja ir iespējams konkrēti norādīt vides jomu, darbība jāklasificē attiecīgajā vides jomā. Katrai jomai ir apakškategorijas, tostarp videi nekaitīgāku tehnoloģiju vai produktu izmantošana, piesārņojuma likvidēšana vai novēršana un piesārņojuma mērīšana vai ierobežošana. Visbeidzot, apakšklasē ir grupētas citas darbības, kas saistītas ar vides jomu. Šajā apakšklasē ir darbības, kas nošķiramas no citām darbībām, kas attiecas uz to pašu klasi, un līdzīgām darbībām, kas attiecas uz citām vides jomām.
--

4.4. tabulā aplūkota saikne starp *CEPA* jomām, kas izmantotas *EPEA* un *JQ*.

4.4. tabula. Vides jomas

<u>CEPA, kas izmantota EPEA</u>	<u>CEPA, kas izmantota JO</u>
Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība
Notekūdeņu apsaimniekošana	Notekūdeņu apsaimniekošana
Atkritumu apsaimniekošana	Atkritumu apsaimniekošana
Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana
Trokšņu un vibrācijas mazināšana	Trokšņu un vibrācijas mazināšana
Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība	Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība
Aizsardzība pret radiāciju	} Citas
Pētniecība un izstrāde vides jomā	
Citas vides aizsardzības darbības	

Avots: Pielāgots no Eurostat, 2005 (b)

Valdības funkciju klasifikācija (COFOG)

Valdības funkciju klasifikācija (COFOG) arī ir nacionālo kontu centrālā klasifikācija. Tajā klasificēti vispārējās valdības darījumi atbilstīgi mērķim, tādējādi nodrošinot iespēju identificēt faktiskos vai aprēķinātos izdevumus, kas veikti saistībā ar konkrētām funkcijām vai konkrētu mērķu sasniegšanai. Vides aizsardzības funkcija COFOG ir pamatota ar vides aizsardzības darbību klasifikāciju (CEPA).

Vides aizsardzībai COFOG ir veltīta atsevišķa nodaļa. Šajā nodaļā izšķir 6 grupas:

- 05.1: Atkritumu apsaimniekošana
- 05.2: Notekūdeņu apsaimniekošana
- 05.3: Piesārņojuma mazināšana
- 05.4: Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība
- 05.5: Pētniecība un izstrāde vides aizsardzības jomā
- 05.6: Citur neklasificētas vides aizsardzības darbības

Šī iedalījuma pamatotā ir *CEPA* klasifikācija. Tālāk 4.5. tabulā aplūkota saikne starp klasifikācijas sistēmu un izdevumu kategorijām, kas izmantotas *COFOG* un *CEPA*. Tā palīdzēs saprast, kādi izdevumi ir iekļauti.

4.5. tabula. *COFOG* un *CEPA* atbilstības tabula

<i>COFOG</i> (05 – Vides aizsardzība) (EKS 95)	<i>CEPA 2000</i> <i>SEEA, EPEA, JQ</i>
05.1.0. Atkritumu apsaimniekošana	3. Atkritumu apsaimniekošana
05.2.0. Notekūdeņu apsaimniekošana	2. Notekūdeņu apsaimniekošana
05.3.0. Piesārņojuma apsaimniekošana	1. Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība
	4. Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana
	5. Trokšņu un vibrācijas mazināšana
	7. Aizsardzība pret radiāciju
05.4.0. Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība	6. Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība
05.5.0. Pētniecība un izstrāde vides aizsardzības jomā	8. Pētniecība un izstrāde vides jomā.
05.6.0. Citur neklasificētas vides aizsardzības darbības	9. Citas vides aizsardzības darbības

Kā redzams 4.5. tabulā, starp *CEPA 2000* un *COFOG* 05. nodaļu pastāv precīza atbilstība, lai gan *CEPA 2000* iedalījums ir sīkāks.

Tomēr, tā kā visi izdevumi jāklasificē tikai vienā klasifikācijas pozīcijā, dažos gadījumos VA aizsardzības izdevumi vai darbības, kurām ir vairāki mērķi, var tikt klasificētas citā postenī. Līdz ar to arī dažas citas *COFOG* pozīcijas var tikt izmantotas, lai norādītu VA izdevums. Piemēram, šādās jomās: ekonomiskā palīdzība jaunattīstības valstīm un pārejas posmā esošām valstīm, vispārējās plānošanas un statistikas pakalpojumi, lauksaimniecība, attīstības projekti, kuriem ir vairāki mērķi, mājokļu attīstība vai kultūras pakalpojumi. Šis punkts sīkāk aplūkots 5. nodaļā.

Parasti klasifikācijas vienības ir katrs konkrētais darījums. Taču šis noteikums stingri jāievēro tikai kapitāla un kārtējo pārvedumu gadījumos un attiecībā uz finanšu aktīvu neto iegādi. Pārējos gadījumos visas attiecīgās administratīvās vienības izmaksas tiks norādītas pie šai vienībai piešķirtā *COFOG* koda, tādējādi ministrija vai aģentūra kļūst par vairākuma izmaksu faktisko klasifikācijas vienību²⁹.

²⁹ Helen Stone Ice, (2002), *A note on the classifications of expenditure according to purpose*, Džona Hopkina Universitāte, Londona

Jānorāda, ka saskaņā ar EKS 95 noteikumiem *COFOG* datu apkopošana un nosūtīšana ir obligāta³⁰, savukārt noteikumos attiecībā uz *EPEA* tā līdz šim vēl nav obligāta prasība.

Tā kā vides konti ir nacionālo kontu satelītkonti, tiem cik vien iespējams jāatbilst šiem nacionālajiem kontiem. Tādēļ šos datus ieteicams izmantot kā sākuma datus, lai šai funkcijai noteiktu kopējo starppatēriņu un citus ražošanas nodokļus, darba ņēmēju kopējo atalgojumu, kopējo ieguldījumu bruto pamatkapitāla veidošanā un citus kapitāla izmantošanas veidus, kopējos kārtējos pārvedumus un kopējos kapitāla pārvedumus.

Piezīme. Tā kā pastāvīgi tiek domāts, kā atvieglot ziņošanas pienākumu un samazināt valsts statistikas biroju darba slodzi, *COFOG* avots būtu visvēlamākais avots, kuru izmantot šim nolūkam. Tomēr pašreizējā *COFOG* kodu struktūra nav pietiekami sīki izstrādāta un nav pietiekami piemērota ne *EPEA* apkopšanai, ne ziņošanai, izmantojot *JQ*. Eksperti, cieši sadarbojoties valsts un starptautiskajā mērogā, varētu šo situāciju uzlabot. Tādēļ par datu avotu ieteicams izmantot *COFOG*.

4.2 Vides aizsardzības izdevumi

Vides aizsardzības izdevumi (*EPE*) ir kapitāla un kārtējo izdevumu summa, kas izdota, lai aizsargātu vidi. Praksē šis jēdziens atbilst dažādiem kopsavilkuma rādītājiem atbilstīgi skatījumam, saskaņā ar kuru šo parādību analizē.

Nacionālo kontu skatījumā saimnieciskās darbības un saistītie darījumi tiek analizēti gan no piegādes, gan no izlietojuma puses, kā arī finansējuma ziņā. *EPEA*, kas precīzi atbilst nacionālajiem kontiem, apraksta vides aizsardzības izdevumus atbilstīgi visiem minētajiem punktiem, tādējādi nodrošinot iespēju aprēķināt dažādus kopējos rādītājus – galvenokārt VA pakalpojumu izvadi, nacionālos VA izdevumus un nacionālo VA izdevumu finansēšanu, iedalot pēc institucionālā sektora.

Piegādes pusē vides aizsardzības izdevumi attiecas uz visiem kārtējiem darījumiem (ražošanas izmaksas) un kapitāla izdevumiem (bruto pamatkapitāla veidošana), kas veikti, lai ražotu VA pakalpojumus, kurus pārdod tirgū (neatkarīgi no cenai piešķirtā nosaukuma), sniedz bez maksas vai kuri paredzēti pašpatēriņam (palīgdarbība).

Izlietojuma pusē vides aizsardzības izdevumi ietver:

- VA produktu (preču un pakalpojumu) iekšzemes izlietojumu; šie VA produkti ir vai nu pakalpojumi, vai saistītie vai pielāgotie produkti; izlietojums ir galapatēriņš vai starppatēriņš;
- iekšzemes pamatkapitāla veidošana vides aizsardzībai;
- VA paredzēti pārvedumi, kuri vēl nav atspoguļoti izdevumos, kas ierakstīti abās iepriekšējās kategorijās.

³⁰ Proti, ES dalībvalstis *COFOG* apkopotos datus Eiropas Komisijai nosūta, izmantojot EKS 95 nosūtīšanas programmas 11. tabulu.

Šo elementu summa veido kopējos iekšzemes VA izdevumus. Pieskaitot pārvedumus pārējai pasaulei un atņemot pārvedumus, kas saņemti no pārējās pasaules, iegūst nacionālos izdevumus par vides aizsardzību. Šis kopējais rādītājs ir veidots tā, lai novērstu dubultu uzskaiti un nodrošinātu iespēju šo summu salīdzināt ar nacionālo kontu parastajiem kopējiem rādītājiem, piemēram, iekšzemes kopproduktu.

Finansēšanas ziņā nacionālie vides aizsardzības izdevumi, kas izriet no katra institucionālā sektora, ietver izdevumus par VA produktu izlietojumu un bruto pamatkapitāla veidošanu, kas tiek finansēta no pašu ekonomiskajiem resursiem, pieskaitot pārvedumus citiem sektoriem VA izdevumu finansēšanai.

Saistībā ar JQ, kā minēts 2. nodaļā, izšķir divus izdevumu jēdzienus, kas atbilst diviem VA izdevumu novērtēšanas principiem: izpildītāja pašfinansēšanas principu un finansēšanas principu.

Izdevumus atbilstīgi izpildītāja pašfinansēšanas principam atspoguļo kopsavilkuma rādītājs "I izdevumi". Saskaņā ar šo principu attiecīgā sektora vai ekonomikas vienības izdevumi ietver visus (vai nu (iekšējos) kārtējos, vai kapitāla) izdevumus, ko attiecīgais sektors veic savu vides aizsardzības pasākumu īstenošanai.

Izdevumi tiek atspoguļoti arī atbilstīgi finansēšanas principam, kas tiek ierakstīts kopsavilkuma rādītājā "II izdevumi". Saskaņā ar II izdevumu jēdzienu attiecīgā ekonomikas sektora vai ekonomikas vienības izdevumi atbilst tā finanšu ieguldījumiem kopējās vides aizsardzības darbībās neatkarīgi no vienības, kas tās izpilda. Tāpēc saskaņā ar finansēšanas principu attiecīgā ekonomikas sektora vai ekonomikas vienības izdevumi ir vienādi ar EXP I, kam pieskaitīti visi vides aizsardzības pakalpojumi, kas iegādāti no cita sektora vai vienības, un no kā atņemti ieņēmumi no vides pakalpojumu pārdošanas citiem. Gan samaksātos, gan saņemtos pārvedumus, kas attiecas uz vides aizsardzību, ņem vērā vienādā apmērā.

EPEA un JQ kopsavilkuma rādītāju starpā nav tiešas atbilstības, jo abās šajās sistēmās pieņemtie izdevumu jēdzieni, lai gan ir līdzīgi, nav identiski.

4.6. tabulā salīdzināti EPEA un JQ galvenie mainīgie lielumi.

4.6. tabula. EPEA un JQ galveno mainīgo lielumu salīdzinājums

EPEA	JQ
<i>Izdevumu mainīgie lielumi</i>	
Starrppatēriņš (SP):	
tajā ietvertie VA pakalpojumi	nodevas/pirkumi
Citi starppatēriņa veidi	} Iekšējie kārtējie izdevumi
Atlīdzība darbiniekiem	
Pamatkapitāla patēriņš	(Nereģistrē)
Bruto pamatkapitāla veidošana	} Kopējie ieguldījumi
Citi kapitāla izlietojuma veidi (zeme)	

<i>Finansēšanas mainīgie lielumi</i>	
Īpašie pārvedumi, kas nav saistīti ar ražošanu	} Subsidijas/pārvedumi
Pārvedumi, kas ir saistīti ar ražošanu	
Kārtējie pārvedumi	
Kapitāla pārvedumi	
Vides mērķnodokļi	
Tirgus VA izlaide (pārdošana)	Ieņēmumi no vides pakalpojumu pārdošanas
(neregistrē atsevišķi, bet atņem no ražošanas izmaksām)	Ieņēmumi no blakusproduktiem

Avots: Eurostat, 2005 (b)

Nākamajās apakšnodaļās sīkāk aplūkoti mainīgie lielumi, kuri jāieraksta *EPEA* un *JQ* un kuri jo īpaši attiecas uz specializētajiem ražotājiem un vispārējo valdību. Mainīgie lielumi aprakstīti, sākot no *EPEA*, kas ir daudz sīkāk izstrādāta nekā *JQ*. Mainīgos lielumus var grupēt četrās galvenajās kategorijās:

- darījumi, kas saistīti ar VA pakalpojumu ražošanu (sk. 4.3. punktu, 4.7. tabulu);
- darījumi, kas saistīti ar VA pakalpojumu un preču izlietojumu (sk. 4.4. punktu, 4.8. tabulu);
- īpašie pārvedumi (sk. 4.5. punktu);
- nodokļi (PVN, vides mērķnodokļi, citi vides nodokļi) (sk. 4.6. punktu, 4.10. tabulu).

Sīkāk šīs *EPEA* un *JQ* grupas salīdzinātas attiecīgi 4.7., 4.8., 4.10. tabulā. Pie katra mainīgā lieluma norādīts atbilstīgais EKS 95 mainīgais lielums.

4.3 VA pakalpojumu mērīšanas elementi – ražošanas puse

4.7. tabulā aplūkoti mainīgie lielumi, kuri attiecas uz darījumiem saistībā ar VA pakalpojumu ražošanu un kuri jāieraksta *EPEA* un *JQ*.

4.7. tabula. *EPEA* un *JQ* mainīgo lielumu precīzs salīdzinājums – specializēto ražotāju darījumi, kas saistīti ar VA pakalpojumu ražošanu

<i>EPEA</i> B tabula – specializēto ražotāju darījumi (publiskie un privātie)	EKS 95 mainīgie lielumi		<i>JQ</i> kopsavilkuma rādītāji un mainīgie lielumi (4. tabula. Specializētie ražotāji)	
	Kods	Apraksts	Kops. rād.	Mainīgais lielums
1. Starppatēriņš	P2	Starppatēriņš		
1.1. Tajā ietvertie VA pakalpojumi	P2	Starppatēriņš	<i>EXP II</i>	Nodevas / VA pakalpojumu pirkšana
1.2. Tajā ietvertie pielāgotie un saistītie produkti	P2	Starppatēriņš	<i>EXP I</i>	Iekšējie kārtējie izdevumi

1.3. Tajos ietvertais starppatēriņš	P2	Starppatēriņš	EXP I	Iekšējie kārtējie izdevumi
2. Atlīdzība darbiniekiem	D1	Atlīdzība darbiniekiem	EXP I	Iekšējie kārtējie izdevumi
3. Ražošanas nodokļi	D29	Citi ražošanas nodokļi		
4. Bez ražošanas subsīdijām	D39	Citas ražošanas subsīdijas		
5. Pamatkapitāla patēriņš	K1	Pamatkapitāla patēriņš		
6. Neto pamatdarbības pārpalikums		(Līdzsvarošanas postenis)		
7. Izlaide (bāzes cenas vai ražošanas izmaksas)	P1	Izlaide		
7.1. Ar vides aizsardzību nesaistīta izlaide	P1	Izlaide	EXP I	Ieņēmumi no blakusproduktiem
7.2. Vides aizsardzības izlaide	P1	Izlaide		
7.2.1. ārpustirgus	P13	Cita ārpustirgus izlaide		
7.2.2. Tirgus	P11	Tirgus izlaide		
7.2.3. Palīgdarbību	P12	Izlaide pašu gala patēriņam		
8. Pašreizējie VA resursi				
8.1. tirgus izlaide (pārdošana)				Ieņēmumi no VA pakalpojumu pārdošanas
8.2. Pārvedumi ⁽¹⁾	D3			Subsīdijas/pārvedumi (saņemtie) ⁽²⁾
	D7	Citi kārtējie pārvedumi		
9. Kapitāla darījumi				
9.1. Bruto pamatkapitāla veidošana	P51	Bruto pamatkapitāla veidošana	EXP I	Ieguldījumu izdevumi
9.2. Citi kapitāla izlietojuma veidi (zeme)	K2	Iegādes bez neražotu nefinanšu aktīvu realizācijas	EXP I	Ieguldījumu izdevumi
9.3. Saņemtās ieguldījumu dotācijas	D92	Ieguldījumu dotācijas	EXP II	Subsīdijas/pārvedumi (saņemtie) ⁽²⁾
9.4. Citi saņemtie kapitāla pārvedumi	D99	Citi kapitāla pārvedumi	EXP II	Subsīdijas/pārvedumi (saņemtie) ⁽²⁾
10. Darbaspēka izlietojums				
11. Pamatkapitāla krājumi	AN11 + AN2	Pamatkapitāls + nesaražoti aktīvi		
12. Ražotāju nodrošināts finansējums ⁽³⁾				

⁽¹⁾ Uzņēmumu sektora (S11) specializētajiem ražotājiem nav šādu pārvedumu, un tie bieži ir ļoti nelieli specializētajiem ražotājiem vispārējās valdības sektorā (S13).

⁽²⁾ Attiecīgā summa jāieraksta JQ 1. tabulā pie "Vispārējās valdības samaksātās subsīdijas / samaksātie pārvedumi (EXP II)".

⁽³⁾ Šis ir EPEA B tabulas aprēķināts postenis, kas atspoguļo ražotāja finansēto kopējo VA izdevumu daļu. Šis jēdziens nevainojami atbilst JQ EXP II, taču praksē pirmā un otrā atšķirību rada tie darījumi, kas tiek ierakstīti tikai EPE, bet netiek ierakstīti JQ.

4.3.1 Starppatēriņš

Starppatēriņš ir viens no ražošanas izmaksu galvenajiem elementiem (4.7. tabula). Tas ietver vides aizsardzības pasākumu enerģijas un materiālu izlietojumu, kā arī uzturēšanas izmaksas. Liela šo izdevumu daļa ir saistīta ar vides aizsardzības iekārtu ekspluatāciju. Starppatēriņš ietver arī citas iekšējas darbības, piemēram, vispārējo pārvaldi, izglītību, informāciju, vides pārvaldību un sertifikāciju, kā arī pētniecību un izstrādi.

Lai apkopotu *EPEA* un *JQ*, papildus visām pārējām VA pakalpojumu ražošanas izmaksām starppatēriņa izdevumi jāiedala atbilstīgi vides jomām.

Starppatēriņa grupas ir:

- vides aizsardzības pakalpojumu, ko ražo citas vienības, iegāde; šos izdevumus var veikt gan VA pakalpojumu lietotāji, gan VA pakalpojumu ražotāji; VA pakalpojumi, ko pērk vispārējās valdības specializētie ražotāji, bieži ir ārpalpojumi. Parasti specializēto ražotāju VA pakalpojumu (nav būtiski, vai tie ir vai nav ārpalpojumi) starppatēriņš jānorāda un jānošķir no nacionālajiem izdevumiem, lai novērstu dubultu uzskaiti;
- pielāgotu un saistītu produktu iegāde; šos izdevumus var veikt gan VA pakalpojumu lietotāji, gan VA pakalpojumu ražotāji;
- citu VA pakalpojumu ražošanai vajadzīgu preču un pakalpojumu iegāde; šos izdevumus veic tikai VA pakalpojumu ražotāji.

EPEA visi šie elementi iekļauti VA pakalpojumu ražotāju starppatēriņā, savukārt *JQ* VA pakalpojumu iegāde ir iekļauta citā mainīgajā lielumā (t. i., nodevas/pirkumi, sk. tālāk).

4.2. piemērs. Sekundāro ražotāju starppatēriņa noteikšana *Beļģijā*

Sekundāro ražotāju starppatēriņa daļa, kas saistīta ar vides aizsardzības darbībām, ir grūti nosakāma. Tāda pati situācija atbilst arī citiem izlaides elementiem. Ja trūkst precīzākas informācijas, var pamatoti pieņemt, ka dažādu elementu daļas ir vienādas gan ar vides aizsardzību saistītai, gan nesaistītai izlaidei³¹. Tādējādi vides aizsardzības darbību starppatēriņu var aprēķināt, kopējās izlaides starppatēriņa daļu piemērojot vides aizsardzības izlaidei. Tas nozīmē, ka vides aizsardzības izlaidei jābūt zināmai vai tā jānovērtē tieši, nevis jāaprēķina, saskaitot tās dažādos elementus.

Avots: Iekšēja piezīme, G. Vandille, Federālais plānošanas birojs, Beļģija

Specializēto ražotāju VA pakalpojumu starppatēriņš un ārpalpojumi

³¹ Tas nozīmē, ka tiek piemērots nozaru tehnoloģijas pieņēmums. Nozare izmanto vienu un to pašu resursu kombināciju visām precēm un pakalpojumiem. Alternatīva metode ir produktu tehnoloģijas pieņēmums. Pieņemot, ka visu nozaru vides aizsardzības izlaide ir NACE 90. nodaļā iekļautie produkti, dažādo NACE 90. nodaļas izlaides elementu daļas var piemērot visu sekundāro ražotāju vides aizsardzības izlaidei, lai aprēķinātu dažādos izlaides elementus, kas saistīti ar šo ražotāju, vides aizsardzības izlaidei.

Lai novērstu dubultu uzskaiti, *EPEA* VA pakalpojumu iegāde no specializētajiem ražotājiem tiek ierakstīta atsevišķi B tabulā un atņemta no nacionālo izdevumu kopsavilkuma rādītāja A tabulā (šo pirkumu vērtība faktiski jau ir iekļauta VA pakalpojumos, ko pērk lietotāji). Šāds uzskaites režīms tiek piemērots, piemēram, attiecībā uz ārpakalpojumiem, kuru nozīme dažās konkrētās vides aizsardzības jomās palielinās. Dažās valstīs pašvaldības vai pašvaldību grupas atbild par notekūdeņu un/vai atkritumu apsaimniekošanu. Šādos gadījumos tās var noslēgt apakšuzņēmumu līgumus un visus pakalpojumus vai daļu pakalpojumu uzticēt privātiem vai valsts uzņēmumiem. Tās saņem no lietotājiem nodevas vai maksājumus un maksā apakšuzņēmējiem, un, reģistrējot gan lietotāju maksājumus pašvaldībām, gan pašvaldību maksājumus apakšuzņēmējiem, var rasties ievērojama dubultās uzskaites iespējamība.

JQ starppatēriņš (dēvēts par iekšējiem kārtējiem izdevumiem) neietver vides aizsardzības pakalpojumus, kas nopirkti no vispārējās valdības vai specializētajiem ražotājiem, piemēram, atkritumu savākšana, notekūdeņu attīrīšana, vides konsultāciju pakalpojumi vai uzraudzības nodevas. Visus šāda veida pirkumi tiek ierakstīti pie mainīgā lieluma “nodevas/pirkumi” un uzskatīti par darījumiem, ar kuriem finansē *EXP I* citos sektoros.

Tāpēc *JQ* starppatēriņš ietver tikai preču un pakalpojumu pirkumus, kas nepieciešami VA pakalpojumu ražošanai, un/vai saistīto un pielāgoto nekapitāla preču pirkumus, piemēram, papildu izmaksas par degvielas ar zemu sēra saturu iegādi.

Atšķirībā no *EPEA JQ* starppatēriņš netiek ierakstīts atsevišķi, bet tiek iekļauts lielākā kopsavilkuma rādītājā, t. i., iekšējos kārtējos izdevumos, kas ietver starppatēriņu kopā ar darba ņēmēju kopējo atalgojumu par vides aizsardzību. Savukārt *EPEA* visas ražošanas izmaksas tiek iekļautas un ierakstītas B tabulā (4.7. tabula).

Atšķirība starp *JQ* ierakstītajiem iekšējiem kārtējiem izdevumiem un *EPEA* ierakstītajām kopējām ražošanas izmaksām lielā mērā atbilst VA ražotāju bruto pamatdarbības pārpalikumam, t. i., neto pamatdarbības pārpalikums plus pamatkapitāla patēriņš (sk. tālāk šo mainīgo lielumu skaidrojumu).

Jānorāda, ka jēdziens “iekšējie kārtējie izdevumi vides aizsardzībai” (ko izmanto, piemēram, nozares apsekojumos un USS regulā) atbilst iekšējo kārtējo izdevumu un nodevu/pirkumu summai *JQ*. Kā jau minēts, tikai *JQ* kontekstā starppatēriņš un darba ņēmēju atalgojums ir iekļauts iekšējos kārtējos izdevumos un tiek ierakstīts *EXP I*, savukārt nodevas/pirkumus netiek ierakstīti *EXP II*. Ja apkopotajā statistikā nav iespējams nošķirt iekšējos kārtējos izdevumus un nodevas/pirkumus, ieteicams aprēķināt, cik lielu daļu no kopējiem kārtējiem izdevumiem veido VA pakalpojumu nodevas/maksājumi.

Pētniecības un izstrādes izdevumi (PI izdevumi)

Pašreizējā NKS (NKS 93) PI izdevumi parasti tiek uzskatīti par ekonomikas starppatēriņu neatkarīgi no to piederības tirgus vai ārpustirgus darbībām. Tomēr, tā kā PI ir ieguldījums nākotnes izlaides palielināšanā, un PI gūto zināšanu rezultāts ir inovatīvas tehnoloģijas, jauni produkti un labākas metodes, kā arī lai panāktu atbilstību ekonomikas stāvoklim, NKS PI ir jāatzīst par aktīvu un tādēļ jāieraksta pie bruto pamatkapitāla veidošanas. Šobrīd šis jautājums tiek apspriests ESAO un *Eurostat* līmenī.

4.3.2 Atlīdzība darba ņēmējiem

Atlīdzība darba ņēmējiem ir kopējais atalgojums skaidrā naudā vai natūrā, kas uzņēmumam jāmaksā darba ņēmējam par darbu, ko tas veicis uzskaites periodā.

Tās divi galvenie elementi ir:

- darba alga, kas tiek maksāta naudā vai natūrā;
- darba devēju veiktās sociālās iemaksas.

Atlīdzība darba ņēmējiem kā starppatēriņš ir viens no ražošanas izmaksu galvenajiem elementiem. *EPEA* gan šis izdevumu veids, gan visas pārējās ražošanas izmaksas tiek atsevišķi ierakstītas *B* tabulā, savukārt *JQ* tas ir iekļauts iekšējos kārtējos izdevumos kopā ar starppatēriņu (*EXP I*).

Līdzīgi citām ražošanas izmaksām atlīdzība darba ņēmējiem jāgrupē atbilstīgi vides jomām, taču dažkārt tas ir sarežģīti. Piemēram, uzņēmumā var būt tikai viens vides aizsardzības darbinieks, kurš var būt arī atbildīgs par vairākām jomām. Lai veiktu iedalījumu atbilstīgi jomām un aprēķinātu pareizo darba ņēmēja atalgojuma apmēru, var izmantot aktīvu savstarpējo attiecību.

4.3.3 Citi ražošanai piemērotie nodokļi

Saskaņā ar EKS 95 citi ražošanai piemērotie nodokļi ir visi nodokļi, kas jāmaksā uzņēmumam saistībā ar ražošanas procesu, neņemot vērā saražoto vai pārdoto preču un pakalpojumu daudzumu vai vērtību. Šie nodokļi var būt nodokļi par zemi, pamatkapitālu vai ražošanas procesā nodarbināto darbaspēku, vai par konkrētām darbībām vai darījumiem (EKS 95, 4.22. –4.24. punkts).

Piezīme. Atbilstīgi nacionālajiem kontiem *EPEA* *B* tabulā jāieraksta visas VA pakalpojumu ražotāju ražošanas izmaksas, ietverot arī citus ražošanai piemērotos nodokļus. Jāuzsver, ka parasti tie nav vides aizsardzības nodokļi, t. i., mērķnodokļi, kas paredzēti VA darbību finansēšanai, vai nodokļi, kas uzlikti vides nodokļu bāzēm³², bet gan nodokļi, kuri VA pakalpojumu ražotājiem jāmaksā par savām ražošanas darbībām; vides aizsardzības nodokļi var tikt iekļauti tādā apmērā, kādā šādi nodokļi ir starp citiem VA pakalpojumu ražotāju nodokļiem par ražošanu.

Šis ražošanas izmaksu elements nav iekļauts *JQ*, tāpēc, kā jau minēts, norādot tikai starppatēriņu un atlīdzību darba ņēmējiem, iekšējo kārtējo izdevumu tvērums ir nepilnīgs.

³² Saskaņā ar *Eurostat* norādījumiem par vides aizsardzības nodokļu statistiku vides aizsardzības nodoklis ir nodoklis, kura nodokļu bāze ir kāda objekta, kuram ir pierādīta, konkrēta negatīva ietekme uz vidi, fiziska vienība (vai tās aizstājējvērtība).

4.3.4 Citas ražošanas subsīdijas

Saskaņā ar EKS 95 citas ražošanas subsīdijas ir subsīdijas, izņemot subsīdijas *produktiem*, kuras ražojošās rezidentvienības var saņemt, piedaloties ražošanas procesā (EKS 95, 4.36.–4.40. punkts).

Atbilstīgi nacionālajiem kontiem *EPEA B* tabulā šīs subsīdijas tiek ierakstītas kā darījumi, kas saistīti ar VA pakalpojumu ražošanu. Proti, minēto VA pakalpojumu ražotāju saņemto subsīdiju summu atņem no ražošanas izmaksām, lai iegūtu izlaides vērtību bāzes cenās.

JQ tiek ievadītas dažādu veidu subsīdijas. Vides aizsardzībai paredzētās subsīdijas tiek ievadītas izdevumos *EXP II* pie mainīgā lieluma “Subsīdijas/pārvedumi”: specializēto ražotāju saņemtās subsīdijas jāieraksta 4. tabulā, savukārt vispārējās valdības samaksātās subsīdijas jāieraksta 1. tabulā (plašāku informāciju sk. 4.7. tabulā un 4.4. punktā tālāk).

4.3.5 Pamatkapitāla patēriņš

Pamatkapitāla patēriņa (*CFC*) pamatā ir nacionālo kontu koncepcija (EKS 95, 6.02.–6.05. punkts), kas netiek neatspoguļota valdības struktūrvienību vai aģentūru gada pārskatos un publicētajos kontos. Pamatkapitāla patēriņš ir attiecīgajā laikposmā izlietoto pamatlīdzekļu vērtība pēc dabiska nodiluma un paredzētās novecošanas, ietverot nodrošinājumu pamatlīdzekļu zaudējumiem, kuri rodas negadījumos, pret kuriem iespējams apdrošināties.

Būtu jānošķir nodokļu vajadzībām atļautā amortizācija un grāmatvedības kontos uzrādītā amortizācija.

Pamatkapitāla patēriņš ir jāaprēķina visiem pamatlīdzekļiem, tostarp gan materiālajiem pamatlīdzekļiem, gan nemateriālajiem pamatlīdzekļiem, piemēram, derīgo izrakteņu ieguves izmaksas un programmatūra, nozīmīgi neražoto aktīvu uzlabojumi un īpašumtiesību maiņas izmaksas, kas saistītas ar neražotajiem aktīviem.

Teorētiski šo aprēķinu var veikt, izmantojot pamatkapitāla krājumu aplēses un pieņēmumus par kapitāla izlietojumu, proti, pamatlīdzekļu krājumus un šo preču kategoriju iespējamo vidējo ekonomiskās izmantošanas laiku.

Piezīme. Lai aprēķinātu pamatlīdzekļu krājumus gadījumos, kad nav informācijas par pamatlīdzekļu krājumiem, iesaka izmantot nepārtrauktās inventarizācijas metodi (NIM). Piemērojot šo metodi, tiek izmantoti dati par bruto pamatkapitāla veidošanu ilgākos laikposmos, kas tiek papildināti ar datiem par konkrētu kategoriju pamatlīdzekļu izmantošanas ilgumu un amortizācijas modeļiem. Piemērojot šo metodi, tiek iegūti aktuālie dati par ilgstoši izmantojamu materiālo un nemateriālo īpašumu ražošanas cenās un par pamatkapitāla patēriņu attiecīgajā laikposmā. Pamatlīdzekļu krājumi ir jāvērtē pircēju cenās kārtējā periodā.

Kapitāla aprēķināšanai EKS 95 ir ieteikts izmantot lineārās amortizācijas metodi, saskaņā ar kuru pamatlīdzekļa vērtība tiek norakstīta vienādās daļās visā preces mūžā, izņemot gadījumus, kad ir zināms pamatlīdzekļa efektivitātes samazināšanās modelis un līdz ar to ir jāizmanto ģeometriskās amortizācijas metode.

Ja šādu datu trūkst, var pieņemt, ka aprēķinātais *CFC* ir vienāds ar pakalpojumu darbības izmaksu daļu. *CFC* attiecība pret kārtējiem izdevumiem ievērojami atšķiras valstu starpā, iespējams atspoguļojot, piemēram, izvēlēto tehnoloģiju, nozaru struktūras vai galveno izmantoto enerģijas avotu atšķirības.

EPEA šis postenis tiek ierakstīts B tabulā kopā ar VA pakalpojumu ražošanas izmaksām, savukārt *JQ*, kuras galvenā iezīme ir novērošanas dati un faktiskās izmaksas, šādas izmaksas netiek ierakstītas papildus visiem “nosacītajiem darījumiem” nacionālajos kontos.

4.3. piemērs. CFC aprēķināšana Apvienotajā Karalistē

Lai aprēķinātu pamatkapitāla patēriņu valdības sektorā, Nacionālais statistikas birojs izmanto pakalpojumu darbības izmaksu daļu. Atsevišķi aprēķini tiek veikti attiecībā uz kanalizācijas pakalpojumiem laukos, vietējo varas iestāžu veikto atkritumu apsaimniekošanu, kā arī citām vides aizsardzības darbībām.

Attiecībā uz kanalizācijas pakalpojumiem, kuriem vajadzīgi lieli kapitāla ieguldījumi, tiek pieņemts, ka *CFC* veido 30 procentus no darbības izmaksām (atlīdzība darba ņēmējiem un citas kārtējās izmaksas). Tas atbilst arī citu ES dalībvalstu noteiktajai attiecībai.

Attiecībā uz vietējo varas iestāžu atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumiem tiek pieņemts, ka *CFC* veido 15 procentus no darbības izmaksām.

Attiecībā uz pārējām vides aizsardzības darbībām tiek pieņemts, ka *CFC* ir vienāds tikai ar 5 procentiem no darbības izmaksām atbilstīgi nacionālo kontu aplēsēm par vispārējās valdības kopējām vides aizsardzības izmaksām.

Avots: Nacionālais statistikas birojs, Apvienotā Karaliste, 2001. gads.

4.4. piemērs. CFC aprēķināšana *Nīderlandē*

Nīderlandē pamatlīdzekļu krājumu un pamatkapitāla patēriņa aprēķināšanai tiek izmantota nepārtrauktās inventarizācijas metode. Pamatkapitāla bruto krājumi tiek aprēķināti, izmantojot informāciju par bruto pamatkapitāla veidošanu nākamajos gados un paredzēto aktīvu ekspluatācijas ilgumu. Pēc tam tiek veidots pamatkapitāla patēriņš, pieņemot pamatlīdzekļu lineāro amortizāciju un pamatlīdzekļu iegādes vienmērīgu sadalījumu gadā.

Kopējai lietošanai paredzētas kapitāla preces ar nenoteiktu ekspluatācijas ilgumu (ceļi, tilti utt.), mājlopi un vairākums nemateriālo aktīvu, piemēram, programmatūra un mākslas oriģināldarbi, netiek ņemti vērā.

Tā kā ir paredzams, ka kapitāla preces netiks norakstītas vienlaikus, jānorāda ekspluatācijas turpināšanas funkcija. Vienkāršības labad, attiecībā uz amortizācijas modeli visiem aktīviem jāpiemēro lineārās amortizācijas metode.

Turklāt informācija par sagaidāmo aktīva darbmužu ir tieši novērojami dati, ko attiecībā uz dažādu veidu aktīviem vairākās nozarēs sniedz statistika par kapitāla krājumiem un anketa par kapitālieguldījumu apjoma samazināšanos. Ja trūkst informācijas, jāizmanto salīdzināmi nozaru un/vai aktīvu veidu dati, kas jāpapildina ar ekspertu pieņēmumiem. Nīderlandē tiek pieņemts, ka aktīva vidējais darbmuža ilgums laika gaitā nemainās.

Tomēr uzņēmumi drīkst brīvi izvēlēties vides ieguldījumu vērtības pazemināšanas tempu. To dēvē par "Vamil" vienošanos.

Avots: Nīderlandes statistikas pārvalde, 1997. gads.

4.3.6 Neto pamatdarbības pārpalikums

Neto pamatdarbības pārpalikums (NOS) ir bilances postenis, kas tiek aprēķināts kā izlaides (pārdošana) un starppatēriņa, darba ņēmēju atlīdzības, ražošanas neto nodokļu (t. i., citi ražošanas nodokļi bez citām ražošanas subsīdijām) un pamatkapitāla patēriņa starpība. Negatīvs neto pamatdarbības pārpalikums norāda, ka pārdošana nesedz ražošanas izmaksu daļu.

Netiešās subsīdijas

Tirgus ražotājiem, kas pieder vispārējai valdībai, var būt ievērojams negatīvais neto pamatdarbības pārpalikums. Eurostat 2002. gada ziņojumā ir ieteikts, ka negatīvs neto pamatdarbības pārpalikums būtu jākompensē ar "citām produkta subsīdijām"³³. Šīs subsīdijas tiek dēvētas par "netiešajām subsīdijām", jo valdības kontos tās netiek tieši norādītas. Atbilstīgi nacionālajiem kontiem EPEA neto pamatdarbības pārpalikums tiek ierakstīts B tabulā līdztekus ražošanas izmaksām. Ja NOS ir negatīvs, netiešās subsīdijas, kas kompensē negatīvu neto pamatdarbības pārpalikumu, netiek ierakstītas B un B1. tabulā, bet tikai A un C tabulā³⁴, kur

³³ Eurostat, (2002), *SERIEE Environmental Protection Expenditure Account – Compilation Guide*

³⁴ Sk. Eurostat, (2002), *SERIEE Environmental Protection Expenditure Account – Compilation Guide*, 82. lpp.

tās tiek ierakstītas pie īpašajiem pārvedumiem un grupētas atbilstīgi saņēmējiem. Tomēr netiešās subsīdijas var norādīt arī B tabulā, izveidojot speciālu ierakstu.

Kā jau minēts, *JQ* netiek ierakstīti “netiešie darījumi”, tostarp *NOS* nacionālajos kontos.

4.3.7 Izlaide

EPEA VA ražotāju kopējās izlaides vērtība (t. i., gan VA izlaide, gan ar VA nesaistītā izlaide) tiek ierakstīta B tabulā, savukārt *JQ* šis mainīgais lielums netiek iekļauts vispār (4.7. tabula).

EPEA ar vides aizsardzību nesaistītā izlaide ir jānorāda atsevišķi un jāatņem no kopējās izlaides, lai noteiktu vides aizsardzības daļas apmēru; pēc tam šī daļa jāsadala, nošķirot ārpustirgus izlaidi (pārdod par ekonomiski nenozīmīgu cenu, dēvē par daļējiem maksājumiem, t. i., cenas, kas atbilstīgi EKS 95 kritērijiem sedz mazāk nekā 50 procentus ražošanas izmaksu), tirgus izlaidi (pārdod par ekonomiski nozīmīgu cenu, t. i., cenas, kas sedz vairāk nekā 50 procentus ražošanas izmaksu) un palīgdarbības izlaidi (t. i., ražošana pašpatēriņam).

VA pakalpojumu ražošana tiek vērtēta atbilstīgi nacionālo kontu noteikumiem par izlaides vērtēšanu. Nacionālajos kontos tirgus izlaide tiek vērtēta bāzes cenās, savukārt izlietojums tiek ierakstīts pircēju cenās. Bāzes cenu un pircēju cenu attiecība ir šāda: bāzes cena ir cena, ko pircējs maksā par produktu bez produktam uzliktajiem nodokļiem (nav būtiski, vai tie ir vai nav atskaitāmi), un visas produktu subsīdijas, ko saņēmis ražotājs. Ārpustirgus izlaide ir VA pakalpojumi, kas bez maksas vai par ekonomiski nenozīmīgām cenām tiek nodrošināti citām vienībām. Šā veida izlaide tiek vērtēta pēc kopējām ražošanas izmaksām.

Izlaidi var aprēķināt vairākos veidos. Dažkārt nacionālo kontu un/vai apsekojumu dati (ražošanas apsekojumi, speciāli apsekojumi) var būt pietiekami detalizēti, lai parādītu dažu VA pakalpojumu ražotāju kategoriju izlaidi, jo īpaši specializēto ražotāju, kas tieši jāieraksta B tabulas attiecīgajā rindā. Dažu VA pakalpojumu ražotāju kategorijām vai gadījumos, kad minētie dati nav pietiekami detalizēti, izlaide jāaprēķina, summējot ražošanas izmaksas. Dažkārt var piemērot citas metodes, kuru pamatā ir fiziskie dati, piemēram, cenas un daudzuma reizināšanas metode (sīkāku informāciju sk. *Eurostat*, 2002, “SERIEE Environmental Protection Expenditure Account – Compilation Guide”, 5. nod.).

4.5. piemērs. **Beļģijā** izmantotā izlaides ierakstīšanas metode

Tā kā nozare ir specializētie ražotāji, atbilstoši *NACE* 90. nodaļai³⁵ jāieraksta kopējā izlaide. Šo vērtību var vienkārši iegūt no nacionālajiem kontiem. Lai ar vides aizsardzību nesaistīto izlaidi nošķirtu no ar vides aizsardzību saistītās izlaides, tiek izmantots uzņēmumu reģistrs.

Šajā reģistrā citi uzņēmējdarbības ienākumi ir nošķirti no galvenās darbības apgrozījuma. Šo abu veidu ieņēmumu daļas tiek aprēķinātas visiem reģistrā iekļautajiem *NACE* 90. nodaļas uzņēmumiem, pēc tam kopējā izlaide, kas iegūta no nacionālajiem kontiem, tiek grupēta, nošķirot ar vides aizsardzību saistīto un nesaistīto izlaidi saskaņā ar atbilstošo galvenās darbības apgrozījuma un citu uzņēmējdarbības ienākumu daļu.

Sekundārajiem ražotājiem jāieraksta tikai vides aizsardzības izlaide. Vides aizsardzības izlaidi var norādīt piedāvājuma tabulā, kur parādīts, kādus produktus ražo dažādas nozares. Ja piedāvājuma tabulas netiek sagatavotas par katru gadu, viena konkrētā gada vides aizsardzības izlaidi var piemērot sekundāro ražotāju nozares kopējai izlaidei citos gados, lai aprēķinātu vides aizsardzības izlaidi tajos gados, par kuriem piedāvājuma tabulas nav sagatavotas.

Avots: Iekšēja piezīme, G. Vandille, Federālais plānošanas birojs, Beļģija

JQ netiek ierakstīta VA pakalpojumu ražotāju izlaide un iekšējos kārtējos izdevumos netiek uzskaitītas visas ražošanas izmaksas. Tomēr *EXP II* izdevumos VA tirgus izlaide tiek uzskaitīta, izmantojot mainīgo lielumu "Ieņēmumi no VA pakalpojumu pārdošanas", savukārt ar vides aizsardzību nesaistītā izlaide tiek aptuveni uzskaitīta, izmantojot mainīgo lielumu "Ieņēmumi no blakusproduktiem" (sk. tālāk šo mainīgo lielumu skaidrojumu).

Tā kā *EPEA B* tabulā tirgus izlaide ir pašreizējais VA resurss, šis jēdziens sīkāk skaidrots tālāk 4.3.8. apakšnodaļā "Pašreizējie VA resursi".

4.3.8 Pašreizējie VA resursi

Pašreizējie vides aizsardzības resursi ir VA pakalpojumu ražotāju ieņēmumi. Šie ieņēmumi atbilst VA tirgus izlaidei (t. i., VA izlaide, ko pārdod (neatkarīgi no cenai piešķirtā nosaukuma), un kārtējie pārvedumi (t. i., valdības vienību maksājumi bez pretvērtības citām vienībām: subsīdijas un citi kārtējie pārvedumi) par VA pakalpojumu ražošanu.

Nosakot pašreizējos VA resursus, tiek noteikta kopējā VA izlaides daļa, kas tiek finansēta no citu vienību veiktiem maksājumiem, un pēc atņemšanas tā daļa, par kuru jāmaksā pašam ražotājam. Parasti šī pēdējā minētā daļa ir:

- kopējās ārpus tirgus izlaides vērtība, no kuras atņemti daļējie maksājumi un kārtējie pārvedumi valdības sektora ražotājiem;
- citu ražotāju palīgdarbību izlaides vērtība, no kuras atņemtas subsīdijas, kas saņemtas no valdības vienībām.

³⁵ *NACE* 1.1. red. 90. nodaļa *NACE* 2. red. būs klasificēta 37., 38., 39. vai 81. nodaļā.

EPEA pašreizējie VA resursi tiek ierakstīti B tabulā; iepriekš uzskaitītie posteņi tiek ierakstīti C tabulā kā pašu ražotāju finansējums.

JQ pašreizējie VA resursi atbilst attiecīgi ieņēmumiem no VA pakalpojumu pārdošanas un subsīdijām/pārvedumiem, kurus saņēmuši specializētie ražotāju un kurus samaksājusi vispārējā valdība (VV). Lai aprēķinātu izdevumu *EXP II* kopsavilkuma rādītāju, no *EXP I* jāatņem gan vispārējās valdības, gan specializēto ražotāju VA pakalpojumu ieņēmumi, savukārt subsīdijas/pārvedumi jāatņem no specializētajiem ražotājiem un jāpieskaita vispārējai valdībai.

Tirgus izlaide

Tirgus VA izlaide atbilst VA izlaidei, ko ražotājs pārdod citām vienībām, neatkarīgi no cenai piešķirtā nosaukuma (tirgus cena, nodevas, maksas, daļējie maksājumi utt.).

EPEA tirgus VA izlaide tiek ierakstīta B tabulā bāzes cenās un novērtēta pircēju cenās B1. tabulā, pieskaitot produktiem uzliktos nodokļus (galvenokārt PVN) un atņemot produktiem piešķirtās subsīdijas (bieži nenožīmīgas).

JQ tirgus VA izlaide tiek ierakstīta kā resursi, izmantojot mainīgo lielumu "Ieņēmumi", t. i., maksājumi, ko vispārējā valdība un specializētie ražotāji saņem par vides aizsardzības pakalpojumu pārdošanu (nodevas/pirkumi). Šie maksājumi tiek ierakstīti kā attiecīgā sektora ieņēmumi. Šie ieņēmumi jāatņem no izpildītāju izdevumiem (*EXP I*), lai aprēķinātu viņu finansēšanas izdevumus (*EXP I*).

Kārtējie pārvedumi

Kārtējie pārvedumi ir valdības vienību maksājumi bez pretvērtības citām vienībām par VA pakalpojumu (vai pielāgoto un saistīto produktu) ražošanu. Tie ir subsīdijas un citi kārtējie pārvedumi.

Uzņēmumu sektora (S11) specializētajiem ražotājiem šādu pārvedumu nav, un tie bieži ir ļoti nelieli specializētajiem ražotājiem vispārējās valdības sektorā (S13).

Tāpēc *EPEA* šie pārvedumi tiek ierakstīti B tabulā tikai tad, ja tos saņēmuši vispārējās valdības sektora specializētie ražotāji. Attiecīgā summa tiek ierakstīta C tabulā, ja šādi pārvedumi notikuši starp dažādiem VV līmeņiem, piemēram, no centrālās valdības vietējās valdības specializētajiem ražotājiem: attiecīgo finansēšanas plūsmu var parādīt C tabulā tikai tad, ja VV līmenis, kas maksā pārvedumu, atšķiras no pārveduma saņēmēja līmeņa.

JQ šādi pārvedumi tiek ierakstīti 1. tabulā kā subsīdijas/maksājumi, ko maksājusi vispārējā valdība, bet 4. tabulā – kā subsīdijas/maksājumi, ko saņēmuši specializētie ražotāji.

Ieņēmumi no blakusproduktiem

Dažkārt, veicot vides aizsardzības darbības, tiek ražoti blakusprodukti, kuriem ir ekonomiskā vērtība. Šos produktus var vai nu pārdot un gūt ieņēmumus, vai arī izmantot iekšējām

vajadzībām, tādējādi samazinot izmaksas. Šādi piemēri ir atkritumu poligonu biogāzes izmantošana, ienākumi no atkritumu sadedzināšanas iekārtām vai notekūdeņu attīrīšanas iekārtās iegūto dūņu pārdošanas. Tāpat tie varētu būt konsultanti, kuri pārzina atkritumu apstrādes iekārtas un citās valstīs izplata zināšanas un gūto pieredzi.

Efektīvāku procesu radītie enerģijas vai materiālu ietaupījumi un vides aizsardzības pasākumu radītais ražīguma pieaugums netiek uzskatīti par ieņēmumiem no blakusproduktiem. Tomēr atkritumu apstrādes procesā saražotā enerģija un atgūtie materiāli tiek uzskatīti par ieņēmumiem no blakusproduktiem. Tādēļ vienmēr vajadzētu būt konkrētai VA darbībai, kas rada šos ieņēmumus.

Ieņēmumi no blakusproduktiem *JQ* tiek ierakstīti atsevišķi, savukārt *EPEA* to nav, bet tie jāatņem no ražošanas izmaksām, lai iegūtu VA izlaides vērtību. Tādējādi *EPEA* šie ieņēmumi aptuveni atbilst B tabulā ierakstītajai izlaidei, kas ir ar VA nesaistītā izlaide.

Lai gan *JQ* ierakstītie ieņēmumi no blakusproduktiem lielā mērā atbilst *EPEA* norādītajai ar vides aizsardzību nesaistītajai izlaidei, šie abi mainīgie lielumi nav vienādi. *EPEA* ar vides aizsardzību nesaistītā izlaide ir definēta diezgan šauri – kā specializēto ražotāju izlaides daļa, kas neatbilst vides aizsardzības pakalpojumiem, piemēram, pārstrādājamie materiāli *NACE* 37. nodaļā iekļautajiem ražotājiem³⁶. *JQ* šā mainīgā lieluma definīcija ir plašāka, jo tas ietver arī atkritumu apstrādes procesā iegūtos izejvielu ietaupījumus vai saražoto enerģiju. Tomēr nav skaidrs, vai šī informācija ir pieejama visās valstīs. Jānorāda arī, ka ieņēmumi no blakusproduktiem nav izlaides mērījums. Atņemot tos no iekšējiem izdevumiem, var rasties kļūdas (*Eurostat*, 2005. gads).

Attiecībā uz specializētajiem ražotājiem šis mainīgais lielums jāinterpretē kā ieņēmumi no blakusproduktiem, kam pieskaitīti ieņēmumi no ar vides aizsardzību nesaistītām darbībām. Vispārējās valdības ienākumiem no ar vides aizsardzību nesaistītas izlaides jābūt ļoti niecīgiem vai nullei.

4.3.9 Kapitāla darījumi

Bruto pamatkapitāla veidošana (GFCF) un citi kapitāla izmantošanas veidi (zeme)

Lai veiktu raksturīgās darbības, raksturīgie ražotāji iegulda bruto kapitāla veidošanā un aktīvu iegādē, izņemot nesaražotu nefinanšu aktīvu (zeme, patenti utt.) realizāciju.

Uzskata, ka neatkarīgi no piederības institucionālajam sektoram specializēto ražotāju bruto kapitāla veidošana tiek veikta vides aizsardzības nolūkā (sk. *SERIEE* 1994. gada redakcijas 2181. punktu); tāpēc visi kopējie specializēto ražotāju bruto kapitāla veidošanas izdevumi tiek ierakstīti *EPEA* B tabulā un *JQ* 4. tabulā.

EPEA netiek ierakstīta sekundāro ražotāju bruto kapitāla veidošana, toties tiek reģistrēta palīgražotāju bruto kapitāla veidošana (sk. *SERIEE* 1994. gada redakcijas 2149.–2152. punktu).

JQ tiek reģistrēta gan palīgražotāju, gan publiskā sektora bruto kapitāla veidošana (1. tabula). *EPEA* gan šo sektoru, gan palīgražotāju kopējie ieguldījumi ir šādu kategoriju summa:

³⁶ *NACE* 1.1. red. 37. nodaļa būs iekļauta *NACE* 2. red. 38. nodaļā.

- ieguldījumi ražošanas cikla noslēguma iekārtās – šie ieguldījumi neietekmē pašu ražošanas procesu, taču tie palīdz mazināt jau radīto piesārņojumu;
- ieguldījumi integrētās tehnoloģijās – šos ieguldījumus veic, lai pārveidotu vai pielāgotu ražošanas procesu. Tie palīdz mazināt radītā piesārņojuma daudzumu. Šāds pasākums var būt esošo ražošanas procesu pārveidošana vai pavisam jauna ražošanas procesa izveide.

Jāprecizē kritērijs, ko izmanto, lai noteiktu, vai ieguldījumi ir paredzēti vides aizsardzībai. Saskaņā ar *SERIEE* tiek izmantots Regulā par uzņēmējdarbības strukturālo statistiku (USS)

noteiktais mērķa kritērijs, kas aprakstīts 4.1.1. nodaļā. Saskaņā ar šo kritēriju, jāieraksta ieguldījums, kas veikts vides aizsardzībai.

Tā kā kapitāla veidošana ir viens no *EPEA* paredzēto nacionālo VA kopsavilkuma rādītāju galvenajiem elementiem, tā sīkāk aplūkota arī 4.4. nodaļā, kas veltīta *EPEA A* tabulai.

Piezīme. Vides mērķa kritērijs ir jāpiemēro, veicot salīdzinājumu ar sektora vai vienības parasto saimniecisko darbību, turklāt darbības, kuras labvēlīgi ietekmē vidi un kuras būtu veiktas arī neatkarīgi no vides aizsardzības apsvērumiem, netiek uzskatītas par vides aizsardzības darbībām.

Ir liels skaits darbību, kuras var labvēlīgi ietekmēt vidi, bet kuru galvenais mērķis nav vides aizsardzība. Uzskaitot vides aizsardzības izdevumus, nav jāiekļauj izdevumi, kas saistīti ar šīm darbībām.³⁷

4.6. piemērs. Vides izdevumu identifikēšana *Beļģijā*

Pieņem, ka ieguldījumi³⁸ atbilstīgi *NACE* 74. un 41. nodaļai ir veikti, lai radītu gan ar vides aizsardzību saistītu, gan nesaistītu izlaidi. Tādēļ vides aizsardzības izlaidei netiek reģistrēti konkrēti ieguldījumi.

Mainīgie lielumi, kas *EPEA* apkopošanai tiek izmantoti Beļģijā, ir aplūkoti 6. pielikumā.

Avots: G. Vandille, Federālais plānošanas birojs, 2005. gads.

Ieguldījumu dotācijas

Ieguldījumu dotācijas ir valdības vai pārējās pasaules kapitāla pārvedumi naudā vai natūrā citām institucionālām rezidentvienībām vai nerezidentvienībām, lai daļēji vai pilnīgi finansētu šo vienību pamatlīdzekļu iegādi. Ieguldījumu dotācijas natūrā veido valdību veikti transportlīdzekļu, mašīnu un citu iekārtu pārvedumi citām rezidentvienībām vai nerezidentvienībām, kā arī tieša ēku un citu celtnu nodrošināšana rezidentvienībām vai nerezidentvienībām.

³⁷ Eurostat, (2005), *Environmental Expenditure Statistics: Industry Data Collection Handbook*

³⁸ *NACE* 1.1. red. 74. nodaļa *NACE* 2. red. būs klasificēta 24., 59., 63., 69., 70., 71., 73., 74., 77., 78., 80. vai 82 nodaļā, bet 41. nodaļa – 36. nodaļā.

Ieguldījumu dotācijas *EPEA* tiek uzskaitītas B tabulā atbilstīgi VA ražotājiem, kuri tās saņem. Tās tiek ierakstītas arī C tabulā, kā vispārējās valdības finansējums VA ražotājiem. Specializēto ražotāju izdevumu daļa nacionālajos VA izdevumos (A tabula) tiek iekļauta tikai attiecībā uz *GFCF* vai VA darbībām; tāpēc C tabulā nacionālajos VA izdevumos specializēto ražotāju izdevumu daļā, kas nav pašu finansēta, tiek ierakstītas vispārējās valdības piešķirtās ieguldījumu dotācijas un citi kapitāla pārvedumi (sk. tālāk).

JQ šādi pārvedumi tiek ierakstīti 1. tabulā, kā subsīdijas/maksājumi, ko maksājusi vispārējā valdība, bet 4. tabulā — kā subsīdijas/maksājumi, ko saņēmuši specializētie ražotāji.

4.7. piemērs. Ieguldījumu dotācijas *Beļģijā*

Ieguldījumu dotācijas galvenokārt piešķir reģionālā valdība.

Saņēmēji ir, pirmkārt, sabiedrības, bet, otrkārt, vietējās pārvaldes.

Vietējās pārvaldes saņem dotācijas, piemēram, ūdenskrātuvju uzlabošanai un attīrīšanai. Dotācijas var izmantot, piemēram, lai finansētu kanalizācijas ierīkošanu pašvaldības teritorijā. Šādos gadījumos dotācijas jāreģistrē kā VA izdevumi.

Otrs piemērs ir dotācijas, kas piešķirtas privātajam sektoram vides aizsardzībai saistībā ar ES līdzfinansēto projektu *LIFE*.

Trešais piemērs ir dotācijas, kas piešķirtas vietējām pārvaldes iestādēm zemes iegādei saistībā ar programmu “Natura 2000”.

Avots: Iekšēja piezīme, *G. Vandille*, Federālais plānošanas birojs, Beļģija

Citi kapitāla pārvedumi

Kapitāla pārvedumi atšķiras no kārtējiem pārvedumiem ar to, ka tajos iekļauta aktīva vai aktīvu iegāde vai realizācija, ko veic vismaz viena darījumā iesaistītā persona. Kapitāla pārvedumu natūrā veido aktīva (izņemot inventāra un naudas) īpašumtiesību maiņa vai kreditora anulētas saistības, par to nesaņemot pretvērtību.

Kapitāla pārvedumu naudā veido naudas pārvedums, ko pirmā darījumā iesaistītā puse guvusi, realizējot aktīvu vai aktīvus (kas nav krājumi), vai attiecībā uz kuru sagaida vai prasa, ka otrā darījumā iesaistītā puse to izlietotu aktīva vai aktīvu (izņemot krājumu) iegādei.

Lai gan pārvedumi procentu atvieglojumiem, t. i., pārvedumi, kas paredzēti, lai segtu daļu no procentu maksājumiem, tiek uzskatīti par kārtējiem pārvedumiem, pārvedumus, kas paredzēti, lai (daļēji) segtu parāda amortizāciju, tiek uzskatīti par kapitāla pārvedumiem. *EPEA* subsidētie aizdevumi (aizdevumi ar atvieglotiem nosacījumiem), kas tiek piešķirti pamatlīdzekļu iegādei, tiek uzskatīti par kapitāla pārvedumiem. Aizdevumi ar atvieglotiem nosacījumiem tiek vērtēti pēc to dotācijas naudas, t. i., atvieglotās procentu likmes naudas ekvivalenta (*SERIEE* 1994. gada redakcijas 2042. punkts).

Citi kapitāla pārvedumi *EPEA* un *JQ* tiek ierakstīti tāpat kā ieguldījumu dotācijas (sk. iepriekš).

4.3.10 Darbaspēka izlietojums

EPEA B tabulā tiek ierakstīts arī fiziskais parametrs, kas netiek ņemts vērā *JQ*, t. i., darbaspēka izlietojums.

Šo skaitli var noteikt, izmantojot dažādus datu avotus.

Šā posteņa kvantitatīvo lielumu ieteicams noteikt tā, lai tas būtu saderīgs un salīdzināms ar tajā pašā B tabulā ievadīto skaitli “Darba ņēmēju atalgojums”. Piemēram, ja darba ņēmēju atalgojums tiek aprēķināts, izmantojot nacionālo kontu datus, vissaderīgākais darbaspēka izlietojuma mainīgais lielums parasti tiek iegūts no pilna laika nodarbinātības ekvivalenta.

4.3.11 Pamatlīdzekļu krājumi

Lai *EPEA* aprēķinātu pamatkapitāla patēriņu (B tabula) un pamatkapitāla procentus (C1. tabula), jāizveido kapitāla krājumu konti.

To veidošanai var izmantot ilgtermiņa ieguldījumu virknes, ko iegūst, piemērojot nepārtrauktās inventarizācijas metodi. Ja ilgtermiņa ieguldījumu virknes nav pieejamas, izmantojot citus datus, var aprēķināt esošos kapitāla krājumus (un to vecuma struktūru).

Kapitāla krājumu aprēķināšanas paņēmieni ar piemēriem sīkāk aprakstīti “SERIEE Environmental Protection Expenditure Accounts Compilation Guide” (*Eurostat*, 2002. gads, 70.–74. lpp.).

Jāuzsver, ka izveidotos kapitāla krājumu kontus jo īpaši var izmantot arī, lai izdevumu datus saistītu ar fiziskajiem datiem.

Tā kā *JQ* netiek ierakstītas nosacītās izmaksas, piemēram, pamatkapitāla patēriņš un pamatkapitāla procenti, kapitāla krājumu aprēķins *JQ* netiek prasīts.

4.4 VA pakalpojumu mērīšanas elementi – izlietojuma puse

Izlietojuma pusē VA izdevumus veido visi darījumi, kas saistīti ar VA pakalpojumu izmantošanu papildus saistītajiem un pielāgotajiem produktiem (piemēram, produkti, kas nesatur hlorfluorogļūdeņražus, vai biodegvielas)³⁹.

Izmantojot šos darījumus, *EPEA* aprēķina kopsavilkuma rādītāju “Nacionālie vides aizsardzības izdevumi”, kas aprakstīts A tabulā atbilstīgi tā elementiem un to vienību kategorijām, uz kurām attiecas šie izdevumi. Tā elementi galvenokārt ir:

- VP izlietojums (izņemot specializētos ražotājus);
- vides aizsardzībai paredzētā kapitāla veidošana (ieskaitot zemes neto iegādi);

³⁹ Sīkāku informāciju sk. 4.4.3. punktā.

-
- saistīto un pielāgoto produktu izlietojums;
 - vides aizsardzībai paredzētie īpašie pārvedumi (uzskaita A tabulā atbilstīgi saņēmējiem).

Visi nacionālo izdevumu elementi nav vienādi nozīmīgi. VA pakalpojumu izlietojums noteikti ir vissvarīgākais, bet kapitāla veidošana – nākamais svarīgākais nacionālo izdevumu postenis. Saistīto un pielāgoto produktu izlietojums parasti nav liels (ar dažiem izņēmumiem, piemēram, ja valstī plaši izmanto septiskās tvertnes). Īpašie pārvedumi parasti veido ļoti nelielu daļu izdevumu, izņemot gadījumus, kad nav pilnīgu sākotnējo datu par citiem elementiem (piemēram, ja ir zināmi tikai pārvedumi, bet dati par izdevumiem, kas finansēti ar šiem pārvedumiem, nav pieejami vai tos var tikai aplēst).

Visi šie elementi neattiecas uz vispārējo valdību un specializētajiem ražotājiem; *EPEA* A tabulā šie sektori tiek ņemti vērā šādi:

- vispārējā valdība kā kolektīvo pakalpojumu patērētāja (t. i., kā ārpustirgus izlaides kolektīvā patērētāja);
- VA pakalpojumu specializētie ražotāji saistībā ar savu ieguldījumu vides aizsardzībā.

Kā jau minēts, *JQ* netiek aprēķināts kopsavilkuma rādītājs, kas atbilst nacionālajiem VA izdevumiem. Vispārējās valdības ārpustirgus izlaides kolektīvais patēriņš tiek ierakstīts *EXP I* (iekšējie kārtējie izdevumi) papildus VA pakalpojumu ražošanai paredzētajai kapitāla veidošanai (ieguldījumu izdevumi) un saistīto un pielāgoto produktu izlietojumam (iekšējie kārtējie izdevumi). VA pakalpojumu tirgus izlaides un īpašo pārvedumu izlietojums tiek ierakstīts izdevumos *EXP II*.

Atbilstīgi *JQ* vienību klasifikācijas kritērijam, saskaņā ar kuru vispārējās valdības specializētie tirgus ražotāji tiek uzskaitīti specializēto ražotāju kategorijā (4. tabula), nevis publiskajā sektorā (1. tabula), vispārējās valdības specializēto tirgus ražotāju ieguldījums tiek ievadīts pie specializētajiem ražotājiem (4. tabula) kopā ar specializētajiem uzņēmumiem (S11), nevis publiskajā sektorā (1. tabula); tādēļ attiecīgi publiskā sektora izdevumi tiek uzskaitīti, tikai ņemot vērā VA izdevumus, kas saistīti ar ārpustirgus izlaidi, t. i., izdevumus, ko veikusi vispārējā valdība kā ārpustirgus VA pakalpojumu patērētāja, un ieguldījumus VA pakalpojumu ražošanā.

4.8. tabulā uzskaitīti VA izdevumu manīgie lielumi, kuri attiecas uz VA pakalpojumu un saistīto un pielāgoto produktu izlietojumu. Tāpat kā 4.7. tabulā iepriekš manīgie lielumi tiek uzskaitīti, sākot no *EPEA* (kreisā sleja), tālāk – tiem atbilstīgie EKS 95 mainīgie lielumi (vidējā sleja), bet beigās uzsvērti attiecīgie *JQ* manīgie lielumi.

4.8. tabula. EPEA un JQ mainīgo lielumu precīzs salīdzinājums – specializēto ražotāju un vispārējās valdības darījumi saistībā ar VA pakalpojumu un preču izlietojumu

EPEA A tabula. Nacionālo izdevumu elementi (kopsavilkums)	EKS 95 mainīgie lielumi		JQ kopsavilkuma rādītāji un mainīgie lielumi (1. un 4. tabula)	
	Kods	Apraksts	Kops. rād.	Mainīgais lielums
1. VA pakalpojumu izlietojums			EXP II	Nodevas / VA pakalpojumu pirkšana
galapatēriņš	P3	Galapatēriņš	EXP II	Nodevas / VA pakalpojumu pirkšana
starppatēriņš	P2	Starppatēriņš	EXP II	Nodevas / VA pakalpojumu pirkšana
kapitāla veidošana (zemes uzlabošana)	P51	Bruto pamatkapitāla veidošana	EXP II	Nodevas / VA pakalpojumu pirkšana
2. VA kapitāla veidošana (un zemes neto iegāde) ⁽¹⁾	P51	Bruto pamatkapitāla veidošana	EXP I	Ieguldījumu izdevumi (ko veikusi VV kā nespecializētās ārpustirgus ražotājas – 1. tabula; ko veikuši VV specializētie ražotāji un sabiedrību specializētie ražotāji – 4. tabula) ⁽²⁾
3. Pielāgoto un saistīto produktu izlietojums			EXP I	(dažādi mainīgie lielumi)
galapatēriņš	P3	Galapatēriņš	EXP I	(mājsaimniecības – 3. tabula)
starppatēriņš	P2	Starppatēriņš	EXP I	Iekšējie kārtējie izdevumi
kapitāla veidošana	P51	Bruto pamatkapitāla veidošana	EXP I	Ieguldījumu izdevumi
4. Īpašie pārvedumi			EXP II	Subsīdijas/pārvedumi (samaksātie/saņemtie)
Pašreizējais kapitāls	D3 D7	Subsīdijas Citi kārtējie pārvedumi	EXP II	Subsīdijas/pārvedumi (ko VV samaksājusi uzņēmumu sektora vienībām, kas nav specializētie ražotāji – 1. tabula; ko saņēmuši vispārējās valdības specializētie tirgus ražotāji – 4. tabula) ⁽³⁾
	D92 D99	Ieguldījumu dotācijas, kas nav kapitāla pārvedumi	EXP II	Subsīdijas/pārvedumi (ko VV samaksājusi citām vienībām – 1. tabula; ko saņēmuši specializētie ražotāji – 4. tabula) ⁽¹⁾
5. Kopējais iekšzemes izlietojums (1+2+3+4)				(nav atbilstības JQ kopsavilkuma rādītājiem) ⁽⁴⁾
6. No tā pārējās pasaules finansējums				(netieši iekļauti, bet atsevišķi neierakstīti darījumi) ⁽⁵⁾
7. Nacionālie vides aizsardzības izdevumi (5-6)				(nav atbilstības JQ kopsavilkuma rādītājiem) ⁽⁴⁾

⁽¹⁾ EPEA specializēto ražotāju izdevumu daļa nacionālajos izdevumos tiek uzskaitīta tikai pēc to ieguldījumiem.

⁽²⁾ Vispārējās valdības specializēto tirgus ražotāju ieguldījumi JQ tiek ierakstīti pie specializētajiem ražotājiem (4. tabula) – papildus specializēto uzņēmumu (S11) ieguldījumiem, nevis pie vispārējās valdības (1. tabula); attiecīgi vispārējās valdības izdevumi tiek uzskaitīti, tikai ņemot vērā ārpustirgus izlaidi.

⁽³⁾ Uzņēmumu sektora (S11) specializētajiem ražotājiem nav šādu kārtējo pārvedumu, un tie bieži ir ļoti nelieli specializētajiem ražotājiem vispārējās valdības sektorā (S13).

⁽⁴⁾ Informāciju par JQ kopsavilkuma rādītāju *EXP I* un *EXP II* konvertēšanu *EPEA* nacionālajos vides izdevumos skatiet *Eurostat*, (2005), "OECD/Eurostat Environmental protection expenditure and revenue Joint Questionnaire/SERIEE environmental protection expenditure accounts Conversion guidelines", 10. tabula, 22. lpp.

⁽⁵⁾ Piemēram, JQ publiskā sektora samaksāto vai saņemto subsīdiju daļa būtībā var attiekties uz atbalstu videi / finansējumu. Specializēto ražotāju saņemto ieņēmumu (un saistīto izdevumu) daļa var attiekties uz eksportu. Ieguldījumu daļa var attiekties uz kapitāla preču iegādi no ārvalstīm utt.

4.4.1 Vides aizsardzības pakalpojumu izlietojuma un cenu jēdziens

Izlietojuma pusē vides aizsardzības pakalpojumu izlietojums ir vissvarīgākā VA izdevumu daļa un *EPEA* nacionālo izdevumu galvenais elements.

VA pakalpojumu izlietojums tiek ierakstīts *EPEA* A tabulā pircēju cenās, bet VA pakalpojumu izlaide tiek ierakstīta B tabulā, izsakot bāzes cenās vai ražošanas izmaksās. B tabulas izlaides konversiju A tabulas izlietojumā veic, izmantojot B1. tabulu, kur tiek uzskaitītas divas galvenās darbību grupas (sk. *Eurostat*, 2002. gads, 5. nodaļa).

- Pirmā grupa ir saistīta ar VA pakalpojumu importu un eksportu. Tā kā nacionālie izdevumi atspoguļo iekšzemes ekonomikas saimniecisko resursu izlietojumu, VA pakalpojumu imports jāpieskaita iekšzemes piedāvājumam, atņemot eksportu, lai iegūtu iekšzemes izlietojumu. VA pakalpojumu importa un eksporta apjoms bieži ir ļoti niecīgs, tāpēc pēc šā pieņēmuma apstiprināšanas šo korekciju var neņemt vērā.

- Otrā darbību grupa ir saistīta ar cenu sistēmu. Tāpat kā nacionālajos kontos VA pakalpojumi *EPEA* tiek ierakstīti pircēju cenās, savukārt šo pakalpojumu piedāvājums sākotnēji tiek novērtēts, izsakot bāzes cenās vai ražošanas izmaksās. Tādēļ piedāvājums jānovērtē atkārtoti, lai pielīdzinātu to cenām, kurās mēra izlietojumu, pieskaitot neatskaitāmo PVN un citus produktiem uzliktos nodokļus un atņemot šiem produktiem piešķirtās subsīdijas. Izņemot neatskaitāmo PVN (ko galvenokārt maksā māsaimniecības), šie atkārtotās vērtēšanas posteņi parasti ir mazsvarīgi un tos var neņemt vērā.

Piezīme. JQ nav īpaši noteikts, kāds cenu jēdziens jāizmanto dažādiem preču un pakalpojumu darbībām, uz kuriem tas attiecas. Proti, vienīgais īpašais norādījums ir prasība, ka nodevas un vides aizsardzības pakalpojumu iegāde jāieraksta, ietverot neatskaitāmo pievienotās vērtības nodokli (PVN). Tomēr, lai panāktu atbilstību *EPEA*, maksājumi jāieraksta pircēju cenās.

Tādēļ vispārīgs ieteikums – gan *EPEA*, gan JQ izdevumi jānorāda pircēju cenās. Tādējādi ieraksti būs saderīgi ar nacionālajiem kontiem un jo īpaši ar vispārējās valdības izdevumu datiem atbilstīgi *COFOG*.

VA pakalpojumus var izlietot kā:

- galapatēriņu;
- starppatēriņu;

-
- kapitāla veidošanu.

Attiecībā uz vispārējo valdību un specializētajiem ražotājiem *EPEA* A tabulā uzskaitītais galapatēriņš ir pašas vispārējās valdības sniegto ārpustirgus VA pakalpojumu izlaide, kas pēc tam izmantota ražošanas izmaksu aprēķināšanai.

Lai novērstu dubultu uzskaiti, A tabulā netiek ierakstīts specializēto ražotāju VA pakalpojumu starppatēriņš, jo tas jau ir iekļauts pašu specializēto ražotāju sniegto VA pakalpojumu izlietojumā. Šis VA pakalpojumu starppatēriņš bieži atbilst VA pakalpojumiem, par kuru izpildi vispārējā valdība noslēgusi apakšuzņēmuma līgumus ar specializētajiem ražotājiem.

Līdz šim vienīgais piemērs, kas atspoguļo VA pakalpojumu izlietojumu kā kapitāla veidošanu, ir zemes uzlabošana, veicot augsnes piesārņojuma likvidēšanu (*CEPA* 4. klase). Šā VA pakalpojuma iegādi *EPEA* tiek uzskatīta par bruto pamatkapitāla veidošanu lietotāja (vai nu vispārējās valdības vienības, vai nespecializētas vienības) skatījumā; šā pakalpojuma ražotāja skatījumā saistītās ražošanas izmaksas un ieguldījumi tiek ierakstīti B tabulā.

Konkrētais piemērs par augsnes piesārņojuma likvidēšanu *JQ* skaidrojumos nav atsevišķi aplūkots. Tomēr šā pakalpojuma lietotāja skatījumā attiecīgie izdevumi būtu jāieraksta nevis pie ieguldījumiem, kas definēti kā saistīti ar VA pakalpoju ražošanu, bet gan pie ieguldījumiem, kas saistīti ar šo pakalpojumu iegādi; lietotāja pusē (piemēram, *JQ* 2. tabulā, ja lietotājs ir uzņēmums) šis pakalpojums jāieraksta pie nodevām / VA pakalpojumu pirkumiem. Attiecīgi – iekšējie kārtējie izdevumi darbaspēkam un iekārtām, kā arī ieguldījumi pakalpojuma ražošanai, ja tādi ir, jāieraksta ražotāja pusē (piemēram, 4. tabulā, ja ražotājs ir specializētais ražotājs).

4.4.2 Vides aizsardzības darbībām paredzēta kapitāla veidošana

Vides aizsardzības darbībām paredzēta kapitāla veidošana ir viena no visbūtiskākajām VA izdevumu daļām. Šo mainīgo lielumu veido bruto pamatkapitāla veidošana (*GFCF*) un zemes iegāde, un tas ir vienādi definēts gan *JQ*, gan *EPEA*. Šie darījumi ir saistīti ar VA pakalpojumu tirgus un ārpustirgus ražotāju ieguldījumiem.

EPEA VA pakalpojumu ražošanai paredzēta kapitāla veidošana ir viens no nacionālo izdevumu galvenajiem elementiem, tāpēc tas tiek ierakstīts A tabulā. Kapitāla veidošanas vērtība, kas ierakstīta A tabulā, ir tieši tā pati vērtība, kas B tabulā ierakstīta dažādiem VA pakalpojumu ražotājiem, t. i., specializētajiem, sekundārajiem ražotājiem un palīgražotājiem. Specializētajiem ražotājiem, kas pieder gan vispārējai valdībai, gan uzņēmumiem, kapitāla veidošana ir vienīgais ieguldījums, kas ierakstīts pie nacionālajiem izdevumiem A tabulā.

VA darbībām paredzētā kapitāla veidošana vai VA paredzētie ieguldījumi saskaņā ar izpildītāja pašfinansēšanas principu *JQ* tiek ierakstīti izdevumos *EXP I*. Kā jau minēts, visu – gan tirgus, gan ārpustirgus sektora – specializēto ražotāju ieguldījumi jāieraksta 4. tabulā, savukārt 1. tabulā būtu jāieraksta tikai vispārējās valdības izdevumi ārpustirgus VA pakalpojumu ražošanai.

4.4.3 Pielāgoto un saistīto produktu izlietojums

Saskaņā ar *SERIEE* pielāgotie un saistītie produkti – lai gan tos neuzskata par VA pakalpojumiem – ir produkti, kurus lietojot, tiek sasniegts vides aizsardzības mērķis⁴⁰.

Saistītie produkti ir produkti, kurus rezidentvienības lieto tieši un kuri paredzēti tikai vides aizsardzības mērķa sasniegšanai, bet kuri nav VA pakalpojumi, ko ražo, veicot vides aizsardzības darbību.

Pielāgotie produkti ir produkti, kuri ir definēti kā produkti, kuri:

- tos patērējot un/vai likvidējot, rada mazāku piesārņojumu nekā līdzīgi parastie produkti; līdzīgi parastie produkti ir produkti, kuriem ir tāda pati lietderība, bet nav tāda pati ietekme uz vidi;
- ir daudz dārgāki nekā līdzīgi produkti. *EPEA* par vides aizsardzības izdevumiem tiek uzskatītas tikai papildu izmaksas, kas veiktas, lai lietotājs varētu izmantot pielāgoto produktu.

Lai gan ir daudz saistītu un pielāgotu produktu piemēru (piemēram, baterijas bez dzīvsudraba, krāsas bez šķīdinātājiem, bioloģiski noārdāmi iepakojuma materiāli, produkti bez hlorklorogļūdeņražiem, septiskās tvertnes, katalītiskie pārveidotāji, atkritumu maisi utt.), tikai ļoti nedaudzi ir praktiski nozīmīgi. Saistīto un pielāgoto produktu definīcija vēl nav izstrādāta, lai gan vairāki ieteikumi ir sniegti publikācijā “*SERIEE Environmental Protection Expenditure Accounts Compilation Guide*” (*Eurostat*, 2002. gads, 87. lpp.)⁴¹.

Izdevumi par saistītajiem un pielāgotajiem produktiem parasti neveido lielu VA izdevumu daļu. Eiropas valstu, kas šādus izdevumus norādījušas savos *EPEA* kontos, sniegtie dati liecina, ka paredzamais saistīto un pielāgoto produktu pirkumu apjoms ir no 5 % līdz 10 % no kopējā izdevumu apmēra (taču dažām jomām tie ir nozīmīgāki, piemēram, gaisa aizsardzībai).

Vispārējā valdība un specializētie ražotāji var izmantot šos produktus kā starppatēriņu.

⁴⁰ *Eurostat*, 2002. gads, 86. lpp.

⁴¹ Ir ieteikts sistemātiski novērtēt vismaz šādus produktus:

1) septiskās tvertnes; 2) septisko tvertņu apkopes pakalpojumi un citi septiskajām tvertnēm paredzēti produkti; 3) transportlīdzekļiem paredzēti katalītiskie pārveidotāji;

4) degvielas bez sēra. Šajā minimālajā sarakstā ir tikai viens pielāgots produkts (t. i., degvielas bez sēra), pārējie ir saistītie produkti.

Septiskās tvertnes, kā arī saistītās preces un pakalpojumi var nebūt aktuāli dalībvalstīs, kurās vairākums mājāsaimniecību jau ir pievienotas kanalizācijas tīkliem. Katalītiskie pārveidotāji jāieraksta, novērtējot kopējo vienā gadā pārdoto (tostarp jaunajos automobiļos iebūvēto) pārveidotāju skaitu.

Ieteicams iekļaut arī šādus produktus: 1) pilnīgāku pasākumu kopumu saistībā ar transportlīdzekļiem (papildus jau iekļautajiem katalītiskajiem pārveidotājiem), pamatojoties uz izmaksām, ko rada vides noteikumu ievērošana; šie pasākumi ir transportlīdzekļu izplūdes gāzu mērījumi un pasākumi kravas automobiļu, autobusu un lidmašīnu pielāgošanai; 2) atkritumu maisi, tvertnes, atkritumu konteineri, komposta konteineri.

Aprēķinot izdevumus, kas saistīti ar tvertņu, atkritumu konteineru ar riteņiem utt. lietošanu, būtu jāuzskaita šīs tvertnes utt., kas pieder specializētajām publiskajām vai privātajām vienībām, kuras iesaistītas atkritumu savākšanā, jo šīs tvertnes jau ir uzskaitītas šo vienību izdevumu skaitļos. Tas pats attiecas uz ražotāju vienībām, kas iekļautas speciālā nozares izdevumu apsekojumā.

Tāpat var ņemt vērā šādus saistītos produktus: 1) apkures sistēmu izplūdes gāzu mērīšanas pakalpojumi; 2) transportlīdzekļu izpūtēji; 3) troksni izolējoši logi.

Vispārējā valdība saistītos un pielāgotos produktus var pirkt VA pakalpojumu ražošanai (t. i., kā VA pakalpojumu ražotāja) vai darbību, kas nav saistītas ar vidi, īstenošanai. Ja vispārējā valdība ir VA pakalpojumu ražotāja, lai novērstu dubultu uzskaiti, saistīto un pielāgoto produktu starppatēriņš *EPEA* jāieraksta B tabulā, nevis A tabulā; ja vispārējā valdība ir VA pakalpojumu ražotāja, saistīto un pielāgoto produktu starppatēriņš jāieraksta tikai A tabulā. *JQ* šis produktu starppatēriņš tiek iekļauts 1. tabulā, iekšējos kārtējos izdevumos, ja vispārējā valdība nav specializētā ražotāja vai ir ārpustirgus specializētā ražotāja.

Specializēto ražotāju saistīto un pielāgoto produktu starppatēriņš *EPEA* tiek ierakstīts tikai B tabulā, savukārt *JQ* tas tiek ierakstīts 4. tabulā, iekšējos kārtējos izdevumos.

4.5 Īpašie pārvedumi

Īpašie pārvedumi ir neatlīdzināmi maksājumi, kurus rezidentvienības vai nerezidentvienības saņem, lai papildinātu VA darbību un VA produktu izlietojuma finansēšanu, vai kuri paredzēti vides aizsardzības radītu ienākumu vai kapitāla zaudējumu kompensēšanai. Nošķir kārtējos pārvedumus un kapitāla pārvedumus. Kārtējie pārvedumi iedalās ražošanai paredzētās subsīdijās un citos kārtējos pārvedumos.

Šī definīcija aptver dažādus pārvedumus, piemēram (sīkāku informāciju sk. *SERIEE* 1994. gada redakcijas 12039.–2047. punktā):

- subsīdijas par produktiem, ko vispārējā valdība vai Eiropas Savienības iestādes maksā raksturīgajiem tirgus ražotājiem vai pielāgoto vai saistīto produktu tirgus ražotājiem, lai samazinātu raksturīgo pakalpojumu vai pielāgoto vai saistīto produktu cenas;
- subsīdijas, lai (daļēji) kompensētu vides aizsardzības palīgdarbību izmaksas (kas nav subsīdijas par ražošanu);
- kārtējie pārvedumi mājsaimniecībām kā patērētājiem, lai (daļēji) kompensētu konkrētu produktu iegādes izmaksu slogu (piemēram, fiskāli stimuli katalītisko pārveidotāju pircējiem);
- kārtējie pārvedumi MABO, ieskaitot brīvprātīgas iemaksas, biedru naudu utt., ko MABO saņem no mājsaimniecībām un citām vienībām;
- kapitāla pārvedumi, ko vispārējā valdība veic citām vienībām vai ko veic starp vispārējās valdības vienībām, lai kompensētu vai segtu ievērojamus kapitāla zaudējumus vai uzkrātus deficītus, kas saistīti ar vides aizsardzību;
- kārtējie vai kapitāla pārvedumi pārējai pasaulei, kas tiek veikti, lai finansētu vides aizsardzības programmas (starptautiskā publiskā vai privātā sadarbība utt.);
- kapitāla pārvedumi, ko vispārējā valdība veic citām vienībām vai ko veic starp vispārējās valdības vienībām, lai finansētu bruto kapitāl veidošanu (ieguldījumu dotācijas);

-
- nodokļi ir īpaši pārvedumi, ja ieņēmumi no šiem nodokļiem paredzēti vides aizsardzībai. Šādus nodokļus dēvē par īpašiem nodokļiem.

Subsīdijas tiek maksātas tikai tirgus ražotājiem (un pašražotājiem). Subsīdijas ražošanai tiek iedalītas subsīdijās par produktiem un citās ražošanas subsīdijās. Subsīdijas par produktiem tiek maksātas par katru produkta vienību. Citas ražošanas subsīdijas nav tieši saistītas ar produktu daudzumu vai vērtību. Subsīdijas, kas paredzētas, lai pilnīgi vai daļēji segtu piesārņojuma mazināšanas izmaksas, tiek uzskatītas par citām ražošanas subsīdijām (EKS 95, 4.37. punkts). Citi kārtējie pārvedumi ir kārtējie pārvedumi starp vispārējās valdības vienībām, esošās starptautiskās sadarbības ietvaros, MABO utt.

Kapitāla pārvedumi ir pārvedumi, kas saistīti ar pamatlīdzekļu iegādi (vai realizāciju). Tie sīkāk iedalās ieguldījumu dotācijās un citos kapitāla pārvedumos. Ieguldījumu dotācijas paredzētas rezidentvienību vai nerezidentvienību pamatlīdzekļu iegādes finansēšanai. Citi kapitāla pārvedumi ir pārvedumi, ko veic, lai segtu kapitāla zaudējumus vai uzkrātus deficītus, lielu mantojumu vai ziedojumus utt. (sk. 4.3.9. punktu iepriekš).

Vides aizsardzības nodokļi ir īpaši pārvedumi, ja ieņēmumi no šiem nodokļiem paredzēti vides aizsardzībai. Tādēļ šādi nodokļi tiek dēvēti par īpašiem nodokļiem (šā mainīgā lieluma skaidrojumu sk. tālāk 4.6.2. punktā).

Pārvedumi tiek ierakstīti divreiz: kā resursu vienībai, kas gūst no tā labumu, un kā maksu vienībai, kas maksā par pārvedumu. Parasti dažādu sektoru pozitīvajiem un negatīvajiem pārvedumiem jābūt savstarpēji salīdzināmiem. Tomēr ir vismaz divi gadījumi, kad samaksātie un saņemtie pārvedumi savstarpēji neizlīdzinās:

- pirmais gadījums attiecas uz pārvedumiem pārējai pasaulei un no pārējās pasaules;
- otrs gadījums attiecas uz pārvedumiem, kas tiek samaksāti, bet kuru labuma guvējs nav konstatējams. Šie ir atvērtie pārvedumi. Atvērtie pārvedumi aplūkoti tālāk 4.5.1. apakšnodaļā.

4.5.1 Īpašie pārvedumi *EPEA*

EPEA tiek uzskaitīti visi īpašie pārvedumi. Tie tiek reģistrēti dažādās uzskaites tabulās atkarībā no tā, vai šie pārvedumi ir VA pakalpojumu ražotāju resurss (B tabula), nacionālo VA izdevumu elements (t. i., ar vidi saistīti pārvedumi, kuri nav citu VA darījumu ekvivalenti – A tabula) vai nacionālo VA izdevumu finansējums (C tabula).

Īpašie pārvedumi, kas attiecas uz VA izdevumiem, bieži jau ir ierakstīti galvenajam saņēmējam vai maksātājam. Tāpēc šādos gadījumos pārveduma maksājuma ierakstīšana var veidot dubultu uzskaiti. Ja šie pārvedumi ir ekvivalenti jau ierakstītiem izdevumiem, īpašie pārvedumi ir tikai viena VA izdevumu finansēšanas puse.

Tā mēdz būt gadījumos, kad vispārējā valdība veic vairākus īpašos maksājumus VA pakalpojumu ražotājiem, piemēram, subsīdijas vai ieguldījumu dotācijas (informāciju par kārtējiem pārvedumiem un kapitāla pārvedumiem VA pakalpojumu ražotājiem sk. 4.3. punktā iepriekš). Šie pārvedumi bieži ir paredzēti, lai daļēji segtu izmaksas un/vai ieguldījumus VA

pakalpojumu ražošanai. Tie tiek parādīti B tabulā kā VA pakalpojumu ražotāju resurss un papildus tiek ierakstīti C tabulā tikai tad, ja tie ir nacionālo VA izdevumu elementa finansējums.

Saskaņā ar *EPEA* pieņemto vērtēšanas sistēmu VA pakalpojumu starppatēriņš vai galapatēriņš tiek ierakstīts pircēju cenās un tādējādi tajos tiek iekļauts subsīdiju nolūks (papildus nodokļu nolūkam). Šajā gadījumā subsīdijas netiek ierakstītas citur *EPEA*: ne A tabulā, kur to nolūks ir iekļauts VA pakalpojumu iegādē, ne arī C tabulā, jo tās nav nacionālo izdevumu finansējums. Rīcība attiecībā uz ieguldījumu dotācijām un citiem kapitāla pārvedumiem ir citāda: kapitāla veidošana VA pakalpojumu ražošanai tiek pilnībā ierakstīta A tabulā kā nacionālo izdevumu elements; savukārt, tā kā ieguldījumu dotācijas un citi kapitāla pārvedumi ir šā nacionālo izdevumu elementa finansējums, tie jāieraksta C tabulā.

VA pakalpojumu vai saistīto un pielāgoto produktu subsīdijas samazina pircēju maksāto cenu, salīdzinot ar bāzes cenām. Tādēļ vērtība, kas nacionālo izdevumu kopsavilkuma rādītājā ierakstīta šo produktu izlietojuma izdevumiem, ir novērtēta par zemu attiecībā pret saimnieciskajiem resursiem, kas vajadzīgi to piedāvājumam. Tādā gadījumā subsīdijas jāieraksta kā īpašs nacionālo izdevumu postenis (A tabula). Neierakstot šīs subsīdijas, var rasties nepareizs priekšstats par vides aizsardzībai lietoto resursu kopējo apjomu.

Šajā gadījumā īpašie pārvedumi tiek iekļauti nacionālo izdevumu kopsavilkuma rādītājā ar mērķi aprakstīt citos vides izdevumu elementos neiekļautu saimniecisko resursu izlietojumu vides aizsardzībai, t. i., izlietojumu, kas nav preču un pakalpojumu izlietojums (ienākumu pārvedumi, pārvedumi uz citām valstīm) vai kas nav iekļauts VA pakalpojumu un saistīto un pielāgoto produktu cenās (piemēram, subsīdijas, kas paredzētas pircēju maksāto cenu samazināšanai). Pieredze liecina, ka īpašie pārvedumi, kas samazina VA preču un pakalpojumu cenas, bieži ir ļoti niecīgi un tos var neņemt vērā. To nevar attiecināt uz valdības tirgus ražotāju negatīvo neto pamatdarbības pārpalikumu, kas tiek kompensēts ar netiešām produktu subsīdijām. Netieša subsīdija nozīmē to, ka valdības tirgus ražotāju uzliktās cenas ir pārāk zemas, lai segtu visas ražošanas izmaksas, un patēriņš ir novērtēts par zemu. Šādas netiešās subsīdijas var būt diezgan lielas un būtu jāieraksta A tabulā, īpašā apakšpozīcijā "Īpašie pārvedumi" (sk. *Eurostat*, 2002. gads, 5.5. punkts).

Īpašie pārvedumi tiek iekļauti A tabulas nacionālo izdevumu kopsavilkuma rādītājā arī tādēļ, lai pieskaitītu atvērtos pārvedumus. Šie pārvedumi parasti netiek ierakstīti A tabulā, jo tie paredzēti tikai jau iekļautu elementu finansēšanai (piemēram, ieguldījumu dotācijas). Tomēr dažiem no šiem pārvedumiem var nebūt ekvivalenta *EPEA* vajadzībām pieejamajos pamatdatos.

Piezīme. Labākais risinājums gadījumos, kad atvērtajiem pārvedumiem nav ekvivalenta <i>EPEA</i> vajadzībām pieejamajos pamatdatos, ir piesaistīt pārvedumu visiespējamākajam labuma guvējam. Ja šāda piesaiste nav iespējama, atvērtie pārvedumi jāieraksta A tabulā pie īpašajiem pārvedumiem.

Piemēram, centrālās valdības kontos norādīti pārvedumi, kas paredzēti valdības aģentūrām, NVO vai pārvaldājumu uzņēmumiem, taču šo labuma guvēju izdevumi nav pieejami, jo tie nav norādīti pārskatos vai nav pieejami gada pārskati. Šādā gadījumā šos pārvedumu maksājumus var izmantot kā bāzi, lai aprēķinātu valdības aģentūru, NVO vai pārvaldājumu uzņēmumu izdevumus un noteiktu VA pakalpojumu piedāvājumu un izlietojumu, un to radīto ieguldījumu. Ja šķiet, ka šādas aplēses nav ticamas, labākais risinājums būtu šādu atvērtu pārvedumu ierakstīšana A tabulas īpašo pārvedumu rindā.

Šādi atvērti pārvedumi var būt īpaši svarīgi bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzības jomā (*CEPA* 6. klase), kur lauksaimnieki var saņemt dažādus valsts atbalstus, kuru mērķis ir vides aizsardzība. Bieži šādi pārvedumi ir vienīgā bāze, ko izmantot lauksaimnieku saražoto vides aizsardzības pakalpojumu vērtības aprēķināšanai.

Līdzīga situācija var rasties saistībā ar lauksaimnieciskajām darbībām un ganīšanas paņēmieniem, kas nodara mazāku kaitējumu augsnei un ūdenskrātuvēm (klasificē *CEPA* 4. klasē) – bieži vien arī vispārējās valdības pārvedumi lauksaimniekiem par šīm darbībām ir identificējami tikai no publiskiem budžetiem vai citiem saistītiem avotiem. Šo VA pakalpojumu vērtības noteikšanu var aizstāt ar pārvedumu ierakstīšanu A tabulas īpašo pārvedumu rindā.

4.5.2 Īpašie pārvedumi *JQ*

JQ visi pārvedumi, ar kuriem tiek finansētas vides aizsardzības darbības vai citu sektoru izdevumi, tiek uzskaitīti pie mainīgā lieluma “Subsīdijas/pārvedumi”, ieskaitot pārvedumus uz vai no citām valstīm. Šie pārvedumi ir maksājošā sektora finansēšanas izdevumu daļa un tie samazina saņēmēja sektora izdevumu *EXP I* finansējumu. Ja attiecīgais sektors gan saņem, gan maksā pārvedumus, jāieraksta neto vērtība.

Tiek iekļauti tā dēvēto vides mērķnodokļu (piemēram, vispārējie piesārņojuma nodokļi) maksājumi, kas nav maksājumi par nopirktu pakalpojumu, bet gan maksājumi, kuru ieņēmumi ir paredzēti vides aizsardzības pasākumu finansēšanai. Netiek iekļauti vispārējās valdības maksājumi vai vides nodokļi (piemēram, enerģijas nodokļi), kuru ieņēmumi nav paredzēti vides aizsardzības pasākumu finansēšanai.

Attiecībā uz specializētajiem ražotājiem *JQ* pie šā mainīgā lieluma tiek iekļautas visas saņemtās subsīdijas un citi saņemtie pārvedumi, ar kuriem tiek finansēta vides aizsardzību sektorā, atņemot vides mērķnodokļu maksājumus. Subsīdijas, kas saņemtas no citām vienībām, cita starpā ietver subsīdijas, kas saņemtas no valdības. Tās var būt tiešie pārvedumi, kapitāla dotācijas vai aizdevumi ar atvieglotiem nosacījumiem.

Attiecībā uz vispārējo valdību pie subsīdiu un pārvedumu mainīgā lieluma tiek ierakstītas visas subsīdijas un citi pārvedumi, kurus maksājusi vispārējā valdība un ar kuriem tiek finansētas vides aizsardzības darbības citos sektoros vai valstīs, atņemot ieņēmumus, kas saņemti no vides mērķnodokļiem, un atņemot visus pārvedumus, kas saņemti no ārvalstīm.

4.5.3 Subsīdijas

Definīcija nacionālajos kontos

EKS 95 termins “subsīdijas” definēts kā “kārtējie neatlīdzināmie maksājumi, kurus vispārējā valdība vai Eiropas Savienības iestādes maksā rezidentražotājiem, lai ietekmētu to ražošanas apjoma līmeņus, ietekmētu to produktu cenas, ietekmētu to ražošanas faktoru atlīdzinājumu”. Plašākā nozīmē subsīdija uztur cenas, kas zemākas par tirgus cenu, sniedzot finansiālu atbalstu, kas maina preču vai pakalpojumu robežizmaksas.

Daži maksājumu veidi netiek vispār iekļauti, piemēram:

- kapitāla pārvedumi, piemēram ieguldījumu subsīdijas;
- kārtējie pārvedumi no valdības mājsaimniecībām kā patērētājiem.

Tāpat netiek iekļauti pārvedumi, kas paredzēti darbībām citās valstīs.

Tādējādi nacionālajos VA izdevumos ir iekļauti tikai daži īpaši pārvedumi, proti, pārvedumi, kuri samazina cenu, ko maksā VA pakalpojumu pircēji, vai kuri kompensē ienākumu vai kapitāla zaudējumus, kas saistīti ar VA, jo pretējā gadījumā kopējie izdevumi tiktu novērtēti par zemu.

Vides subsīdijas

Saskaņā ar EKS 95 vides subsīdijas tiek ierakstītas pie citām ražošanas subsīdijām. Tās ietver kārtējās subsīdijas, kas paredzētas, lai daļēji vai pilnīgi segtu izmaksas papildu apstrādei, ko veic, lai samazinātu vai likvidētu piesārņotāju izplūdi vidē. Šīs subsīdijas neietver subsīdijas par produktiem, kuras rezidentvienības var saņemt, iesaistoties ražošanā.

EKS 95 definīcijas tvērums ir šaurs, jo tā ietver tikai subsīdijas, kuras nav ieguldījumu dotācijas un kuras paredzētas tikai piesārņotāju izplūdes samazināšanai vai likvidēšanai. Tomēr atbilstīgo izdevumu atlase faktiski ir apkopotāja uzdevums.

Pastāv argumenti, kas pamato motivācijas kritērija izmantošanu, lai noteiktu vides subsīdijas, ņemot vērā vides izdevumu atlases nosacījumus *EPEA* un *JQ* vajadzībām, un definīcijas, kas izmantotas *SERIEE*. Neatkarīgi no darbījumu veida subsīdijām noteikti jāatbilst galvenā mērķa kritērijam, t. i., vides aizsardzība ir galvenais mērķis.

Piezīme. *SERIEE* rokasgrāmatā skaidri noteikts, ka, apkopojot *EPEA*, jānošķir mērķis un ietekme un ka nav jāiekļauj pasākumi un darbības, kas tiek veiktas, lai sasniegtu mērķus, kas nav vides mērķi, pat ja tiem ir pozitīva ietekme uz vidi. Šādu pašu pieeju ieteicams izmantot arī *JQ* aizpildīšanai.

Tomēr, izvēloties subsīdijas sākotnējo mērķi, apkopotajā statistikā būs ļoti spēcīga politiskā ietekme. Piemēram, ja budžeta pozīcijas pamatā ir reģionāli vai kultūras apsvērumi, nevar uzskatīt, ka to pamatā ir vides mērķi.

Tomēr ieteicamiem atlases kritērijiem jābūt tādiem, kas novērš *EPEA* un *JQ* definīciju neatbilstību un samazina kļūdu vai subjektivitātes risku, proti:

- stingri ievērot *SERIEE* noteikto īpašo pārvedumu definīciju: “īpašie pārvedumi ir neatlīdzināmi maksājumi, kurus rezidentvienības vai nerezidentvienības saņem, lai papildinātu **raksturīgo darbību un raksturīgo produktu** izlietojuma finansēšanu, vai kuri paredzēti **vides aizsardzības radītu ienākumu vai kapitāla zaudējumu kompensēšanai**” (*SERIEE* 1994. gada rokasgrāmata, 2039. punkts);
- ņemt vērā subsīdijas mērķi, kas izteikts politikas līmenī.

Zviedrija ir izstrādājusi metodi, kas tiek izmantota, lai atlasītu subsīdijas, kuru pamatā ir vides mērķi. Šī metode izklāstīta nākamajā piemērā.

4.8. piemērs. Vides subsīdijas *Zviedrijā*

Kopējais ar vides saistīto subsīdiju apmērs tiek noteikts, izvērtējot, kurām budžeta pozīcijām budžeta priekšlikumā ir vides mērķis. Tas tiek panākts, sākot izvērtējot budžeta priekšlikumus. Ja budžeta priekšlikumā ir ierakstīts vides mērķis, tiek uzskatīts, ka no šīs budžeta pozīcijas samaksāto subsīdiju mērķis ir vides aizsardzība. Dažkārt jāsniedz papildu informācija par budžeta pozīcijai pamatā esošo mērķi.

Tomēr ir gadījumi, kad nav iespējams apstiprināt, ka visai budžeta pozīcijai ir vides aizsardzības mērķis. Zviedrija šo pašu metodi izmantoja arī VA izdevumiem. Tāpēc gadījumos, kad videi bija veltīta tikai pozīcijas daļa, VA izdevumiem Zviedrija izmantoja daļu, kas aprēķināta, ņemot vērā visus izdevumus, kuri izriet no attiecīgās budžeta pozīcijas. Tāda pati daļa tiek paņemta no katras subsīdijas, kas ierakstīta attiecīgajā budžeta pozīcijā, neņemot vērā saņēmēju.

Tāds piemērs ir starptautiskais vides atbalsts, kur 11 procenti no Zviedrijas Starptautiskās attīstības aģentūras (SIDA) kopējās atbalsta summas ir atbalsts videi, jo, viņuprāt, tieši šādu daļu izmaksā tieši vides mērķu īstenošanai.

Avots: Zviedrijas statistikas pārvalde, 2005. gads.

Nodokļu subsīdijas un slēptās subsīdijas

Subsīdijas var iedalīt tiešajās un netiešajās subsīdijās. Netiešās subsīdijas nav paredzētas, lai tieši ietekmētu ražošanas līmeni, cenas vai ražošanas faktoru atlīdzinājumu. Šāds piemērs ir nodokļu subsīdijas, proti, parastās nodokļu likmes samazinājums.

Nodokļu subsīdijas nav iekļautas vides aizsardzības izdevumu definīcijā, lai gan tām var būt ievērojama pozitīva ietekme uz vidi. Tas darīts tāpēc, ka šajā gadījumā nav papildu izmaksu. Tā kā šīs subsīdijas samazina maksājamo nodokli par kādām īpašām veiktajām darbībām vai peļņas nodokli, tās faktiski ir stimulē, kas mudina izvēlēties videi nekaitīgākas darbības. Tomēr nacionālajos kontos nav iespējams precīzi norādīt nodokļu subsīdiju apmēru. Tāpēc tās nav iekļautas summā, kas jāieraksta *EPEA* vai *JQ*.

4.9. piemērs. Nodokļu subsīdijas *Nīderlandē*

Šajā valstī ir spēkā “MIA” (atskaitījumi par ieguldījumiem vides jomā) režīms. Saskaņā ar šo režīmu atkarībā no ieguldījumu pozitīvās ietekmes uz vidi apmēra 5 % vai 30 % no ieguldījuma summas var tieši atskaitīt peļņas pirms nodokļu nomaksas ieguldījuma veikšanas gadā.

Turklāt attiecībā uz ieguldījumiem energotaupības jomā vai ieguldījumiem iekārtās, kurās izmanto ilgtspējīgus energoresursus, ir spēkā tā dēvētais “EIA” (atskaitījumi par ieguldījumiem enerģētikas jomā) režīms. Saskaņā ar “EIA” sistēmu no peļņas, ko apliek ar nodokli, var veikt tiešu atskaitījumu, ja uzņēmuma iegādātais aktīvs atbilst vajadzīgajiem energoefektivitātes kritērijiem.

Avots: Iekšēja piezīme, *F. Wentink*, Nīderlandes Centrālais statistikas birojs

4.5.4 Valdības iekšējie pārvedumi

Vispārējās valdības kārtējie pārvedumi ir dažādi pārvedumi starp dažādiem vispārējās valdības apakšsektoriem, izņemot nodokļus, subsīdijas, ieguldījumu dotācijas un citus kapitāla pārvedumus, kas aprakstīti iepriekš. Nacionālajos kontos kārtējie pārvedumi savstarpēji izslēdz cits citu un neietekmē kopējos izdevumus pārskata gadā.

Vispārējās valdības kārtējie pārvedumi neietver darījumus, kas tiek veiktas citas vienības vārdā. Tie tiek ierakstīti tikai pie tās labuma guvēja vienības resursiem, kuras vārdā darījums veikts. Šāda situācija jo īpaši rodas gadījumos, kad valdības aģentūra iekasētos nodokļus pilnībā vai daļēji tieši pārskaita citai valdības aģentūrai. Šajā gadījumā citai valdības aģentūrai paredzētos nodokļu ieņēmumus uzrāda tā, it kā tos būtu tieši iekasējusi šī aģentūra.

No otras puses, nodokļu ieņēmumu pārvedumus, kas veido daļu no centrālās valdības blokveida pārveduma citai valdības aģentūrai, ietver vispārējās valdības iekšējos kārtējos pārvedumos.

Pārvedumu maksājumi būtu jāanalizē sīkāk, atsevišķi norādot labuma guvējus. Piemēram, vides ministrijas maksāto pārvedumu grupā bieži iespējams atsevišķi norādīt pārvedumus vides fondiem, pašvaldībām, privātiem uzņēmumiem, mājsaimniecībām vai citām valstīm.

Dažus kārtējos pārvedumus, ieguldījumu dotācijas vai aizdevumus ar labvēlīgiem nosacījumiem, kas piešķirti vides ieguldījumu finansēšanai, vai valdības ieņēmumus no piesārņojuma mērķnodokļiem bieži iespējams attiecināt uz jau uzskaitītiem izdevumiem. Tāpēc, norādot arī pārvedumu maksājumus, var veidoties dubultā uzskaitē.

Lai novērstu dubultu uzskaiti, jāizveido papildu tabula, kur tiek ierakstīti pārvedumi starp dažādiem valdības līmeņiem vai vienībām. Tā kā šajā tabulā parādīta finanšu plūsma starp dažādiem valdības līmeņiem, valdības vienībām un citiem sektoriem, piemēram, privātiem uzņēmumiem, to var izmantot arī publikāciju sagatavošanai. Tas faktiski ir svarīgi, lai noteiktu valdībā veikto pārvedumu galīgo saņēmēju.

4.9. tabula. Vispārējās valdības kārtējo pārvedumu kopsavilkuma tabula

Labuma guvēji	Līdzekļu devēji							
	Federālā valdība	Federālie fondi	Reģionālās valdības	Reģionālie fondi	Pašvaldības	Citas vienības	Kopā saņemts	Pārveduma balance
Federālā valdība								
Federālie fondi								
Reģionālās valdības								
Reģionālie fondi								
Pašvaldības								
Citas vienības								
Kopā iedots								

Avots: Pielāgots no Eurostat, 2002 (a)

4.6 Nodokļi

VA izdevumu uzskaites sistēmu skatījumā īpaši svarīgi nodokļi ir:

- VA pakalpojumiem uzliktie nodokļi par produktiem (4.6.1. punkts) un
- tā dēvētie “vides nodokļi” (4.6.2. punkts).

Pirmajā kategorijā nav iekļauti atskaitāmie nodokļi, piemēram, PVN, kas samaksāts pakalpojumu iegādes brīdī – ir svarīgi uzskaitīt šos nodokļus, lai aplēstu kopējās izmaksas, ko rada VA pakalpojumu izmantošana.

Vides nodokļi ietver mērķnodokļus, t. i., nodokļus, kas paredzēti VA darbību finansēšanai, un citus nodokļus, kas uzlikti, izmantojot vides nodokļu bāzi, jo īpaši svarīgi ir uzskaitīt mērķnodokļus, lai aprakstītu VA izdevumus atbilstīgi institucionālajiem sektoriem. Vides nodokļi ir īpaši nodokļi, un tie jau ir aplūkoti 4.5. nodaļā.

4.10. tabulā uzskaitīti mainīgie lielumi, kuri attiecas uz nodokļiem un kuri jāieraksta EPEA un JQ, īpaši norādot tiem atbilstīgos EKS 95 mainīgos lielumus.

4.10. tabula. EPEA un JQ mainīgo lielumu precīzs salīdzinājums: nodokļi (PVN, vides mērķnodokļi, citi vides nodokļi)

Citi EPEA DARĪJUMI	EKS 95 mainīgie lielumi		JQ kopsavilkuma rādītāji un mainīgie lielumi	
	Kods	Apraksts	Kops. rād.	Mainīgais lielums
Neatskaitāmais PVN ⁽¹⁾	D211	Produktu nodokļi: pievienotās vērtības tipa nodokļi	EXP II	(ieskaitot, bet netiek atsevišķi ierakstīti) ⁽²⁾
Īpašie vides nodokļi (mērķnodokļi) ⁽³⁾ ⁽⁵⁾	D212	Produktiem piemērojamie nodokļi: Nodokļi un importa nodevas, izņemot produktiem piemērojamus PVN tipa nodokļus	EXP II	Subsīdijas/pārvedumi
	D214	Produktiem piemērojamie nodokļi, izņemot PVN un importa nodokļus		
	D29	Citi ražošanai piemērotie nodokļi		
	D59	Citi kārtējie nodokļi		
Citi vides nodokļi ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾	D212	Produktiem piemērojamie nodokļi: Nodokļi un importa nodevas, izņemot produktiem piemērojamus PVN tipa nodokļus		
	D214	Produktiem piemērojamie nodokļi, izņemot PVN un importa nodokļus		
	D29	Citi ražošanai piemērotie nodokļi		
	D59	Citi kārtējie nodokļi		

⁽¹⁾ Nacionālajos kontos (un tāpēc EPEA B tabulā) izlaide tiek vērtēta bāzes cenās, proti, neiekļaujot produktiem uzliktos atskaitāmos (PVN tipa) vai neatskaitāmos nodokļus, savukārt izlietojums tiek ierakstīts pircēju cenās, iekļaujot produktiem uzliktos nodokļus. Tādējādi rodas starpība starp VA pakalpojumu pārdošanas vērtību un pirkšanas vērtību. PVN tipa nodokļi EPEA tiek skaidri ierakstīti B1. tabulā, kas galvenokārt veidota tā, lai VA izlaide, kas novērtēta bāzes cenās, būtu iespējams konvertēt par VA izlaidi, kas novērtēta pircēju cenās.

⁽²⁾ Lai no izdevumiem EXP I apkopotu EXP II, JQ ir ieviesta VA pakalpojumu pārdošana (ražotāju ieņēmumi) un pirkšana (lietotāju maksājumi). Saskaņā ar JQ norādījumiem VA izdevumi jāieraksta, iekļaujot neatskaitāmo PVN, proti, mājsaimniecību pirkumus (maksājumus) ir jāiekļauj neatskaitāmais PVN, t. i.:

- mājsaimniecību maksājumus ir iekļauts PVN;
- privātu uzņēmumu maksājumus nav iekļauts PVN;
- vides pakalpojumu pārdošanā gūtie ieņēmumi jāieraksta bez PVN.

Lai gan šajā jautājumā JQ nav skaidru norāžu, maksājumus būtu jāiekļauj arī citi produktu nodokļi. Tomēr nedz neatskaitāmais PVN, nedz citi produktu nodokļi nav ražotāju ieņēmumi (ieņēmumi vai pārdošana). Tādēļ rodas pārdošanas un pirkumu (ieņēmumi un maksājumi) starpība, kas rada EXP I un EXP II starpību.

⁽³⁾ Nodokļi (piemēram, piesārņojuma nodokļi), kas nav maksājumi par nopirktu pakalpojumu, bet gan maksājumi, kuru ieņēmumi ir paredzēti vides aizsardzības pasākumu finansēšanai. EPEA šie nodokļi tiek ierakstīti C tabulā, savukārt JQ tie iekļauti mainīgajā lielumā "Subsīdijas/pārvedumi" – EXP II.

⁽⁴⁾ Vispārējie vides vai ekoloģijas nodokļi (piemēram, enerģijas nodokļi), kuru ieņēmumi nav paredzēti vides aizsardzības pasākumu finansēšanai. EPEA šie nodokļi tiek ierakstīti tikai C tabulā, savukārt JQ tie netiek iekļauti.

⁽⁵⁾ Slejā "EKS 95" parasti tiek klasificētas galvenās EKS 95 nodokļu kategorijas, kas uzskaitītas pie vides nodokļiem.

4.6.1 Produktiem piemērotie nodokļi

Produktiem piemērotie nodokļi ir nodokļi, kas jāmaksā par katru saražotā vai nodotā pakalpojuma vienību. Tie iedalās pievienotās vērtības tipa nodokļos (PVN), importa nodevās un nodokļos un produktu nodokļos, izņemot PVN un importa nodokļus. Tie nav konkrēti norādīti nodokļi.

Pievienotās vērtības tipa nodokļi

EKS vienības tiek reģistrētas bez atskaitāmā PVN. Proti, PVN tiek ierakstīts, kā maksātājus norādot tikai pircējus, kas samaksāto PVN nevar atskaitīt no savām PVN saistībām. Dažiem ražotājiem, piemēram, dažām valdības vienībām, kuru pārdošanas ieņēmumiem netiek piemērots PVN, var būt neiespējami atskaitīt PVN, kas samaksāts par starppatēriņu. Tādēļ lielākā PVN daļa sistēmā tiek ierakstīta, kā samaksāta par galapatēriņu.

Tāpēc starppatēriņš tiek norādīts bez PVN, savukārt galapatēriņš tiek izvērtēts ar PVN.

EPEA PVN tiek tieši ierakstīts B1. tabulā, lai VA izlaidi, kas novērtēta bāzes cenās, būtu iespējams konvertēt par VA izlaidi, kas novērtēta pircēju cenās. VA izlaide pircēju cenās tiek ierakstīta B1. tabulā atbilstīgi izlietojuma veidam, pēc tam A tabulā tā tiek sīkāk iedalīta atbilstīgi lietotājiem.

JQ PVN kā tāds netiek uzrādīts, toties ir norādīts, ka nodevas un vides aizsardzības pakalpojumu iegāde jāieraksta, ietverot neatskaitāmo pievienotās vērtības nodokli (PVN).

PVN var ierakstīt divējādi:

- nodokļu statistikā PVN ieņēmumus var norādīt atbilstīgi produktiem vai produktu grupām;
- PVN tiesību aktos atļauts noteikt VA pakalpojumiem piemērotās PVN likmes. Šo PVN likmi var piemērot tās izlaides daļas skaitļiem, ko iegādājušies lietotāji, kuri nevar atskaitīt PVN. Tādēļ vispirms ir jāaprēķina izlaides daļa, kas tiek izmantota galapatēriņam.

4.10. piemērs. Austrijā izmantotā PVN ierakstīšanas metode

Austrijā visi uzņēmumu dati, izņemot nodokļus, ir pieejami uzņēmējdarbības strukturālajā statistikā un tiek pieņemts, ka uzņēmumiem ir atskaitāms PVN. Attiecībā uz vispārējo valdību tiek pieņemts, ka viss sektors nav PVN maksātāji.

Avots: Darba grupas “Vides izdevumu statistika” darba dokumenti, 2006. gads.

Citi produktiem piemērojamie nodokļi

Dažās valstīs nodokļus iekasē tikai par dažiem VA pakalpojumiem, piemēram, nodokļus par

kanalizācijas tīklos ievadītajiem notekūdeņiem. EKS šie nodokļi tiek ierakstīti kā citi ražošanas nodokļi. Tos parasti maksā VA pakalpojumu ražotāji, un tāpēc tie jau ir iekļauti izlaides vērtībā bāzes cenās. Tāpēc šādi nodokļi nav jāpārvērtē, lai bāzes cenas pārvērstu pircēju cenās. Tomēr iespējami arī izņēmumi, piemēram, Francijā. Šādos gadījumos šie nodokļi jāuzskaita tādā pašā veidā kā PVN, t. i., pārvēršot bāzes cenas pircēju cenās, tie jāpieskaita (bet, aizpildot *EPEA*, tie jāieraksta B1. tabulā).

*4.11. piemērs. Citi produktiem piemērotie nodokļi **Francijā***

Piemēram, Francijā nodokļi tiek uzlikti ūdensapgādes un notekūdeņu apsaimniekošanas pakalpojumiem, kas atsevišķi norādīti patērētāju maksātajos ūdensapgādes rēķinos. Šie nodokļi netiek uzskaitīti nacionālajos kontos pie bāzes cenām, bet, ja bāzes cenas tiek pārvērstas pircēju cenās, tie jāpieskaita.

Avots: *Eurostat*, 2002. gads.

4.6.2 Vides nodokļi

Vides nodokļu jēdziens ir definēts saskaņotajā statistikas sistēmā, ko 1997. gadā kopīgi izstrādāja *Eurostat*, Eiropas Komisijas Vides ģenerāldirektorāts un Nodokļu politikas un muitas savienības ģenerāldirektorāts, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (ESAO) un Starptautiskā Enerģētikas aģentūra (*IEA*). Tas tika darīts ar mērķi izveidot statistikas sistēmu, ko varētu izmantot, lai regulāri vāktu un publicētu datus par vides nodokļu izmantošanu ES un ESAO dalībvalstīs.

Minētajā statistikas sistēmā jēdziens “vides nodoklis” tiek definēts šādi (sk. *Eurostat*, 2001, “Environmental taxes – A statistical guide”):

“nodoklis, kura nodokļu bāze ir kāda objekta, kuram ir pierādīta, konkrēta negatīva ietekme uz vidi, fiziska vienība (vai tās aizstājējvērtība)”.

Šī definīcija attiecas uz *SERIEE* 1994. gada rokasgrāmatā definēto konkrēto nodokļu kategoriju, ko dēvē par “īpašajiem nodokļiem”.

Tie ir nodokļi, kuru ieņēmumi paredzēti vides aizsardzībai. Piemēram, lai analizētu vides darbību finansēšanas mehānismus, ir lietderīgi pievērst uzmanību mērķnodokļiem.

Īpašo nodokļu definīcija daļēji atbilst vides nodokļu definīcijai, kuras pamatā ir nodokļu bāze, taču tās nav vienādas. Daži, bet ne visi nodokļi, kuru nodokļu bāze ir saistīta ar vidi, ir paredzēti vides aizsardzībai, bet mērķnodokļi var būt saistīti ar nodokļu bāzēm, kas nav vides nodokļu definīcijā izmantotās nodokļu bāzes.

Saskaņā ar minēto definīciju ir citi ar vidi saistīti nodokļi, kas nav mērķnodokļi, piemēram, emisiju nodokļi, kas nav paredzēti vides aizsardzībai.

EPEA tiek ņemti vērā abu kategoriju vides nodokļi, t. i., gan mērķnodokļi, gan nodokļi, kas tādi nav, savukārt *JQ* tiek uzskaitīti tikai mērķnodokļi.

Jānorāda, ka pievienotās vērtības tipa nodokļi (PVN) nav iekļauti vides nodokļu definīcijā. Tas darīts galvenokārt šā tipa nodokļu īpatnību dēļ. PVN ir nodoklis, ko uzliek visiem produktiem (ar dažiem izņēmumiem), un to atskaita daudziem ražotājiem, bet neatskaita mājāsaimniecībām. Tāpēc šis nodoklis neietekmē relatīvās cenas tādā veidā, kādā tās ietekmē citi nodokļi, kuru nodokļu bāze ir saistīta ar vidi (sk. *Eurostat*, 2001, “Environmental taxes – A statistical guide”).

Īpašie nodokļi

Īpašie nodokļi ir nodokļi, kas paredzēti vides aizsardzībai, t. i., šo nodokļu ieņēmumi tiek izmantoti, lai subsidētu vides pakalpojumu ražošanu, finansētu ārpustirgus darbības vai maksātu kārtējos pārvedumus vai ieguldījumu dotācijas, ārpustirgus ražotāju kapitāla veidošanu vai citus kapitāla pārvedumus vides aizsardzībai.

Veicot vides aizsardzības analīzi, mērķnodokļi tiek ņemti vērā gan *EPEA*, gan *JQ*.

EPEA tie galvenokārt tiek ierakstīti C tabulā, lai aprakstītu, kā dažādi institucionālie sektori finansē nacionālos VA izdevumus.

JQ mērķnodokļi tiek ierakstīti mainīgajā lielumā “Subsīdijas/pārvedumi” un izmantoto, lai aprēķinātu izdevumu *EXP II* kopsavilkuma rādītāju atbilstīgi finansēšanas principam.

Daži vides aizsardzības mērķnodokļi tiek izmantoti, lai maksātu subsīdijas VA pakalpojumiem vai ieguldījumu dotācijas VA kapitāla veidošanai. Tā kā nodokļu ieņēmumi jau ir iekļauti izlaides vērtībā, nacionālajiem izdevumiem nav pareizi pieskaitīt subsīdijas, kas tiek finansētas ar šiem nodokļiem.

4.12. piemērs. Īpašie nodokļi **Beļģijā**

Piemēram, Beļģijas ziemeļu reģionā Flandrijā visus atkritumu, notekūdeņu un kūtsmēsļu nodokļus pārskaita *MiNa* fondam, kas pilnībā darbojas vides aizsardzības jomā.

Tāpat rīkojas arī Valonijā, Beļģijas dienvidu reģionā, kur ir vairāki fondi, kas veltīti ūdenskrātuvju aizsardzībai, gruntsūdeņu aizsardzībai un atkritumu apsaimniekošanai. Atkritumu un notekūdeņu nodokļi tiek pārskaitīti šiem fondiem.

Avots: Iekšēja piezīme, *G. Vandille*, Federālais plānošanas birojs, Beļģija

Citi ar vidi saistīti nodokļi

Šie nodokļi tiek uzlikti fiziskai vides nodokļu bāzei, bet tie nav paredzēti vides aizsardzības pasākumiem, piemēram, oglekļa vai enerģijas nodokļi.

Šie nodokļi netiek uzskaitīti, apkopojot *JQ*, kur pie subsīdijām/pārvedumiem ir iekļauti tikai mērķnodokļi.

Toties tie tiek ņemti vērā, apkopojot *EPEA*, kur tie tiek ierakstīti C1. tabulā.

Šie ar vidi saistītie nodokļi *EPEA* nav ne iekļauti nacionālajos izdevumos, ne arī tos izmanto nacionālo izdevumu finansēšanai. Šie nodokļi netiek uzskatīti par īpašajiem pārvedumiem, bet

tiek uzskaitīti C1. tabulā, lai katram sektoram papildus vides aizsardzības neto izmaksām aprēķinātu kopējo ar vidi saistīto finanšu slogu.

C1. tabulas galvenais mērķis ir aprēķināt katra sektora vides aizsardzības neto izmaksas. Šis rādītājs jau ietver visu *EPEA* A–C tabulā uzskaitīto nodokļu ietekmi, izņemot tos ar vidi saistītos nodokļus, kas nav mērķnodokļi. Neto izmaksu rādītājs ietver ieguldījumu no nodokļiem, kas jau uzskaitīti B1. un A tabulā kā produktu nodokļi vai B tabulā kā ražošanas nodokļi (piemēram, transportlīdzekļu nodokļi, ko piemēro atkritumu savākšanas automobiļiem) un C tabulā uzskaitītajiem mērķnodokļiem, kas tiek izmantoti nacionālo izdevumu finansēšanai (sk. *Eurostat*, 2002, “SERIEE Environmental Protection Expenditure Account – Compilation Guide”, 5. nodaļa).

5. Datu vākšanas un ziņošanas metodika

Eurostat parasti nosaka, kuri dati ir vajadzīgi Eiropas līmenī, toties dalībvalstis datu apkopošanai var izvēlēties, viņuprāt, piemērotākās metodes.

Statistika par konkrētiem raksturlielumiem ir visnoderīgākā, kad tā nodrošina ticamu konkrētu mainīgo lielumu salīdzinājumu starp nozarēm, telpā un laikā. Tāpat kopīgu interešu vārdā ir svarīgi, lai dati būtu salīdzināmi gan Eiropas, gan citu attiecīgo valstu starpā. Salīdzināšanai starptautiskā mērogā šobrīd tiek izmantotas kopējas sistēmas, definīcijas un mainīgo lielumu kopumi (kā izklāstīts *SERIEE* un *JQ* un skaidrots šajā rokasgrāmatā), kā arī standartizētas statistikas vienības un vienādas vai saderīgas klasifikācijas.

Lai pareizi interpretētu rezultātus, svarīgi ir ņemt vērā tiem pamatā esošās valstu atšķirības un iespējamās strukturālās izmaiņas, kas varētu ietekmēt vides izdevumu apmēru un struktūru.

Ja no dažādiem avotiem ir iegūti līdzīgi statistikas dati, tie jāidentificē, kā arī jāanalizē visas atšķirības un, ja iespējams, jānosaka to daudzums. Dažādos apsekojumos iegūtu divu statistikas datu kopumu atšķirību cēlonis var būt atšķirīgi datu vākšanas procesi vai dažādas ziņošanas vienības.

Nākamajos punktos aplūkotas Eiropā visbiežāk izmantotās ziņošanas metodes.

5.1 Ziņošanas metodes

Nākamajos punktos aplūkoti elementi, kas attiecībā uz vispārējo valdību un specializētajiem ražotājiem vajadzīgi *EPEA* un *JQ* apkopošanai. Tomēr šī informācija ir tikai orientējoša. Sīkāka informācija par *EPEA* un *JQ* prasībām jau sniegta apkopošanas norādījumos un konversijas vadlīnijās⁴².

5.1.1 Vispārējā valdība (S13)

Attiecībā uz valdības izdevumiem parasti jānošķir četras izdevumu ekonomikas kategorijas:

- preču un pakalpojumu pirkšana – aptver preces un pakalpojumus, ko valdība pērk savu ražošanas darbību īstenošanai, vai specializēto nozaru saražoto VA pakalpojumu pirkšanu saskaņā ar līgumu, kas noslēgts ar pārvaldi. Pēdējā no minētajiem gadījumiem pastāv dubultas uzskaites risks, ja šīs specializētās nozares izlaide tiek ierakstīta uzņēmumu sektorā;
- darba algas un sociālās nodrošināšanas iemaksas;
- kapitāla izdevumi (bruto pamatkapitāla veidošana un zemes iegāde);
- kārtējie un kapitāla pārvedumi (subsīdijas un ieguldījumu dotācijas).

⁴² Piemēram, Eurostat (2002), *SERIEE Environmental Protection Expenditure Accounts – Compilation guide*, Luksemburga un Eurostat, (2005), *Conversion guidelines*.

EPEA B tabulā vispārējā valdība tiek uzskatīta par ražotāju, bet A tabulā – par patērētāju; turklāt C tabulā tā tiek uzskatīta par finansētāju.

- Kad vispārējā valdība tiek uzskatīta par ražotāju, visas tās ražošanas izmaksas un bruto kapitāla veidošana jāieraksta B tabulā, savukārt A tabulā jāieraksta tikai bruto kapitāla veidošana.
- A tabulā jāieraksta arī izdevumi, ko vispārējā valdība veikusi kā patērētāja, t. i., vispārējās valdības saražoto un kolektīvi patērēto ārpustirgus pakalpojumu vērtība. Šo pakalpojumu vērtība ir *JQ* norādītie iekšējie kārtējie izdevumi, kam tiek pieskaitīts ārpustirgus ražotāju neto pamatdarbības pārpalikums un ārpustirgus ražotāju VA pakalpojumu pirkumi un no kā tiek atņemti ārpustirgus ražotāju ieņēmumi (daļējie maksājumi).
- C tabulā jāieraksta samaksātie (kārtējie un kapitāla pārvedumi) un saņemtie (galvenokārt mērķnodokļi) īpašie pārvedumi, ko vispārējā valdība veikusi kā finansētāja.

JQ vispārējās valdības izdevumi ietver ieguldījumus, kam tiek pieskaitīti iekšējie kārtējie izdevumi un no kā tiek atņemti ieņēmumi no visu ārpustirgus darbību blakusproduktiem.

5.1.2 Specializētie ražotāji

EPEA B tabulā tiek ierakstītas visas specializēto ražotāju ražošanas izmaksas un visi ieguldījumi, savukārt A tabulā tiek ierakstīti tikai ieguldījumi, jo specializēto ražotāju ieguldījums nacionālajos VA izdevumos ir tikai bruto kapitāla veidošana. Tomēr šajos ieguldījumos ir ietverti gan tirgus, gan ārpustirgus specializēto ražotāju ieguldījumi. Valdības sektora ārpustirgus specializēto ražotāju ieguldījumi *EPEA* tiek ierakstīti pie specializētajiem ražotājiem, nevis pie vispārējās valdības kā *JQ*.

JQ specializēto ražotāju ieguldījumus veido iekšējie kārtējie izdevumi plus ieguldījumi, mīnus ieņēmumi no blakusproduktiem.

5.2 Galvenie datu avoti, datu vākšanas metodes un ziņošana

Šīs rokasgrāmatas galvenais mērķis ir parādīt, kā veidot statistikas informāciju par vispārējās valdības un specializēto ražotāju VA izdevumiem, lai tā atbilstu gan *EPEA*, gan *JQ* datu prasībām, tādēļ vispirms jāaplūko datu vākšanas metodes izvēle – galvenokārt statistikas apsekojumi vai budžeta analīze. Šajā posmā iespējamo variantu izvēli ietekmē vairāki faktori, piemēram, ražošanas sadalījums valstī starp ražotājiem vai administratīvo datu avotu struktūra, piemēram, budžeta dokumenti, vai datu vākšanai pieejamie finanšu resursi.

Nākamajā posmā pēc datu vākšanas metodes noteikšanas jāizvēlas atlasītās pieejas īstenošanas metodika un vēlamais datu avots. Datu pieejamība uzlabojas, taču datu salīdzināmību ierobežo esošo datu avotu nepilnības vai problēmas ar esošo ārējo avotu izmantošanu vides aizsardzības izmaksu kontekstā.

5.2.1 Budžeta un nacionālo kontu analīze

Budžeta analīze

Budžeta analīze tiek izmantota, lai tieši atvasinātu datus no budžeta dokumentiem, kurus publicē valdības vienības. Šajos budžeta dokumentos norādītā ekonomiskā informācija par valdības darbījumiem aptver valdības vienību finanšu līdzekļu ieņēmumus un izlietojumu.

Katras ministrijas, provinces vai pašvaldības struktūrvienībām ir savs budžets, kas atspoguļots dažādās apakšnodalās atbilstīgi ekonomikas klasifikācijai (kārtējie un kapitāla izdevumi, darba algas, preču un pakalpojumu pirkumi vai pārvedumi).

Budžetā ir prognozēti finanšu līdzekļu ieņēmumi un izlietojums kārtējā vai nākamajā gadā. Budžeta aptvertais laikposms var neatbilst kalendāra gadam.

Budžeta analīze ir sintaktiska analīze. Tā kā budžeta pozīcijas apzīmējums bieži nesniedz pietiekamu informāciju, lai noteiktu, vai izdevumi ir VA izdevumi, parasti vajadzīga plašāka informācija, kas apraksta attiecīgo darbību. Tādēļ katrs izdevumu postenis tiek analizēts, izmantojot visu budžeta dokumentā pieejamo informāciju, piemēram izdevumu aprakstu, vai attiecīgais postenis atbilst analīzes tvērumam, tā specifiku un jomu, kurai tas pieder. Tādēļ vajadzīgs sīki izstrādāts darbību saraksts pa jomām.

Dažkārt, lai izdevumu posteņus attiecinātu uz vides aizsardzību, tie ir jāsadala. Attiecībā uz dažām institūcijām, kuru galveno darbību nevar pilnībā saistīt ar vides aizsardzību, jānovērtē, kura darbību daļa ir saistīta ar VA. To var izdarīt, analizējot attiecīgās struktūrvienības dokumentos pieejamo precīzo informāciju. Lai izgūtu attiecīgo vides izdevumu daļu, jāapspriežas arī ar ekspertiem.

5.1. piemērs. Budžeta posteņu klasifikācija Zviedrijā

Dažkārt Zviedrija ir izmantojusi vai nu gada budžetus vai tiešu saziņu ar dažādām iestādēm, lai izgūtu tikai to budžeta pozīcijas daļu, kura attiecas uz vidi. Tādi piemēri ir starptautiskais atbalsts vides jomā un vides atbalsts lauksaimniecībai. Zviedrija uzskata, ka 11 procenti no Zviedrijas Starptautiskās attīstības aģentūras kopējās atbalsta summas ir veltīti vides aizsardzībai, jo saskaņā ar aģentūras datiem tieši šādu daļu tā izmaksā savu galveno vides aizsardzības mērķu īstenošanai. Vēl 44 procenti tiek izmaksāti projektiem, kuru sekundārais mērķis ir vide, taču šī summa netiek reģistrēta.

Būtiska ir arī cita budžeta pozīcija – “Pasākumi, kas saistīti ar ainavu struktūru un vidi”. Tajā cita starpā ir ietverti pasākumi, kas paredzēti vides un lauku attīstības plāna īstenošanai. Var uzskatīt, ka tikai apmēram puse no izmaksātā finanšu atbalsta ir VA izdevumi. Tajā ir iekļauti arī citi atbalsta veidi, kurus nevar uzskatīt par atbalstu videi, piemēram, pasākumi ekonomiski un sociāli ilgtspējīgas attīstības veicināšanai laukos.

Avots: Zviedrijas Statistikas pārvalde, 2005. gads.

Tā kā budžetos ne vienmēr precīzi ir definēts darbījuma mērķis, var būt diezgan sarežģīti iedalīt izdevumus ne vien ar vidi saistītos vai ar vidi nesaistītos izdevumos, bet arī atbilstīgi konkrētai

vides jomai.

5.2. piemērs. Budžeta posteņu klasifikācija *Norvēģijā*

Vissarežģītākā budžeta analīzes daļa ir budžeta posteņi, kuros ir apvienoti vairāki dažādi mērķi. Šos budžeta posteņus dēvē par “neviendabīgiem”, un vides daļa tajos jānosaka, izmantojot zināmu sistēmu. Liels darbs ir veikts, lai uzlabotu neviendabīgo izdevumu VA daļu gadījumos, kad šo procentuālo daļu nav iespējams konstatēt no ministriju budžetiem.

1. darbība. Vispareizāko procentuālo daļu iespējams noteikt, ja ministrijas ir iesniegušas precīzus budžeta skaitļus attiecībā uz vides aizsardzības darbībām. Šādos gadījumos procentuālā daļa ir aprēķināta, izmantojot budžetā norādītās faktiskās izmaksas. Lai veiktu ierakstu centrālās valdības kontos, VA budžeta izdevumus dala ar faktiskajām izmaksām.

2. darbība. Dažas VA darbības var viegli noteikt budžeta teksta daļā, taču šādā veidā nav iespējams noteikt konkrētus budžeta skaitļus. Attiecībā uz šīm darbībām ir veikts ļoti aptuvenš novērtējums, nosakot, vai visu kontos ierakstīto darbību lielums ir aptuveni vienāds. Ja tā ir, aprēķināšana ir vienkārša: ja vienu no piecām darbībām identificē kā VA darbību, tad nosaka, ka šā ieraksta VA procentuālā daļa ir 20 procenti. Dažkārt, ja tiek secināts, ka darbību lielums nav vienāds, procentuālā daļa tiek noteikta vēl aptuvenāk.

3. darbība. Nosakot ministriju vai valsts iestāžu regulāro kārtējo izdevumu VA daļu, tiek izmantota darbinieku, kuru darba pienākumi ir saistīti ar vides aizsardzības jautājumiem, procentuālā daļa. Dokumentācija, kas attiecas uz darbiniekiem, parasti nav pieejama budžetā, bet gan atsevišķos gada pārskatos vai informācijā, kas ievietota tīmekļa lapā. Attiecībā uz ministrijām tiek izmantots iekšējo tālrunu numuru saraksts. Pēc tam šī procentuālā daļa (vides jomā strādājošo darbinieku un kopējā darbinieku skaita attiecība) tiek izmantota, lai aprēķinātu konkrēto iestāžu un ministriju kārtējo izmaksu VA daļu.

Laiku pa laikam būtu jāatjaunina informācija, kas iegūta, veicot 3. darbību. Taču netiek paredzēts, ka izmaiņa būtu nebūtiskas. Tādēļ, apstrādājot ikgadējās izmaiņas, process ir papildināts ar vēl vienu darbību. Faktiski, ja centrālās valdības budžetos nav jaunas informācijas par neviendabīgajiem izdevumiem, nākamā gada aprēķiniem tiek izmantota iepriekšējā gadā iegūtā procentuālā daļa.

Avots: Norvēģijas Statistikas pārvalde, 2005. gads.

Centrālās valdības un pavalsts valdības izdevumi dažās vides jomās ir ievērojamāki. Tāpēc visbiežāk dalībvalstu izdevumi attiecas uz tādām *CEPA* jomām kā augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (*CEPA* 4. klase), bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība (*CEPA* 6. klase), pētniecība un izstrāde (*CEPA* 8. klase) vai citām vides darbībām (piemēram, veidošana un vispārējā pārvalde) (*CEPA* 9. klase).

Pēc budžeta dokumentu analīzes, jāapstrādā konkrētās atlasītās budžeta datu vienības.

Dažas valdības kontos ierakstītās plūsmas nevar izmantot *EPEA* apkopošanai. Piemēram, tādus izdevumus kā aizdevumu atmaksa vai amortizācijas atvieglojumi.

Nacionālie konti un funkcionālā analīze, izmantojot COFOG

Ja nacionālie konti ir pietiekami detalizēti izstrādāti, daudzi dati, kas vajadzīgi izdevumu kontu apkopošanai, ir tieši pieejami. Tas attiecas vismaz uz lielāko izlaides daļu un VA pakalpojumu izmantošanu. Diemžēl nacionālo kontu kopsavilkumu veikšanas līmenis bieži vien ir diezgan augsts, tāpēc ne vienmēr atsevišķi ir norādīti darījumi, kas saistīti ar vides aizsardzību. Tomēr, izstrādājot nacionālo kontu sistēmu un nacionālajos kontos ieviešot jaunas klasifikācijas, var ņemt vērā vajadzību atsevišķi norādīt vides izdevumu datus.

Apkopojot *EPEA* valdības pusi, primāri jāizmanto nacionālo kontu, nevis budžeta dati, jo kontu dati attiecas uz faktiskajiem darījumiem.

5.3. piemērs. Nacionālo kontu analīze Dānijā

Dānijā nacionālie konti tiek izmantoti, lai apkopotu VA izdevumu kontus. VA izdevumu kontu atvasināšanai no nacionālajiem kontiem tiek izmantota 6 posmu metode.

Pirmajā posmā tiek izpētīta nacionālajos kontos izmantotā klasifikācija un atlasītas tās nozares, kuras lielākā vai mazākā mērā ražo tikai VA pakalpojumus.

Otrajā posmā tiek noskaidrots, kāda informācija par VA pakalpojumu ražošanu ir ietverta par nozarēm vai nošķirama no tām, kuras papildus ar vidi nesaistītiem pakalpojumiem vai produktiem ražo VA pakalpojumus. Slēptu informāciju par VA pakalpojumiem bieži var atrast pamatstatistikā un nacionālo kontu pamatā esošajās datubāzēs. Dānijas nacionālajos kontos informāciju par vispārējās valdības VA pakalpojumu izlaidi un informāciju par ar vides aizsardzību nesaistītu pakalpojumu izlaidi var nošķirt, izmantojot publisko finanšu kontu datubāzē pieejamo informāciju, kas tiek izmantota kā nacionālo kontu sastāvdaļa.

Trešajā posmā, izmantojot šo informāciju, tiek aizpildīta *EPEA* B tabula attiecībā uz specializēto ražotāju VA pakalpojumu izlaidi.

Tādējādi ceturtajā posmā var nodalīt ielaides un izlaides tabulu rindas, kuras attiecas uz vajadzīgo nozari.

Piektajā posmā tiek izveidota *EPEA* B1. tabula (piedāvājuma un izlietojuma tabula), pamatojoties uz ceturtajā posmā un *EPEA* B tabulā atvasināto informāciju (ražošanas tabula).

Sestajā posmā tiek aizpildītas atlikušās *EPEA* tabulas: A tabula (izlietojuma tabula), C tabula (finansēšanas tabula) un C1. tabula (neto izmaksas vides aizsardzības tabulā).

Avots: Eurostat, 2002 (a)

Piezīme. Darba grupa, kas nodarbojas ar *COFOG* ieviešanu, vienojās, ka, lai izdevumiem piešķirtu *COFOG* kodu, tiks izmantots mērķa kritērijs.

Piemēram, ārvalstu atbalsta vides aizsardzībai mērķim jābūt vides aizsardzībai, un tas tiek klasificēts *COFOG* 05. nodaļai. Grupa jānosaka atbilstīgi konkrētajam projektam. Ja tas nav iespējams, izdevumi jānorāda pie kritērija "Citur neklasificētas vides aizsardzības darbības"

(05.6).

“Valdības atbalstu ilgtspējīgai enerģijai vai energotaupības tehnoloģijai” kopumā var klasificēt atbilstoši *COFOG* 05. nodaļai:

- 05.3 – piesārņojuma mazināšana (kas mēra ieguldījumu vides kvalitātes, tostarp gaisa kvalitātes, uzlabošanā);
- 05.6 – ja to nav iespējams norādīt pie 05.3.

Atkarībā no subsīdijas piešķiršanas galīgā mērķa iespējama arī norādīšana pie dažām citām funkcijām. Iespējamie kodi ir:

- 04.3.5 – energotaupība;
- 04.3.6 – citu enerģijas veidu, kas nav elektroenerģija, izmantošanas veicināšana.

“Ūdens apsaimniekošanas” budžeta pozīcijas attiecas uz apsaimniekošanu, ko veic, lai uzraudzītu ūdens līmeni un novērstu plūdus. Kopumā iekšzemes ūdeņu apsaimniekošanas darbības (kas nav aizsardzība pret plūdiem) būtu jāklasificē *COFOG* 06.3.1. klasē vai *COFOG* 04.2.1. klasē (lauksaimniecība) apūdeņošanas sistēmu gadījumā. Arī aizsardzība pret plūdiem ietilpst *COFOG* 04.2.1 klasē. Visi minētie gadījumi *NETIEK* uzskatīti par VA izdevumiem.

Vispārējās valdības darījumu analīze ir nacionālo kontu apkopošanas procesa sastāvdaļa. Tās galvenais mērķis ir novērtēt valdības vienību izlaidi un iedalīt to atbilstīgi dažādiem produktiem, piemēram, izglītības vai veselības aprūpes pakalpojumiem. Izmantotās metodes nodrošina iespēju iegūt datus, kas ir saderīgi ar citiem nacionālo kontu kopsavilkuma rādītājiem.

Tāpat kā citas nacionālās ekonomikas vienības, arī valdības sektora vienības tiek iedalītas pēc to galvenās darbības. Tomēr, izņemot gadījumus, kad ir pieejami detalizēti valdības konti, pēc kuriem var viegli noteikt galveno darbību, vairākumu valdības sektora vienību var klasificēt atbilstoši *NACE* 1.1. red. 75. nodaļai “Valsts pārvalde un aizsardzība, obligātā sociālā apdrošināšana”⁴³.

Valdību darījumi tiek arī klasificēti atbilstīgi valdības funkciju klasifikācijai pēc to mērķa, tādējādi nodrošinot iespēju apkopot attiecīgo ražošanu un ienākuma veidošanu (*COFOG*). Tomēr, ja *COFOG* nav pietiekami detalizēta, *EPEA* aizpildīšanai jāveic īpaša analīze.

Vides aizsardzībai *COFOG* ir veltīta atsevišķa nodaļa. Šajā nodaļā, pamatojoties uz *CEPA* vides jomām, ir izdalītas sešas grupas.

Tomēr tā kā visi izdevumi ir jāklasificē tikai vienā klasifikācijas pozīcijā, dažos gadījumos VA izdevumus vai darbības, kurām ir vairāki mērķi, var klasificēt citā postenī. Tādēļ dažas citas *COFOG* pozīcijas var arī izmantot, lai norādītu VA izdevums. Piemēram:

- 01.2.1: Ekonomiskā palīdzība jaunattīstības valstīm un pārejas posmā esošām

⁴³ *NACE* 1.1. red. 75. nodaļa *NACE* 2. red. būs iedalīta vairākās nodaļās, proti, 81., 82., 84., 88. un 91. nodaļā.

valstīm;

- 01.3.2: Vispārējie plānošanas un statistikas pakalpojumi;
- 04.2.1: Lauksaimniecība;
- 04.7.4: Daudzfunkcionāli attīstības projekti;
- 06.1.0: Mājokļu attīstība;
- 08.2.0: Kultūras pakalpojumi.

Arī citām funkcijām var būt daži sekundārie vides elementi. Tomēr kopumā būs sarežģīti noteikt VA daļu datu kopās, kuru pamatā ir *COFOG*.

Katrā grupā jāaptver pašas vienības ražošanas (kā saistīto pakalpojumu pārvaldība un darbība) posteņi un pārvedumi citām vienībām (kā dotācijas, izdevumi vai subsīdijas saistīto pakalpojumu atbalstam).

Lai *EPEA* vai *JQ* apkopošanai noteiktu VA izdevumu apmēru, kopumā publiskie konti jāpārklasificē atbilstīgi diviem kritērijiem:

- ekonomiskajam kritērijam, t. i., izdevumu veidam atbilstīgi EKS 95 definīcijām;
- funkcionālajam kritērijam, t. i., izdevumu mērķim (*CEPA* klasificētie vides izdevumi vai ar vidi nesaistīti izdevumi).

Ekonomisko pārklasificēšanu veic, savienojot kontos izmantotos finanšu kodus/kategorijas un EKS 95 mainīgos lielumus. Tāpēc dažas izdevumu kategorijas, kuras attiecas uz finanšu darījumu, *EPEA* tabulās netiek ierakstītas.

Tādējādi funkcionālo pārklasificēšanu var veikt tikai tiem izdevumiem, kas pieder izdevumu veidiem, kurus ieraksta *EPEA*. Līdz ar to efektīvāk ir vispirms veikt ekonomisko pārklasificēšanu, bet pēc tam – funkcionālo.

Tā kā Itālijas Statistikas institūtā (*Istat*) ir izstrādāta metode, kas tiek piemērota datu vākšanai par valdības VA izdevumiem, Itālija ir ļoti uzlabojusi budžeta analīzi, izmantojot *COFOG* klasifikāciju. Dati tiek vākti no publiskajiem finanšu kontiem. Šis administratīvais datu avots tiek izmantots, piemērojot dažādas budžeta analīzes metodes atbilstīgi vajadzīgās statistikas izlaidei un vispārējās valdības vienībām. Itālijas metode sīkāk aplūkota 3. un 4. pielikumā.

Visu metožu piemērošanas joma ir vispārējā valdība atbilstīgi EKS 95 definīcijai. Tajā ietverti daži specializētie ražotāji, kas klasificēti atbilstoši *NACE* 90. nodaļai⁴⁴, proti, pašvaldību vienības, kurām notekūdeņu un atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumi ir galvenā darbība. Netiek ietverti pārējie *NACE* 90. nodaļas uzņēmumu sektora specializētie ražotāji, piemēram, valsts uzņēmumi vai privātie uzņēmumi, kas VA darbības veic VV vienību vārdā, piemēram, apakšuzņēmēji. Dati par šiem ražotājiem tiek vākti saskaņā ar USS regulu, izmantojot citus apsekojumus.

⁴⁴ *NACE* 1.1. red. 90. nodaļa *NACE* 2. red. būs klasificēta 37., 38., 39. vai 81. nodaļā.

Tālāk izklāstīta izmantotā metode.

Automātiskās sistēmas

Šīs metodes pamatā ir sistēmas savienošas funkcionālas klasifikācijas, kas tiek izmantotas publiskajos finanšu kontos un *COFOG*, lai iegūtu EKS 95 regulā prasīto kopsavilkuma rādītāju.

Savienojošo sistēmu izveidošanai pieņemtos kritērijus var apkopot šādi:

- katra finanšu kontos sākotnēji pieņemtā klasifikācija parasti tiek pārklasificēta, vēlams, atbilstīgi unikālai *COFOG* kategorijai;
- tiek uzskatīts, ka dažām valsts pārvaldēm ir tikai viens mērķis, tāpēc tās tiek pārklasificētas kā vienots veselums atbilstīgi unikālai *COFOG* kategorijai;
- dažos gadījumos dažas funkcijas vai valsts pārvaldes tiek iedalītas divās vai vairākās *COFOG* kategorijās, izmantojot statistikas parametrus, kas iegūti no citas informācijas.

Šajā sistēmā VA izdevumi tiek iegūti tikai no finanšu kontu funkcijām, kas apzīmētas ar atslēgvārdiem, kuri skaidri norāda uz vidi vai teritoriju, piemēram, atkritumi vai notekūdeņi. Tādā veidā netiek aptverti VA izdevumi, kas faktiski klasificēti vai noslēpti citās funkcijās, savukārt daži izdevumi, kas nav VA izdevumi, var tikt iekļauti *COFOG* VA nodaļā. Tā var notikt gadījumā, ja, piemēram, ūdensapgāde nav norādīta atsevišķi no izdevumiem par notekūdeņiem.

Praksē ir izveidotas vairākas “savienošanas sistēmas”, t. i., katram valsts pārvaldes veidam viena sistēma, jo dažādām pārvaldēm ir dažādas izmaksu funkcionālās klasifikācijas.

Nākamajā tabulā parādīta publisko budžetu funkcionālā pārklasificēšana – Itālijas reģionālajās pārvaldēs izmantotās “savienošanas sistēmas” piemērs.

5.1. tabula. Itālijas reģionālajās pārvaldēs izmantotā “savienošanas sistēma”

Budžetā izmantotās funkcionālas kategorijas		COFOG funkcijas	
Kods	Apraksts	Kods	Apraksts
1.	Vispārējā pārvalde un institucionālās iestādes	1.01.01.	Izpildvaras un likumdošanas iestādes
2.	Darbspēks	4.01.02.	Vispārējas nodarbinātības lietas
3.	Administratīvā politika un ugunsdrošības pakalpojumi	302.00.	Ugunsdrošības pakalpojumi
4.	Izglītība	9.06.00.	Izglītības papildu pakalpojumi
5.	Profesionālā apmācība	9.03.00.	Pēcvidusskolas izglītība, kas nav augstākā izglītība
6.	Kultūras pakalpojumu organizēšana	8.02.00.	Kultūras pakalpojumi

7.	Cilvēku un mājsaimniecību sociālā aizsardzība	10.04.00.	Ģimene un bērni
8.	Veselības aizsardzība	7.04.00.	Publiskie veselības pakalpojumi
9.	Sports un brīvais laiks	8.01.00.	Atpūtas un sporta pakalpojumi
10.	Lauksaimniecība un zemkopība	4.02.01.	Lauksaimniecība
11.	Meži	4.02.02.	Mežsaimniecība
...	...	...	...
16.	Ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmas	6.03.00.	Ūdensapgāde
		5.02.00.	Notekūdeņu apsaimniekošana
...	...	...	...
28.	Rūpniecība un energoresursi	4.04.02.	Rūpniecība
29.	Dabas aizsardzība	5.04.00.	Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība
...	...	...	...

Itālijas reģionālo pārvalžu funkcionālajā klasifikācijā ir 34 kategorijas. Lielākā daļa šo kategoriju atbilst unikālajai *COFOG* funkcijai, taču ir arī izņēmumi, piemēram, 16. kategorija “Ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmas”, kas atbilst divām *COFOG* funkcijām, proti, ūdensapgādes un notekūdeņu apsaimniekošanas funkcijai. Plaši ir izmantots galvenā mērķa kritērijs, lai panāktu atbilstību starp divu klasifikāciju kategorijām. Tomēr dažkārt ir izmantoti oficiālo avotu statistikas dati, lai sadalītu funkciju starp vairākām *COFOG* kategorijām. Piemēram, funkcija “ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmas” ir sadalīta starp attiecīgajām *COFOG* kategorijām atbilstīgi šo abu ūdens apsaimniekošanas pakalpojumu vidējām ražošanas izmaksām valstī, ko aprēķina, izmantojot Iekšzemes ūdeņu un atkritumu valsts iestādes sniegtos datus.

Kopumā funkcionālā pārklasificēšana nav vienkārša. Publiskajos kontos izmantotajās funkcionālajās klasifikācijās nav iekļautas speciālās kategorijas, kas saistītas ar VA izdevumiem atbilstīgi *CEPA* un *COFOG* definīcijām. Tādēļ jāpiemēro analītiskāka pieeja.

Analītiskā metode

Šīs metodes pamatā ir publiskajos finanšu kontos iekļauto izdevumu posteņu secīga analīze, lai iegūtu *EPEA* apkopošanai vajadzīgos datus, iedalot tos atbilstīgi *CEPA* un *COFOG*, t. i., saskaņā ar uzskaites sistēmā izmantoto funkcionālo klasifikāciju.

Taču ir jāatrisina divas problēmas.

- Pirmā problēma ir informācijas avoti. Informācija par izdevumu posteni var nebūt pietiekama, lai konstatētu, vai attiecīgajā izdevumu postenī ir iekļauti vides aizsardzības izdevumi. Turklāt viena posteņa vides aizsardzības izdevumi vienlaikus var atbilst dažādām *CEPA* klasēm. Arī vienā izdevumu postenī var būt vides izdevumi un ar vidi nesaistīti izdevumi.
- Otrā problēma ir subjektīvu kritēriju izmantošanas risks, izdarot izvēles.

Šīs problēmas tiek maksimāli mazinātas, izmantojot divu posmu metodi. Pirmais posms tiek pamatots tikai ar kontos esošo informāciju. Šajā posmā notiek valdības budžeta dokumentu rūpīga izpēte, lai izdevumus iedalītu 4 izdevumu grupās:

- izdevumi, kuros noteikti nav iekļauti vides aizsardzības izdevumi (*NEPE*); šie izdevumi nav jāieraksta;
- vides aizsardzības izdevumi, kuri ir pietiekami viendabīgi, lai tos varētu klasificēt tikai vienā *CEPA* kategorijā (*EPE*);
- nevienmērīgi izdevumi (*NHE*), kas ietver gan vides aizsardzības izdevumus, gan ar vidi nesaistītus izdevumus un/vai izdevumus, kuri jāiedala vairākās *CEPA* klasēs (posteņi ar vairākām *CEPA* klasēm);
- nenosakāmi izdevumi (*UE*), par kuriem nav pietiekamas informācijas, kuru izmantojot, šos izdevumus varētu vai nevarētu ierakstīt.

Lai atrisinātu šīs problēmas, *Istat* izstrādāja lēmuma pieņemšanas shēmu, kuras pamatā ir ne vien formāli un būtiski kritēriji, bet arī būtisko kritēriju hierarhija. Tādējādi, veicot analīzi, samazinās iespēja pieņemt subjektīvus lēmumus un tiek nodrošināta datu atbilstība laikā. Lēmuma pieņemšanas shēma attēlota 4. pielikumā.

Tiek izmantotas arī deviņas *CEPA* darbības tabulas, jo tajās ir katras *CEPA* klases detalizēts un strukturēts apraksts, tādējādi tās var izmantot, lai atlasītu un klasificētu izdevumu posteņus. Šīs tabulas ir izkārtotas divās daļās: vienā ir vispārēja informācija par attiecīgo *CEPA* klasi, bet otrā – *CEPA* klasēs iekļauto konkrēto darbību apraksts.

Istat sagatavojis arī biežāk sastopamo gadījumu (*FOC*) sarakstu, kurā ir uzskaitīti Itālijas publiskajos budžetos biežāk sastopamie robežgadījumi, kas gan ir saistīti ar vides politikas jomām, bet kuriem nav tiešas atbilstības *CEPA* posteņiem. Šajā sarakstā, pamatojoties uz pētījumiem un ekspertu ieteikumiem, aplūkoti apzīmējumi, ko parasti izmanto publiskajos kontos, darbības, ko apraksta šie apzīmējumi, kā arī darbību iespējamā klasifikācija atbilstīgi starpgrupām, pēc tam tās klasificējot atbilstīgi *CEPA*.

Pirmajā posmā tiek aprēķināti nevis VA izdevumi, bet tikai starprezultāts, kas neatspoguļo visus kontos esošos VA izdevumus, t. i., tiek noteikti izdevumu posteņi, kuru analīze jāizbeidz (*NEPE* un *EPE* grupas), un posteņi, kuriem jāveic tālāk analīze (*UE*, *NHE* un vairāku *CEPA* klašu grupas).

Tādēļ pēc tam otrajā posmā *NHE*, posteņi ar vairākām *CEPA* klasēm un *UE* posteņi tiek analizēti, izmantojot papildu informāciju, kas tiek iegūta no saziņas vai finanšu dokumentiem, piemēram, īpašiem apsekojumiem, un statistikas metodes, lai šos posteņus iedalītu vides aizsardzības izdevumos vai ar vides aizsardzību nesaistītos izdevumos un VA izdevumos iedalītu atbilstīgi attiecīgajām *CEPA* klasēm.

Šīs statistikas metodes ir pamatotas ar vērtēšanas koeficientiem, ko aprēķina, izmantojot fiziskus rādītājus, kas savstarpēji saistīti ar darbības ielaidi vai izlaidi (piemēram, nodarbināto skaits), parametriem, kas atvasināti, izmantojot tehnisko literatūru, kā arī vērtēšanas koeficientiem, kas aprēķināti, izmantojot oficiālo statistiku vai finanšu rādītājus, kas atvasināti

no *EPE* un *NEPE*, kuru daudzums noteikts pēc publiskā konta analīzes.

Attiecībā uz koeficientiem prioritāte jāpiešķir parametriem, kas aprēķināti, izmantojot fiziskos vai monetāros rādītājus un kas ir maksimāli savstarpēji saistīti ar tādu darbību ielaidi vai izlaidi, kuras tiek finansētas no nākamajā posmā analizējamajiem izdevumu posteņiem. Visbeidzot, funkcionālās pārklasificēšanas procesa beigās koeficientus var arī aprēķināt, izmantojot finanšu datus, kas atvasināti no publiskajiem budžetiem.

Itālijā izmantotā finanšu koeficientu aprēķināšanas metode aplūkota šā dokumenta 3. pielikumā.

Šis kontu analīzes paņēmieni ir ļoti darbietilpīgi. Tā efektivitāte atkarīga no publiskajos kontos sniegtās informācijas daudzuma un kvalitātes.

Jauktā metode

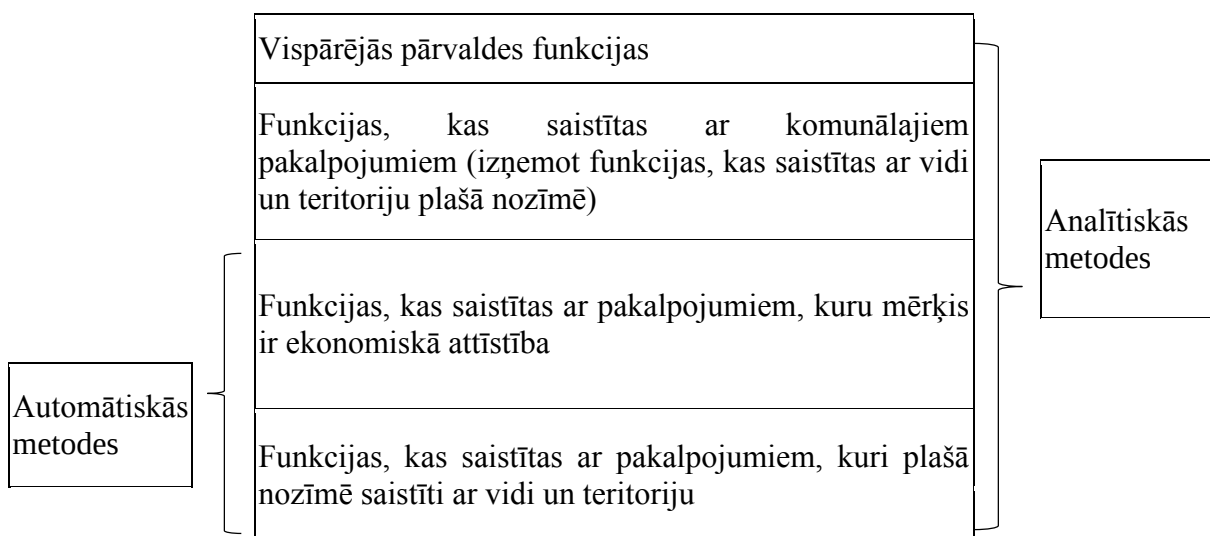
Automātiskajai sistēmai un analītiskajai sistēmai ir gan priekšrocības, gan trūkumi. Automātiskā metode ļauj aptvert VV sektoru vieglāk un ātrāk, nekā analītiskās metodes. Tomēr analītiskās metodes palīdz novērst ar vides aizsardzību nesaistītu izdevumu iekļaušanu un neļauj aizmirst citās funkcijās klasificētu vai slēptu vides izdevumus.

Kopumā, izvēloties analītiskās vai automātiskās metodes, jāņem vērā šādi aspekti:

- ar analītiskajām metodēm iegūtu aplēšu precizitātes attiecība pret šīs metodes sarežģīto piemērošanu visam VV sektoram, ņemot vērā vajadzīgā darba apjomu;
- novērojamās jomas pilnīga pārskata, ko var ātrāk iegūt ar automātiskajām metodēm, attiecība pret zemāku precizitāti, ko nodrošina šī metode.

Nākamajā diagrammā parādītas galvenās funkcijas, kas izriet no publiskajiem budžetiem, un iespēja tām piemērot abas funkcionālās pārklasificēšanas metodes.

5.1. diagramma. Metodes, kas tiek piemērotas no publiskajiem budžetiem izrietošajām funkcijām

Izvēloties metodi, galvenokārt jāņem vērā kontos esošās informācijas detalizācijas pakāpe, publisko vienību uzdevumi saistībā ar analizējamo funkciju, kā arī citi efektivitātes apsvērumi.

Tāpat var izmantot metodi, kas apvieno abas pieejas. Tās pamatā ir automātiskās sistēmas, kas tiek piemērotas viena veida valdības vienībām, un analītiskā metode, kas tiek piemērota citu veidu publiskajai pārvaldei.

Šī jauktā metode ietver norādītos elementus:

- pārvalžu, kurām ir vairākas institucionālās funkcijas vides sektorā un kuras pārved ievērojamus resursus citām publiskām vai privātām struktūrām vides vajadzībām – faktiski centrālās valdības un reģionālo pārvalžu –, visa budžeta analītiskā pārklasificēšana;
- jaukta pārklasificēšana, kas galvenokārt vērsta uz funkcijām, kas saistītas ar pakalpojumiem videi plašā nozīmē, ko nodrošina teritoriālās pārvaldes, kuras parasti veic konkrētas vides funkcijas: parasti provinces, pašvaldības un kalnu pārvaldes; izmantojot:
 - automātisko pārklasificēšanu, nosakot funkcijas, kuras ir pietiekami viendabīgas;
 - iedalījumu, izmantojot statistikas metodes, ko veic nevienmērīgām funkcijām, kuras tikai daļēji ir attiecināmas uz vidi un/vai dažādiem vides sektoriem;
 - detalizētu to funkciju analīzi, kuras var uzskatīt par pārāk vispārīgi saistītām ar vidi;
- pārvalžu, kurām ir ļoti niecīga kompetence vides aizsardzības jomā vai kuras var uzskatīt par pārvaldēm, kas vides jomā veic tikai vienu funkciju, visa budžeta analītiskā pārklasificēšana, izmantojot:
 - automātiskās sistēmas ar piesaisti vienai konkrētai valsts pārvaldes funkcijai, jo īpaši attiecībā uz iestādēm, kuras neveic vides aizsardzības darbības (piemēram, sociālā nodrošinājuma aģentūras);
 - īpašas vērtēšanas metodes, jo īpaši attiecībā uz valsts iestādēm, kas vides jomā veic tikai ļoti īpašas funkcijas.

Izmantojot automātisko sistēmu, iedalījums atbilstīgi vides jomai nav pietiekams, lai apkopotu *JQ* un *EPEA*. Itālijā izmantotā analītiskā un jauktā sistēma nodrošina iedalījuma atbilstību *JQ* un *EPEA*. prasībām.

Attiecībā uz dažām *COFOG* grupām gan var būt pārvērtēšanas gadījumi, jo dažkārt daži izdevumi ir pilnībā klasificēti vienā konkrētā kategorijā, lai gan tos būtu vajadzējis iedalīt divās vai vairākās kategorijās. Par spīti šiem īpašajiem pārvērtēšanas gadījumiem šķiet, ka, izmantojot automātisko metodi, vispārējās valdības VA izdevumi tiek novērtēti par zemu, jo šī metode neaptver citās publisko finanšu kontu sadaļās iekļautos/slēptos VA izdevumus. Tomēr

analītiskā sistēma nodrošina precīzas VA izdevumu aplēses, jo tiek analizētas visas publisko finanšu kontu sadaļas, lai atlasītu izdevumu posteņus, kuros ir VA izdevumi.

Ja tiek izmantota automātiskā sistēma, valdības specializēto ražotāju datus nevar vienkārši pieskaitīt pie datiem, kas attiecas uz uzņēmumu sektora specializētajiem ražotājiem, tādējādi neradot dubultas uzskaites risku. Tā kā valsts pārvalžu kontu analīze tiek veikta ļoti detalizēti, analītiskā sistēma nodrošina iespēju novērst specializēto ražotāju dubultu uzskaiti.

Analītiskā metode ir diezgan darbietilpīga, taču jauktā metode ir elastīgāka, lai gan, to izmantojot, jāiegulda lielāks darba apjoms nekā automātiskās sistēmas gadījumā.

5.4. piemērs. COFOG analīze *Spānijā*

Tā kā *EPEA* ir nacionālo kontu satelītkonts, Spānija nolēma izmantot *COFOG* datus, lai *EPEA* apkopotu datus par vispārējo valdību. Tomēr, tā kā atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanas darbības parasti veic privāti specializētie ražotāji vietējā līmenī, šie dati ir jāanalizē detalizēti, lai novērstu dubultu uzskaiti. *COFOG* šīs darbības ir iekļautas pie starppatēriņa. Spānija ir izstrādājusi paņēmieni, kā konstatēt, vai specializēto ražotāju izlaide ir iekļauta vispārējās valdības starppatēriņā.

Piemēram, *COFOG* dati par 05.1. kategoriju, kas attiecas uz vidi, tiek detalizēti analizēti valsts, reģionālajā un vietējā līmenī. Pēc tam valsts, reģionālajam un vietējam līmenim tiek aprēķināta *COFOG* izlaides struktūra (darba algas, starppatēriņš). Tādējādi var noteikt visus posteņus, kur varētu rasties dubultās uzskaites problēma.

Pēc tam tiek pārbaudīti visi pieejamie informācijas avoti. Attiecībā uz atkritumu sektoru galvenais avots ir atkritumu statistika—apsekojums par atkritumu savākšanu un apstrādi (*SCTW*). Šajā apsekojumā izsmelši izpētīta *NACE* 90.002. klase (privātie un publiskie specializētie ražotāji). Mikrodatus var iedalīt divās grupās: privātā un publiskā. Tādējādi, izmantojot apsekojumu, var aprēķināt gan privāto, gan publisko ražotāju izlaides struktūru un salīdzināt to ar *COFOG*.

Tā kā apsekojuma un *COFOG* struktūra var atšķirties, no *COFOG* starppatēriņa jāatņem ārpakalpojumi. Tādēļ tiek izmantoti *SCTW* mainīgie lielumi, lai iegūtu pilnīgu informāciju par publisko un privāto sektoru un noteiktu, uz kuru daļu attiecas ārpakalpojumi.

Visbeidzot, vēlreiz tiek aprēķināta vispārējās valdības izlaides struktūra un salīdzināta ar privātā sektora struktūru.

Avots: Iekšēja piezīme, *M. C. Senin*, Spānijas Nacionālais statistikas institūts, Spānija

Dažas problēmas, kas saistītas ar COFOG

Nav nekādas garantijas, ka budžetos noteiktā vides izdevumu kopējā summa atbilst *COFOG* 05. nodaļas kopējai summai, kas publicēta nacionālajos kontos. Šādai neatbilstībai var būt vairāki cēloņi:

- vērtējums pat to, vai konkrētā budžeta posteņa galvenokārt attiecas vai neattiecas

uz vidi, vēl aizvien ir subjektīvs;

- par dažiem budžeta posteņiem ir pilnīgi skaidrs, ka tie paredzēti vairāk nekā vienas valdības funkcijas finansēšanai. Šādiem posteņiem var vērtēt daļu, kas būtu jāattiecinā uz vides funkciju, vai visu budžeta posteņa vērtību var attiecināt uz dominējošo funkciju;
- attiecīgais budžets tiek pārskatīts.

Izņemot gadījumus, kad skaidri ir konstatēta kļūda aprēķinā, vispiemērotākā rīcība ir budžeta analīzē noteikto *CEPA* jomu iedalījuma piemērošana nacionālo kontu *COFOG* 05. nodaļas darbību kopējam apmēram.

5.5. piemērs. Videi paredzētā bruto pamatkapitāla veidošanas noteikšana budžeta analīzē **Beļģijā**

Beļģijas federālās valdības veiktā budžeta analīze ļāva bruto pamatkapitāla veidošanu 2001. gadam iedalīt atbilstīgi *CEPA* jomām. Veicot analīzi, tika atzīmēti četri posteņi, kuru *GFCF* attiecās uz vidi.

- Aizsardzības ministrija uzrādīja 1,57 miljonu eiro ieguldījumu militārās demontāžas iekārtā, kas paredzēta vecas munīcijas aizvākšanai. Šis ieguldījums tika iedalīts atkritumu jomā.

- Sociālo lietu, sabiedrības veselības un vides ministrijas budžetā arī bija neliels ieguldījums, proti, 0,13 miljoni, kas, protams, tika iedalīti atkritumu jomā.

- Tās pašas ministrijas budžetā bija arī 0,0025 miljonu eiro ieguldījums lielu rūpniecības risku pārvaldībai. Tas tika iedalīts jomā "Citi".

- Sociālo lietu, sabiedrības veselības un vides ministrijas budžeta pēdējā postenī bija norādīti ieguldījumi attiecībā uz ozona slāņa samazināšanos. Šis postenis, kura vērtība ir 0,1 miljons eiro, tika iedalīts gaisa jomā.

Tādējādi 1,8025 miljoni eiro tika uzskatīti par videi paredzētu *GFCF*. Tomēr nacionālajos kontos *COFOG* 05. nodaļas darbību kopējais apmērs bija 1,64 miljoni eiro. Lai aprēķinātu *GFCF* galīgās vērtības atbilstīgi *CEPA* jomām, *COFOG* 05. nodaļas darbību kopējam apmēram tika piemērotas katras 1,8025 miljonos eiro iekļautās jomas procentuālās daļas, proti 1,55 – atkritumiem, 0,09 – gaisam, bet 0,0023 – citām jomām.

Avots: Iekšēja piezīme, G. Vandille, Federālais plānošanas birojs, Beļģija

Tā kā *COFOG* nav pietiekami detalizēta un dažus *COFOG* kodus nav iespējams pareizi izvēlēties, dažas valstis savu VA izdevumu statistiku nepamato ar *COFOG*. Tomēr budžeta analīze var palīdzēt noteikt ierakstus, kas attiecas uz vides aizsardzības darbībām. Svarīgāks iemesls ir tas, ka centrālās valdības kontos ieraksti, kas tikai daļēji ir VA izdevumi, nav iekļauti *COFOG*, jo *COFOG* kodus nevar iedalīt pakārtotām darbībām, kurām ir atšķirīgi mērķi.

5.6. piemērs. Budžeta analīzes problēmas *Norvēģijā*

Statistika, ko Norvēģijas Statistikas pārvalde izveidojusi, veicot budžeta analīzi, neatbilst Norvēģijas Statistikas pārvaldes oficiālajai statistikai par centrālās valdības kopējiem izdevumiem atbilstīgi COFOG funkcijām. Līdz ar to VA izdevumu statistika nav pamatota ar COFOG.

Tomēr Valdības pārvaldes un reformu ministrija ir sākusi īstenot jaunu lielu projektu "StatRes", lai izstrādātu dažādu centrālās valdības funkciju efektivitātes pasākumus. Šajā procesā varētu ierosināt COFOG kodu variantu izmaiņas, lai nākotnē būtu iespējams veikt iedalījumu pakārtotās darbībās.

Avots: Norvēģijas statistikas pārvalde, 2005. gads.

5.2.2 Apsekojumi

Ražošanas apsekojumi parasti tiek atvasināti no nozaru statistikas. Lai gan vairākums dalībvalstu izmanto apsekojumus, dažās no tām tiek izmantoti apsekojumi, kas izveidoti tieši VA pakalpojumu specializētajiem ražotājiem, bet dažas izmanto jau esošus apsekojumus.

Tā kā apsekojumi parasti veltīti konkrētām vienībām, ir jāpārbauda vai apsekojuma aptvērums atbilst visam specializēto ražotāju kopumam, kas definēts EPEA un nacionālajos kontos. Piemēram, daži apsekojumi aptver konkrēta lieluma vienības. Tādēļ aptaujas rezultāti jāekstrapolē, izmantojot vēl citus mainīgos lielumus, piemēram, nodarbinātību vai darba algas. Praksē valdības vienības, kas atbild, piemēram, par notekūdeņu savākšanu un apstrādi, reģistros var uzskaitīt 90.00. klasē, bet nevar apsekot nozaru statistikā.

Tā kā apsekojumus parasti veic pa uzņēmumiem, nevis iestādēm, raksturīgie ražotāji var būt iekļauti citu nozaru statistiskajos apsekojumos, nevis NACE 1.1. red. 90.00. klasē. Piemēram, tie var būt iekļauti šādās klasēs: 37.10. un 37.20. (pārstrāde), 51.57. (metāla un nemetāla atkritumu, lūžņu un materiālu vairumtirdzniecība pārstrādei), 45.11. (ēku nojaukšana un sagraušana) vai 45.24. (hidrotehnisko objektu būvniecība). Tie var būt iekļauti arī kategorijā, kurā pārgrupēti uzņēmumi, kas veic citas ražošanas darbības. Piemēram, uzņēmumi, kas iekļauti klasē 25.12., gumijas riepu protektoru atjaunošana, var vākt un transportēt atkritumus pārstrādei⁴⁵.

Citi nozaru apsekojumu ierobežojumi attiecas uz detalizācijas pakāpi. NACE 1.1. red. 90.00. klase netiek iedalīta sīkāk. Tāpēc ražošanas kontus nevar apkopot pa vides jomām, jo dati ir pieejami tikai par visiem klasē iekļautajiem ražotājiem kopā. Tomēr vairākums valstu veic apsekojumus zemākā iedalījuma pakāpē, tāpēc, piemēram, atkritumu savākšanu un apglabāšanu un notekūdeņu savākšanu un apstrādi bieži nošķir, tādējādi atvieglojot apkopošanu nacionālajā līmenī.

Datu kvalitāte ir atkarīga no respondences rādītāja, un, tā kā apsekojumu atbildēm ir vajadzīgs

⁴⁵ NACE 1.1. red. 2512. klase NACE 2. red. būs klasificēta 2211. klasē, 37. nodaļa 38. nodaļā, 4511. klase 4312. klasē, 4524. klase 4221. klasē un 5157. klase 4677. klasē.

laiks, respondences rādītājs bieži ir zems. Taču datu kvalitāti ietekmē arī tas, kā respondenti saprot anketas jautājumus. Respondenti tos var interpretēt dažādi, tāpēc iespējamās neviendabīgas atbildes. Turklāt datu apstrāde notiek ilgi.

Attiecībā uz specializētajiem ražotājiem iespējams dubultās uzskaites risks, ja vietējā valdība nosūta anketu pašvaldībām, kas iekļautas *NACE* 90. nodaļā.

Gatavo apsekojumu izmantošana

Elastīgāks risinājums ir papildu mainīgo lielumu ieviešana jau izstrādātos apsekojumos, un bieži vien vienkāršāk ir pievienot papildu mainīgo lielumu, nevis izstrādāt pavisam jaunu apsekojumu. Parasti jautājumus par vides aizsardzības izdevumiem pievieno apsekojumiem ekonomikas statistikas vai ieguldījumu jomā. Daļu, kas attiecas uz vides izdevumiem, varētu nosūtīt visām vienībām vai apakšizlasei no pārbaudes vienībām, kuras saņēmušas pilnīgu apsekojumu.

Bieži vien jau esošiem apsekojumiem ir sarežģīti pievienot jaunu lielu sadaļu par vides izdevumiem. Tāpēc parasti tiek savākts tikai neliels datu apjoms. Tādējādi izmaksu radītās priekšrocības tiek samērotas ar savākto datu apjomu.

Atsevišķi apsekojumi par vides aizsardzības izdevumiem

Dažas valstis ir izvēlējušās veidot atsevišķus apsekojumus par vides aizsardzības izdevumiem, kurus parasti sagatavo vides statistikas vienības. Atsevišķā apsekojumā var iekļaut vairākus mainīgos lielumus un precīzākas definīcijas, norādījumus un ilustratīvos piemērus. Izlasē var iekļaut tikai attiecīgās ekonomikas vienības.

Šāds piemērs ir Bulgārijas anketa par vides aizsardzību un atjaunošanu, kas ievietota rokasgrāmatas 5. pielikumā.

5.7. piemērs. VA izdevumu apsekojums Čehijas Republikā

No 2003. gada valstī tiek veikti statistikas apsekojumi par uzņēmumu sektora vides aizsardzības izdevumiem. Šis statistikas apsekojums (ziņojums par vidi ZP 1-01) ir izstrādāts ar mērķi saņemt informāciju par vides aizsardzībai paredzētu ilgtermiņa fizisko īpašumu izdevumiem un finansējuma avotiem, par vides aizsardzības izdevumiem, kas nav ieguldījumi, un par saimnieciskajiem labumiem, ko rada vides aizsardzības darbības.

Apsekojumu rezultātus izmanto, ne vien lai novērtētu vides aizsardzības izdevumu attīstības tendences, šo izdevumu reģionālo sadalījumu un iedalījumu pa nozarēm, bet arī lai sniegtu informāciju ES iestādēm (saskaņā ar Padomes 1996. gada 20. decembra Rezolūciju Nr. 58/97) un citām starptautiskām organizācijām.

Apsekojumā tiek mērīti šādi rādītāji:

izdevumi par vides piesārņojuma riska novēršanai un likvidēšanai paredzēta ilgtermiņa fiziskā īpašuma (*DHM*) iegādi;

vides aizsardzībai paredzēta ilgtermiņa fiziskā īpašuma iegādes finansējuma finanšu avoti;

vides aizsardzībai paredzēti iekšējie un ārējie izdevumi, kas nav ieguldījumi (uzņēmuma skatījumā);

saimnieciskie labumi, ko rada blakusprodukti, kas iegūti, veicot vides aizsardzības darbības (ieņēmumi no vides aizsardzības pakalpojumiem, ieņēmumi no blakusproduktu pārdošanas, ietaupījumi no blakusproduktu atkārtotas izmantošanas).

Visus šos rādītājus mēra, ievērojot attiecīgajām vides jomām atbilstīgo klasifikāciju (*CEPA 2000*), un izdevumus par vides aizsardzībai paredzēta ilgtermiņa *DHM* iegādi tālāk klasificē atbilstīgi reģionam, kurā veikts attiecīgais ieguldījums.

Ziņošanas vienību kopa tiek noteikta pēc parametriem, pamatojoties uz ekonomikas vienību reģistru. Informācijas sniegšanas pienākums attiecas uz nefiskāliem uzņēmumiem, kuru darbība ir šādās jomās –lauksaimniecība, mežsaimniecība, derīgo izrakteņu resursu ieguve, ražošanas nozare, elektrības/gāzes/ūdens ražošana un sadale, zemes virsmas un pazemes transports – un kuros ir vairāk nekā divdesmit darbinieku. Tāpat šis pienākums attiecas arī uz visiem otrreizējo izejvielu pārstrādes un atkritumu apglabāšanas jomas nefiskālajiem uzņēmumiem.

Ziņošanas vienībām ir pienākums sniegt datus, kas prasīti saskaņā ar Likumu Nr. 89/1995 par statistikas dienestu, kā tas formulēts citos noteikumos.

Nepieciešamajam vides aizsardzības ziņojums bija jā sagatavo uz četrām lapām. Pirmajā lapā ir ziņojuma galvene, kur norādīti visi ziņošanas vienības identifikācijas dati, jo īpaši organizācijas identifikācijas kods. Nākamajās trīs lapās atspoguļoti vides aizsardzības faktiskie izdevumi. Turklāt ziņojumam tika pievienotas divas lapas, kurās īsumā skaidrota izmantotā metodika.

Tā kā ziņojums tika sagatavots kā jauna statistikas apsekojuma rezultāts, katra ziņošanas vienība saņēma sīkāk izstrādātu metodikas rokasgrāmatu, kuru izmantot, lai labāk izprastu

attiecīgo jautājumu.

Apsekojuma datu apstrādes grafiks

Līdz februāra beigām vides ziņojums *ZP 1-01* tika nosūtīts ziņošanas vienībām. Ziņošanas vienības aizpildīja ziņojumu un pēc tam līdz 31. martam to nosūtīja atpakaļ Čehijas Statistikas birojam.

Augusta beigās tika pabeigta attiecīgajos ziņojumos ietvertās informācijas apstrāde un pakāpeniski tika publiskoti statistikas apsekojuma *ZP 1-01* dati.

Decembrī bija zināmi vides aizsardzībai paredzēta ilgtermiņa fiziskā īpašuma iegādes kopējie gada izdevumi (kuros bija ietverti ziņojuma dati par valdības iestādēm).

Avots: Iekšēja piezīme, *E. Krumpova*, Čehijas Statistikas birojs.

5.8. piemērs. Apsekojumi *Lietuvā*

Lietuvā uzņēmumu sektora datu vākšanai tiek izmantoti divu veidu apsekojumi. Viens no tiem ir Ikgadējais vides aizsardzības izdevumu apsekojums, bet otrs – Ikgadējais uzņēmējdarbības apsekojums.

Ikgadējais vides aizsardzības izdevumu apsekojums

Kārtējie statistikas dati no uzņēmumiem tiek iegūti, izmantojot izlases metodi. Izlases pamatā tiek izmantots statistikas profilu uzņēmumu reģistrs.

Statistikas daļā tiek norādīts nodarbināto skaits, darbības statuss, īpašumtiesību forma, darbība, sekundārā darbība, institucionālais sektors, avots, sākotnējie dati un statistikas vienības.

Mainīgie lielumi, pēc kuriem tiek grupēti dati, ir saimnieciskās darbības veids un iedalījums grupās pēc darbinieku skaita: 5–49, 50 un vairāk. No katras grupas datiem tiek izveidota neatkarīga izlase. Tomēr visi uzņēmumi, kuri klasificēti atbilstoši *NACE* 37., 41. un 90. nodaļai, tiek iekļauti izlasē neatkarīgi no darbinieku skaita.

Apsekotie mainīgie lielumi ir:

- bruto ieguldījumi vides aizsardzībai (ražošanas cikla noslēguma iekārtas un ražošanas procesa izmaiņas);
- kārtējie izdevumi (iekšējie un vides aizsardzības pakalpojumu pirkumi);
- ieņēmumi no blakusproduktiem;
- ieņēmumi no vides aizsardzības pakalpojumiem;
- saņemtās subsīdijas.

Ikgadējais uzņēmējdarbības apsekojums

Veicot šo apsekojumu, tiek vākti vairāki mainīgie lielumi, kas klasificēti *NACE* 1. red. 9001., 9002. un 9003. klasē. Ikviens specializētais ražotājs tiek klasificēts atbilstīgi tā īpašumtiesībām (publiska vai privāts).

Apsekotie mainīgie lielumi ir:

- darbinieku skaits;
- pārdošana (vai apgrozījums);
- starppatēriņš;
- darbinieku atalgojums;
- samaksātie ražošanai piemērotie nodokļi;

-
- saņemtās ražošanas subsīdijas;- bruto pamatkapitāla veidošana.

Avots: Lietuvas statistikas pārvalde, 2005. gads.

Dažās valstīs tiek veikti speciāli vietējās valdības apsekojumi. Šie apsekojumi var būt vispārīgi apsekojumi vai uzskaitē attiecībā uz vietējām valdībām, piemēram, par infrastruktūru vai vietējā līmeņa pakalpojumiem. Daži jautājumi var attiekties, piemēram, uz atkritumu un notekūdeņu savākšanas un apstrādes pakalpojumu organizēšanas veidu. Šajos apsekojumos var apkopot arī monetāru informāciju.

Iespējami divu veidu apsekojumi:

- apsekojumi, kuros izdevumus prasīts uzrādīt tikai vispārīgi, sīki neiedalot pēc darījuma veida;
- sīki izstrādāti apsekojumi, kur prasīts norādīt savāktu un apstrādāto atkritumu vai notekūdeņu daudzumu, savākšanas un apstrādes darbības izmaksas, ieņēmumus no pārdošanas, ieguldījumus, kapitālu vai kārtējos pārvedumus. Šie apsekojumi var būt izlases veida apsekojumi.

5.9. piemērs. Apsektie mainīgie lielumi *Čehijas Republikā*

Dati no visām valdības iestādēm tiek iegūti ar anketu, kuru veido tikai tabula par vides izdevumiem. Izmantojot minēto anketu, tiek iegūti dati par šādām valdības struktūrvienībām: budžeta daļēji finansētas organizācijas, teritoriālās pašvaldības vienības, reģionu padomes, pašvaldības (kurās ir 500 vai vairāk iedzīvotāju), brīvprātīgās pašvaldību savienības, valsts fondi, Čehijas Republikas Nacionālais īpašumu fonds, Zemes fonds un Lauksaimnieku un mežsaimniecības atbalsta un garantiju fonds.

Kopš 2003. gada vides izdevumi tiek iedalīti deviņās grupās:

- ieguldījumi gaisa un klimata aizsardzībā;
- ieguldījumi notekūdeņu apsaimniekošanā;
- ieguldījumi atkritumu apsaimniekošanā;
- ieguldījumi augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzībā un attīrīšanā;
- ieguldījumi trokšņu un vibrācijas mazināšanā (izņemot aizsardzību darba vietā);
- ieguldījumi bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzībā;
- ieguldījumi aizsardzībā pret radiāciju (izņemot ārējo drošību);
- ieguldījumi pētniecībā un izstrādē;
- ieguldījumi citās vides aizsardzības darbībās.

Vides ieguldījumu skatījumā ir apsekoti septiņi finanšu avoti. Šie avoti ir:

- pašu finansējuma avoti;
- budžets (var aizpildīt tikai valdības struktūrvienības, teritoriālās pašvaldības vienības un daļēji subsidētās vienības);
- dotācijas un subsīdijas no valsts budžeta;
- dotācijas un subsīdijas no ārvalstīm;
- dotācijas un subsīdijas no citiem avotiem;
- aizdevumi un finanšu palīdzība;
- vērtspapīru emisija, brīvie pārvedumi, nemonetārie noguldījumi, norobežošana u. tml.

Vides izdevumus var iedalīt pēc: vides jomām, finansēšanas struktūras, *NACE* koda, īpašumtiesību struktūras (privāts, kooperatīvs, valsts, pašvaldības, baznīcas), nacionālo kontu "I" sektora vai reģiona.

5.10. piemērs. Apsektie mainīgie lielumi **Lietuvā**

Lietuvā pašvaldību vides izdevumu dati tiek vākti kopējā apsekojumā. Lietuvā ir 60 pašvaldības.

Apsektie mainīgie lielumi ir:

- bruto ieguldījumi (tikai ražošanas cikla noslēguma iekārtās);
- kārtējie izdevumi (iekšējie un vides aizsardzības pakalpojumu pirkumi);
- ieņēmumi no blakusproduktiem;
- ieņēmumi no vides aizsardzības pakalpojumiem;
- samaksātās subsīdijas.

Avots: Lietuvas statistikas pārvalde, 2005. gads.

5.2.3 Reģistri

Uzņēmējdarbības strukturālā statistika (USS) apraksta ekonomiku, novērojot saimnieciskajā darbībā iesaistītās vienības, kas USS galvenokārt ir uzņēmumi. Galvenie mainīgie lielumi, ko vāc uzņēmējdarbības strukturālajā statistikā, ir:

- demogrāfiskie mainīgie lielumi: uzņēmumu skaits, vietējo vienību skaits;
- mainīgie lielumi, kas saistīti ar ielaidi: nodarbināto cilvēku skaits, darbinieku skaits, personāla izmaksas, bruto ieguldījums materiālos līdzekļos;
- mainīgie lielumi, kas saistīti ar izlaidi: apgrozījums, ražošanas vērtība, pievienotā vērtība pēc ražošanas faktoru izmaksām.

Šos mainīgos lielumus vāc par visām tirgus darbībām.

USS aptver *NACE* 1.1. red. sadaļas no C līdz K, kas apkopotas četros pielikumos: Rūpniecība (sadaļas C–E), Būvniecība (F), Tirdzniecība (G) un Pakalpojumi (H, I, K). Finanšu pakalpojumiem veltīti trīs speciāli pielikumi, un ir apkopoti arī atsevišķi metadatu faili.

Uzņēmējdarbības strukturālā statistika aptver arī sīkāk izstrādātus mainīgos lielumus attiecībā uz sektoriem. Visu USS mainīgo lielumu precīzas definīcijas, vajadzīgā detalizācijas pakāpe un iedalījums ir Komisijas 1998. gada 17. decembra Regulā (EK) Nr. 2700/98, kas grozīta ar Komisijas 2003. gada 1. septembra Regulu (EK) Nr. 1670/2003.

Piezīme. Šobrīd notiek USS regulas pārskatīšana, ierosinot I pielikumā iekļaut <i>NACE O</i> sadaļu “Citi sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi”.
--

5.2.4 Citi datu avoti

Vairākumā valstu tirdzniecības vai rūpniecības apvienības veic savus apsekojumus vai izdara savas aplēses par savu izlaidi vai darbaspēku. Rūpniecības apvienībām var būt īpaši savu biedru reģistri, kas izveidoti atbilstīgi detalizētai specializācijai. Vides gadagrāmatās vai vides apvienību pārskatos var būt saraksti, kur uzskaitīti uzņēmumi, kas sniedz VA pakalpojumus, tādējādi nodrošinot iespēju noteikt vides pakalpojumu ražotājus valstu uzņēmumu reģistros vai PVN reģistros.

Valdības aģentūras ir izveidotas, lai risinātu īpašus ar vidi saistītus jautājumus, piemēram, vides aizsardzības jomas pētniecības un izstrādes finansēšanu. Šīs aģentūras var aptvert ne vien vienu vai vairākas jomas vai apakšjomas, vispārīgus vai konkrētus jautājumus, bet arī konkrētu ģeogrāfisko teritoriju. Tās var pārraudzīt bezpeļņas iestādes vai iekasēt nodokļus, kuru ieņēmumi tiktu izmantoti vides aizsardzībai.

Papildus valdības kontiem var apkopot un analizēt šo aģentūru gada pārskatus un kontus. Šādu pārskatu analīze var būt lietderīga, jo tā nodrošina:

- avotus, ko izmantot, lai aprakstītu vides sektoru, identificētu vides tiesību aktus un izveidotu darbību un arī citu vides aizsardzībā iesaistīto vienību detalizētu klasifikāciju;
- vairākiem mērķiem paredzētu izdevumu padziļinātu sadalīšanu vides aizsardzībai un citiem jautājumiem, kā arī vides izdevumu sadalīšanu pa jomām;
- centrālās valdības samaksāto subsīdiju un citu pārvedumu izlietojuma novērtēšanu;
- īpašo nodokļu un citu ieņēmumu iedalīšanu vides aizsardzībai.

Šīm valdības aģentūrām būs tāds pats datu veids kā valdībai. Aģentūru pārskatos parasti tiek sniegti fiziskie dati, piemēram, savākto atkritumu daudzums vai vides aizsardzībai iegādātā zemes gabala platība.

5.2.5 Jauktās metodes

Tā kā dažādi atsevišķi avoti var nebūt pietiekami, lai iegūtu pilnīgus datus par specializēto ražotāju vides izdevumiem, izdevumu apmēra vai specializēto ražotāju skaita ziņā, varētu būt lietderīgi apsvērt iespēju izmantot dažādus datu avotus un dažādas metodes.

5.11. piemērs. *Itālijā* izmantotā jauktā metode

Specializēto ražotāju VA izdevumu dati netiek vākti, izmantojot tikai vienu metodi. Datus par vispārējās valdības (VV) specializētajiem ražotājiem, kā definēts EKS 95, vāc no publiskajiem finanšu kontiem, izmantojot dažādus budžeta analīzes paņēmienus. Itālijā NACE 90. nodaļā iekļautie valsts sektora specializētie ražotāji ir tikai VV vienības, kurām notekūdeņu un atkritumu apsaimniekošanas darbības ir galvenā darbība.

Datus par uzņēmumu sektora specializētajiem ražotājiem, tostarp valsts uzņēmumiem vai privātiem uzņēmumiem, kas VA darbības veic VV vienību vārdā (apakšuzņēmēji), vāc, izmantojot gada apsekojumus par uzņēmumu ekonomiskajiem kontiem saskaņā ar USS regulu. Par uzņēmumu ekonomiskajiem kontiem tiek veikti divi apsekojumi: viens – par uzņēmumiem, kuros ir mazāk par 100 darbiniekiem, bet otrs – par uzņēmumiem, kuros ir 100 vai vairāk darbinieku.

Avots: *Istat*, 2005. gads

Attiecībā uz centrālo valdību nelielā analizējamo vienību skaita dēļ bieži ir iespējams veikt budžeta dokumentu tiešu analīzi.

Vietējo valdību gadījumā vienību skaitam (pašvaldības vai apvienības) bieži var būt būtiska nozīme. Turklāt to kontos nošķiršanas pakāpe drīzāk var būt zema, tāpēc ir pieejami tikai diezgan vispārināti apkopotie dati. Tāpēc var būt lietderīgi izmantot dažādus avotu un metožu kombināciju. Piemēram, lielām vienībām varētu veikt budžeta analīzi, bet mazām pašvaldībām – izlases apsekojumus.

Lai novērstu dubultu uzskaiti, rūpīgi jāanalizē katra avota dati. Īpaši svarīgi ir pārbaudīt, vai šīs vienības jau nav iekļautas citā avotā, piemēram, rūpniecības apsekojumos, pārbaudīt, vai apakšuzņēmumu līgumiem vai publisko pakalpojumu deleģēšanai privātiem vai valsts uzņēmumiem ir svarīga nozīme, un pārbaudīt, kā datus var izsekot šos apakšuzņēmumu līgumus.

5.12. piemērs. *Zviedrijā* izmantotā jauktā metode

Metodi, ko Zviedrijā izmanto publisko VA izdevumu vākšanai, var aprakstīt 5 posmos.

- Pirmajā posmā tiek pārbaudītas dažādu mainīgo lielumu un VA izdevumu definīcijas. Galvenā definīcija ir saistīta ar VA paredzētām izmaksām.

- Otrajā posmā valdības budžeta pozīcijās tiek noteikti VA izdevumi. Katrai budžeta pozīcijai, kas klasificēta kā saistīta ar vidi, tiek savākti četri dažādi posteņi, proti, ieguldījumi, patēriņš, finanšu darījumi (ko vēlāk izslēdz, jo amortizācija un procenti nav VA izdevumi) un pārvedumi. Vispirms tiek iekļautas tās budžeta pozīcijas, kas klasificētas *COFOG 5* (vides aizsardzība). Pēc tam tiek sīki izvērtēti budžeta priekšlikumi, lai vēl vairākas citas pozīcijas varētu klasificēt kā VA izdevumus. Ar vides aizsardzību ir saistītas ne tikai tās budžeta pozīcijas, kas klasificētas *COFOG 5*, un ne visiem izdevumiem, kas klasificēti *COFOG 5*, galvenais mērķis ir vides darbības. Bet, tā kā, izmantojot budžeta priekšlikumā sniegto informāciju, bieži vien nav iespējams noteikt, cik lielā mērā attiecīgā budžeta pozīcija ir saistīta ar vidi, tika izmantoti gan gada pārskati, gan tieša saziņa ar varas iestādēm, lai izgūtu tikai budžeta pozīcijas

izdevumu daļu. Piemēram, tiek uzskatīts, ka 11 procenti no Zviedrijas Starptautiskās attīstības aģentūras kopējās atbalsta summas ir atbalsts vides aizsardzībai, jo šāda daļa tiek izmaksāta tieši vides mērķu īstenošanai.

- Tiek izmantoti arī citi avoti, piemēram, gada pārskati, saziņu ar varas iestādēm, lai noteiktu VA izdevumus, kurus nevar noteikt pēc valdības budžeta analīzes rezultātiem.

- Zviedrijā par vairākām VA jomām atbild vietējā valdība, tostarp par jomām, kurās ir lieli izdevumi, piemēram, atkritumi un notekūdeņi. Pašvaldību VA izdevumi tiek apkopoti par četrām darbībām, iegūstot tos no Zviedrijas Statistikas pārvaldes pašvaldību kontiem:

- vides un veselības aizsardzības pilnvaru izpilde;

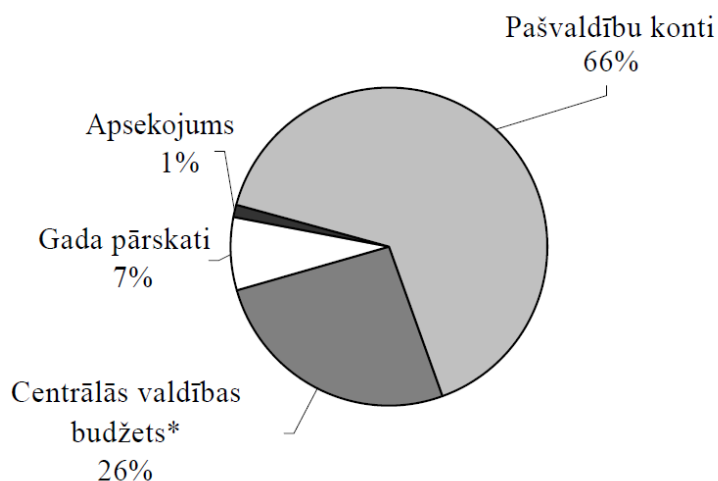
- vide, veselība un ilgtspējīga attīstība;

- ūdensapgāde un notekūdeņu attīrīšana;

- atkritumu apstrāde.

- Dati jāieraksta kopā ar vajadzīgo informāciju. Ir jāpieņem lēmums, vai izdevumi atbilst *CEPA*, un pēc tam tie jāklasificē atbilstīgi vides jomām.

Nākamajā diagrammā parādīts no dažādiem vides aizsardzības datu avotiem iegūtu datu procentuālais sadalījums Zviedrijā, 2004. gadā.

* Tostarp apgabalu administratīvās padomes

Kādi dažādo avotu dati tiek izmantoti?

- Valdības budžets: vides jomas budžeta pozīciju dati.
- Gada pārskati: centrālo varas iestāžu vides aizsardzības izdevumi, kas nav noteikti, pētot valdības budžetu vai veicot apsekojumu.
- Nelieli apsekojumi/jautājumi varas iestādēm: centrālo varas iestāžu vides aizsardzības izdevumi, kas nav noteikti, pētot valdības budžetu vai gada pārskatus, piemēram, vides vadības izdevumi.
- Pašvaldību gada konti: pašvaldību vides aizsardzības izdevumi.

Tā kā publisko izdevumu aplēsēm izmantoti dažādi avoti, iespējams datu savstarpējas pārklāšanās risks. Lai novērstu dubultu uzskaiti, attiecībā uz valdību, apgabalu administratīvajām padomēm un pašvaldībām netiek ņemti vērā pārvedumi no valdības budžeta pašvaldībām. Tā kā šie pārvedumi bieži notiek ar apgabalu administratīvo padomju starpniecību, arī tie netiek ņemti vērā. Tādi piemērs ir pārvedumi, kas paredzēti kalpošanai.

Avots: Zviedrijas statistikas pārvalde, 2006. gads.

Pētniecības un izstrādes izdevumi

Frascati rokasgrāmatā⁴⁶ pētniecība un izstrāde (PI) definēta kā “radošs darbs, kuru veic sistemātiski, lai palielinātu uzkrātās zināšanas, tostarp zināšanas par cilvēku, kultūru un sabiedrību, un izmantotu šīs uzkrātās zināšanas jauniem mērķiem”.

Tā kā PI statistiku vāc, izmantojot īpaši sagatavotus apsekojumus, dati par valdības finansējumu

⁴⁶ *Frascati* rokasgrāmatu ESAO publicēja 2002. gadā dalībvalstu ekspertiem, kas vāc un izdod nacionālos PI datus un atbild uz ESAO apsekojumiem par PI. Tagad pasaulē tas tiek atzīts par standartu.

PI parasti ir jāatvasina no nacionālajiem budžetiem, kuru pamatā ir savas standartmetodes un terminoloģija. Budžetā pamatotos datus apzīmē kā “valdības budžeta piešķirumi vai izdevumi PI” (*GBAORD*).

Tādēļ parasti jānosaka visi budžeta posteņi, kas saistīti ar PI, un šo posteņu PI saturs jāmēra vai jānovērtē finansējuma ziņā. Šīs aplēses nav tik precīzas kā dati, kas pamatoti ar darbības rezultātiem, taču, tā kā tos atvasina no budžeta, tos var saistīt ar politiku, veicot klasifikāciju pēc mērķiem vai uzdevumiem. *GBAORD* dati mēra valdības atbalstu pētniecības vai izstrādes darbībām, proti, cik prioritārs valdībai ir finansējums pētniecībai un izstrādei.

GBAORD aptver ne vien valdības finansētu pētniecību un izstrādi, ko veic valdības iestādēs, bet arī valdības finansētu pētniecību un izstrādi trīs nacionālajos sektoros (komercuzņēmumi, privātas bezpeļņas iestādes un augstākā izglītība) un ārvalstīs (tostarp starptautiskajās organizācijās). Šajos datos ietverti arī augstskolu vispārējie fondi. *GBAORD* ir iekļautas gan kārtējās izmaksas, gan kapitāla izdevumi.

Beļģija un Norvēģija izmanto *GBAORD*, lai aizpildītu *JQ* un ieraksta šos datus jomā “Citi”.

PI klasifikācija tiek veikta atbilstīgi galvenajam mērķim. Piemēram, Lauksaimniecības ministrijas finansēts pētniecības projekts, ko veic, lai izstrādātu kurināmā elementus, tādējādi nodrošinot elektroenerģiju attālos mežu apgabalos, tiks klasificēts jomā “Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība”, nevis “Enerģija”, lai gan PI nolūks ir enerģija.

PI vides aizsardzības jomā tiek pārgrupēta *COFOG* 5.5. kategorijā.

6. Rezultātu attēlojums un interpretācija

Šajā nodaļā parādīts, kā kopsavilkuma rādītāju līmenī izmantot rezultātus, cik svarīgi un noderīgi ir dažādie mainīgie lielumi, dažādas vides jomas un attiecīgais sektors.

Analizējot un interpretējot *EPEA*, var labāk izvērtēt informāciju, ko lēmumu pieņēmēji var izmantot, lai pieņemtu lēmumu. Saistot izdevumu datus ar fiziskajiem datiem, var gūt vērtīgu pārskatu par vairākiem jautājumiem, kas attiecas uz vides aizsardzības stratēģijām.

Piemēram, šos datus var izmantot, lai veiktu ierosināto jauno noteikumu un politikas virzienu izmaksu un ieguvumu analīzi. Tādēļ ir būtiski parādīt izdevumu saikni ar vides aizsardzības politikas virzieniem. Piemēram, izdevumiem būtu jānodrošina pārskats par attiecīgās valsts politiku atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanas jomā, proti, jāparāda kā stingrāki noteikumi ietekmē atkritumu savākšanas un apstrādes izmaksas, kā atkritumu apsaimniekošanas privatizācija ietekmē valdības izdevumus vai kā mainās izdevumu struktūra, jaunajiem tiesību aktiem izraisot ieguldījumu apjoma palielināšanos.

Vispārējās valdības un specializēto datu lietderību noteikti tieši ietekmē analīze, ko iespējams veikt, izmantojot *EPEA* sniegto informāciju. Šāda veida informācija palīdz atbildēt uz dažādu kategoriju jautājumiem, piemēram, šādiem:

- Cik līdzekļu iztērēts darbībām, ar kurām tiek ražoti vides aizsardzības pakalpojumi?
- Cik liela daļa no vides aizsardzības darbību operatoru (specializētie ražotāji, piemēram, pašvaldību uzņēmumi) ražošanas apjoma tiek veikta trešajām pusēm un cik liela daļa, savukārt, tiek veikta saistībā ar citām darbībām vai pašu izlietojumam un patēriņam, lai samazinātu pašu radīto negatīvo ietekmi uz vidi (nespecializētie ražotāji)?
- Kādā mērā vispārējā valdība uzņemas atbildību par šādu ražošanu (iedalījums pēc institucionālajiem sektoriem)?
- Kādā mērā dažādi saimnieciskās darbības sektori uzņemas atbildību par vides aizsardzības precēm un pakalpojumiem (iedalījums pēc saimnieciskās darbības sektoriem)?
- Vai dažādi lietotāji pilnībā sedz izmaksas par vides precēm un pakalpojumiem, kurus tie izmanto, vai arī šīs izmaksas daļēji sedz citi institucionālie sektori?
- Kādā mērā katrs institucionālais sektors finansē citu sektoru vides aizsardzības izdevumus (piemēram, vispārējai valdībai paredzētas finanšu plūsmas no mājsaimniecībām un uzņēmumiem, izmantojot nodevas, maksas un nodokļus, ar kuriem tiek finansēti konkrēti pakalpojumi, ko VV pērk kolektīvajam patēriņam; VV dotācijas, ko piešķir, lai stimulētu videi nekaitīgus ieguldījumus (piemēram, videi nekaitīgu tehnoloģiju ieviešana)?
- Kam un kādā mērā ir uzlikts vides aizsardzības finansiālais slogs?
- Kādā mērā vides aizsardzības izdevumi (kopējie, vispārējās valdības utt.) ietekmē ekonomikas kopējos izdevumus?
- Kuros vidi ietekmējošos sektoros šādi izdevumi ir koncentrēti?
- Vai, ņemot vērā vides kvalitātes pasliktināšanās tendenci, sektori, kas rada lielāko piesārņojumu (darbības, kas rada intensīvu piesārņojumu), ir tie paši sektori, kas tērē vairāk līdzekļu vides aizsardzībai?

Datus, kas sagatavoti, izmantojot tādus vides izdevumu kontus kā *EPEA*, var analizēt dažādos

veidos. Tie ir:

- katra sektora analīze: piemēram, publisko vides aizsardzības izdevumu attiecība pret publisko izdevumu kopējo apmēru;
- dažādu sektoru salīdzināšana: piemēram, vides aizsardzības finansiālā sloga procentuālais sadalījums starp uzņēmumiem, mājsaimniecībām un vispārējo valdību;
- dažādu vides jomu salīdzināšana: piemēram, vides aizsardzības finansiālā sloga procentuālais sadalījums starp atkritumu apsaimniekošanu, notekūdeņu attīrīšanu utt.;
- vides izdevumu mainīgo lielumu analīze: piemēram, vides aizsardzībai paredzētu kapitāla izdevumu attiecība pret kārtējiem izdevumiem; vispārējai valdībai paredzētas finanšu plūsmas no mājsaimniecībām un uzņēmumiem, izmantojot nodevas, maksas un nodokļus; VV dotācijas, ko piešķir, lai stimulētu videi nekaitīgus ieguldījumus utt.;
- ar izdevumu datiem saistītu fizisko datu analīze: piemēram, fiziskie dati par vides aizsardzības aprīkojumu un iekārtām (piemēram, notekūdeņu attīrīšanas iekārtu jauda un apkalpoto iedzīvotāju skaits) – produktivitātes analīze; fiziskie dati par vides degradācijas ierobežošanu, izmantojot vides aizsardzības darbības (piemēram, atkritumu apsaimniekošanu) – efektivitātes analīze vai principa “piesārņotājs maksā” piemērošanas pakāpes noteikšana utt.

6.1 Katra sektora analīze

EPEA kopsavilkuma rādītāji ir tieši salīdzināmi ar nacionālo kontu kopsavilkuma rādītājiem. Tāpēc var aprēķināt VA izdevumu un nacionālo kontu attiecību, un izdevumi ir jāattiecina uz citiem mainīgajiem lielumiem, piemēram, iekšzemes kopproduktu (IKP) vai bruto pamatkapitāla veidošanu (*GFCF*).

Vēl kāds būtisks skaitlis ir kopējo VV izdevumu procentuālā daļa, kas atvēlēta publiskajiem vides aizsardzības izdevumiem.

Tālāk, 6.1. tabulā parādīts piemērs, kā Apvienotajā Karalistē tiek aprēķināti valdības sektora kopējie neto izdevumi vides aizsardzībai no 1996./1997. līdz 2000./2001. gadam. Tajā redzama viena sektora – vispārējās valdības – VA izdevumu attīstības tendence attiecībā uz IKP.

Tika aprēķināts, ka Apvienotās Karalistes valdības sektora izdevumi vides aizsardzībai palielinājās no 3,2 miljardiem sterliņu mārciņu 1996./1997. gadā līdz 4,2 miljardiem sterliņu mārciņu 2000./2001. gadā. Šajā periodā vidējais gada pieauguma temps bija 7 % – nedaudz straujāks nekā citiem ekonomikas kopsavilkuma rādītājiem. Tāpēc izdevumu palielinājums bija nebūtiska IKP procentuālā daļa.

6.1. tabula. Apvienotās Karalistes valdības sektora neto izdevumi vides aizsardzībai no 1996./1997. līdz 2000./2001. gadam

	Kopējie neto izdevumi, miljonos sterliņu mārciņu, faktiskajās cenās	Palielinājums no iepriekšējā gada (%)	IKP pieaugums (%)
1996./1997.	3,210		
1997./1998.	3,535	10,1	6,6
1998./1999.	3,630	2,7	5,5
1999./2000.	3,910	7,8	4,9
2000./2001.*	4,185	7,0	4,8

- Avots: Nacionālais statistikas birojs, Apvienotā Karaliste, 2001. gads.
- Dati par 2001. gadu ir provizoriski.

6.2 Dažādu sektoru salīdzinājums

Tradicionāli tiek uzskatīts, ka centrālās valdības atbildības jomas ir regulēšana un kontrole, uzraudzība un vispārējā pārvalde. Tādas darbības kā atkritumu savākšana un notekūdeņu attīrīšana ilgu laiku ir bijušas vietējās valdības atbildības jomā.

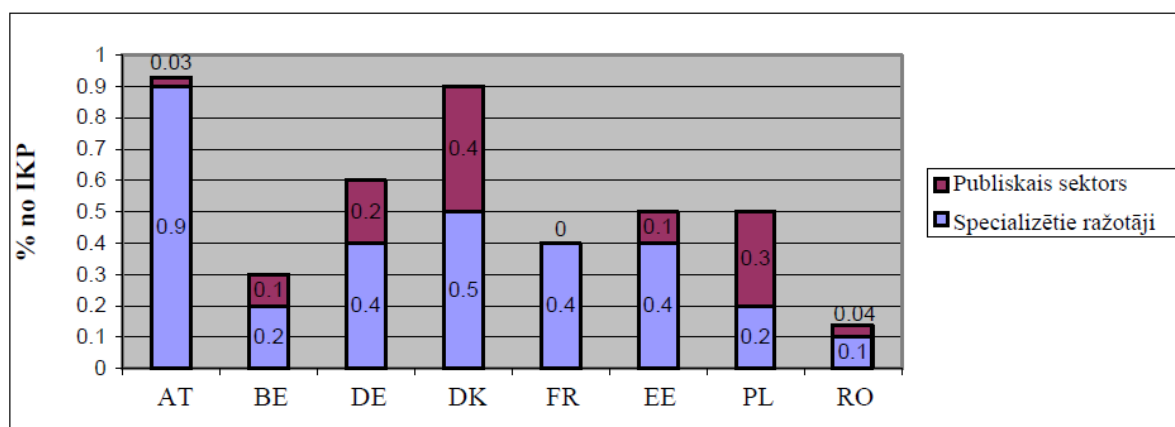
Tomēr šo pakalpojumu privatizācija vai dažos gadījumos daļēja privatizācija ir pārvirzījusi izdevumus no vispārējās valdības uz specializēto ražotāju sektoru. Turklāt, ņemot vērā privatizācijas līmeņa atšķirības, zināmā mērā var izskaidrot arī šo abu sektoru izdevumu atšķirības dažādās valstīs. Tāpēc ir svarīgi analizēt šos abus sektorus kopā, lai iegūtu pārskatu par kopējo summu, kas iztērēta šīm vides aizsardzības darbībām, neatkarīgi no tā, kurš ir šo pakalpojumu faktiskais sniedzējs.

Izmantojot *EPEA*, var arī analizēt dažādu institucionālo sektoru izdevumus, kas attiecas uz atkritumu apsaimniekošanas sektoru (*CEPA* 3. klase), un novērot atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu sniegšanas sadalījumu starp vispārējās valdības specializētajiem ražotājiem un privātiem uzņēmumiem, tādējādi uzsverot, kādā mērā daži uzņēmumi šā veida pakalpojumus ražo savam izlietojumam un patēriņam (palīgražošana).

Tāpat var analizēt arī izmantojumu pēc izlietojuma veida (galapatēriņš, starppatēriņš utt.) un attiecīgi pēc lietotāju veida (mājsaimniecības, uzņēmumi VV), tādējādi aprēķinot atkritumu apsaimniekošanas nacionālo izdevumu iedalījumu atbilstīgi lietotājiem. Pēc tam, ņemot vērā pārvedumus starp dažādiem ekonomikas sektoriem, nacionālo izdevumu iedalījumu atbilstīgi lietotājiem var tālāk iedalīt pēc finansētājiem. Tādējādi var aprēķināt, piemēram, nacionālo izdevumu procentuālo daļu, ko finansē katrs lietotājs par saviem līdzekļiem, vai katra sektora atkritumu apsaimniekošanas finansiālo slogu, ieskaitot pašfinansētus izdevumus un citu jomu finansēšanu.

Tālāk, 6.1. diagrammā parādītas vispārējās valdības un specializēto ražotāju grupu relatīvā svērums atšķirības atkritumu apsaimniekošanas jomā dažās Eiropas valstīs, kas izteiktas procentos no IKP.

6.1. diagramma. Vispārējās valdības un specializēto ražotāju VA izdevumi atkritumu apsaimniekošanas jomā, procentos no IKP, visjaunākie pieejamie dati

- Avots: Eurostat "Statistics in Focus", 2005. gada oktobris
- BE, DK: 2000. gads; AT 2001. gads; DE, FR, EE, P, RO: 2002. gads
- DE tikai vispārējās valdības specializētie ražotāji

Veicot šo analīzi, var noteikt, kam un kādā mērā uzlikts vides aizsardzības finansiālais slogs.

Vides aizsardzības izdevumu sadalījums starp vispārējo valdību un specializētajiem ražotājiem atkarīgs no vides aizsardzības sistēmas katrā valstī. Šajā piemērā var redzēt, ka Austrijā atkritumu apsaimniekošanas jomā specializēto ražotāju grupa rada lielāku IKP procentuālo daļu nekā vispārējā valdība. Toties Polijā publiskais sektors atkritumu apsaimniekošanas jomā saražo lielāku IKP daļu nekā specializētie ražotāji.

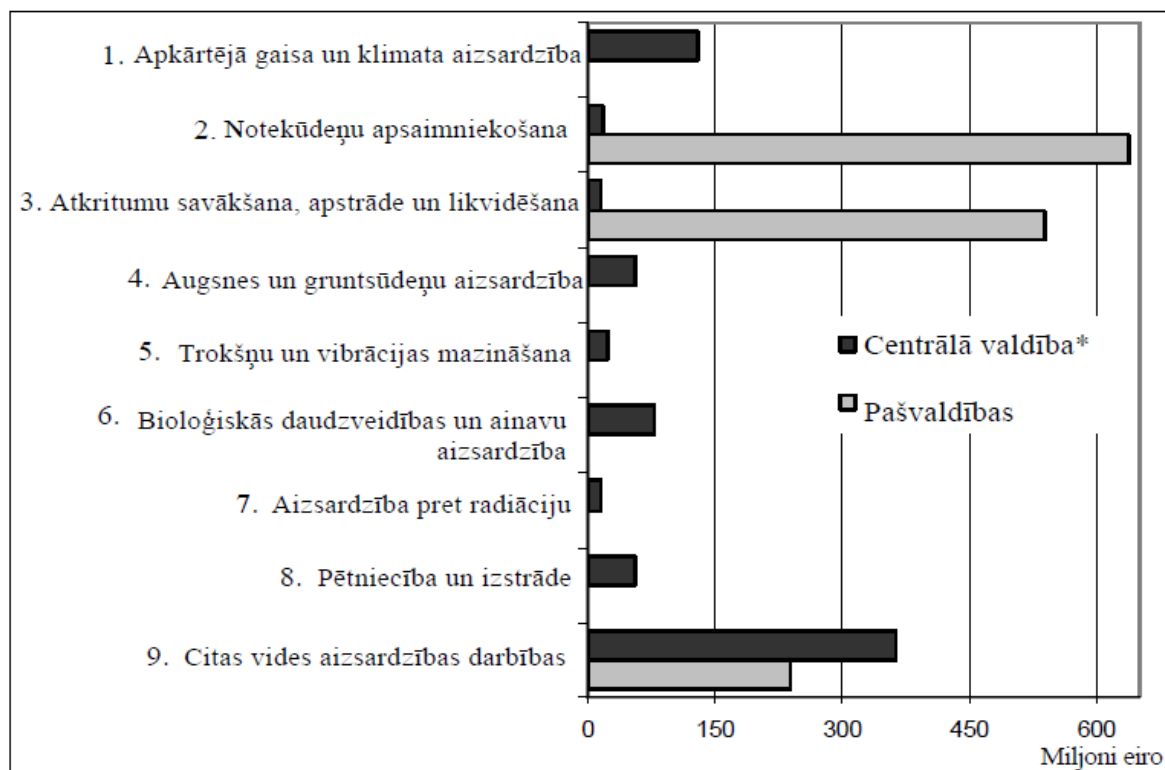
6.3 Dažādu jomu salīdzinājums

Izdevumu sadalījums pa vides jomām sniedz vispārēju norādi par valsts finansiālo ieguldījumu šajā jomā. VA izdevumi var norādīt, kādus pakalpojumus un kādā apmērā valsts sniedz dažādās vides jomās (piemēram, atkritumu apsaimniekošana), kā arī kādu nozīmi valsts piešķir šai jomai, salīdzinot ar citiem pakalpojumiem.

Publiskā sektora bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai veltīto izdevumu aplēses var izmantot arī kā vienu no galvenajiem rādītājiem, lai novērtētu, kā izdodas sasniegt Eiropas Savienības Padomes 2001. gadā izvirzīto mērķi līdz 2010. gadam apturēt bioloģiskās daudzveidības samazināšanos.

Nākamajā diagrammā sniegtajā piemērā parādīts centrālās valdības un pašvaldību vides izdevumu sadalījums vides jomām.

6.2. diagramma. Publiskie vides aizsardzības izdevumi katram sektoram Zviedrijā, 2004. gads.

6.4 Vides izdevumu mainīgo lielumu analīze

EPEA galvenais mērķis ir vides aizsardzības pakalpojumu pieprasījuma un piedāvājuma analīze. Tās uzbūve nodrošina iespēju atvasināt no kontiem dažādus rādītājus. Pirmais rādītājs ir EPEA galvenais kopsavilkuma rādītājs, t. i. nacionālie vides aizsardzības izdevumi, un to divi galvenie elementi: kārtējie un kapitāla izdevumi. Šos kopsavilkuma rādītājus var attiecināt uz nacionālo kontu kopsavilkuma rādītājiem, piemēram, IKP, galapatēriņu vai bruto pamatkapitālu. Šī attiecība norāda, cik nozīmīgu kopējo resursu un ekonomikas izlietojuma daļu veido vides aizsardzības izdevumi, tādējādi liecinot, cik liels ir sabiedrības ieguldījums piesārņojuma samazināšanā.

Var veikt arī mainīgo lielumu savstarpējo analīzi. Piemēram, lai gan kārtējie izdevumi rada tūlītēju labklājību, kapitāla izdevumi veido nākotnes labklājības pamatu.

Tālāk, 6.2. tabulā parādīti vispārējo valdību vides aizsardzības izdevumi 25 ES dalībvalstīs. Eurostat aprēķins par 2000.–2002. gadu. Šie izdevumi ir iedalīti ne vien atbilstīgi attiecīgajām vides jomām, bet arī atbilstīgi to būtībai – kārtējie izdevumi vai ieguldījumi.

6.2. tabula. VA izdevumi vides jomām, 25 ES dalībvalstu vispārējās valdības, 2000.–2002. gads, miljonus eiro Eurostat vērtējums

	Gaiss	Atkritumi	Notekūdeņi	Citi	Kopā	Daļa no IKP	Eiro uz iedzīvotāju
2000. gads							
VA izdevumi	2 %	33 %	22 %	43 %	50,214	0,56 %	111
Ieguldījumi vides aizsardzībai	3 %	11 %	43 %	43 %	12,701	0,14 %	28
Kārtējie izdevumi vides aizsardzībai	2 %	41 %	15 %	43 %	37,513	0,42 %	83
2001. gads							
VA izdevumi	3 %	32 %	16 %	49 %	54,243	0,58 %	120
Ieguldījumi vides aizsardzībai	4 %	8 %	41 %	47 %	11,969	0,13 %	26
Kārtējie izdevumi vides aizsardzībai	3 %	39 %	9 %	49 %	42,274	0,45 %	93
2002. gads							
VA izdevumi	2 %	27 %	8 %	63 %	50,893	0,53 %	112
Ieguldījumi vides aizsardzībai	4 %	10 %	23 %	64 %	12,310	0,13 %	27
Kārtējie izdevumi vides aizsardzībai	1 %	33 %	3 %	63 %	38,583	0,40 %	85

Avots: Eurostat, "Statistics in Focus", 2005. gada oktobris

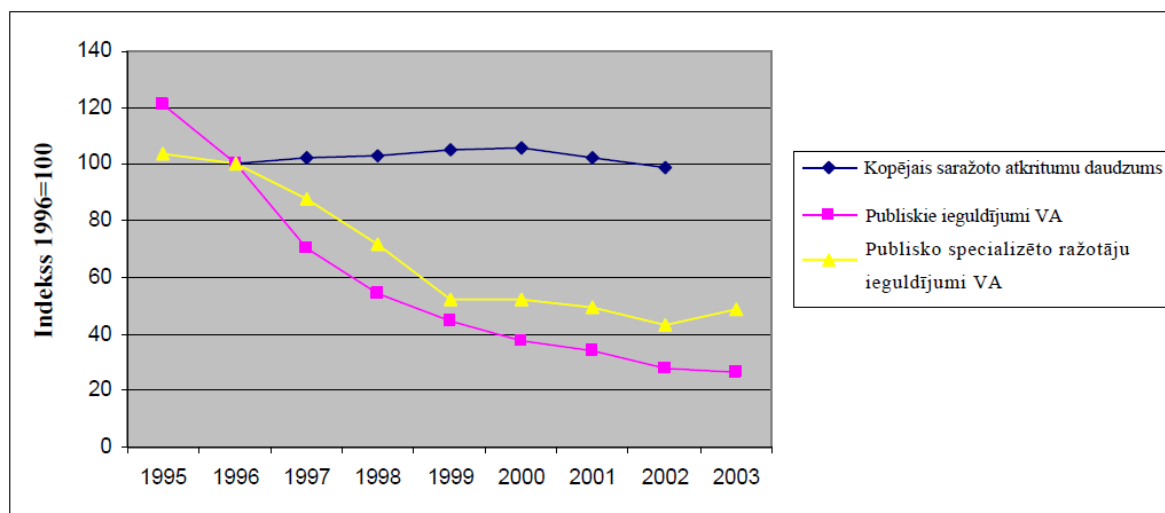
6.5 Ar izdevumu datiem saistītu fizisko datu analīze

Saikni starp izdevumiem un vides stāvokli var izpētīt, tikai izmantojot papildu informāciju par valsts vispārējo situāciju. Neņemot vērā konkrēto situāciju, VA izdevumus var saistīt gan ar sliktu vides kvalitāti (izdevumi ir vajadzīgi attiecīgās situācijas dēļ), gan ar augstu vides kvalitāti (kas uzlabojusies VA izdevumu dēļ).

Tāpat piesardzīgi jāvērtē VA izdevumu attīstības tendences: ja kādā laikposmā visos ražošanas procesos izmanto videi nekaitīgākas tehnoloģijas un nerodas emisijas, nav vajadzīgi turpmāki vides aizsardzības pasākumi. Tāpēc ilgtermiņā vides aizsardzības izdevumu apmērs var samazināties.

Tālāk, 6.3. diagrammā parādīta kopējā saražoto atkritumu daudzuma un valdības un publisko specializēto ražotāju VA ieguldījumu indeksa izmaiņas Vācijā 1995.–2003. gadā. Šajā diagrammā redzams, ka kopējais saražoto (un apstrādāto) atkritumu daudzums ir salīdzinoši nemainīgs, toties šo pakalpojumu ražotāji ir samazinājuši savu ieguldījumu apjomu.

6.3. diagramma. VA ieguldījumu un saražoto atkritumu daudzuma indeksa izmaiņas Vācijā 1995.–2003. gadā.

Avots: Eurostat, izplatīšanas datubāze

Tādējādi, izmantojot dažādos vides kontos pieejamo informāciju (piemēram, NAMEA un EPEA), var gūt pārskatu par vides stāvokli attiecīgajā sektorā/apakšsektorā un par to, cik intensīva ir reakcija uz vides stāvokļa pasliktināšanos.

Piemēram, ņemot vērā NAMEA tipa kontos un dabas resursu aktīvu kontos sniegto informāciju par vides stāvokļa pasliktināšanās tendencēm, var analizēt to publisko un/vai privāto operatoru daļu, kuru reakcija saskaņā ar vides aizsardzības izdevumu kontos sniegto informāciju bijusi intensīvāka.

Tādējādi VA izdevumi ir rādītājs, kas liecina par centieniem, ko sabiedrība iegulda, lai samazinātu vides stāvokļa pasliktināšanos un panāktu vides ilgtspēju. Tomēr jāņem vērā, ka uzlabojumi tiek arī panākti, veicot ikdienas darbības, kad nav iespējams noteikt konkrētus izdevumus, kas paredzēti vides aizsardzībai. Turklāt lielu izdevumu cēlonis var būt jauna, stingrāka politika valstī, kur piesārņojuma samazināšanas jomā jau ir paveikts daudz un kur radušās lielas robežizmaksas, vai ilgāki laikposmi bez izdevumiem.

Šo iemeslu dēļ analīzi ieteicams veikt, pievēršot uzmanību saiknei ar fiziskajiem datiem (emisiju daudzums, atkritumu daudzums utt.).

Ja vides pasākumiem iztērētās summas nebūt nav samērīgas ar to radītajiem ieguvumiem videi, vides izdevumi var atspoguļot principa “piesārņotājs maksā” piemērošanu. Saskaņā ar šo principu piesārņotājam jāņem vērā, ka videi nodarītais kaitējums ir jāsamazina, jānovērš, jākompensē vai jālabo. Tādējādi viņš ārējo negatīvo iedarbību uz apkārtni pārvērš iekšējās iedarbībās. Faktiski tuvākajā apkārtnē samazinās labklājības līmenis, ko, neveicot ārēju iedarbību, piesārņotājs nekompensē un neuzlabo.

Fiziskos datus par vides kvalitātes pasliktināšanos, ko pārvalda, veicot vides aizsardzības darbības (piemēram, atkritumu apsaimniekošanu), var saistīt ar vides izdevumu datiem, lai

analizētu, cik efektīva vai cik lielā mērā tiek īstenota tāda politika kā princips “piesārņotājs maksā”.

1. pielikums *CEPA* klasifikācija

IEVADA PIEZĪMES

CEPA ir vispārēja, universāla, funkcionāla vides aizsardzības klasifikācija. To izmanto, lai klasificētu ne vien darbības, bet arī produktus, faktiskās izmaksas (izdevumus) un citus darījumus. Klasifikācijas vienību bieži nosaka atbilstīgi klasifikācijas vienībām sākotnējo datu avotos un rezultātu atspoguļošanai izmantotajam formātam. Piemēram, lai veiktu valdības budžeta un kontu analīzi, valdības vides aizsardzības izdevumu posteņi jānorāda atbilstīgi *CEPA* kodiem. Daži no šiem izdevumu posteņiem būs pārvedumi, piemēram, subsīdijas vai ieguldījumu dotācijas, savukārt citi būs vides aizsardzības darbību ielaides (piemēram darba algas). Lai apkopotu vides aizsardzības izdevumu kontus, vides aizsardzības darbības un ar tām saistītā vides aizsardzības pakalpojumu izlaide ir jānosaka atbilstīgi *CEPA* klasēm.

CEPA ir izstrādāta, lai klasificētu darījumus un darbības, kuru galvenais mērķis ir vides aizsardzība. Dabas resursu pārvaldība (piemēram, ūdensapgāde) un dabas katastrofu novēršana (zemes nogrūvumi, plūdi u. tml.) nav iekļautas *CEPA*. Dabas resursu pārvaldība un dabas katastrofu novēršana aplūkotas plašākās sistēmās (piemēram, *SERIEE*, *SEEA 2000* vai *ESAO/Eurostat* vides nozaru rokasgrāmata). Ir jāizveido atsevišķa klasifikācija, piemēram, resursu pārvaldībai, kas kopā ar *CEPA* veidotu vides klasifikāciju grupu.

Nacionālajos kontos (sk. piem., NKS 6.15. punktu vai EKS 2.103. punktu) vides aizsardzības darbības tiek uzskatītas par ražošanas darbībām, t. i., pasākumu, resursu, piemēram, iekārtu, darbaspēka, ražošanas paņēmieni, informācijas tīklu vai produktu apvienošanai, lai izlaistu preces vai pakalpojumus. Izšķir galvenās darbības, sekundārās darbības vai palīgdarbības.

Vides aizsardzības produkti ir:

- vides aizsardzības pakalpojumi, kas saražoti, veicot vides aizsardzības darbības;
- pielāgoti (videi nekaitīgāki) produkti un saistītie produkti.

Ierakstītie izdevumi ir vides aizsardzības pakalpojumu un saistīto produktu pircēju cenas un papildu izmaksas, kas ir lielākas nekā pieņemamiem, bet videi kaitīgākiem videi nekaitīgo produktu alternatīvajiem produktiem.

Vides aizsardzības izdevumi ir izmaksas un citi darījumi, kas saistīti ar:

- a) vides aizsardzības darbību ielaidei (enerģija, izejvielas un citas starppatēriņa ielaides, atalgojums un darba algas, nodokļi, kas saistīt ar ražošanu, pamatkapitāla patēriņš);
- b) kapitāla veidošanu un zemes iegādi (ieguldījumi) vides aizsardzības darbībām;
- c) lietotāju izdevumiem par vides aizsardzības produktu iegādi;
- d) vides aizsardzībai paredzētiem pārvedumiem (subsīdijas, ieguldījumu dotācijas, starptautiskā palīdzība, vides aizsardzībai paredzēti mērķnodokļi u. tml.).

Lai atspoguļotu apkopotos rezultātus un rādītājus, ļoti jāuzmanās, saskaitot dažādu veidu

izdevumus. Esošās sistēmas, piemēram, *SERIEE* vai *ESAO/Eurostat PAC* sistēma, piedāvā iespējas novērst izdevumu posteņu dubultu uzskaiti. Proti, tajās ir norādījumi par to, kā nesajaukt pārvedumu maksājumus un izdevumus, kas finansēti ar pārvedumiem, un vides produktu pirkumus ar to ražošanas izdevumiem.

Klasifikācijas struktūra

CEPA struktūras 1. līmenis (viencipara līmenis) ir *CEPA* klases. *CEPA* klases no 1 līdz 7 tiek dēvētas arī par (*vides*) *jomām*. Vairākuma *CEPA* divciparu un trīsciparu pozīciju galvenā funkcija ir klasifikācija klasēs. Atlasītas divciparu un trīsciparu pozīcijas var izmantot arī datu vākšanai un kodēšanai, kā arī publicēšanai. Statistikas praksē valstīm *CEPA* struktūra būs zināmā mērā jāpielāgo, lai varētu atspoguļot valsts politikas prioritātes, datu pieejamību un citus apstākļus. Tādi piemēri ir atsevišķas viencipara pozīcijas satiksmei, starptautiskajai palīdzībai, energotaupības programmām, vides vai augsnes erozijas vispārējai pārvaldei. Lai nodrošinātu salīdzināšanu starptautiskā mērogā, pilnībā jāievēro *CEPA* struktūras 1. līmenis.

Vispārīgie klasifikācijas principi

Klasifikācija jāveic atbilstīgi galvenajam mērķim, ņemot vērā gan pasākuma vai darbības tehnisko izpildījumu, gan politikas mērķi. Pasākumi, darbības un izdevumi, kuriem ir vairāki mērķi un kuri attiecas uz vairākām *CEPA* klasēm, jāiedala šajās klasēs. Klasifikācija pozīcijā “Nedalāmie izdevumi un darbības”, jāveic tikai tad, ja nav citu iespēju.

Konkrētos posteņus nevar klasificēt, pamatojoties tikai uz posteņu tehnisko specifiku. Piemēram, siltās zemēs, iegādājoties logus ar dubulto stikla paketi, parasti tiks nodrošināta skaņas izolācija, savukārt aukstākās zemēs šādi logi būs standarta energotaupības līdzeklis. Pasākumus, kas vērsti uz mēslošanas līdzekļu lietošanas samazināšanu atkarībā no pasākumu un politikas virzienu galvenā mērķa, pirmkārt, var klasificēt atbilstīgi *CEPA* 4. klasei (gruntsūdeņu aizsardzība), *CEPA* 2. klasei (noteces apjoma samazināšana, lai aizsargātu virszemes ūdeņus) vai *CEPA* 6. klasei (ūdens bagātināšanas ar organiskajām barības vielām novēršana, lai aizsargātu biotopus). Pasākumi mežu ugunsgrēku novēršanai dažās valstīs būs mazsvarīgi vai tiem būs tikai ekonomiski mērķi (tāpēc tie nebūs iekļauti *CEPA* klasifikācijā), savukārt citās valstīs mežu ugunsgrēku galvenais aspekts būs vides aizsardzība, kas attieksies nevis dabas resursu saglabāšanu, bet uz ainavu vai dzīvotņu saglabāšanu.

Transversālu darbību un izdevumu klasifikācija

Transversālas darbības ir PI, pārvalde un vadība, kā arī izglītība, apmācība un informēšana. Visas PI darbības jāiedala *CEPA* 8. klasē. Pārvalde un vadība, kā arī izglītība, apmācība un informēšana, cik vien iespējams, jāiedala *CEPA* 1.–7. klases pozīcijās “Citi”. Ideālā gadījumā transversālās darbības būtu identificētas atsevišķi tāpat kā *CEPA* klasēs, taču bieži vien tas nav iespējams ar *CEPA* 1.–7. klasi saistīto sākotnējo datu avotu dēļ. PI, izglītību un apmācību, pārvaldi un vadību bieži nav iespējams nošķirt no citām darbībām, kas attiecas uz citām klasēm (piemēram, pārvalde un apmācība kā atkritumu apsaimniekošanas daļa), vai nav iespējams iedalīt klasēs (piemēram, PI dati, kas savākti nozaru izdevumu apsekojumos). Ja tiek uzskatīts, ka šādas identifikācijas problēmas ir būtiskas, dati par PI, pārvaldi un vadību, izglītību, apmācību un informēšanu nav jāpublicē divciparu līmenī.

PI klasifikācija *CEPA* 8. klasē atbilst *NABS 1993* (Nomenklatūra attiecībā uz zinātnes programmu un budžetu analīzi un salīdzinājumu). *CEPA* 8. klase jāpiemēro, ja no PI statistikas

ir pieejami sākotnējie dati, kas atbilst *NABS*. Ja tā nav, izmantojot citus datu avotus (piemēram, budžeta analīzi), PI sistemātiska nošķiršana no citām darbībām nav iespējama. Tāpēc PI var iekļaut vairākās *CEPA* klasēs.

Minētie apsvērumi neattiecas vienādi uz visām valstīm, tie jāņem vērā atkarībā no sākotnējo datu avotu pieejamības un detalizācijas pakāpes. Galveno datu avotu atšķirību dēļ transversālo darbību un izdevumu kodēšanai bieži tiek izmantotas atšķirīgas metodes, tāpēc šo datu starptautiskās salīdzināšanas iespējas varētu būt ierobežotas.

1. APKĀRTĒJĀ GAISA UN KLIMATA AIZSARDZĪBA

Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība ietver pasākumus un darbības, kuru mērķis ir samazināt gaisa piesārņotāju emisiju vai koncentrāciju apkārtējā gaisā un kurus veic papildus pasākumiem un darbībām, kuru mērķis ir ierobežot siltumnīcefekta gāzu un gāzu, kas negatīvi ietekmē stratosfēras ozona slāni, emisijas.

Šajā klasē nav ietverti pasākumi, kurus veic, lai samazinātu izmaksas (piemēram, energotaupība).

1.1 Piesārņojuma novēršana, pārveidojot procesus

Darbības un pasākumi, kuru mērķis ir likvidēt vai samazināt gaisa piesārņotāju izdalīšanos, pārveidojot procesus, kas saistīti ar:

- videi nekaitīgākiem un efektīvākiem ražošanas procesiem un citām tehnoloģijām (videi nekaitīgākām tehnoloģijām);
- videi nekaitīgāku (pielāgotu) produktu patēriņu vai lietošanu.

Videi nekaitīgākas tehnoloģijas

Piesārņojuma novēršanas darbības ir esošā ražošanas procesa aizstāšana ar jaunu procesu, kas izstrādāts, lai samazinātu gaisa piesārņotāju veidošanos ražošanas, glabāšanas vai transportēšanas procesu laikā, piemēram, degvielas sadegšanas uzlabošanas procesos, veicot šķīdinātāju atgūšanu, uzlabojot iekārtu, tvertņu un transportlīdzekļu hermētiskumu un tādējādi novēršot izšļakstīšanos un noplūdes utt.

Videi nekaitīgāku produktu lietošana

Piesārņojuma novēršanas darbības ir aprīkojuma pārveidošana, lai izejvielas, enerģiju, katalizatorus un citus resursus varētu aizstāt ar produktiem, kas nerada (vai rada mazāku) piesārņojumu, vai izejvielu apstrāde pirms lietošanas, lai samazinātu to spēju veidot piesārņojumu, piemēram, sēra satura samazināšana degvielā. Izdevumi šajā pozīcijā ietver arī papildu izmaksas par videi nekaitīgāku produktu izmantošanu (degvielas ar samazinātu sēra saturu, benzīns bez svina, videi nekaitīgi transportlīdzekļi u. tml.).

1.2 Izplūdes gāzu un ventilācijas izplūdes gaisa attīrīšana

Darbības, kas tiek veiktas, lai uzstādītu, apkoptu un darbinātu ražošanas cikla noslēguma

iekārtas, kas paredzētas cieto daļiņu vai citu gaisa piesārņotājvielu emisijas likvidēšanai vai samazināšanai vai nu degvielas sadegšanas procesā, vai citos procesos: filtri, atputeķļošanas iekārtas, katalītiskie pārveidotāji, atdalīšana pēc sadedzināšanas un citi paņēmieni. Tostarp ir arī darbības, ko veic, lai palielinātu gāzu dispersiju un tādējādi samazinātu gaisa piesārņotāju koncentrāciju gaisā.

Izplūdes gāzes ir emisijas gaisā, kas, sadedzinot fosilos kurināmos, parasti izplūst no izpūtējiem, skursteņiem vai dūmvadiem. Ventilācijas izplūdes gaiss ir gaiss, kas izplūst no rūpniecības uzņēmumu gaisa kondicionēšanas sistēmām.

1.3 Mērījumi, uzraudzība, laboratorijas un tamlīdzīgi

Darbības, kuru mērķis ir piesārņotāju koncentrācijas novērošana izplūdes gāzēs, gaisa kvalitātes novērošana utt. Tostarp ir transportlīdzekļu un apkures sistēmu izplūdes gāzu mērījumu pakalpojumi un ozona slāņa, siltumnīcefekta gāzu un klimata pārmaiņu novērošana. Šādi pasākumi neietver meteoroloģiskās stacijas.

1.4 Citas darbības

Visas citas darbības un pasākumi, kuru mērķis ir apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība. Tostarp ir *CEPA* 1. klasē iekļautās regulēšanas, pārvaldes, vadības, apmācības, informēšanas un izglītības darbības, ja tās var nošķirt no citām darbībām, kas attiecas uz to pašu klasi, un no līdzīgām darbībām, kas attiecas uz citām vides aizsardzības klasēm.

2. NOTEKŪDEŅU APSAIMNIEKOŠANA

Notekūdeņu apsaimniekošana ietver pasākumus un darbības, kuru mērķis ir novērst virszemes ūdeņu piesārņošanu, samazinot iekšzemes virszemes ūdeņos un jūras ūdenī ieplūdināto notekūdeņu daudzumu. Šīs darbības ietver notekūdeņu savākšanu un attīrīšanu, tostarp arī novērošanas un regulēšanas darbības. Tāpat šeit ietvertas arī septiskās tvertnes.

Nav ietverti pasākumi un darbības, kuru mērķis ir gruntsūdeņu aizsardzība pret piesārņotāju infiltrāciju un ūdenskrātuvju attīrīšana pēc piesārņošanas (sk. *CEPA* 4. klasi).

Notekūdeņi ir ūdens, ko kvalitātes, daudzuma vai izmantošanas laika ziņā vairs tieši nevar izmantot tam mērķim, kuram tas tika izmantots vai kura sasniegšanai tas tika saražots.

2.1 Piesārņojuma novēršana, pārveidojot procesus

Darbības un pasākumi, kuru mērķis ir virszemes ūdeņu piesārņotāju veidošanās un notekūdeņu daudzuma samazināšana, veicot procesa pārveidojumus, kas saistīti ar:

- videi nekaitīgākiem un efektīvākiem ražošanas procesiem un citām tehnoloģijām (videi nekaitīgākām tehnoloģijām);
- videi nekaitīgāku (pielāgotu) produktu patēriņu vai lietošanu.

Videi nekaitīgākas tehnoloģijas

Piesārņojuma novēršanas darbības ir esošā ražošanas procesa aizstāšana ar jaunu procesu, kas izstrādāts, lai ražošanas procesā samazinātu piesārņotāju rašanos un notekūdeņu daudzumu. Tostarp ir tīklu nošķiršana, ražošanas procesā izmantotā ūdens attīrīšana un atkārtota izmantošana u. tml.

Videi nekaitīgāku produktu lietošana

Piesārņojuma novēršanas darbības ir esošā ražošanas procesa pārveidošana, lai izejvielas, katalizatorus un citus resursus varētu aizstāt ar produktiem, kas nerada (vai rada mazāku) piesārņojumu.

2.2 Kanalizācijas tīkli

Darbības, kuru mērķis ir kanalizācijas tīklu ekspluatācija, t. i., viena vai vairāku lietotāju notekūdeņu vai lietus ūdens savākšana un transportēšana, izmantojot kanalizācijas tīklus, kolektorus, tvertnes un citus transportēšanas līdzekļus (kanalizācijas transportlīdzekļus u. tml.), tostarp tehniskā apkope un remonts.

Kanalizācijas tīkli ir kolektoru, cauruļvadu līniju, cauruļvadu un sūkņu sistēma jebkādu notekūdeņu (lietus ūdens, sadzīves un citi notekūdeņi) novadīšanai no rašanās vietām vai nu uz notekūdeņu attīrīšanas iekārtu, vai vietu, kur notekūdeņi tiek ieplūdināti virszemes ūdeņos.

2.3 Notekūdeņu attīrīšana

Notekūdeņu attīrīšana ir jebkurš process, kurā notekūdeņus sagatavo atbilstīgi piemērojamajiem vides standartiem vai citām kvalitātes normām. Izšķir trīs plašākus attīrīšanas veidus (mehāniskā, bioloģiskā un progresīvā attīrīšana). Iespējamās citas attīrīšanas veidu definīcijas, piemēram, pamatojoties uz BSP.

Notekūdeņu mehāniskā attīrīšana ir fizisks un mehānisks process, kurā atsevišķi iegūst notekūdeņus un dūņas. Mehāniskos procesus izmanto arī kopā un/vai saistībā ar bioloģisko un progresīvo vienību darbībām. Tiek uzskatīts, ka mehāniskā attīrīšana ietver vismaz tādus procesus, kā nostādināšana, flotācija utt. Šīs darbības mērķis ir materiālu nošķiršana suspensijā, izmantojot sietus (lielas cietās daļiņas) vai nostādināšanu, ko var papildināt ar ķīmikālijām vai flotāciju (smilšu, naftas, dūņu daļas utt. likvidēšana).

Aprīkojums ietver sietus lielu cieto daļiņu atdalīšanai, bioloģiskās attīrīšanas iekārtas, filtrēšanas aprīkojums; eļļu un ogļūdeņražu attīrīšanu; atdalīšanu, izmantojot inerci vai gravitāciju, tostarp hidrauliskos un centrālās atdalītājus, membrānas plūdiņus utt.

Notekūdeņu bioloģiskā attīrīšana ir process, kurā, izmantojot aerobos vai anaerobos mikroorganismus, atsevišķi iegūst notekūdeņus un dūņas, kuru sastāvā ir mikroorganismu biomasa un piesārņotāji. Bioloģiskās attīrīšanas procesus izmanto arī kopā un/vai saistībā ar mehānisko un progresīvo vienību darbībām. Šo darbību veic, lai, izmantojot baktērijas: aktivētas dūņas vai īpaši koncentrētu notekūdeņu anaerobo apstrādi, likvidētu piesārņojumu, ko rada oksidēties spējīgi materiāli. Bioloģiski noārdāmus materiālus apstrādā vaļējās vai slēgtās tvertnēs, pievienojot ar baktērijām bagātinātas dūņas.

Notekūdeņu mehāniskā attīrīšana, izmantojot progresīvas tehnoloģijas, ir procesi, kurus veicot, notekūdeņos var samazināt konkrētu sastāvdaļu saturu, ko nav iespējams panākt, izmantojot

citas attīrīšanas iespējas. Šīs darbības ir visas darbības, kas nav ne mehāniskā, ne bioloģiskā attīrīšana. Tostarp ir, piemēram, ķīmiskā koagulācija, flokulācija un nogulsnešana; hlorēšana līdz lūzuma punktam; atdestilēšana; filtrācija, izmantojot dažādus materiālus; mikrosijāšana; selektīvā jonu apmaiņa; adsorbēšana uz aktīvās ogles bāzes; reversā osmoze; ultrafiltrācija; flotācija ar elektrību. Progresīvās attīrīšanas procesus var izmantot arī kopā un/vai saistībā ar mehānisko un bioloģisko vienību darbībām. Šīs darbības mērķis ir maksimāli augstā līmenī samazināt oksidētās spējīgu, bioloģiski nenoārdāmu daļiņu un metālu, nitrātu, fosforu u. tml. vielu daudzumu, izmantojot iedarbīgas bioloģiskas vai fiziskas un ķīmiskas darbības. Katra veida piesārņojuma attīrīšanai vajadzīgs speciāls aprīkojums.

Septiskās tvertnes ir nosēdztvertnes, caur kurām plūst notekūdeņi un suspendētās daļiņas tiek pārveidotas dūņās. Organiskās daļiņas (ūdenī un dūņās) daļēji sadalās anaerobo baktēriju un citu mikroorganismu iedarbībā. Ietverta ir arī septisko tvertņu apkope (iztukšošana u. tml.) un citi septiskajām tvertnēm paredzēti produkti (bioloģiskie aktivatori u. tml.).

2.4 Dzesēšanas ūdens attīrīšana

Dzesēšanas ūdens attīrīšana ir “process, kurā dzesēšanas ūdeni pirms noplūdināšanas vidē apstrādā tā, lai tas atbilstu piemērojamiem vides standartiem. Dzesēšanas ūdeni izmanto karstuma likvidēšanai.” Šim nolūkam izmantotie līdzekļi, metodes, iekārtas var būt: gaisa dzesēšana (papildu izmaksas, salīdzinot ar ūdens dzesēšanu), dzesēšanas torņi (tādā mērā, kādā tie vajadzīgi, lai samazinātu piesārņojumu, nevis tehniskām vajadzībām), dzesēšanas kontūri ražotnēs izmantotā ūdens apstrādei un ģenerēto tvaiku kondensācijai, iekārtas dzesējamā ūdens izkļiedēšanai izvadišanas vietā, slēgti dzesēšanas kontūri (papildu izmaksas), kontūri dzesēšanas ūdens izmantošanai apsildei (papildu izmaksas).

2.5 Mērījumi, uzraudzība, laboratorijas un tamlīdzīgi

Darbības, kuru mērķis ir notekūdeņos esošo piesārņotāju daudzuma un iekšzemes virszemes ūdeņu un jūras ūdens kvalitātes kontrole notekūdeņu ieplūdināšanas vietās (piesārņotāju analīze un mērījumi u. tml.).

2.6 Citas darbības

Visas pārējās darbības un mērījumi, kuru mērķis ir notekūdeņu apsaimniekošana. Tostarp ir CEPA 2. klasē iekļautās regulēšanas, pārvaldes, vadības, apmācības, informēšanas un izglītības darbības, ja tās var nošķirt no citām darbībām, kas attiecas uz to pašu klasi, un no līdzīgām darbībām, kas attiecas uz citām vides aizsardzības klasēm.

3. ATKRITUMU APSAIMNIEKOŠANA

Atkritumu apsaimniekošana ir darbības un pasākumi, kuru mērķis ir novērst atkritumu rašanos un samazināt atkritumu kaitīgo ietekmi uz vidi. Šīs darbības ietver atkritumu savākšanu un apstrādi, tostarp novērošanas un regulēšanas darbības. Tostarp ir arī pārstrāde un kompostēšana, zema radioaktivitātes līmeņa radioaktīvo atkritumu savākšana un apstrāde, ielu tīrīšana un publisko atkritumu tvertņu iztukšošana.

Atkritumi ir materiāli, kas nav sākotnējie produkti (proti, produkti, kas izgatavoti tirgum), kurus persona, kas tos radījusi, vairs nevar izmantot savām ražošanas vajadzībām, pārveidošanai vai

patēriņam un kurus šī persona grib apglabāt. Atkritumus var radīt, iegūstot izejvielas; apstrādājot izejvielas, lai iegūtu starpproduktus un galaproduktus; patērējot galaproduktus un citās darbībās, ko veic cilvēks. Atkritumi nav atliekas, ko pārstrādā vai atkārtoti izmanto to rašanās vietā. Tāpat atkritumi nav atkritumu materiāli, kas tiek tieši izvadīti apkārtējā ūdenī vai gaisā.

Bīstamie atkritumi ir atkritumi, kuru toksiskās, infekciju izraisošās, radioaktīvās, ugunsnedrošās un citas īpašības, ko definējis likumdevējs, rada būtisku faktisku vai iespējamu apdraudējumu cilvēku veselībai vai dzīvīem organismiem. Šajā definīcijā termins “bīstamie atkritumi” katrā valstī ietver tos materiālus un produktus, kurus saskaņā ar valstī pieņemto praksi uzskata par bīstamiem. Iekļauti ir zema radioaktivitātes līmeņa radioaktīvie atkritumi, toties nav iekļauti pārējie radioaktīvie atkritumi (CEPA 7. klase).

Zema radioaktivitātes līmeņa radioaktīvie atkritumi ir atkritumi, kuriem ir neliels radionuklīdu daudzums un kuri tāpēc, pārvietojot un transportējot, nav jāizolē.

Atkritumu apstrāde un apglabāšana

Atkritumu apstrāde ir jebkurš process, ko veic, lai pārveidotu jebkuru atkritumu fiziskās, ķīmiskās vai bioloģiskās īpašības un tādējādi tos neitralizētu, pārvērstu par nebīstamiem atkritumiem, kurus drošāk transportēt, kuri ir piemērotāki materiālu atgūšanai vai glabāšanai, vai samazinātu to daudzumu. Noteikta veida atkritumiem var veikt vairāk nekā vienu apstrādes procesu.

Tostarp ir kompostēšanas un otrreizējās pārstrādes darbības, ko veic, lai aizsargātu vidi. Kompostēšanu bieži izmanto atkritumu apstrādei un iegūto kompostu lietotājiem nodod bez maksas vai par ļoti zemu cenu. Komposta ražošana, kas klasificēta *ISIC/NACE* 24. nodaļā (Minerālmēslu un slāpekļa savienojumu ražošana), nav iekļauta.

ISIC/NACE 37. nodaļā termins “otrreizējā pārstrāde” definēts kā “atkritumu, lūžņu, un citu iepriekš lietotu vai nelietotu izstrādājumu pārstrāde tādā veidā, ko iespējams pārveidot jaunās otrreizējās izejvielās. Patēriņa priekšmetu ziņā gan ielaide, gan izlaide ir atkritumi un lūžņi; ielaide ir gan šķiroti, gan nešķiroti atkritumi, taču parasti tie nav derīgi tālākai tiešai izmantošanai rūpnieciskajā procesā, savukārt izlaide ir sagatavota tālākai tiešai apstrādei un tiek uzskatīta par starpproduktu. Otrreizējai pārstrādei izmanto vai nu mehānisku, vai ķīmisku procesu.” *ISIC/NACE* 37. nodaļā klasificēto darbību galvenais mērķis ir otrreizējo izejvielu ražošana, taču tostarp var būt arī nozīmīgas atkritumu otrreizējās pārstrādes darbības.

Kompostu un otrreizējās izejvielas (kā arī produktus, kas izgatavoti no otrreizējām izejvielām) neuzskata par vides aizsardzības produktiem. To izmantošana nav iekļauta.

Atkritumu apglabāšana ir apstrādātu vai neapstrādātu atkritumu galīgā apglabāšana virs vai zem zemes saskaņā ar sanitārajām, vides vai drošības prasībām.

3.1 Piesārņojuma novēršana, pārveidojot procesus

Darbības un pasākumi, kuru mērķis ir likvidēt vai samazināt cieto atkritumu rašanos, pārveidojot procesus, kas saistīti ar:

- videi nekaitīgākiem un efektīvākiem ražošanas procesiem un citām tehnoloģijām

(videi nekaitīgākām tehnoloģijām);

- videi nekaitīgāku (pielāgotu) produktu patēriņu vai lietošanu.

Videi nekaitīgākas tehnoloģijas

Piesārņojuma novēršanas darbības ir esošā ražošanas procesa aizstāšana ar jaunu procesu, kas izstrādāts, lai samazinātu ražošanas procesā saražoto atkritumu toksiskumu vai daudzumu, tostarp šķirošana un atkārtota pārstrāde.

Videi nekaitīgāku produktu lietošana

Piesārņojuma novēršanas darbības ir esošā ražošanas procesa vai iekārtu pārveidošana, lai izejvielas, katalizatorus un citus starppatēriņam paredzētus resursus varētu aizstāt ar jauniem, pielāgotiem resursiem, kuru izmantošana rada mazāku atkritumu daudzumu vai rada mazāk bīstamus atkritumus.

3.2 Savākšana un transportēšana

Atkritumu savākšana un transportēšana ir definēta kā atkritumu savākšana un nogādāšana apstrādes vai likvidēšanas vietā, ko veic vai nu pašvaldības dienesti, vai līdzīgas iestādes, vai publiskas vai privātas sabiedrības. Šis process ietver atkritumu daļu atsevišķu savākšanu un transportēšanu, lai atvieglinātu to otrreizējo pārstrādi un bīstamo atkritumu savākšanu un transportēšanu. Ielu tīrīšana ir ietverta, ciktāl tā attiecas uz publisko atkritumu tvertņu iztukšošanu un atkritumu savākšanu no ielām. Nav iekļauti pakalpojumi, kas saistīti ar tīrīšanu ziemā.

3.3 Bīstamo atkritumu apstrāde un apglabāšana

Bīstamo atkritumu apstrāde ir fiziska/ķīmiska apstrāde, termiskā apstrāde, bioloģiskā apstrāde, atkritumu sagatavošana, kā arī citas attiecīgas apstrādes metodes. Bīstamo atkritumu apglabāšana ir apglabāšana poligonos, izolēšana, apglabāšana zem zemes, apglabāšana jūrā, kā arī citas attiecīgas likvidēšanas metodes.

Bīstamo atkritumu termiskā apstrāde ir jebkurš process, ko izmanto, lai augstā temperatūrā oksidētu gāzveida, šķidros vai cietos bīstamos atkritumus un no tiem iegūtu gāzes un nedegošas cietās atliekas. Dūmgāzes tiek izvadītas atmosfērā (izmantojot vai neizmantojot siltuma atgūšanai, veicot vai neveicot attīrīšanu), bet procesā iegūtie izdedži vai pelni tiek apglabāti atkritumu poligonā. Galvenās bīstamo atkritumu sadedzināšanas tehnoloģijas ir: rotācijas krāsnis, šķidrums iesmidzināšana, atkritumu dedzināmās krāsnis ar režģi, daudzkameru atkritumu dedzināmās krāsnis un atkritumu dedzināmās krāsnis ar plūstošu slāni. Atliekas, ko iegūst, sadedzinot bīstamos atkritumus, arī var uzskatīt par bīstamajiem atkritumiem. Iegūto siltumenerģiju var izmantot vai arī var neizmantot tvaika, karstā ūdens vai elektroenerģijas ražošanai.

Apglabāšana atkritumu poligonā ir darbība, kas saistīta ar bīstamo atkritumu uzraudzītu galīgo apglabāšanu zemē vai uz zemes, kas atbilst specifiskiem ģeoloģiskajiem un tehniskajiem kritērijiem.

Citāda bīstamo atkritumu apstrāde un apglabāšana var būt fiziskā apstrāde, izolēšana un

apglabāšana zem zemes.

Ķīmiskās apstrādes metodes tiek izmantotas gan, lai veicinātu bīstamo atkritumu pilnīgu sadalīšanos netoksiskās gāzēs, gan – biežāk –, lai pārveidotu atkritumu ķīmiskās īpašības, piemēram, samazinātu šķīdību ūdenī vai neitralizētu skābumu vai sārmainību.

Bīstamo atkritumu fiziskā apstrāde ietver dažādas fāžu atdalīšanas un cietināšanas metodes, kas tiek piemērotas, lai bīstamos atkritumus stabilizētu inertā, blīvā formā. Fāžu atdalīšanai tiek plaši izmantota nostādināšana dīķos, dūņu žāvēšana šūnās, kā arī ilgstoša uzglabāšana tvertnēs, flotācija ar gaisu un dažādi filtrācijas un centrālās paņēmieni, adsorbēšana/desorbcija, vakuums, ekstraktīvā un azeotropā destilācija. Cietināšanas un fiksācijas procesi, kas pārvērš atkritumus nešķīstošā, akmenscieta materiālā, parasti tiek izmantoti priekšapstrādei pirms apglabāšanas atkritumu poligonā. Šo metožu pamatā ir atkritumu sajaukšana ar dažādiem reaģentiem vai organiskās polimerizācijas reakcijas, vai atkritumu sajaukšana ar organiskajām saistvielām.

Izolēšana ir bīstamo materiālu saglabāšana tā, lai efektīvi novērstu to izkliedēšanos vidē vai ierobežotu to izdalīšanos tikai līdz pieņemamam līmenim. Izolēšanu var veikt īpaši ierīkotās izolācijas tvertnēs.

Apglabāšana zem zemes ir bīstamo atkritumu pagaidu apglabāšana vai galīgā apglabāšana zem zemes, kas atbilst specifiskiem ģeoloģiskajiem un tehniskajiem kritērijiem.

3.4 Nebīstamo atkritumu apstrāde un apglabāšana

Nebīstamo atkritumu apstrāde ir fiziska/ķīmiska apstrāde, atkritumu sadedzināšana, bioloģiskā apstrāde, kā arī citas attiecīgas apstrādes metodes (kompostēšana, otrreizējā pārstrāde utt.).

Sadedzināšana ir atkritumu termiska apstrāde, kuru veicot, dedzināmo daļiņu ķīmiski fiksētā enerģijā tiek pārvērsta siltumenerģijā. Degošas sastāvdaļas tiek pārvērstas izplūdes gāzēs, kas no sistēmas izplūst kā dūmgāzes. Nedegošās neorganiskās daļiņas veido izdedžus un smalkus pelnus.

Nebīstamo atkritumu apglabāšana ir apglabāšana poligonos, apglabāšana jūrā, kā arī citas attiecīgas utilizācijas metodes.

3.5 Mērījumi, uzraudzība, laboratorijas un tamlīdzīgi

Pasākumi un darbības, kuru mērķis ir uzraudzīt un izmērīt atkritumu rašanos un glabāšanu, to toksiskumu utt.

3.6 Citas darbības

Visas pārējās darbības un mērījumi, kuru mērķis ir atkritumu apsaimniekošana. Tās ietver šai jomai specifiskās regulēšanas, pārvaldes, vadības, apmācības, informēšanas un izglītības darbības, ja tās var nošķirt no citām darbībām, kas attiecas uz to pašu klasi, un no līdzīgām darbībām, kas attiecas uz citām vides aizsardzības klasēm.

4. AUGSNES, GRUNTSŪDEŅU UN VIRSZEMES ŪDEŅU AIZSARDZĪBA UN

ATTĪRĪŠANA

Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana ir pasākumi un darbības, kuru mērķis ir novērst piesārņotāju infiltrāciju, augsnes un ūdenskrātuvju tīrīšana un augsnes aizsardzība pret eroziju un citādu fiziskās kvalitātes pasliktināšanos, kā arī pret sasāļošanos. Šis process ietver arī augsnes un gruntsūdeņu piesārņojuma novērošanu un kontroli.

Tas neietver notekūdeņu apsaimniekošanas darbības (sk. *CEPA* 2. klase), kā arī darbības, kuru mērķis ir bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība (sk. *CEPA* 6. klase).

4.1 Piesārņotāju infiltrācijas novēršana

Darbības un pasākumi, kuru mērķis ir likvidēt piesārņojošās vielas, kas varētu nokļūt augsnē, iesūkties gruntsūdeņos vai ieplūst virszemes ūdeņos, vai samazināt šādu vielu daudzumu. Šis process ietver darbības, kas saistītas ar augsnes hermetizēšanu rūpniecības objektos, piesārņotāju noteces un noplūdes uztveršanas iekārtu uzstādīšanu, glabātavu nostiprināšanu un piesārņotāju transportēšanu.

4.2 Augsnes un ūdenskrātuvju attīrīšana

Procesi, kurus piemēro, lai vai nu uz vietas, vai piemērotās iekārtās samazinātu piesārņojošu materiālu daudzumu augsnē un ūdenskrātuvēs. Šīs darbības ir augsnes piesārņojuma likvidēšana bijušajās rūpniecības teritorijās, atkritumu poligonos un citās piesārņotās zonās, piesārņotāju bagarēšana no ūdenskrātuvēm (upēm, ezeriem, upju grīvām utt.), virszemes ūdeņu piesārņojuma likvidēšana un attīrīšana pēc avārijas radīta piesārņojuma, piemēram, savācot piesārņotājus vai izmantojot ķīmikālijas, kā arī naftas izplūdumu likvidēšana uz zemes, iekšzemes virszemes ūdeņos, okeānos un jūrās, arī piekrastes zonās. Tās neietver ezeru kalpošanu un ūdenskrātuvju mākslīgu bagātināšanu ar skābekli (sk. *CEPA* 6. klase). Tāpat tās neietver arī civilās aizsardzības pakalpojumus.

Šīs darbības var būt: nogulšņu atdalīšanas, samazināšanas un atgūšanas pasākumi, nogrimušu mucu un konteineru izcelšana, noliešana un pārvietošana glabāšanai citur, gāzes un šķidro notekūdeņu drenāžas tīklu ierīkošana, augsnes skalošana, izmantojot gāzu atdalīšanu, piesārņotāju sūknēšana, piesārņotās augsnes noņemšana un apstrāde, biotehnoloģiskās metodes, kuras izmantojot var iejaukties, nebojājot attiecīgo teritoriju (fermentu, baktēriju u. tml. izmantošana), fizikāli/ķīmiski paņēmieni, piemēram, tvaicēšana caur membrānu un ekstrakcija, izmantojot superkritiskus šķīdumus, neitrālu gāzu vai bāzu iesmidzināšana, lai apslāpētu iekšējo fermentāciju.

4.3 Augsnes aizsardzība pret eroziju un citādu fiziskās kvalitātes pasliktināšanos

Darbības un pasākumi, kuru mērķis ir augsnes aizsardzība pret eroziju un citādu fiziskās kvalitātes pasliktināšanos (sabīvēšanos, virskārtas sacietēšana utt.). Šīs darbības var būt: programmas, kas paredzētas augsnes veģetācijas aizsargslāņa atjaunošanai utt. Pasākumi var būt arī subsīdijas lauksaimnieciskajām darbībām un ganīšanas paņēmieniem, kas nodara mazāku kaitējumu augsnei un ūdenskrātuvēm.

Nav iekļautas darbības, ko veic ekonomisku iemeslu dēļ (piemēram, lauksaimnieciskā ražošana vai apdzīvoto vietu aizsardzība pret dabas katastrofām, piemēram, zemes nogruvumiem).

4.4 Augsnes sasāļošanās novēršana un labošana

Darbības un pasākumi, kuru mērķis ir augsnes sasāļošanās novēršana un labošana. Konkrētas darbības ir atkarīgas no klimatiskajiem, ģeoloģiskajiem un citiem attiecīgajai valstij raksturīgajiem faktoriem. Iekļautas ir darbības, ko veic, lai paaugstinātu gruntsūdeņu līmeni, piemēram, palielinot saldūdens infiltrāciju, lai novērstu sālsūdens infiltrāciju gruntsūdeņu krātuvēs, gruntsūdeņu līmeņa pazemināšanos (ja gruntsūdeņos ir augsts sāls saturs), īstenojot veģetācijas atjaunošanas ilgtermiņa programmas, mainot apūdeņošanas paņēmienus utt.

Nav iekļauti pasākumi, kurus veic ekonomisku iemeslu dēļ (lauksaimnieciskā ražošana, zemes atgūšana no jūras utt.).

4.5 Mērījumi, uzraudzība, laboratorijas un tamlīdzīgi

Visas darbības un pasākumi, kuru mērķis ir augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu kvalitātes un piesārņojuma uzraudzība un mērīšana, augsnes erozijas un sasāļošanās pakāpes mērīšana utt. Tostarp ir novērošanas sistēmu izmantošana, piesārņoto zonu uzskaitē, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu kvalitātes, augsnes piesārņojuma, erozijas un sāļainuma kartes un datubāzes.

4.6 Citas darbības

Visas citas darbības un pasākumi, kuru mērķis ir augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība. Tās ietver šai jomai specifiskās regulēšanas, pārvaldes, vadības, apmācības, informēšanas un izglītības darbības, ja tās var nošķirt no citām darbībām, kas attiecas uz to pašu klasi, un no līdzīgām darbībām, kas attiecas uz citām vides aizsardzības klasēm.

5. TROKŠŅA UN VIBRĀCIJAS MAZINĀŠANA (IZŅEMOT AIZSARDZĪBU DARBA VIETĀ)

Trokšņu un vibrācijas mazināšana ir pasākumi un darbības, kuru mērķis ir rūpniecības un transporta trokšņa vibrācijas kontrole, samazināšana un izbeigšana. Tostarp ir arī darbības, ko papildus trokšņa samazināšanai publikas bieži apmeklētās vietās (peldbaseinos u. tml.), skolās utt. veic, lai samazinātu kaimiņos esošo objektu radīto troksni (deju zāļu skaņas izolācija u. tml.).

Šādas darbības neietver trokšņa un vibrācijas samazināšanu, lai nodrošinātu aizsardzību darba vietā.

5.1 Profilaktiski procesu pārveidojumi pie izraisītāja

Darbības un pasākumi, kuru mērķis ir samazināt troksni un vibrāciju, ko rada rūpnieciskās iekārtas, transportlīdzekļu dzinēji, gaisakuģu un kuģu dzinēji, gāzu izplūdes sistēmas un bremzes, vai trokšņa līmeni, ko rada riepu saskare ar autoceļa virsmu vai riteņu saskare ar sliežu virsmu. Tās ietver iekārtu, transportlīdzekļu pielāgošanu (autobusi, kravas automobiļi vai vilcieni un lokomotīves dzelzceļa transporta gadījumā, gaisakuģi un kuģi), lai samazinātu to radītā trokšņa līmeni: pārsegu, bremžu, gāzu izplūdes sistēmu skaņas izolācija u. tml. Tāpat ir ietverta ražotņu pārveidošana, speciālu pamatņu, kas absorbē vibrācijas, izmantošana, papildu izmaksas, kas saistītas ar ēku un/vai iekārtu pārgrupēšanu, lai samazinātu troksni, speciālas iekārtas, veicot ēku būvi vai pārbūvi, aprīkojums un mašīnas, kas iecerētas vai konstruētas tā,

lai radītu mazāku troksni vai vibrācijas, signāltraķetes un degļi, kas rada mazāku troksni, utt.

Citas profilaktiskās darbības ir trokšņa mazināšana, pārveidojot virsmas. Samazinot motoru, dzinēju, gāzu izplūdes sistēmu un bremžu trokšņa emisiju, aizvien svarīgāka kļūst trokšņa samazināšana, ko rada citi avoti, jo īpaši — riepu un ceļa virsmas saskare. Šādas darbības ir betona aizstāšana ar skaņu absorbējošu asfaltu, vairāku slāņu virsmas utt.

5.2 Trokšņa/vibrācijas novēršanas aprīkojuma būve

Darbības un pasākumi, kuru mērķis ir trokšņa novēršanas aprīkojuma uzstādīšana un pārvaldība. Šāds aprīkojums var būt aizsegi, dambji vai žogi. Tie var aizsegt pilsētas automaģistrāļu vai dzelzceļu posmus. Attiecībā uz rūpniecisko un apkārtējo troksni tas var būt arī papildu aprīkojums, ko izmanto, lai aizsegtu mašīnas un cauruļvadu sistēmas un izolētu to radīto troksni, degvielas padeves regulēšanas sistēmas un trokšņa slāpēšana, trokšņa aizsegi, barjeras, skaņas izolācija ēkās, logi ar skaņas izolāciju u. tml., lai samazinātu trokšņa dzirdamību.

5.3 Mērījumi, uzraudzība, laboratorijas un tamlīdzīgi

Darbības un pasākumi, kuru mērķis ir uzraudzīt trokšņa un vibrācijas līmeni: stacionāro mērīšanas un novērošanas objektu vai mobilā aprīkojuma uzstādīšana un ekspluatācija pilsētās, novērošanas tīkli utt.

5.4 Citas darbības

Visas pārējās darbības un pasākumi, kuru mērķis ir trokšņa un vibrācijas samazināšana. Tās ietver šai jomai specifiskās regulēšanas, pārvaldes, vadības, apmācības, informēšanas un izglītības darbības, ja tās var nošķirt no citām darbībām, kas attiecas uz to pašu klasi, un no līdzīgām darbībām, kas attiecas uz citām klasēm. Tāpat tās ietver, ja iespējams nošķirt, satiksmes vadība trokšņa mazināšanas nolūkā (piemēram, lielāki ātruma ierobežojumi, satiksmes plūsmu uzlabošana), laika un ģeogrāfisko ierobežojumu ieviešana transportlīdzekļiem, kas rada troksni, satiksmes apvedceļi tālu no dzīvojamām zonām, gājēju zonu izveidošana, buferzonas, kur nenotiek būvdarbi, transporta veidu sadalījuma pārstrukturēšana (sabiedriskā transporta pilnveidošana, divriteņu izmantošana). Tā kā šīs darbības ir iekļautas integrētās satiksmes kontroles un pilsētplānošanas programmās, tās saistītas ar plašu klāstu administratīvo pasākumu, tādējādi radot identifikācijas problēmas; ir grūti arī nošķirt pasākumu un izdevumu daļu, kas šajās programmās attiecas uz trokšņa un vibrācijas samazināšanu, no izdevumiem, kas saistīti ar gaisa piesārņojuma kontroli, dzīves vides uzlabošanu vai satiksmes drošību.

Citi pasākumi, kas papildina regulatīvās darbības, var būt: finansiāli stimuli tādu transportlīdzekļu ražošanai un izmantošanai, kuri rada mazāku troksni, patērētājiem paredzētas marķēšanas un informēšanas programmas, lai mudinātu izmantot tādus transportlīdzekļus, kas rada mazāku troksni, un izvēlēties klusāku braukšanas stilu.

6. BIOLOĢISKĀS DAUDZVEIDĪBAS UN AINAVU AIZSARDZĪBA

Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība ir pasākumi un darbības, kas tiek veiktas papildus dabas ainavu un daļēji pārveidotu ainavu aizsardzībai un atjaunošanai un kuru mērķis

ir dzīvnieku un augu sugu, ekosistēmu un dzīvotņu aizsardzība un atjaunošana. Ne vienmēr praktiski būs iespējams nošķirt jēdzienus “bioloģiskās daudzveidības aizsardzība” un “ainavu aizsardzība”. Piemēram, īpašu ainavu veidu, biotopu un ekoloģisko zonu saglabāšanai un izveidošanai un citiem pasākumiem (dzīvžogi, koku rindas, lai atjaunotu dabas koridorus) ir tieša saikne ar bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu.

Nav iekļautas šādas darbības: vēstures pieminekļu aizsardzība un atjaunošana vai jaunu ainavu veidošana, nezāļu iznīcināšana lauksaimniecības vajadzībām, kā arī mežu aizsardzība pret mežu ugunsgrēkiem, ja to dara galvenokārt ekonomisku iemeslu dēļ. Nav iekļauta arī autoceļiem piegulošu zaļo zonu izveidošana un uzturēšana un atpūtas objekti (piemēram, golfa laukumi, citas sporta būves).

Darbības un izdevumi, kas saistīti ar pilsētas parkiem un dārziem, parasti nebūs iekļauti, taču dažkārt tiem var būt saikne ar bioloģisko daudzveidību – šādos gadījumos attiecīgās darbības un izdevumi ir jāiekļauj.

6.1 Sugu un dzīvotņu aizsardzība un atjaunošana

Darbības un pasākumi, kuru mērķis ir dzīvnieku un augu sugu saglabāšana, atkārtota ieviešana vai atjaunošana, kas papildina izpostīto dzīvotņu atgūšanu, atjaunošanu un pārveidošanu, lai stiprinātu to dabiskās funkcijas. Tostarp ir ģenētiskā mantojuma saglabāšana, iznīcinātu ekosistēmu atdzīvināšana, konkrētu dzīvnieku un augu sugu izmantošanas, tirdzniecības utt. aizliegumi aizsardzības nolūkā. Šie pasākumi ietver arī uzskaitīšanu, sarakstu veidošanu, datubāzes, gēnu rezervju vai gēnu banku izveidošanu, lineāro infrastruktūru pilnveidošana (piemēram, automaģistrāļu vai dzelzceļu pazemes pārejas vai tilti dzīvniekiem utt.), dzīvnieku mazuļu barošana, speciālo dabas rezervātu pārvaldība (aizsargājamas botānikas teritorijas utt.). Šo darbību starpā var būt arī dzīvnieku un augu kontrole, lai saglabātu dabisko līdzsvaru, tostarp plēsīgo dzīvnieku sugu atkārtota ieviešana un vietējos dzīvniekus, augus un dzīvotnes apdraudošu eksotisko dzīvnieku un augu ierobežošana.

Galvenās darbības neatkarīgi no to nosaukuma ir aizsargājamo teritoriju pārvaldība un attīstība, t. i., teritorijas, kuras aizsargātas pret jebkādu ekonomisko izmantošanu vai kuru ekonomisko izmantošanu ierobežo noteikumi, kas paredzēti, lai saglabātu un aizsargātu dzīvotnes. Iekļautas ir arī ūdenskrātuvju, kā ūdens dzīvotņu, atjaunošanas darbības: mākslīga bagātināšana ar skābekli un neitralizēšana ar kaļķi. Jāiekļauj arī pasākumi un darbības, kas saistīti ar pilsētas parkiem un dārziem, ja tos nepārprotami veic, lai aizsargātu bioloģisko daudzveidību. Iekļauti ir arī tādi pasākumi kā zemes iegāde sugu un dzīvotņu aizsardzībai.

6.2 Dabas ainavu un daļēji pārveidotu dabas ainavu aizsardzība

Darbības un pasākumi, kuru mērķis ir dabas ainavu un daļēji pārveidotu dabas ainavu aizsardzība, lai saglabātu un palielinātu to estētisko vērtību un nozīmi bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā. Šīs darbības un pasākumi ietver ar likumu aizsargātu dabas objektu saglabāšanu, izdevumus par pamestu raktuvju un karjeru teritoriju atjaunošanu, upju krastu dabīgā stāvokļa atjaunošanu, elektropārvades līniju ierakšana, tradicionālo lauksaimniecisko darbību radītu ainavu, ko apdraud esošā ekonomiskā situācija, saglabāšana utt. Attiecībā uz bioloģisko daudzveidību un ainavu aizsardzību saistībā ar lauksaimniecību vienīgais pieejamais datu avots var būt lauksaimniekiem paredzētas īpašas valsts atbalsta programmas. Mežu aizsardzība pret mežu ugunsgrēkiem ainavu aizsardzības nolūkā ir iekļauta.

Nav iekļauti pasākumi, kas veikti, lai aizsargātu vēstures pieminekļus, pasākumi estētiskās vērtības saglabāšanai saimnieciskā nolūkā (piemēram, ainavas pārveidošana, lai palielinātu nekustamo īpašumu vērtību), kā arī jaunizveidotu ainavu aizsardzība.

6.3 Mērījumi, uzraudzība, laboratorijas un tamlīdzīgi

Mērīšanas, uzraudzības, analīzes darbības, kas nav klasificētas iepriekšējos posteņos. Faktiski nav iekļauti dzīvnieku un augus saraksti, jo tie ir klasificēti pie sugu aizsardzības.

6.4 Citas darbības

Visas citas darbības un pasākumi, kuru mērķis ir bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība. Tās ietver šai jomai specifiskās pārvaldes, apmācības, informēšanas un izglītības darbības, ja tās var nošķirt no citām darbībām, kas attiecas uz to pašu jomu, un no līdzīgām darbībām, kas attiecas uz citām klasēm.

7. AIZSARDZĪBA PRET RADIĀCIJU (IZŅEMOT ĀRĒJO DROŠĪBU)

Aizsardzība pret radiāciju ir darbības un pasākumi, kuru mērķis ir jebkura avota izstarotās radiācijas radīto negatīvo seku samazināšana vai likvidēšana. Šīs darbības un pasākumi ietver augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu pārvietošanu, transportēšanu un apstrādi, t. i., atkritumi, kuriem ir liels radionuklīdu daudzums un kuri, pārvietojot un transportējot, tāpēc ir jāizolē.

Tie neietver darbības un pasākumus, kuri saistīti ar tehnoloģiskā apdraudējuma novēršanu (piemēram, atomelektrostaciju ārējā drošība) un kuri papildina aizsardzības pasākumus darbavietā. Tāpat nav iekļautas darbības, kas saistītas ar zema līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu savākšanu un apstrādi (sk. *CEPA* 3. klase).

Jēdziena “radioaktīvie atkritumi” definīcija

Jebkurš materiāls, kurš satur radionuklīdus vai ir piesārņots ar tiem tādā koncentrācijā vai tādā radioaktivitātes pakāpē, kas ir lielāka par “izņēmuma daudzumu”, ko noteikušas kompetentās iestādes, un kas nav paredzēts izmantošanai. Radioaktīvie atkritumi rodas atomelektrostacijās un saistītās kodoldegvielas cikla iekārtās, kā arī citās radioaktīvo materiālu izmantošanas vietās, piemēram, radionuklīdu izmantošana slimnīcās un pētniecības iestādēs. Citi nozīmīgi atkritumi ir urāna ieguves un urāna rūdas smalcināšanas atkritumi un atkritumi, kas rodas, apstrādājot lietotas degvielas.

7.1 Apkārtējo objektu aizsardzība

Apkārtējo objektu grupu aizsardzība un darbības un pasākumi, ko veic, lai aizsargātu apkārtējos objektus pret radiāciju. Tie var būt tādi aizsardzības pasākumi kā izolēšana, buferzonu izveidošana u. tml.

7.2 Augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu transportēšana un apstrāde

Visi procesi, kas paredzēti augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu sagatavošanai, izolēšanai vai apglabāšanai zem zemes.

Augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu savākšana un transportēšana ir augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu savākšana, ko parasti veic specializēti uzņēmumi, un transportēšana uz vietu, kur veic to apstrādi, sagatavošanu glabāšanai vai apglabāšanu.

Augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu sagatavošana ir darbības, ko veic, lai augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvos atkritumus pārveidotu transportēšanai un/vai glabāšanai un/vai likvidēšanai pienācīgā un piemērotā stāvoklī. Sagatavošana var būt *ISIC/NACE* 23. nodaļas darbību daļa (kodoldegvielu apstrāde).

Augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu izolēšana ir radioaktīvo atkritumu saglabāšana tā, lai efektīvi novērstu to izkliedēšanos vidē vai ierobežotu to izdalīšanos tikai līdz pieņemamam līmenim. Izolēšanu var veikt īpaši ierīkotās izolācijas tvertnēs.

Augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu apglabāšana zem zemes ir augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu pagaidu glabāšana vai galīgā apglabāšana pazemes objektos, kas atbilst specifiskiem ģeoloģiskajiem un tehniskajiem kritērijiem.

7.3 Mērījumi, uzraudzība, laboratorijas un tamlīdzīgi

Darbības, kuru mērķis ir augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu radītās apkārtējās radioaktivitātes mērīšana, kontrole un novērošana, izmantojot speciālu aprīkojumu, instrumentus un iekārtas.

7.4 Citas darbības

Visas pārējās darbības un pasākumi, kuru mērķis ir apkārtējo objektu aizsardzība pret radiāciju un augsta līmeņa radioaktivitātes radioaktīvo atkritumu transportēšana un apstrāde. Tās ietver šai jomai specifiskās pārvaldes, apmācības un izglītības darbības, ja tās var nošķirt no citām darbībām, kas attiecas uz to pašu klasi, un no līdzīgām darbībām, kas attiecas uz citām vides aizsardzības klasēm.

8. PĒTNIECĪBA UN IZSTRĀDE

Pētniecība un izstrāde (PI) ir radošs darbs, kuru veic sistemātiski, lai palielinātu uzkrātās zināšanas un izmantotu šīs uzkrātās zināšanas jauniem mērķiem (sk. *Frascati* rokasgrāmatu, ESAO, 1994) vides aizsardzības jomā.

Šajā klasē pārgrupētas PI darbības un izdevumi, kas paredzēti vides aizsardzībai: piesārņojuma avotu noteikšana un analīze, mehānismi, kas veicina piesārņotāju izkliedēšanu vidē un to ietekme uz cilvēkiem, sugām un biosfēru. Šajā nodaļā iekļauta PI, ko veic nolūkā novērst un likvidēt visus piesārņojuma veidus, kā arī PI, kas vērsta uz piesārņojuma mērīšanas un analīzes iekārtu un instrumentu izstrādi. Ja iespējams nošķirt, visas PI darbības jāklasificē šajā pozīcijā arī tad, ja tās attiecas uz konkrētu klasi.

PI vides jomā tālāk tiek klasificēts saskaņā ar *NABS 1993* (Nomenklatūra attiecībā uz zinātnes programmu un budžetu analīzi un salīdzinājumu, *Eurostat*, 1994).

Nav iekļautas PI darbības, kas saistītas ar dabas resursu pārvaldību.

9. CITAS VIDES AIZSARDZĪBAS DARBĪBAS

Citas vides aizsardzības darbības ir visas vides aizsardzības darbības, kuras ir vispārējās vides pārvaldes un vadības darbības vai apmācības vai mācību darbības, kuras īpaši vērstas uz vides aizsardzību vai kuras ir sabiedrības informēšana, ja šīs darbības nav klasificētas citur *CEPA*. Turklāt tās ietver ne tikai citur neklasificētas darbības, bet arī darbības, kas rada nedalāmus izdevumus.

9.1 Vispārējā vides pārvalde un vadība

Vispārējā vides pārvalde ir visas identificējamās darbības, ko valdības vai nevalstiskas vienības veic, lai atbalstītu lēmumus, kas tiek pieņemti saistībā ar vides aizsardzības darbībām.

Vispārējā vides pārvalde, regulējums un tamlīdzīgi

Visas vispārējās valdības un MABO vienību identificējamās darbības, kas vērstas uz vides regulējumu vai pārvaldi un atbalstu lēmumiem, kas tiek pieņemti saistībā ar vides aizsardzības darbībām. Ja iespējams, šādas darbības jāgrupē citās klasēs. Ja tas nav iespējams, tās jāiekļauj šajā klasifikācijas pozīcijā.

Vides vadība

Visas identificējamās sabiedrību darbības, kas vērstas uz atbalstu lēmumiem, kas tiek pieņemti saistībā ar vides aizsardzības darbībām. Tā ietver deklarāciju vai atļauju pieprasījumu sagatavošanu, iekšējo vides vadību, vides sertifikācijas procesus (*ISO 14000*, *EMAS*), kā arī vides konsultāciju pakalpojumu izmantošanu. Tostarp ir darbības, ko veic vienības, kas sniedz vides konsultāciju, uzraudzības un analīzes pakalpojumus vides jomā. Ja iespējams, šādas darbības jāgrupē citās *CEPA* klasēs.

9.2 Izglītība, apmācība un informācija

Darbības, kas tiek veiktas, lai īstenotu vispārējo vides izglītību vai apmācību un vides informācijas izplatīšanu. Tostarp ir vidusskolu programmas, augstskolu studiju programmas vai speciāli kursi, kuru mērķis ir apmācība par vides aizsardzību. Iekļautas ir arī tādas darbības kā vides ziņojumu sagatavošana, vides informācijas apmaiņa u. tml.

9.3 Darbības, kas rada nedalāmos izdevumus

Vides aizsardzības darbības, kas rada nedalāmos izdevumus, t. i., kuras nevar iedalīt nevienā citā *CEPA* klasē. Tāds gadījums varētu būt starptautiskā finanšu palīdzība, jo valstīm, kas dod līdzekļus, varētu būt sarežģīti starptautisko palīdzību attiecināt uz konkrētām klasēm. Ja starptautiskā palīdzība ir apmēra un/vai īpašu politikas interešu ziņā nozīmīga, nacionālai uzskaiti varētu izmantot atsevišķu *CEPA* 9. klases divciparu nodaļu.

9.4 Citur neklasificētas darbības

Šajā pozīcijā apvienotas visas vides aizsardzības darbības, kuras nav iespējams klasificēt citās klasifikācijas pozīcijās.

2. pielikums *JQ* un *EPEA* tabulas

JQ skaidrojumi

2. VISPARĪGĀS METOODISKĀS PIEZĪMES

2.1 Vides aizsardzības (VA) definīcija

Vides aizsardzība (VA) ir visas mērķtiecīgās darbības, kuru tiešais mērķis ir ražošanas procesa un preču un pakalpojumu lietošanas radīta piesārņojuma vai citāda vides degradācijas novēršana, samazināšana un likvidēšana.

Šajā pārskatītajā anketā vides aizsardzības tvērums ir definēts saskaņā ar Vides aizsardzības darbību klasifikāciju, kur izšķir deviņas dažādas vides jomas. Pretēji *PAC* koncepcijai, kas izmantota iepriekšējās anketās, vides aizsardzība ietver darbības, kas saistītas ar bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzību (dabas aizsardzība) un pētniecību un izstrādi vides jomā. Katras vides jomas saturs sīkāk izklāstīts 5. sadaļā.

- Tādas darbības kā enerģijas un materiālu ekonomija ir iekļautas tikai tādā mērā, kādā to galvenais mērķis ir vides aizsardzība. Svarīgs piemērs ir atkritumu pārstrāde, kas iekļauta tikai tādā mērā, kādā tā aizstāj atkritumu apsaimniekošanu (īpašā *NACE/ISIC* 37. nodaļas “Otrreizējā pārstrāde” pieeja aplūkota tālāk 3.4. punktā.)
- Nav iekļautas darbības, kuras, lai gan labvēlīgi ietekmē vidi, vispirms nodrošina tehniskās vajadzības vai higiēnas vai drošības prasības.
- Nav iekļauti arī izdevumi, kas saistīti ar dabas resursu nodrošināšanu (piemēram, ūdensapgāde).
- Nav iekļauti arī tādi aprēķināto izmaksu posteņi kā amortizācija (pamatkapitāla patēriņš) vai kapitāla izmaksas, jo šajā anketā tiek ierakstītas tikai faktiskās izmaksas.
- Nav iekļauti procentu, soda naudas un sodu maksājumi par vides noteikumu neievērošanu vai kompensācijas trešajām pusēm utt., jo šie izdevumi nav tieši saistīti ar vides aizsardzību.

2.2 Sistēma un vispārīgie principi

Šajā anketā izmantotās sistēmas pārskats ir izklāstīts nākamajā tabulā. Vides aizsardzības izdevumus var vērtēt gan saskaņā ar izpildītāja pašfinansēšanas principu, gan finansēšanas principu. Šī anketa veidota tā, lai katram sektoram un nozarei varētu novērtēt abus principus. Šāda nošķiršana nodrošina iespēju apkopot dažādus sektorus un nozares, neradot dubultas uzskaites risku.

Izdevumi saskaņā ar izpildītāja pašfinansēšanas principu (EXP I) ir visi izdevumi, kas sektoram paredzēti paša īstenotajiem pasākumiem. No šiem izdevumiem tiek atņemti visi saimnieciskie labumi, kas tieši saistīti ar vides aizsardzības darbībām (ieņēmumi no blakusproduktiem), lai aprēķinātu naudas neto summu, ko katrs sektors izlietojis savām darbībām.

Saskaņā ar finansēšanas principu (EXP II) mēra, cik naudas attiecīgais sektors (tieši) ieguldījis kopējās vides aizsardzības darbībās neatkarīgi no izpildītāja. Tas nozīmē, ka daļa no *EXP I*, ko tieši finansējuši citi (izmantojot subsīdijas vai saņemtās nodevas), jāatņem no šiem izdevumiem, savukārt jāpieskaita citos sektoros esošā *EXP I* daļa, ko šis sektors finansē tieši (izmantojot subsīdijas vai samaksātās nodevas).

Anketas sistēma

	PUBLISKAIS SEKTORS (1. TABULA)	UZŅĒMUMU SEKTORS (2. TABULA)	MĀJSAIMNIECĪBAS (3. TABULA)	SPECIALIZĒTIE RAŽOTĀJI (4. TABULA)	KOPĒJĀ EKONOMIKA
	A. Ieguldījumu izdevumi - B. Iekšējie kārtējie izdevumi C. Ieņēmumi no blakusproduktiem	A. Ieguldījumu izdevumi <i>Tostarp ražošanas cikla noslēguma iekārtas</i> B. Iekšējie kārtējie izdevumi C. Ieņēmumi no blakusproduktiem	- - B. (saistītie un pielāgotie produkti) -	A. Ieguldījumu izdevumi - B. Iekšējie kārtējie izdevumi C. Ieņēmumi no blakusproduktiem	1., 2. un 4. tabulas summa - 1.–4. tabulas summa 1., 2. un 4. tabulas summa
Izpildītāja pašfinansēšanas princips	Izdevumi I (A+B-C)	Izdevumi <i>EXP I</i> (A+B-C)	Izdevumi <i>EXP I</i> (B)	Izdevumi <i>EXP I</i> (A+B-C)	1.–4. tabulas summa
	D. Subsīdijas/pārvedumi (samaksātie) E. Nodevas/pirkumi (samaksāti par VA pakalpojumiem) F. Ieņēmumi (no VA pakalpojumiem)	D. Subsīdijas/pārvedumi (saņemtie) E. Nodevas/pirkumi (samaksāti par VA pakalpojumiem) <i>Tostarp samaksāti publiskajam sektoram</i>	D. Subsīdijas/pārvedumi (saņemtie) E. Nodevas/pirkumi (samaksāti par VA pakalpojumiem) <i>Tostarp samaksāti publiskajam sektoram</i>	D. Subsīdijas/pārvedumi (saņemtie) E. Nodevas/pirkumi (samaksāti par VA pakalpojumiem) <i>Tostarp samaksāti publiskajam sektoram</i>	nulle* 1.–4. tabulas summa <i>(Piezīme: nodevu/pirkumu kopējai summai jābūt vienādai ar ieņēmumu kopējo)</i>

		-		F. Ieņēmumi (no VA pakalpojumiem)	summu)* 1. un 4. tabulas summa
Finansēšanas princips	Izdevumi <i>EXP II</i> (<i>EXP I</i> +D+E-F)	Izdevumi <i>EXP II</i> (<i>EXP I</i> -D+E)	Izdevumi <i>EXP II</i> (<i>EXP I</i> -D+E)	Izdevumi <i>EXP II</i> (<i>EXP I</i> - D+E-F)	1.-4. tabulas summa (vienāda ar <i>EXP I</i>)*

* Ņemiet vērā, ka līdzsvars nesaglabāsies, ja, piemēram, pārvedumi ir saņemti no pārējās pasaules vai samaksāti pārējai pasaulei, vai importētu/eksportētu VA pakalpojumu gadījumā, vai ja tiek uzskaitīts PVN, sk. tālāk.

Sistēmas pamatā ir divkāršā ieraksta grāmatvedība, kur katrai darbībai un izdevumu postenim ir izpildītāja (ražotāja) un finansēšanas puse. Visas finansēšanas plūsmas jāieraksta divreiz — gan sektoram, kas veic maksājumu, gan sektoram, kas to saņem (samaksātās un saņemtās subsīdijas, izdarītie pirkumi un saņemtie ieņēmumi utt.).

Tas nozīmē, ka specializēto ražotāju izdevumu lielāko daļu finansē to ražoto pakalpojumu lietotāji, galvenokārt uzņēmumu sektors un mājsaimniecības. Tie tiks ierakstīti kā specializēto ražotāju ieņēmumi (4. tabula) un kā uzņēmumu un mājsaimniecību nodevas/pirkumi (2. un 3. tabula).

Apakšuzņēmuma līgumu slēgšana

Dažkārt publiskais sektors atbild par atkritumu savākšanu un iekasē nodevas par atkritumiem, taču par izpildi slēdz apakšuzņēmuma līgumus (un maksā par to) ar specializētiem uzņēmumiem (kas var būt gan privāti, gan valsts uzņēmumi). Pilnīgas ārpakalpojumu izmantošanas gadījumā:

- publiskajam sektoram nav ne ieguldījumu, ne iekšējo kārtējo izdevumu. Iekasētās nodevas tiks ierakstītas kā ieņēmumi, bet maksājumi specializētajiem ražotājiem tiks ierakstīti kā nodevas/pirkumi. Ja šīs finanšu plūsmas ir vienādas, šī procedūra neietekmē publiskā sektora izdevumus *EXP1* un *EXP2*;
- specializētie ražotāji uzskaita visus ieguldījumus un kārtējos iekšējos izdevumus. Maksājumi, kas saņemti no publiskā sektora, tiek ierakstīti kā ieņēmumi;
- visi maksājumi, kas par šīm darbībām saņemti no mājsaimniecībām vai uzņēmumiem, tiek ierakstīti kā nodevas/pirkumi.

Tiek uzskatīts, ka izpildītāju izdevumus, kurus tieši nefinansē lietotāji vai vides mērķnodokļu maksājumi, finansē paši izpildītāji, piemēram:

- tiek uzskatīts, ka publiskā sektora vispārējo pārvaldi, kas tiek finansēta no vispārējā budžeta, finansē publiskais sektors (galapatēriņš);

-
- tiek uzskatīts, ka ieguldījumi nozarē un, piemēram, izdevumi par saviem darbiniekiem, kas netiek finansēti tieši no subsīdijām, ir nozares pašfinansējums (palīgdarbības).

Attiecībā uz kopējo ekonomiku piešķirto subsīdiju apmēram jābūt vienādam ar saņemto subsīdiju apmēru, bet pirkumiem jābūt vienādiem ar ieņēmumiem. Kopējās ekonomikas izdevumiem *EXP I* jābūt vienādiem ar *EXP II*, atšķirsies tikai sadalījums pa sektoriem. Mājsaimniecību *EXP I* daļa parasti būs maza, bet *EXP II* – daudz lielāka, savukārt specializētajiem ražotājiem būs pretējs sadalījums.

Ir iekļauta atsevišķa tabula “Kopējā ekonomika”, kas automātiski saistīta ar iepriekšējām tabulām. To var izmantot datu apvienošanai, un tā nav jāaizpilda. Tomēr, ja summa šajā tabulā ievērojami atšķiras no pamatoti gaidītās summas, jāsniedz skaidrojums. Jānorāda, ka vienkāršotās anketas sistēma var radīt zināmas atšķirības (piemēram, mijiedarbība ar pārējo pasauli vai PVN uzskaitē). Tomēr pieredze rāda, ka šīm atšķirībām vairākumā valstu nevajadzētu radīt būtisku ietekmi.

Pārējā pasaule

Faktiski sistēmā būtu jāievieš sektors “Pārējā pasaule”, lai ņemtu vērā izdevumus *EXP I*, kas tiek finansēti no ārvalstīm, vides palīdzību citām valstīm vai importētos un eksportētos VA pakalpojumus. Tas netika izdarīts, lai nesarežģītu sistēmu un tāpēc, ka daudzām valstīm šādu darījumu apmērs ir ļoti mazs, salīdzinot ar citu veidu izdevumiem. Tomēr jānorāda, ka:

- publiskā sektora palīdzība pārējai pasaulei vides aizsardzības jomā tiks ierakstīta pie samaksātajām subsīdijām/pārvedumiem, tādējādi veidojot izdevumu *EXP II* daļu. Tāpēc ekonomikas kopējā subsīdiju/pārvedumu summa būs pozitīva, bet kopējās ekonomikas izdevumi *EXP II* būs lielāki par *EXP I*;
- valsts, kas saņem naudu (piemēram, no ES) to ieraksta kā saņemtās subsīdijas/pārvedumus. Šajā gadījumā kopējās ekonomikas izdevumi *EXP II* būs mazāki par *EXP I*.
- Valstij, kura eksportē (neto) VA pakalpojumus, izdevumi *EXP I* būs lielāki par *EXP II*.

PVN uzskaitē

Primārajos datu avotos izmantotie cenu jēdzieni var atšķirties. Ja par pirkumiem un ieņēmumiem ir pieejami dažādi datu avoti, PVN uzskaites atšķirības var radīt izdevumu *EXP I* un *EXP II* neatbilstību. Vides aizsardzības izdevumi jāieraksta ar neatskaitāmo PVN, t. i.:

- mājsaimniecību maksājumos iekļaujot PVN;
- privātu uzņēmumu maksājumos neiekļaujot PVN;

-
- vides pakalpojumu pārdošanā gūtie ieņēmumi jāuzskaita bez PVN.

Ja pamatdatiem nav iedalījumam vajadzīgā detalizācijas pakāpe, lielākā daļa kopsavilkuma datu jāieraksta, papildinot ar piezīmi, kur norādīts to aptvērums. Ja tas ir svarīgi, var būt nepieciešams veikt korekcijas, lai novērstu ievērojamu dubulto uzskaiti, piemēram:

- tikai tad, ja (VA pakalpojumu) nodevas/pirkumus nav iespējams nošķirt no iekšējiem izdevumiem, kopējie kārtējie izdevumi būtu jāieraksta pie mainīgā lieluma B “Iekšējie kārtējie izdevumi”. Tādējādi pārāk augstu tiks novērtēti izdevumi *EXP I* un *EXP II*. Ja iespējams, jānovērtē nodevu/maksājumu nozīmīgums vai attiecīgi jāsamazina specializēto ražotāju izdevumi (piemēram, neņemot vērā specializēto ražotāju iekšējos izdevumus);
- Iespējams ievērojamas dubultās uzskaites risks, ja publiskais sektors par darbību izpildi noslēdz apakšuzņēmuma līgumus ar specializētajiem ražotājiem un ja maksājumus apakšuzņēmējiem iekļauj 1. tabulā izdevumos *EXP I* (piemēram, iekļaujot kopējos kārtējos iekšējos izdevumos, ko ieraksta pie iekšējiem kārtējiem izdevumiem). Šajā gadījumā varētu apsvērt iespēju 4. tabulā neiekļaut visus specializēto ražotāju iekšējos kārtējos izdevumus.

3. SEKTORI

Anketā ir četras tabulas, kas attiecas uz ekonomikas galvenajiem sektoriem, un papildu apakštabulas uzņēmumu sektoram un specializētajiem ražotājiem.

3.1. Publiskais sektors (1. tabula)

Publiskais sektors ietver centrālās, reģionālās un vietējās valdības, varas iestādes, pašvaldības un valdības aģentūras (galvenokārt atbilstoši *NACE* 75. nodaļai). Dati jāieraksta, neiekļaujot pārvedumus starp šīm valdības struktūrvienībām.

Svarīgi ir skaidri nošķirt publisko sektoru un specializētos ražotājus. Visas *NACE/ISIC* 90. nodaļas darbības jāieraksta tabulā pie specializētajiem ražotājiem (4. tabula). Tie ietver visas publiskā sektora saistītās daļas, piemēram, valsts uzņēmumus un lielu pašvaldību atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanas struktūrvienības (kuras var norādīt atsevišķi un tādējādi ierakstīt uzņēmumu reģistrā kā piederīgas *NACE/ISIC* 90. nodaļai). Lietotāju maksātās nodevas finansē būtisku šo abu kategoriju izdevumu daļu.

Tikai tad, ja esošajos datu avotos šāda nošķiršana nav iespējama, atkritumu un notekūdeņu apsaimniekošanas struktūrvienības kopīgajā anketā var

ierakstīt publiskajā sektorā
(1. tabula), zemsvītras piezīmē norādot aptvērumu.

3.2. Uzņēmumu sektors (2. tabula, 2A–E. tabula)

Kopējā uzņēmumu sektorā (2. tabula) ietvertas visas darbības, kas uzskaitītas *NACE/ISIC* 01–99. nodaļā, izņemot publiskā sektora darbības (kas galvenokārt minētas *NACE* 75. nodaļā) un specializēto ražotāju darbības (kas galvenokārt minētas *ISIC/NACE* 90. nodaļā). Kopējais uzņēmumu sektors tiek iedalīts piecās apakškategoriņās (2A–E. tabula). Ražošanas nozarei paredzēta papildu tabula ar nozares sīkāku iedalījumu (2C. tabulas papild.). Nemiet vērā, ka *NACE* 37. nodaļas “Otrreizējā pārstrāde” darbības nedrīkst ierakstīt pie uzņēmumu sektora, sk. tālāk 3.4. punktu.

Datiem, kas norādīti 2. tabulā, jābūt vienādiem ar piecu apakštabulu summu. Anketas 2E. tabulā “Citi” jāietver *NACE/ISIC* 44–99. nodaļas darbības, izņemot publisko sektoru un specializētos ražotājus.

Ja pieejamie dati neaptver visas uzņēmumu sektora daļas vai nav iespējams izveidot detalizētu iedalījumu, jānorāda aptvērums. Īpaši svarīgi tas ir 2. un 2E. tabulā.

Nemiet vērā

Izpildītāja izdevumiem (ieguldījumiem un iekšējiem kārtējiem izdevumiem) vajadzētu būt saistītiem ar pasākumiem, kas veikti, lai apstrādātu vai novērstu piesārņojumu, ko rada uzņēmuma darbība. Pasākumi, ko veic, lai apstrādātu citu uzņēmuma darbību radīto piesārņojumu, nav jāiekļauj uzņēmumu sektorā: t. i., izdevumi *NACE* 90. nodaļas sekundārajām darbībām.

Tas nozīmē, ka izdevumiem par nozares ūdensapgādi (*NACE* 41. nodaļa), piemēram, jāattiecas tikai uz dzeramā ūdens sagatavošanu, bet tajos nav jāiekļauj izdevumi par notekūdeņu attīrīšanas iekārtām, ja tādas ir, kurās apstrādā citu uzņēmumu radītos notekūdeņus.

3.3. Mājsaimniecības (3. tabula)

Nemot vērā dalībvalstu pieredzi, kas gūta, vācot datus par privātajām mājsaimniecībām, vides aizsardzības izdevumos atbilstīgi izpildītāja pašfinansēšanas principam (*EXP I*) ir jāiekļauj tikai saistīto un pielāgoto produktu pirkumi. Nav jānošķir ieguldījumi un kārtējie izdevumi. Atbilstīgi nacionālajiem kontiem tiek uzskatīts, ka mājsaimniecību pirkumi ir kārtējie izdevumi, un kopējā summa jāieraksta tieši pie izdevumiem *EXP I*. Piemēri:

-
- mehāniskajiem transportlīdzekļiem paredzētu gaisa piesārņojuma ierobežošanas ierīču iegāde, izmantošana un tehniskā apkope, piemēram, papildu izmaksas par videi nekaitīgāku preču, piemēram, benzīna bez svina, lietošanas vai dzinēju pareizas regulēšanas servisa izmaksas;
 - notekūdeņu apstrādes iekārtu iegāde, piemēram, septisko tvertņu iegāde;
 - ar atkritumu apsaimniekošanu saistītu preču iegāde, piemēram, atkritumu tvertnes, maisi, komposts u. tml.

Mājsaimniecību izdevumi atbilstīgi finansēšanas principam ir visi maksājumi un nodevas par pakalpojumiem, kas pirkti no pašvaldībām un publiskajiem vai privātajiem vides aizsardzības pakalpojumu specializētajiem ražotājiem. Tie galvenokārt ir:

- maksājumi par atkritumu savākšanu un apstrādi;
- maksājumi par notekūdeņu savākšanu un apstrādi.

3.4. Vides pakalpojumu specializētie ražotāji (4. tabula)

Dažu (gan privāto, gan valsts) uzņēmumu un lielu pašvaldību atsevišķi nodalīto struktūrvienību galvenā darbība ir vides aizsardzības pakalpojumu ražošana. Šīs galvenokārt ir darbības, kas iekļautas *NACE* 90. nodaļā (*NACE* 1.1 red.), piemēram:

- 90.01. Notekūdeņu savākšana un apstrāde;
- 90.02. Atkritumu savākšana un apstrāde;
- 90.03. Tīrīšana, sanitārija u. tml. darbības.

Pie specializētajiem ražotājiem var būt iekļautas arī vides vadības darbības, ko nodrošina vides konsultanti, kā arī brīvprātīgo vides organizāciju darbības vai sekundārās vides darbības, kas iekļautas *NACE* 37. nodaļā “Otrreizējā pārstrāde”, ja šāda informācija ir pieejama. Šīs darbības jāieraksta jomā “Citi”, pievienojot zemsvītras piezīmi, kur apraksta aptvērumu. Sekundārās vides darbības var uzskaitīt divējādi:

- izdevumus, kas atbilst, piemēram, *NACE* 37. nodaļai “Otrreizējā pārstrāde”, var iekļaut pilnībā, taču tikai tādā gadījumā, ja atgūto materiālu pārdošanas vērtība tiek ierakstīta pie ieņēmumiem par blakusproduktiem. Tādējādi izdevumi *EXP I* būs vienādi ar *NACE/ISIC* 37. nodaļas sekundārajām vides darbībām;
- ja aplēses par vides daļu izdevumos ir tieši pieejamas, tās varētu ierakstīt pie mainīgā lieluma “Ieguldījumi”, “Iekšējie kārtējie izdevumi” utt. Tādējādi mainīgajā lielumā “Ieņēmumi par blakusproduktiem” nebūs iekļauti ieņēmumi no darbībām, kas nav vides aizsardzības darbības.

Šajā anketā nav jāiekļauj uzņēmumu izdevumi par vides tirgus preču ražošanu (vides aizsardzības aprīkojums, materiāli un citas vides nozares sastāvdaļas).

Specializētajiem ražotājiem ierakstītos izdevumus (un šo ražotāju ieņēmumus) jāpielīdzina nodevām/pirkumiem citos sektoros, citādi izdevumi *EXP I* un *EXP II* nebūs līdzsvaroti. Ja tā nav, tabulai jāpievieno piezīme, paskaidrojot starpības cēloni.

Detalizētu informāciju par specializētajiem ražotājiem var iegūt no ražošanas statistikas (*NACE 90. nodaļa*). Šiem ražotājiem būtiskie ekonomikas mainīgie lielumi atšķiras no mainīgajiem lielumiem, kas ir būtiski citiem sektoriem un nozarēm.

- To ieguldījums vides aizsardzībā atbilstīgi izpildītāja pašfinansēšanas principam (*EXP I*) ir kopējie ieguldījumi un kopējie iekšējie kārtējie izdevumi (ražošanas kopējās izmaksas bez amortizācijas un maksājumiem par vides aizsardzību citiem specializētajiem ražotājiem), no kuriem atņemti ieņēmumi no darbībām, kas nav vides darbības (tiek ierakstīti kā ieņēmumi no blakusproduktiem).
- Kopējie ieņēmumi par vides aizsardzības pakalpojumu pārdošanu (to galvenā darbība) jāatņem no izdevumiem *EXP I*, bet maksājumi citiem specializētajiem ražotājiem par vides aizsardzību (piemēram, atkritumu savākšanas uzņēmuma maksājumi atkritumu poligona īpašniekam) jāpieskaita, lai aprēķinātu šā sektora ieguldījumu vides aizsardzībā saskaņā ar finansēšanas principu (*EXP II*).
- Specializēto ražotāju “reālais” finansējums ir vienāds ar veiktajiem ieguldījumiem (mīnus) amortizācija (mīnus) peļņa, jo lietotāju maksājumiem būtu jāsedz visas ražošanas izmaksas, ieskaitot amortizāciju un peļņu. Izdevumi *EXP II* 4. tabulā var būt negatīvs skaitlis, ja amortizācija un peļņa ir lielāka par attiecīgajā gadā veiktajiem ieguldījumiem, piemēram, pabeigtas darbības un darbības, kurām vajadzīgi lieli kapitālieguldījumi, piemēram, notekūdeņu attīrīšana.

Nākamajā tabulā parādīts, kā *NACE 90. nodaļas* darbību uzskaitē vajadzīgos datus no standarta peļņas un zaudējumu konta var pārveidot dažādos mainīgajos lielumos 4. tabulā. Nemiet vērā, ka šie dati var neaptvert visas iesaistītās vienības (privātos uzņēmumus, valsts uzņēmumus, pašvaldības struktūrvienības). Aptvērums ir jāprecizē.

<i>NACE 90. nodaļas statistika, NL, 1999. gads</i> (<i>Kopā miljoni valsts valūtā</i>)		<i>NACE 90. nodaļas statistikas konvertēšana Kopīgās anketas 5. tabulā</i>	
		<i>Mainīgie lielumi, 4. tabula</i>	<i>Mainīgais lielums, NACE 90. nodaļa</i>
Ieņēmumi		(A) Ieguldījumi	Bruto pamatkapitāla veidošana 632,9
Ieņēmumi no vides pakalpojumiem	6443,0	(B) Iekšējie kārtējie izdevumi	Kopējie izdevumi 3490,3
<i>tostarp</i>			- Procentu maksājumi

valdībām	2462,7			- Amortizācija	
nozarēm	3980,3			- Apakšuzņēmumu darba izmaksas un apmaksātie pakalpojumi	
Ieņēmumi no ģenerētās enerģijas un blakusproduktu pārdošanas	251,7	(C)	Ieņēmumi no blakusproduktiem	Ieņēmumi no blakusproduktiem	727,6
Ieņēmumi no papildu darbībām	228,5			+ Ieņēmumi no pakalpojumiem, kas nav VA pakalpojumi	
Citi darbības ieņēmumi (tostarp apdrošināšanas atlīdzības)	154,9			Ieņēmumi no papildu darbībām	
tostarp subsīdijas	1,4				
saņemtie procenti	64,7			+ Citi darbības ieņēmumi	
Atskaitījumi no uzkrājumiem	86,3			- Subsīdijas	
				+ 0,1 * atskaitījumi no uzkrājumiem ¹	
Ārkārtas peļņa	85,3				
KOPĀ	7314,3			+ Ārkārtas peļņa	
Izdevumi		EXP I	(A+B-C)		3395,6
Izejvielu un sekundāro izejvielu izmaksas	200,9	(D)	Subsīdijas/pārvedumi	Subsīdijas	1,4
Apakšuzņēmumu darba izmaksas un apmaksātie pakalpojumi	2326,6	(E)	Nodevas/pirkumi	Apakšuzņēmumu darba izmaksas un apmaksātie pakalpojumi	2326,6
tostarp			tostarp samaksāti publiskajam sektoram		
Atkritumu apstrāde	1648,8	(F)	Ieņēmumi	Ieņēmumi no vides pakalpojumiem (galvenā darbība)	6520,7
Atkritumu transportēšana	274,6			+ 0,9 * atskaitījumi no uzkrājumiem ¹	
piesārņotas augsnes attīrīšana	182,0	EXP II	(EXP I- D + E + F)		-799,9
Citi	221,3				
Tirdzniecības darbību pirkuma vērtība	19,8				
Personāla izmaksas	1496,3				
Enerģijas izmaksas	108,8				
Amortizācija	782,1				
Automobiļu izmaksas	330,8				

1) Tikai ļoti neliela daļa uzkrājumu atskaitījumu izriet no darbībām, kas nav VA darbības,

Citi darbības izdevumi	1122,8	10 % ir aplēse atbilstīgi Nīderlandes situācijai.
Procentu maksājumi	427,4	
Uzkrājumu papildināšana	154,5	
Ārkārtas saistības	56,3	
KOPĀ	7026,4	
	287,2	
Bruto pamatkapitāla veidošana	632,9	

4. Mainīgie lielumi

Šajā anketā ir iekļauti seši galvenie ekonomikas mainīgie lielumi, kas īsumā aprakstīti tālāk. Sīkāku informāciju par specializētajiem ražotājiem un mājsaimniecībām sk. iepriekš, 3.3. un 3.4. punktā.

4.1. Ieguldījumu izdevumi

Ieguldījumu izdevumi ir visas attiecīgajā gadā veiktās izmaksas (pirkumi un pašražošana) par iekārtām, aprīkojumu un zemi, ko izmanto vides aizsardzībai. Sektora vai nozares kopējos ieguldījumus veido divu kategoriju summa.

- Ieguldījumi ražošanas cikla noslēguma iekārtās – šie ieguldījumi neietekmē pašu ražošanas procesu un radītā piesārņojuma daudzumu, taču tie palīdz mazināt jau radīto piesārņojumu.
- Ieguldījumi integrētās tehnoloģijās – šie ieguldījumi tiek veikti, lai pārveidotu vai pielāgotu ražošanas procesu. Tie palīdz mazināt radītā piesārņojuma daudzumu. Ieviešot jaunu ražošanas procesu, vides aizsardzības izdevumi ir papildu izmaksas, kas ir lielākas nekā būtu bijis jāmaksā par lētāku, piemērotu, bet videi kaitīgāku aprīkojumu. Pārveidojot esošu iekārtu, vides ieguldījumi ir vienādi ar kopējām izmaksām par pielāgojumiem, ko veic vides labā.

Ieguldījumu izdevumi ietver saistīto un pielāgoto preču pirkumus, piemēram, septisko tvertņu (noslēguma iekārtas) un katalītisko pārveidotāju (integrētās tehnoloģijas) iegādi. Dažkārt šos izdevumus neprasa norādīt īpašos apsekojumos, bet aprēķina, izmantojot pieejamo informāciju, piemēram, vienību skaitu un vienību izmaksas. Ierakstītajos skaitļos ietvertie pielāgotie un saistītie produkti ir jāprecizē, jo valstu situācija šajā ziņā varētu ievērojami atšķirties.

Anketā netiek prasīts īpaši norādīt ieguldījumus integrētās tehnoloģijās, taču tos aprēķina netieši, ņemot vērā mainīgo lielumu “Kopējie ieguldījumi” un “tostarp ieguldījumi ražošanas cikla noslēguma iekārtās” starpību. Norādiet aptvērumu, ja skaitļi, kas ierakstīti kā uzņēmumu sektora kopējie ieguldījumi, neaptver abas kategorijas.

Publiskā sektora un specializēto ražotāju izdevumi netiek iedalīti kategorijās. Šie ieguldījumi parasti ir ieguldījumi ražošanas cikla noslēguma iekārtās, un galvenajos datu avotos (piemēram, ražošanas statistika) tos nav iespējams nošķirt.

4.2. Iekšējie kārtējie izdevumi

Iekšējie kārtējie izdevumi par enerģijas, materiālu izmantošanu, uzturēšanu un saviem darbiniekiem, kas vajadzīgi, lai sektors veiktu pasākumus vides aizsardzībai. Liela iekšējo izdevumu daļa ir saistīta ar vides aizsardzības iekārtu ekspluatāciju. Tie ir arī citi iekšējie izdevumi, piemēram, par vispārējo pārvaldi, izglītību, informāciju, vides vadību un sertifikāciju, kā arī pētniecību un izstrādi.

Iekšējie kārtējie izdevumi ietver saistīto un pielāgoto produktu pirkumus, piemēram papildu izmaksas par degvielām ar samazinātu sēra saturu. Dažkārt šos izdevumus neprasa norādīt īpašos apsekojumos, bet aprēķina, ņemot vērā pieejamo informāciju, piemēram, vienību skaitu un vienību izmaksas. Ierakstītajos skaitļos ietvertie pielāgotie un saistītie produkti ir jāprecizē, jo valstu situācija šajā ziņā varētu ievērojami atšķirties.

Iekšējie kārtējie izdevumi neietver vides aizsardzības pakalpojumus, kas iegādāti no publiskā sektora vai specializētajiem ražotājiem, piemēram, atkritumu savākšana, notekūdeņu attīrīšana, vides konsultāciju pakalpojumi vai uzraudzības nodevas. Visi šādi pirkumi jāieraksta pie nodevām/pirkumiem, jo tie finansē tikai citu sektoru izdevumus *EXP I*.

Jēdziens “iekšējie kārtējie izdevumi vides aizsardzībai” (ko izmanto, piemēram, nozares apsekojumos un USS regulā) ietver gan iekšējos kārtējos izdevumus, gan nodevas/pirkumus. Tikai tādos gadījumos, kad pamatdatu avotos nav nošķirti šo abu veidu izdevumi, kopējā summa būtu jāieraksta pie iekšējiem kārtējiem izdevumiem, pievienojot piezīmi par aptvērumu. Ja iespējams, norādiet, kāda ir VA pakalpojumu nodevu/maksājumu daļa kopējos kārtējos izdevumos.

4.3. Ieņēmumi no blakusproduktiem

Dažkārt, veicot vides aizsardzības darbības, tiek ražoti blakusprodukti, kuriem ir ekonomiskā vērtība. Šos produktus var vai nu pārdot un gūt ieņēmumus, vai izmantot iekšējām vajadzībām, tādējādi samazinot izmaksas. Šādi piemēri ir atkritumu apstrādes procesā ģenerētā enerģija vai atgūtie materiāli. Vienmēr jābūt konkrētai VA darbībai (un izdevumiem), kas rada šos ieņēmumus. Ieņēmumi no blakusproduktiem ir to pārdošanas vērtības un saistībā ar šiem blakusproduktiem ietaupīto izmaksu (ja izmanto iekšējām vajadzībām) vērtības summa.

Efektīvāku procesu radītie enerģijas vai materiālu ietaupījumi un vides aizsardzības radītais ražīguma pieaugums netiek uzskatīts par ieņēmumiem no blakusproduktiem.

Attiecībā uz specializētajiem ražotājiem (4. tabula) šis mainīgais lielums jāinterpretē kā ieņēmumi no blakusproduktiem, kam pieskaitīti ieņēmumi no ar vides aizsardzību nesaistītām darbībām, sk. iepriekš 3.4. punktu.

4.4. Subsīdijas/pārvedumi

Subsīdijas/pārvedumi ir visu veidu pārvedumi, ar kuriem tiek finansētas vides aizsardzības darbības citos sektoros, tostarp pārvedumi uz vai no citām valstīm. Šie pārvedumi ir maksājošā sektora finansēšanas izdevumu daļa, un tie samazina saņēmēja sektora izdevumu *EXP I* finansējumu. Ja attiecīgais sektors gan saņem, gan maksā pārvedumus, jānorāda neto vērtība.

Tiek iekļauti tā dēvēto vides mērķnodokļu (piemēram, vispārējie piesārņojuma nodokļi) maksājumi, kas nav maksājumi par nopirktu pakalpojumu, bet gan maksājumi, kuru ieņēmumi ir paredzēti vides aizsardzības pasākumu finansēšanai. Netiek iekļauti vispārējie vides aizsardzības nodokļi vai ekoloģijas nodokļi (piemēram, enerģijas nodokļus), kuru ieņēmumi nav paredzēti vides aizsardzības pasākumu finansēšanai.

4.5. Nodevas/pirkumi

Nodevas/pirkumi ietver visus vides aizsardzības pakalpojumu pirkumus gan no publiskajiem, gan privātajiem ražotājiem. Šie maksājumi ir tieši saistīti ar vides aizsardzības darbību, kas veikta ārpus uzņēmuma, un tajos nav jāiekļauj, piemēram, naudas sodi un sodi. Šie maksājumi ir:

- maksājumi specializētajiem ražotājiem (uzņēmumiem) par atkritumu un notekūdeņu savākšanu un apstrādi un vides konsultantiem veiktie maksājumi, kas saistīti, piemēram, ar vides vadību un izglītību;
- maksājumi publiskajam sektoram par atkritumu un notekūdeņu savākšanu un apstrādi (neatkarīgi no maksājumu nosaukuma – nodevas, maksas utt.), kā arī nodevas par atļaujām un uzraudzību.

Nav iekļauti tā dēvētie vides mērķnodokļi – nodokļu maksājumi, kas izmantoti vides aizsardzības izdevumu finansēšanai, taču tie jāieraksta pie subsīdijām/pārvedumiem. Šajā anketā vispār nav iekļauti vispārējie vides nodokļi vai ekoloģijas nodokļi (piemēram, enerģijas nodokļi), kuru ieņēmumi nav paredzēti vides aizsardzības pasākumu finansēšanai.

4.6. Ieņēmumi

Publiskais sektors un specializētie ražotāji saņem maksājumus par nopirktajiem vides aizsardzības pakalpojumiem (nodevas/pirkumi). Šie maksājumi tiek ierakstīti kā attiecīgā sektora ieņēmumi. Šie ieņēmumi jāatņem no izpildītāju izdevumiem (*EXP I*), lai aprēķinātu viņu finansēšanas izdevumus (*EXP I*).

5. VIDES JOMAS

Šajā anketā vides aizsardzības izdevumu tvērums ir definēts atbilstīgi Kopējai Eiropas statistikas standarta vides aizsardzības darbību klasifikācijai. *CEPA*, ko sagatavoja ANO/EEK un *Eurostat*, tika pieņemta Eiropas statistikas speciālistu 1994. gada jūnija konferencē. *CEPA* tika pārskatīta 2000. gadā.

CEPA tiek izšķirtas deviņas vides jomas. Anketā visas jomas, kurām nav atvēlēta atsevišķa sleja, jānorāda slejā “Citi”. Tagad sleju izkārtojums atbilst izkārtojumam *CEPA*. Vairākumā anketas tabulu pirmajām sešām vides jomām paredzētas atsevišķas slejas. Slejā “Citi” ir iekļautas *CEPA* septītās līdz devītās jomas darbības: Radiācija, Pētniecība un izstrāde, Citas vides aizsardzības darbības.

Dažkārt pamatdatu avotos nav ietvertas visas *CEPA* vides jomas. Šādos gadījumos aptvērums jāprecizē.

Pamatdatu avotos bieži vien nav iespējams panākt vajadzīgo detalizēto iedalījumu pa jomām. Tādēļ jānorāda jomas aptvērums (piemēram, ja izdevumi kategorijā “Citi” ietver arī izdevumus, kas attiecas uz jomām “Bioloģiskā daudzveidība” vai “Troksnis”).

Nemiet vērā

CEPA 2000 noteikts, ka izdevumi par ūdens piesārņojuma novēršanu ir iekļauti jomā “Notekūdeņi”, bet visi izdevumi par augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu piesārņojuma likvidēšanu jāiekļauj jomā “Augsne un gruntsūdeņi”.

JQ tabulas (2006. gada versija)

VIDES AIZSARDZĪBAS IZDEVUMI UN IENĒMUMI (EPER)		1. tabula. PUBLISKAIS SEKTORS (1)							
Valsts: _____		Norādiet, ja iekļauti publiskie specializētie ražotāji!							
		Norādiet!							
Miljoni valsts valūtā									
Izdevumi	Gads	Gaiss	Notekūdeņi	Atkritumi	Augsne un gruntsūdeņi	Troksnis	Bioloģiskā daudzveidība un ainavas	Citi (6)	KOPĀ (7)
(A) IEGULDĪJUMU IZDEVUMI <i>Kopā ražošanas cikla noslēguma iekārtas un integrētās tehnoloģijas</i>	1990								
	1995								
	1996								
	1997								
	1998								
	1999								
	2000								
	2001								
	2002								
	2003								
	2004								
(B) KOPĒJIE KĀRTĒJIE IZDEVUMI (= B1 + B2)	2005								
	1990								
	1995								
	1996								
	1997								
	1998								
	1999								
	2000								
	2001								
	2002								

	2003								
	2004								
	2005								
(B1) Iekšējie kārtējie izdevumi (2) <i>Izņemot visus maksājumus par nopirktiem pakalpojumiem</i>	1990								
	1995								
	1996								
	1997								
	1998								
	1999								
	2000								
	2001								
	2002								
	2003								
	2004								
	2005								
(B2) Nodevas/pirkumi (3) <i>Samaksāti citiem sektoriem. Iekļauti visi maksājumi par nopirktiem pakalpojumiem</i>	1990								
	1995								
	1996								
	1997								
	1998								
	1999								
	2000								
	2001								
	2002								
	2003								
	2004								
	2005								
(C) IEŅĒMUMI NO BLAKUSPRODUKTIEM	1995								
	1996								
	1997								
	1998								
	1999								

	2000								
	2001								
	2002								
	2003								
	2004								
	2005								
(D) SUBSĪDIJAS/PĀRVEDUMI (4) <i>Samaksāti citiem sektoriem</i>	1990								
	1995								
	1996								
	1997								
	1998								
	1999								
	2000								
	2001								
	2002								
	2003								
	2004								
	2005								
(E) IEŅĒMUMI (5) <i>Saņemti no citiem sektoriem</i>	1990								
	1995								
	1996								
	1997								
	1998								
	1999								
	2000								
	2001								
	2002								
	2003								
	2004								
	2005								
IZDEVUMI EXP I (= A + B1 - C)	1990								
	1995								
	1996								
	1997								
	1998								

Norādiet!

VIDES AIZSARDZĪBAS IZDEVUMI UN IENĒMUMI (EPER)		4. tabula. VA PAKALPOJUMU PRIVĀTIE UN PUBLISKIE SPECIALIZĒTIE RAŽOTĀJI (1)				
Valsts: _____						
Miljoni valsts valūta						
Izdevumi	Gads	<u>Notekūdeņi</u>	<u>Atkritumi</u>	<u>Augsne un gruntsūdeņi</u>	<u>Citi (6)</u>	<u>KOPĀ</u>
(A) IEGULDĪJUMU IZDEVUMI <i>Kopējie ieguldījumi</i>	1990					
	1995					
	1996					
	1997					
	1998					
	1999					
	2000					
	2001					
	2002					
	2003					
	2004					
	2005					
(B) KOPĒJIE KĀRTĒJIE IZDEVUMI (= B1 + B2)	1990					
	1995					
	1996					
	1997					
	1998					
	1999					
	2000					
	2001					
	2002					
	2003					

	2004					
	2005					
(B1) Iekšējie kārtējie izdevumi (2) <i>Kopējās materiālu un darbaspēka izmaksas</i>	1990					
	1995					
	1996					
	1997					
	1998					
	1999					
	2000					
	2001					
	2002					
	2003					
	2004					
	2005					
(B2) Nodevas/pirkumi (5) <i>Maksājumi par vides pakalpojumiem,</i>	1990					
	1995					
	1996					
	1997					
	1998					
	1999					
	2000					
	2001					
	2002					
	2003					
	2004					
	2005					
<i>no tiem publiskajam sektoram (1. tabula)</i>	1990					
	1995					
	1996					
	1997					
	1998					
	1999					
	2000					
	2001					
	2002					
	2003					
	2004					

(C) IEŅĒMUMI NO BLAKUSPRODUKTIEM (3) <i>Enerģija, otrreiz pārstrādāti materiāli un ieņēmumi no darbībām, kas nav saistītas ar vidi</i>	2005						
	1990						
	1995						
	1996						
	1997						
	1998						
	1999						
	2000						
	2001						
	2002						
	2003						
	2004						
	2005						
	(D) SUBSĪDIJAS/PĀRVEDUMI <i>Saņemtie</i>	1990					
1995							
1996							
1997							
1998							
1999							
2000							
2001							
2002							
2003							
2004							
2005							
(E) IEŅĒMUMI <i>Kopējie ieņēmumi no vides darbības (galvenā darbība)</i>		1990					
		1995					
	1996						
	1997						
	1998						
	1999						
	2000						
	2001						
	2002						
	2003						
2004							

IZDEVUMI EXP I (= A + B1 - C)	2005					
	1990					
	1995					
	1996					
	1997					
	1998					
	1999					
	2000					
	2001					
	2002					
	2003					
	2004					
	2005					
IZDEVUMI EXP II (= EXP I + B2 - D - E)	1990					
	1995					
	1996					
	1997					
	1998					
	1999					
	2000					
	2001					
	2002					
	2003					
	2004					
	2005					
VIETA ZEMSVĪTRAS PIEZĪMĒM →						

EPEA tabulas

A. TABULA. Nacionālo izdevumu iedalījums atbilstīgi to elementiem un lietotājiem/saņēmējiem

Gads:

NACIONĀLO VIDES AIZSARDZĪBAS IZDEVUMU ELEMENTI	LIETOTĀJI/SANĒMĒJI								Mājsaimniecības kā faktiskie patērētāji	Pārējā pasaule	Kopsumma
	Ražotāji				Vispārējā valdība kā kolektīvais patērētājs		Centrālā valdība	Vietējā valdība			
	Specializētie ražotāji		Citi ražotāji								
	Vispārējā valdība	Citi	Nespecializētie	Specializētie							
1. Īpašu produktu patēriņš 1.1 Vides aizsardzības pakalpojumu galapatēriņš tirgus ārpustirgus 1.2 Vides aizsardzības pakalpojumu starppatēriņš tirgus palīgdarbības 1.3 Galapatēriņš: saistītie produkti pielāgotie produkti											

1.4 Starppatēriņš:			
saistītie produkti			
pielāgotie produkti			
2. Vides aizsardzības darbībām paredzēta bruto kapitāla veidošana			
3. Īpašu produktu bruto kapitāla veidošana:			
saistītie produkti			
pielāgotie produkti			
vides aizsardzības pakalpojumi			
4. Īpašie pārvedumi*			
4.1. Ražošanas subsīdijas			
vides aizsardzības pasākumi			
pielāgotie un saistītie produkti			
4.2. Citi īpašie pārvedumi			
kārtējie			
kapitāla			

5. Rezidentvienību kopējais izlietojums (1+2+3+4) kārtējais izlietojums kapitāla izlietojums 6. Pārējās pasaules finansējums kārtējais izlietojums kapitāla izlietojums 7. Nacionālie vides aizsardzības izdevumi (5–6) kārtējie kapitāla		
--	--	--

C. TABULA. Nacionālo vides aizsardzības izdevumu finansēšana

FINANSĒTĀJAS VIENĪBAS	LIETOTĀJI/SANĒMĒJI							Kopsumma	No tiem: kārtējie izdevumi
	Ražotāji				Vispārējā valdība kā kolektīvais patērētājs		Mājsaimniecības kā faktiskie patērētāji		
	Specializētie ražotāji		Citi ražotāji						
	Vispārējā valdība un MABO	Citi	Nespecializētie	Specializētie	Centrālā valdība	Vietējā valdība			
1. Vispārējā valdība Centrālā valdība Vietējā valdība 2. MABO 3. Sabiedrības Specializētie ražotāji Citi ražotāji 4. Mājsaimniecības									
NACIONĀLIE IZDEVUMI									
PĀRĒJĀ PASAULE									
Rezidentvienību izlietojums									

B1. tabula. Raksturīgo pakalpojumu piedāvājuma un izlietojuma tabula

	Ārpustirgus ražošana	Tirgus ražošana	Palīgdarbības	Kopsunma
1. Rezidentvienību izlietojums (pircēju cena)				
1.1. Starppatēriņš				
1.1.1. no tā specializēto ražotāju				
1.1.2. no tā citu ražotāju				
1.2. Galapatēriņš				
1.3. Bruto kapitāla veidošana (zemes uzlabošana)				
2. Eksports				
Kopējais izlietojums (1+2) = kopējais piedāvājums (3+4+5+6)				
3. Izlaide				
4. Imports				
5. Neatskaitāmais PVN				
6. Citi produktu nodokļi, atskaitot subsīdijas				

C1. TABULA. Ar vidi saistīts finanšu slogs

AR VIDI SAISTĪTĀ FINANŠU SLOGA ELEMENTI	SEKTORI				
	Sabiedrības		Mājsaimniecības tostarp MABO	Vispārējā valdība	Kopā
	Vides nozares	Ar vidi nesaistītas nozares			
1. Kārtējo nacionālo izdevumu finansēšana 2. Kārtējo izdevumu neatskaitāmais PVN 3. Ražošanas nodokļi 4. Neto pamatdarbības pārpalikums 5. Jebkāda cita peļņa 6. Pamatkapitāla procenti					
A. Vides aizsardzības finanšu slogs (1+2+3-4-5+6)					
B. Ar vidi saistītu nodokļu slogs					
CO2 nodoklis					
Ūdens aģentūra					
Ar vidi saistīts finanšu slogs (A+b)					

3. pielikums Dažu budžeta pozīciju/programmu vides izdevumu daļas identifikācijas piemēri

Budžeta pozīcija/programma	Apraksts	Vides joma (CEPA), ja klasificēta kā VA izdevumi	Pozīcijas vides izdevumu daļa
Energoefektivitātes labākā prakse	Konsultācijas par energotaupības shēmu pieņemšanu	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Energotaupības trasts		Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Mājokļu energoefektivitātes shēma		Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Dūmu ierobežošana		Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Tīrāku transportlīdzekļu programmas	Izdevumi videi nekaitīgāku automobiļu izmantošanas un attīstības veicināšanai	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Energoefektivitāte ārvalstīs		Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Fosilajam kurināmajam alternatīva kurināmā izmantošanas pienākums	Atjaunojamo energoresursu enerģijas subsidēšanas līdzekļi	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Piesārņojuma integrētā kontrole	Vides aģentūras izdevumi par PIK īstenošanu utt.	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Likums par tīru gaisu	Vietējo varas iestāžu izdevumi par gaisa kvalitātes pārvaldību vietējā līmenī	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Dotācijas kravu pārvadājumiem	Kapitāla dotācijas, lai mudinātu kravu autopārvadājumus aizstāt ar dzelzceļa pārvadājumiem	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Struktūrvienībām iedalītās izmaksas		Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa
Dažādu programmu izdevumi		Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa
Notekūdeņu attīrīšana		Notekūdeņu apsaimniekošana (CEPA 2. klase)	100 %
Kanalizācijas ierīkošana laukos	Vietējo varas iestāžu izdevumi par kanalizācijas pakalpojumu nodrošināšanu lauku apvidos	Notekūdeņu apsaimniekošana (CEPA 2. klase)	100%
Struktūrvienībām iedalītās izmaksas		Notekūdeņu apsaimniekošana (CEPA 2. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa
Atkritumu uzraudzība	Vides aģentūras izdevumi	Atkritumu apsaimniekošana (CEPA	100 %

	par atkritumu rašanās, transportēšanas un likvidēšanas uzraudzību	3. klase)	
Atkritumu savākšana un apglabāšana	Vietējo varas iestāžu izdevumi galvenokārt par pašvaldības atkritumiem	Atkritumu apsaimniekošana (CEPA 3. klase)	100 %
Struktūrvienībām iedalītās izmaksas		Atkritumu apsaimniekošana (CEPA 3. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa
Citi programmu izdevumi		Atkritumu apsaimniekošana (CEPA 3. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa
Piesārņota zeme	Izdevumi par piesārņotas zemes attīrīšanu	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (CEPA 4. klase)	100 %
Zemes kvalitāte	Vides aģentūras izdevumi par piesārņotu zemi	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (CEPA 4. klase)	100 %
Ūdensceļu piesārņojuma kontrole Apvienotajā Karalistē	Valsts iestāžu, kas atbild par ūdensceļu tīkla uzturēšanu, izdevumi par ūdens piesārņojums novēršanu un kontroli	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (CEPA 4. klase)	100 %
Ūdens kvalitātes uzraudzība	Vides aģentūras izdevumi par upju ūdens kvalitātes uzraudzību	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (CEPA 4. klase)	100%
Neapsaimniekota zeme			
Apdraudētas vides teritorijas			
Agrovides izdevumi	Shēmas, kas mudina lauksaimniekus strādāt, saudzējot vidi		
Starptautiskās programmas			
D dažādas programmas			
Programmu un struktūrvienību izdevumi			
CITES konvencija (Konvencija par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām)			
Darvina iniciatīva (ieguldījums	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu	100 %	
Starptautiskajā bioloģiskās daudzveidības aizsardzības fondā)	aizsardzība un attīrīšana (CEPA 4. klase)		
Nacionālā vienība noziegumu pret dzīvo dabu izmeklēšanai	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (CEPA 4. klase)	100 %	

Rezervju pastiprināšanas shēma	Var ietvert visas <i>CEPA</i> darbības, taču, piemērojot galvenā mērķa principu, jāierobežo attiecīgās jomas: Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (<i>CEPA</i> 4. klase) VAI Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība (<i>CEPA</i> 6. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa	
Dotācijas dabas rezervju apsaimniekošanai	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (<i>CEPA</i> 4. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa	100 %
Ūdens resursu saglabāšana (Apvienotās Karalistes gadījums)	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (<i>CEPA</i> 4. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa	100 %
Nacionālie parki un lauku parki	Trokšņu un vibrācijas mazināšana (<i>CEPA</i> 5. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa	Ieguldījuma daļa ir jānovērtē, jo nav iekļauti speciālie izdevumi, kas saistīti ar piekļuves nodrošināšanu (parku apmeklētājiem paredzētas būves u. tml.) Iekļauti ir izdevumi par nacionālo parku vispārējo apsaimniekošanu (sīkāk nenorādot veikto darbību specifiku).
Kodoliekārtu ekspluatācijas pārtraukšana (<i>UKAEA</i>)	Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība (<i>CEPA</i> 6. klase)	100 %	100 %
Vides pētniecība un uzraudzība	Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība	100 %	100 %
Izglītība un pārvalde	Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība (<i>CEPA</i> 6. klase)	100 %	Ieguldījuma daļa ir jānovērtē, jo apmācības darbības uzskatāmas par VA izdevumiem tikai tādā gadījumā, ja to galvenais mērķis ir vides aizsardzībai.

	Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība (CEPA 6. klase)	100 %	
--	---	-------	--

Videi paredzētas subsīdijas	Vides joma (CEPA), ja klasificēta kā VA izdevumi	Pozīcijas vides izdevumu daļa
Subsīdijas emisiju mazināšanai		
Dažādu veidu atbalsts klimata jomā	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Atbalsts ieguldījumiem klimata jomā	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Subsīdijas enerģētikas jomā		
Subsīdijas ieguldījumiem enerģijas patēriņa samazināšanai	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Subsīdijas ieguldījumiem atjaunojamo energoresursu jomā	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Atbalsts vēja enerģijas utt. ieviešanai tirgū	Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība (CEPA 1. klase)	100 %
Subsīdijas, kas saistītas ar resursiem		
Vides pētniecība	Pētniecība un izstrāde vides jomā (CEPA 8. klase)	100 %
Vides uzlabošanas pasākumi lauksaimniecības nozarē	Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība (CEPA 6. klase)	Jānovērtē ieguldījuma daļa
Atbalsts piesārņotu teritoriju tīrīšanai	Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana (CEPA 4. klase)	100 %

4. pielikums. Itālijas izmantotā izdevumu funkcionālās analīzes metode

Publisko budžetu funkcionālā pārklasificēšana bieži vien nenotiek tik vienkārši kā ekonomiskā pārklasificēšana. Publiskajos budžetos izmantotajā funkcionālajā klasifikācijā parasti nav ietvertas speciālās kategorijas, kas saistītas ar VA izdevumiem atbilstīgi *CEPA* vai *COFOG* definīcijām; tādēļ, izveidojot “savienošanas sistēmu” starp šīm funkcionālajām klasifikācijām un atsaucies uzskaites sistēmu (*CEPA* vai *COFOG*), var gan panākt, gan nepanākt pietiekamu rezultātu precizitāti un izmaksu efektivitāti. Tādēļ, veicot katra publiskā budžeta posteņa analīzi, vajadzīga analītiskāka pieeja, lai noteiktu un klasificētu posteņus, kuros ir VA izdevumi.

Šis budžeta analīzes paņēmiens ir ļoti darbietilpīgs. Tā efektivitāte ir atkarīga no publiskajos budžetos sniegtās informācijas daudzuma un kvalitātes. Turklāt tādējādi iegūtie rezultāti var būt subjektīvi, tāpēc šāda iespēja, cik vien iespējams, jānovērš, izmantojot piemērotas procedūras.

Lai analīze būtu maksimāli piemērota praktiskai lietošanai, *Istat* piemēro divu posmu funkcionālās pārklasificēšanas procesu – pirmajā posmā tiek izmantota tikai budžetos pieejamā informācija, savukārt otrajā posmā tiek izmantota papildu informācija un/vai vērtēšanas koeficienti. *Istat* izstrādājis vairākus darbības rīkus, lai cik vien iespējams standartizētu rezultātus un garantētu labu datu kvalitāti.

Metode, ko *Istat* izmanto budžetu funkcionālajai pārklasificēšanai, un galvenie saistītie rīki ir aprakstīti šajā dokumentā: *Istat* (1999), “The Istat methodology for calculating Public General Government Expenditure on environmental protection”, *Eurostat*, darba dokuments ACCT-EXP/99/4.2.5. – dienas kārtības 4.2. punkts, darba grupas “Vides aizsardzības ekonomiskie konti” un apakšgrupas “Vides izdevumu statistika” kopējā sanāksme, darba grupas “Vides aizsardzības statistikas dati” 1999 gada 6.–7. decembra sanāksme, Luksemburga.

Šajā punktā ir apkopotas minētās metodes galvenās iezīmes un sniegti dažī piemēri.

Šobrīd šī metode tiek regulāri piemērota, lai sagatavotu datus par Itālijas ministriju (kas veido centrālās valdības vairākumu) VA izdevumiem – līdz šim sagatavoti dati par 1995.–2004. gadu⁴⁷. Šī metodika ir piemērota arī attiecībā uz vairāku reģionālo pārvalžu datiem⁴⁸.

⁴⁷ Sk.:

- *Istat* (2006), *La spesa per la protezione dell'ambiente delle Amministrazioni dello Stato. Anni 2001-2004*, *Istat*, “Statistiche in breve”, <http://www.istat.it/conti/ambientali/>
- *Istat* (2005), *La spesa per la protezione dell'ambiente delle Amministrazioni dello Stato. Anni 1995-2002*, *Istat*, “Statistiche in breve”, Roma, <http://www.istat.it/conti/ambientali/>

Katru gadu ministriju budžetos ir vidēji aptuveni 7000 izdevumu posteņu.

⁴⁸ Sk.:

- *Istat* (2006), *Primi aggregati regionali di contabilità ambientale*, *Istat*, <http://www.istat.it/ambiente/contesto/ambientale/index.html>, kur iekļautas 1995.–2001. gada Lacio reģionālās pārvaldes VA izdevumu lairindas;
- Lacio reģionālās pārvalde (2005), *Rapporto sullo Stato dell'Ambiente del Lazio 2004*, § 16.2 “Le spese ambientali della regione Lazio – anni 1995-2000”, Roma, <http://www.arpalazio.it/publicazioni/publicazioni.php>

Katru gadu Lacio reģionālās pārvaldes budžetā ir aptuveni 1200 izdevumu posteņu.

Istat un Vides ministrija ir publicējusi rokasgrāmatu, kurā ir norādījumi vadlīnijas budžeta analīzes veikšanai⁴⁹.

1. Pirmais posms. Budžeta sākotnējā caurskate

1.1. Izdevumu posteņu “starpgrupas”

Secīgi caurskatot katru izdevumu posteni, problēmas faktiski var radīt norādītie jautājumi.

a) Lielais analizējamo izdevumu posteņu skaits.

b) Informācijas avota, t. i., publiskā budžeta, īpatnības: dažkārt ar VA nesaistītu izdevumu un VA izdevumu posteņus identificēšana un VA izdevumu klasificēšana atbilstīgi *CEPA* notiek vienkārši; tomēr dažkārt tas tā nav, un var rasties sarežģījumi:

- vienā izdevumu postenī var būt gan VA izdevumi, gan ar VA nesaistīti izdevumi;
- viena posteņa VA izdevumi vienlaikus var atbilst dažādām *CEPA* kategorijām;
- informācija par izdevumu posteni var nebūt pietiekama, lai konstatētu, vai attiecīgajā izdevumu postenī ir iekļauti VA izdevumi.

c) Subjektīvu kritēriju ieviešanas risks izdevumu posteņu analīzē.

Lai risinātu abus pirmos uzskaitītos jautājumus (*a*) un *b*) punkts), *Istat* piemēro divu posmu funkcionālās pārklasificēšanas procesu, kura mērķis ir pēc iespējas maksimālāk izmantot budžetā pieejamo informāciju un tādējādi cik vien iespējams izvairīties no papildu informācijas meklēšanas. Ir izstrādāti vairāki darbības rīki, lai samazinātu subjektīvu kritēriju ieviešanas risku izdevumu posteņu analīzē un pēc iespējas maksimālāk nodrošinātu, ka, analizējot budžetus (*c*) punkts), dažādi cilvēki iegūtu vienus un tos pašus rezultātus.

Pirmajā posmā tiek izmantota tikai budžetos esošā informācija. Tiek veikta budžeta sākotnējā caurskate, lai:

- noteiktu izdevumu posteņus, kuri tālāk vairs nav jāanalizē, t. i.:
- posteņus, kuros noteikti nav iekļauti vides aizsardzības izdevumi (*NEPE* posteņi);
- posteņus, kuros noteikti ir iekļauti vides aizsardzības izdevumi un kuri ir pietiekami viendabīgi, lai tos varētu klasificēt tikai vienā *CEPA* klasē (*VA* posteņi);
- noteiktu izdevumu posteņus, kuri jāanalizē tālāk, t. i.:
- nenosakāmus izdevumus, par kuriem nav pietiekamas informācijas, kuru izmantojot, šos izdevumus varētu iekļaut vai neiekļaut (*UE* posteņi);
- neviendabīgu izdevumu posteņus, kuros ir gan *VA* izdevumi, gan ar *VA* nesaistīti

⁴⁹ Sk.: Istat, (2007), *Il calcolo della spesa pubblica per la protezione dell'ambiente. Linee guida per riclassificare i rendiconti delle amministrazioni pubbliche, Metodi e norme n. 33/2006*, Roma, http://www.istat.it/dati/catalogo/20070212_00/

izdevumi (*NHE* posteņi);

- posteņus, kuros ir vairāk nekā viena *CEPA* klase (posteņi ar vairākām *CEPA* klasēm), ja tie attiecas gan uz *NHE*, gan VA posteņu starpgрупām.

1. tabula. Izdevumu posteņu starpgрупu definīcijas

NEPE Ar vides aizsardzību nesaistīti izdevumi: izdevumi par darbībām un pasākumiem, kas nav paredzēti vides aizsardzībai

EPE Vides aizsardzības izdevumi: izdevumi par darbībām un pasākumiem, kas paredzēti vides aizsardzībai

PEPE Tikai vides aizsardzībai paredzēti izdevumi: izdevumi par darbībām un pasākumiem, kas paredzēti tikai vides aizsardzībai

MEPE Vides aizsardzības izdevumi vairākiem mērķiem: izdevumi par darbībām un pasākumiem, kas vienlaicīgi un apvienoti paredzēti vairākiem mērķiem, kuru starpā ir arī vides aizsardzība; šādu darbību vides aizsardzības mērķa sasniegšana noteikti ietver arī citu mērķu sasniegšanu vai citu mērķu sasniegšana ir ietverta šajā mērķī

NHE Neviennozīmīgi izdevumi: izdevumi par vairākām darbībām un pasākumiem, kuru starpā dažas, bet ne visas darbības, noteikti ir paredzētas vides aizsardzībai (atsevišķi vai kopā)

UE Nenosakāmi izdevumi: izdevumi par darbībām un pasākumiem, kas atsevišķi vai kopā var būt paredzēti vides aizsardzībai

Pirmajā posmā netiek aprēķināti *EPE*, bet tikai starprezultāts, t. i., tiek noteikti izdevumi posteņi, kuru analīzi izbeidz (*NEPE* un *EPE* grupas), un posteņi, kuriem jāveic tālāk analīze (*UE*, *NHE* un vairāku *CEPA* klašu grupas). Tāpēc šīs grupas dēvē par starpgрупām.

Lai standartizētu procesu (t. i., dažādi cilvēki iegūst vienu un to pašu rezultātu), izstrādāti vairāki darbības rīki:

- lēmuma pieņemšanas shēma, kas tiek izmantota, lai izdevumu posteņus iedalītu starpgруппās;
- *CEPA* darblapu komplekts – katrai *CEPA* klasei viena. Katrā darblapā ļoti sīki un strukturēti izklāstīts *CEPA* klases un tās apakškategoriju saturs, cik vien iespējams norādot darbības, ko parasti veic vispārējā valdība. Darblapas izmanto kā pārbaudes sarakstu, lai izlemtu, vai izdevumu posteņi ietver vai neietver VA izdevumus, un, ja ietver, lai klasificētu tos atbilstīgi *CEPA*⁵⁰;

⁵⁰ Darblapas ar *CEPA* 1994 piemēriem iekļautas *Istat* (1999); pilnīgs *CEPA* 1994 darblapu komplekts pieejam *Istat* (2000). *Istat* ir apkopojis arī *CEPA* 2000 darblapas, galvenokārt pamatojoties uz *CEPA* skaidrojumiem (nav pieejami par *CEPA* 1994) un *CEPA* 1994 darblapām. Darblapu jaunā versija itāļu valodā ir pieejama tikai *Istat* (2007).

- biežāk sastopamo gadījumu (*FOC*) saraksti; tajos ir uzskaitīti Itālijas publiskajos budžetos biežāk sastopamie robežgadījumi, kas ir saistīti ar vides politikas jomām, bet kuriem tomēr nav tiešas atbilstības *CEPA* posteņiem. Attiecībā uz katru gadījumu *FOC* sarakstos aplūkoti šādi elementi:
- publiskajos budžetos parasti izmantotais formulējums:
- šajos formulējumos iespējamās “slēptās” darbības;
- kā klasificēt darbības atbilstīgi starpgrupām un *CEPA*.

FOC sarakstus, tāpat kā *CEPA* darblapas, izmanto kā pārbaudes sarakstus, lai izdevumu posteņus iedalītu starpgrupās un klasificētu tos atbilstīgi *CEPA*.

Šie saraksti izstrādāti pēc pētījumu rezultātiem un apspriedēm ar ekspertiem, lai padziļinātu izpratni par darbībām, kuras var veikt konkrētās politikas jomās, un šo darbību saikni ar VA jomu. Uzkrājot publisko budžetu analīzes pieredzi, pārbaudes sarakstu skaits palielinās.

Vairākiem mērķiem paredzētu vides aizsardzības izdevumu piemēri

VA izdevumu grupai ir divas apakšgrupas, t. i.:

- 1) **PEPE Tikai vides aizsardzībai paredzēti izdevumi:** izdevumi par darbībām un pasākumiem, kas paredzēti tikai vides aizsardzībai;
- 2) **MEPE Vides aizsardzības izdevumi vairākiem mērķiem:** izdevumi par darbībām un pasākumiem, kas vienlaicīgi un apvienoti paredzēti vairākiem mērķiem, kuru starpā ir arī vides aizsardzība; šādu darbību vides aizsardzības mērķa sasniegšana noteikti ietver arī citu mērķu sasniegšanu vai citu mērķu sasniegšana ir ietverta šajā mērķī.

MEPE ir īpašs VA izdevumu veids, t. i., izdevumi, ar kuriem finansē darbības vai pasākumus, ar kuriem – būtības vai īstenošanas veida dēļ – nav iespējams sasniegt vides aizsardzības mērķus, ja vienlaikus tieši un nekavējoties nav sasniegti citi mērķi.

Saskaņā ar *SERIEE* rokasgrāmatu (*Eurostat*, 1994a) un *EPEA* apkopošanas norādījumiem (*Eurostat*, 2002) vairākiem mērķiem paredzētie izdevumi jāklasificē, piemērojot galvenā mērķa kritēriju. Tomēr galvenā mērķa kritērija piemērošana *MEPE* var būt ļoti sarežģīta vai subjektīva.

MEPE piemēri

- a) Pārvaldes un regulatīvās darbības, kuras attiecas uz konkrētām politikas jomām un/vai kuras veic konkrētas struktūrvienības vai institūcijas (valsts iestādes, īpašās komitejas utt.), piemēram, pārvaldības un plānošanas darbības, ko veic, lai:
 - pārvaldītu apguves teritorijas,
 - pārvaldītu un palielinātu konkrētu dabas teritoriju vai resursu vērtību.

Plānošana, piemēram, lai pārvaldītu apguves teritoriju, ir VA mērķiem paredzētu darbību un ieguldījumu plānošana, kas papildina dabas resursu izmantošanas un pārvaldības (*RUM*) mērķu īstenošanu un citu, ar vidi nesaistītu mērķu īstenošanu (piemēram, ekonomiski vai ar cilvēku veselību saistīti mērķi). Lai gan katra plānotā darbība un plānotais ieguldījums bieži ir saistīti ar galveno mērķi, kuru ir diezgan viegli noteikt, plānošana un pārvaldība parasti ir darbības, kurām ir vairāki mērķi, un to sadalījums atbilstīgi vairākiem mērķiem varētu būt diezgan subjektīvs.

b) Pētniecības un izstrādes darbības, kuras attiecas uz konkrētām politikas jomām un/vai kuras veic konkrētas struktūrvienības vai institūcijas, piemēram:

- sākotnējie pētījumi, kas saskaņā ar tiesību aktiem bieži jāveic obligāti, lai izstrādātu apguves teritoriju plānus vai konkrētu teritoriju vai resursu attīstības plānus;
- pētījumi par dabas resursu stāvokli;
- pētījumi, ko veic valsts un reģionālās vides aizsardzības aģentūras.

Šajos pētījumos bieži vien vienlaikus tiek pētīti jautājumi, kas attiecas gan uz *EPEA*, gan *RUMEA* tvērumu, un dažkārt tie attiecas arī uz jautājumiem, kas nav saistīti ar vidi, tāpēc, pamatojoties uz būtiskuma kritēriju, PI darbības ir ļoti sarežģīti iedalīt atbilstīgi dažādiem mērķiem.

c) Novērošanas vai informācijas un komunikācijas darbības, ko veic, lai izstrādātu integrētas komunikācijas sistēmas, piemēram:

- ģeogrāfiskās informācijas sistēmas;
- zemes izmantošanas un/vai pārklājuma informācijas sistēmas;
- iekšzemes ūdeņu, citu dabas resursu vai citu teritoriālu jautājumu informācijas sistēmas (piemēram, ģeoloģiskās kartes);
- vides stāvokļa pārskatus.

Visas šīs darbības parasti ietver tādas informācijas vākšanu un apstrādi, kas saistīta ne vien ar *EPEA* un *RUMEA* tipa darbībām, bet arī ar darbībām, kas nav iekļautas *SERIEE* tvērumā.

d) Novērošanas un kontroles darbības, kuras attiecas uz konkrētām politikas jomām un/vai kuras veic konkrētas struktūrvienības vai institūcijas (piemēram, īpaši dienesti), piemēram:

- kontroles darbības, ko veic ostas dienesti, kas uzrauga vispārējo drošību jūrā, t. i., iespējamu nelegālu piesārņotāju ieplūdināšanas gadījumu vai avārijas piesārņojuma uzraudzība, kā arī palīdzība cilvēkiem un kuģiem avārijas gadījumos un zvejas ierobežojumu ievērošanas uzraudzība, utt.;
- kontroles darbības, ko veic mezsargi, kam papildus mežu bioloģiskās daudzveidības un mežos mītošo dzīvnieku sugu aizsardzībai jāuzrauga pareiza mežu resursu izmantošana.

Veicot šīs kontroles un uzraudzības darbības, vienlaikus tiek īstenoti gan VA un RUM mērķi, gan ar vidi nesaistīti mērķi. Kontroles darbībām izmantotos cilvēkresursus un materiālos resursus ir ļoti sarežģīti iedalīt dažādiem mērķiem.

Aizpildot EPEA, šos izdevumus var uzskaitīt, ievērojot norādījumus NKS 93 rokasgrāmatas XXI nodaļas A. sadaļā “Satellite analysis” [Satelītkontu analīze] un C. sadaļā “Functionally oriented satellite accounts” [Ar funkcijām saistītie satelītkonti]. Šajās sadaļās jo īpaši norādīts – ja vienai darbībai vienlaikus ir dažādi atsevišķi mērķi, kuriem paredzēti atsevišķi satelītkonti, uzskatāms, ka darbība paredzēta visiem kontiem, uz kuriem tā attiecas. Tāpēc izdevumus, kas saistīti ar šo darbību, pilnībā jāuzrāda katrā no šiem kontiem (kas nesummēsies), nevis jāiedala kādā no šiem kontiem vai jāsadala starp šiem kontiem (abas no šīm metodēm būtu brīva interpretācija)⁵¹.

MEPE kategorijas tiek izveidotas un šādi izdevumi tiek pilnībā iekļauti EPEA tvērumā saskaņā ar minētajiem NKS 93 norādījumiem.

Šis kritērijs jāpiemēro tikai darbībām, kuras atbilstīgi mērķiem nav iespējams iedalīt to izpildījuma dēļ, nevis tāpēc, ka trūkst precīzas informācijas; citādi VA izdevumus varētu tikt ievērojami pārvērtēti.

Pievienojot šiem izdevumu posteņiem speciālu kodu (t.i., kodu, ko MEPE piešķir saskaņā ar lēmuma pieņemšanas shēmu), tos vēlāk iespējams pazīt un apstrādāt, jo īpaši tādā veidā, kas nodrošina iespēju izveidot papildu satelītkontus (piemēram, arī tad, ja RUMEA aizpilda kopā ar EPEA).

2. Otrais posms – VA izdevumu aprēķināšana

2.1. Vairāku metožu izmantošana

Lai iegūtu VA izdevumu kopsavilkuma rādītājus, publiskā budžeta posteņi, kuros ir VA izdevumi, ir jāsummē atbilstīgi:

- ekonomiskajam kritērijam, lai visus VA izdevumu posteņus summētu atbilstīgi attiecīgajam EKS 95 mainīgajam lielumam (piemēram, P2 – starppatēriņš, P51 – bruto pamatkapitāla veidošana utt.);
- funkcionālajam kritērijam, lai visus VA izdevumu posteņus summētu atbilstīgi attiecīgajai CEPA klasei.

Praksē tas nozīmē VA izdevumu šķērsklasifikāciju atbilstīgi 2. tabulā parādītajai shēmai, un katras shēmas šūnas visu VA izdevumu posteņu summēšanu.

2. tabula. No publiskajiem budžetiem izgūtu VA izdevumu posteņu šķērsklasifikācija

CEPA klases	EKS 95 mainīgie lielumi, kas ietverti EPEA uzskaites tabulās	Kopā atbilstīgi katrai CEPA klasei
-------------	--	------------------------------------

⁵¹ Sk. jo īpaši Apvienoto Nāciju Organizācija (1993), XXI nodaļa, 21.38., 21.52., 21.65. punkts.

	D1	P2	...	P51	...	
Apkārtējā gaisa un klimata aizsardzība						
Notekūdeņu apsaimniekošana						
Atkritumu apsaimniekošana						
Augsnes, gruntsūdeņu un virszemes ūdeņu aizsardzība un attīrīšana						
Trokšņa un vibrācijas mazināšana (izņemot aizsardzību darba vietā)						
Bioloģiskās daudzveidības un ainavu aizsardzība						
Aizsardzība pret radiāciju (izņemot ārējo drošību)						
Pētniecība un izstrāde						
Citas vides aizsardzības darbības						
Kopā atbilstīgi katram EKS 95 mainīgajam lielumam						

Tomēr funkcionālās pārklasificēšanas pirmā posma beigās to vēl nav iespējams izdarīt, jo izdevumu posteņi, kas klasificēti VA izdevumu starpgrupās (*PEPE* un *MEPE*), neatspoguļo visus budžeta VA izdevumus: daļa šo izdevumu noteikti ir iekļauti neviendabīgu izdevumu posteņos (*NHE*), bet otra daļa var būt un var arī nebūt iekļauta nenosakāmu izdevumu posteņos (*UE*). Turklāt gadījumos, kad vienā postenī ir vairākas *CEPA* klases, 2. tabulas šķērsklasifikācijas shēmu var nebūt iespējams aizpildīt.

Lai iegūtu pilnīgu VA izdevumu galīgo vērtējumu, ir jāveic visu šo posteņu, t. i., *NHE*, *UE* un posteņi ar vairākām *CEPA* klasēm, papildu analīze.

Būtu jāmin arī īpašais gadījums, kas attiecas uz *vispārējās pārvaldes kārtējiem izdevumiem*, t. i., kārtējiem iekšējiem izdevumiem (ražošanas izmaksas), kurus nevar skaidri iedalīt kādai noteiktai funkcijai. Šie izdevumu posteņi faktiski attiecas uz dažādām darbībām, ko veic valsts pārvaldes, tāpēc pirmā posma beigās tie tiek klasificēti *UE* starpgrupā. Ja attiecīgās VV vienības ir raksturīgie ražotāji (nav būtiski, vai tie ir specializētie vai nespecializētie ražotāji), lai iegūtu VA izdevumu pilnīgu vērtējumu, daļa no *vispārējās pārvaldes kārtējiem izdevumiem* jāattiecina uz vides aizsardzību.

3. tabulā apkopoti to izdevumu posteņu veidi, kuriem pēc pirmā posma jāveic otrā posma analīze, norādot mērķi, kas jāsasniedz, pabeidzot šo analīzi. Kā redzams tabulā, lai palielinātu otrā posma analīzes efektivitāti, dažādu veidu izdevumu posteņi jāanalizē, ievērojot secību, kādā tie uzskaitīti

3. tabulā.

3. tabula. Izdevumu posteņu analīzes otrais posms

Izdevumu posteņi, kuriem jāveic otrā posma analīze	Otrā posma analīzes mērķis
Nenosakāmu izdevumu (<i>UE</i>) posteņi	Jānosaka izdevumu mērķi. Ja šie izdevumi ir <i>EPE</i> vai <i>NEPE</i> , analīzi beidz; ja izdevumi ir <i>NHE</i> un/vai attiecas uz vairākām <i>CEPA</i> klasēm, tie jāanalizē kā visi pārējie <i>NHE</i> posteņi un/vai posteņi, kas attiecas uz vairākām <i>CEPA</i> klasēm (sk. 2. un 3. punktu tālāk).
Neviendabīgu izdevumu posteņi (<i>NHE</i>)	Jāaprēķina VA daļa. Tas jādara visiem <i>NHE</i> posteņiem neatkarīgi no tā, vai šie posteņi ir šādi klasificēti funkcionālās pārklasificēšanas pirmajā vai otrajā posmā (pēc pirmā posma iekļauti <i>UE</i> grupā).

Posteņi, kas attiecas uz vairākām <i>CEPA</i> klasēm	VA izdevumi jāiedala dažādās atbilstošajās <i>CEPA</i> klasēs. Tas jā dara visiem VA izdevumu posteņiem, t. i., neatkarīgi no posteņa piederības starpgrupai (VA izdevumi pirmajā posmā; VA izdevumi otrajā posmā, ja pirmajā posmā klasificēti kā <i>UE</i> ; <i>NHE</i> pirmajā posmā; <i>HE</i> otrajā posmā, ja pirmajā posmā klasificēti kā <i>UE</i>).
Vispārējās pārvaldes kārtējie izdevumi (<i>UE</i> posteņi, klasificēti pēc ekonomikas kodiem, kas attiecas uz iekšējiem kārtējiem izdevumiem)	Jāaprēķina VA daļa un jāiedala dažādās atbilstošajās <i>CEPA</i> klasēs. Tikai tad, ja attiecīgās VV vienības ir raksturīgie ražotāji (nav būtiski, vai tie ir specializētie vai nespecializētie ražotāji).

Otrajā posmā analīzi var veikt, izmantojot dažādas metodes.

- Sīkāk analizēt finanšu informāciju, kas attiecas uz tālāk izvērtējamo posteņu izdevumiem. Lai piemērotu šo metodi, vajadzīgi papildu dati no valsts pārvaldēm. Šī ir visprecīzākā metode un to var piemērot visiem izdevumu posteņu veidiem, kas uzskaitīti 3. tabulā.
- Aptaujāt “zinošus” cilvēkus, t. i., cilvēkus, kas, visticamāk, zina, kādas darbības ir veiktas, izmantojot tālāk izvērtējamo posteņu finanšu resursus (piemēram, valsts pārvaldes iestāžu darbinieki, kas tieši atbild par tālāk izvērtējamajiem izdevumiem). Piemērojot šo metodi, pastāvīgi jāsaazinās ar valsts pārvaldēm, taču nav vajadzīgi papildu dati. Parasti šāda pieeja ir lietderīga un rentabla, lai precizētu *UE* posteņu saturu; taču *NHE* un vairāku *CEPA* klašu posteņus ir sarežģīti iedalīt, tikai sazinoties ar zinošiem cilvēkiem un neiegūstot papildu datus.
- Veikt speciālus pētījumus par konkrētām politikas jomām, uz kurām attiecas tālāk izvērtējamo izdevumu posteņi. Piemērojot šo metodi, papildu informācija valsts pārvaldēm parasti nav jālūdz, taču ir jāveic dokumentu papildu izpēte un/vai jāsaazinās ar tehniskajiem darbiniekiem. Veicot analīzi, bieži tiek iegūti vispārīgie noteikumi, kas tiek piemēroti izdevumu posteņu klasifikācijai pēc attiecīgo veidu darbībām, t. i., jau minētos *FOC* sarakstus (sk. 1. punktu).
- Izmantot statistikas koeficientus, lai novērtētu *NHE* posteņu VA daļu vai sīkāk iedalītu izdevumus, kas attiecas uz vairākām *CEPA* klasēm. Šos koeficientus var aprēķināt dažādos veidos, tie var būt, piemēram, parametri, kas atvasināti no tehniskās dokumentācijas, vai tehniķu norādītie parametri; koeficienti, kas aprēķināti, izmantojot oficiālo statistiku vai finanšu datus, kas iegūti no pārklasificētiem budžetiem.

Saskaņā ar Itālijas pieredzi ieteicams izmantot visprecīzākās metodes no minētajām un – jebkurā gadījumā – statistikas koeficientus neizmantojot posteņiem, kuru izdevumu skaitļi ir lieli.

Attiecībā uz koeficientiem prioritāte jāpiešķir parametriem, kas aprēķināti, izmantojot fiziskos vai monetāros rādītājus, kas cik vien iespējams savstarpēji saistīti ar ielaidi⁵² vai izlaidi⁵³ darbībām, kuras finansētas ar nākamajā posmā analizējamajiem izdevumu posteņiem. Visbeidzot, funkcionālās pārklasificēšanas procesa beigās koeficientus var arī aprēķināt, izmantojot finanšu datus, kas atvasināti no publiskajiem budžetiem. Šie koeficienti aprakstīti nākamajā punktā.

⁵² Piem., nodarbināto skaits vai darba stundas pa darbībām.

⁵³ Piem., analizējamās valsts pārvaldes sniegtu pakalpojumu pirkumi.

Praksē gūtā pieredze liecina, ka dažādu veidu izdevumu posteņi (*EPE*, *NEPE*, *UE*, *NHE*, posteņi ar dažādām *CEPA* klasēm) ne vienmēr ir vienās un tajās pašās publisko budžetu sadaļās vai kategorijās; tieši pretēji – tie var būt visur. Tomēr ir iespējams noteikt vairākas vides politikas jomas, kurām būtu jāveic papildu analīze un/vai vērtēšana, piemēram, Itālijā: ūdensapgādes pakalpojumu izdevumi, ko bieži uzrāda kā vienotu veselumu, bet kuri pēc tam jāiedala izdevumos par notekūdeņiem (kas jāiekļauj *VA* izdevumos) un ūdensapgādi; augsnes aizsardzības un jūras un piekrastes zonu aizsardzības izdevumi, kas bieži ietver *NEPE*, *UE* un *NHE*; utt.

2.2. “Pēdējais” variants – finanšu koeficienti

2.2.1. Nevienmērīgu izdevumu posteņi

Lai posteņiem, kas pirmajā pārklasificēšanas posmā klasificēti kā *NHE* vai vairāku *CEPA* klašu posteņi, noteiktu *VA* izdevumu daudzumu un klasificētu šos izdevumus, var izmantot koeficientus, kas aprēķināti, izmantojot šā paša posma beigās iegūtos kopsavilkuma rādītājus.

Attiecībā uz *NHE* posteņiem ir jānosaka *VA* izdevumu daļa. Ja nav papildu datu, kurus izmantojot var precīzi noteikt *VA* daļas lielumu, vērtēšanas koeficientus var aprēķināt, izmantojot šādu vispārīgu formulu:

$${}_kCoe_{env} = \frac{{}_kEPE}{{}_kEPE + {}_kNEPE} \quad (1)$$

kur ${}_kCoe_{env}$ (diapazonā no 0 līdz 1) norāda, cik liela daļa no katra izdevumu posteņa, kas attiecas uz ekonomikas mainīgo lielumu *k*, attiecas uz vides aizsardzību.

Izmantojot šo formulu (1), jāaprēķina dažādi koeficienti – viens koeficients katram ekonomikas mainīgajam lielumam *k*. Turklāt ir jāaprēķina vismaz divi atsevišķi koeficienti: viens izdevumu posteņiem, kas attiecas uz darbībām, ko veic analizējamā valsts pārvalde (iekšējie kārtējie izdevumi un ieguldījumi), bet otrs – darbībām, kas attiecas uz pārvedumiem citām ekonomikas vienībām (kārtējie un kapitāla pārvedumi).

Šādi koeficienti jāaprēķina katru gadu katrai valsts pārvaldei atsevišķi (piemēram, katrai ministrijai) vai katras valsts pārvaldes augstākā līmeņa nodaļai (piemēram, katrai reģionālās pārvaldes struktūrvienībai) atkarībā no attiecīgajām *VV* vienībām iedalītajām institucionālajām funkcijām. Ja trūkst pietiekamas informācijas, lai aprēķinātu koeficientus (piemēram, tāpēc, ka dažās pārvaldēs/struktūrvienībās *VA* izdevumi nav identificēti), var piemērot vidējo koeficientu, kas aprēķināts viendabīgu vienību grupai (piemēram, vidējo koeficientu, kas aprēķināts visām ministrijām vai visām reģionālās pārvaldes struktūrvienībām).

Praktiskā pieredze liecina, ka šādi koeficienti nav sevišķi piemēroti, lai novērtētu liela apmēra *NHE* izdevumu posteņu *VA* izdevumu daļu; no otras puses, bieži nav vērts meklēt papildu informāciju par neliela apmēra *NHE* izdevumu posteņiem. Šādam metodes dalījuma divos posmos faktiski jāpadara analīze maksimāli piemērota praktiskai lietošanai, vienlaikus

saglabājot rezultātu precizitāti; praksē šāda dalījuma mērķis ir samazināt to izdevumu posteņu skaitu, kuriem otrajā posmā papildus tuvināšanas metožu izmantošanai (piemēram, vērtēšanas koeficientus) jāveic padziļināta analīze. Piemēram (sk. 4. tabulu), 1995.–2002. gadā *UE* posteņi, kas bija papildus jāanalizē *Istat* procedūras otrajā posmā, bija 16,2 procenti no visiem ministriju budžetu izdevumu posteņiem, kas atbilst 5,1 procentam no kopējiem izdevumiem. No otras puses, vērtēšanas koeficienti, kas aprakstīti attiecībā uz *NHE* posteņiem, tika piemēroti 3,3 procentiem posteņu, kas atbilst tikai 1,2 procentiem no kopējiem izdevumiem.

4. tabula. Centrālās valdības budžetu (ministrijas) nenosakāmu izdevumu (*UE*) un neviendabīgu izdevumu (*NHE*) posteņi 1995.–2002. gadā

Posteņi	Centrālās valdības kopējo izdevumu procentuālā daļa (vidēji 1995.–2002. gadā)	
	Izdevumu posteņu skaits	Izdevumi
<i>UE</i>	16,2 %	5,1 %
<i>NHE</i>	3,3 %	1,2 % (tostarp otrajā posmā 96 % tika attiecināti uz <i>NEPE</i>)

2.2.2. Posteņi, kas attiecas uz vairākām *CEPA* klasēm

Posteņiem, kas attiecas uz vairākām *CEPA* klasēm, *VA* izdevumi ir jāsadala pa dažādām *CEPA* klasēm, kurās attiecīgais postenis ir klasificēts. Ja trūkst precīzāku datu, kā risinājumu var izmantot vērtēšanas koeficientus, kas aprēķināti, izmantojot norādīto formulu, kur paraugam izmantots viens postenis, kas klasificēts tikai divās *CEPA* klasēs: *CEPA_x* un *CEPA_i*:

$${}_kCoe_{CEPA_x} = \frac{{}_kEPE_{(CEPA_x)}}{{}_kEPE_{(CEPA_x)} + {}_kEPE_{(CEPA_i)}}, \quad {}_kCoe_{CEPA_i} = \frac{{}_kEPE_{(CEPA_i)}}{{}_kEPE_{(CEPA_x)} + {}_kEPE_{(CEPA_i)}} \quad (2)$$

kur ${}_kCoe_{CEPA_x}$ (diapazonā no 0 līdz 1) norāda, cik liela katra posteņa vides aizsardzības izdevumu daļa, kas attiecas uz ekonomikas mainīgo lielumu *k*, jāklasificē *CEPA* klasē *x*; ${}_kCoe_{CEPA_x} + {}_kCoe_{CEPA_i} = 1$.

Izmantojot šo formulu (2) katrai iespējamajai *CEPA* klašu kombinācijai jāaprēķina dažādas koeficientu grupas – viena katram ekonomikas mainīgajam lielumam *k*. Ir jāaprēķina vismaz divas atsevišķas koeficientu grupas: viena – izdevumu posteņiem, kas attiecas uz darbībām, ko veic analizējamā valsts pārvalde (iekšējie kārtējie izdevumi un ieguldījumi), bet otra – darbībām, kas attiecas uz pārvedumiem citām ekonomikas vienībām (kārtējie un kapitāla pārvedumi)⁵⁴.

⁵⁴ 1995.–2002. gadam *Istat* piemēroja formulu (2) 1,4 procentiem no ministriju finanšu kontu izdevumu posteņiem.

Gadījumos, kad ir vairāk nekā divas *CEPA* klases, formulu (2) var vispārināt šādi:

$${}_kCoe(CEPA_h) = \frac{{}_kEPE(CEPA_h)}{\sum_{i \in SET(CEPA)} {}_kEPE(CEPA_i)} \quad , \quad \forall h \in SET(CEPA) \quad (3)$$

kur *SET(CEPA)* norāda visas iespējamās divu vai vairāku *CEPA* klašu kombinācijas.

Minētie koeficienti jāaprēķina atsevišķi katram pārskata gadam un katrai viendabīgu vienību grupai (piemēram, visām ministrijām, visām reģionālās pārvaldes struktūrvienībām utt.). Šie koeficienti ir piemērotāki, ja tie ir aprēķināti viendabīgu vienību grupām, nevis katrai vienībai. Faktiski pārvalde vai struktūrvienība bieži veic VA izdevumus galvenokārt attiecībā uz vairākām *CEPA* klasēm, un var trūkt pietiekamu datu, lai iespējamās vairāku *CEPA* klašu posteņus iedalītu atbilstīgi citām *CEPA* klasēm (katrā *CEPA* klasē var nebūt klasificēts pietiekams skaits VA izdevumu posteņu, kas pieejami izmantošanai iepriekš aprakstītajās formulās). Parasti pēc funkcionālās pārklasificēšanas pirmā posma viendabīgu vienību grupu līmenī ir iegūts veiksmīgs VA izdevumu sadalījums 9 *CEPA* klasēs.

Vairāku *CEPA* klašu posteņos var būt ietverti tikai vides aizsardzības izdevumi vai arī ar vides aizsardzību nesaistīti izdevumi (*NHE*). Pirmajā gadījumā iedalījums *CEPA* klasēs attiecas uz izdevumiem kopumā, savukārt otrajā gadījumā iedalījums *CEPA* klasēs attiecas tikai uz VA izdevumu daļu, kas iepriekš aprēķināta, iespējams, izmantojot formulu (1).

2.2.3. Vispārējās pārvaldes kārtējo izdevumu posteņi, kas nav attiecināmi uz konkrētām funkcijām

Katrai pārvaldei ir iekšējie kārtējie izdevumi (ražošanas izmaksas), kuri nav konkrēti un tieši saistīti ar daudzām tās darbībām, bet kuri zināmā mērā attiecas uz visām darbībām. Šie izdevumi ir, piemēram, pārvaldes darbinieku atalgojums (kas nav piesaistīts konkrētai darbinieku daļai, kas veic konkrētu darbību) vai preču un pakalpojumu pirkumi pārvaldes vispārējās darbības nodrošināšanai (piemēram, enerģija). Pirmajā funkcionālās pārklasificēšanas procesa posmā iekšējo kārtējo izdevumu posteņus, kas attiecas uz dažām konkrētām darbībām, parasti identificē un klasificē *NEPE*, VA izdevumu vai *NHE* grupās. Pēc pirmā posma iekšējo kārtējo izdevumu posteņus, kuri nav konkrēti un tieši attiecināmi uz zināmām konkrētām darbībām, iedala *UE* grupā. Šos izdevumus, kas šajā dokumentā tiek dēvēti par *vispārējās pārvaldes kārtējiem izdevumiem (GACE)*, pēc tam var identificēt, izmantojot divas koordinātas: 1) **funkciju** ziņā tie pieder *UE* starpgrupai, bet 2) **ekonomikas** ziņā tie budžetā ir klasificēti ekonomikas kategorijās, kas attiecas uz iekšējiem kārtējiem izdevumiem.

Kopumā visi *GACE* jāiedala atbilstīgi dažādām darbībām, ko veic valsts pārvaldes; ja VV ir raksturīgie ražotāji (nav būtiski, vai tie ir specializētie vai nespecializētie ražotāji), lai iegūtu VA izdevumu pilnīgu vērtējumu, daļa no *GACE* jāattiecina uz vides aizsardzību un jāiedala atbilstīgi dažādām VA darbībām, ko veic pārvaldes, t. i., *CEPA* klasēs, kurās VA izdevumi bija klasificēti.

Praksē tas nozīmē, ka *GACE* posteņi jāuzskata gan par:

-
- *NHE* posteņiem,
 - gan vairāku *CEPA* klašu posteņiem, kas attiecas uz visām *CEPA* klasēm, kurās bija klasificēti pārvalžu VA izdevumi.

GACE VA daļu var novērtēt, izmantojot koeficientu, kas aprēķināts, pamatojoties uz formulu (1), un novērtēto VA daļu savukārt var iedalīt attiecīgās *CEPA* klasēs, izmantojot koeficientus, kas aprēķināti, pamatojoties uz formulu (3). *Istat* izmantotie koeficienti ir šādi:

$$Coe_{env} = \frac{EPE}{EPE + NEPE} \quad (4)$$

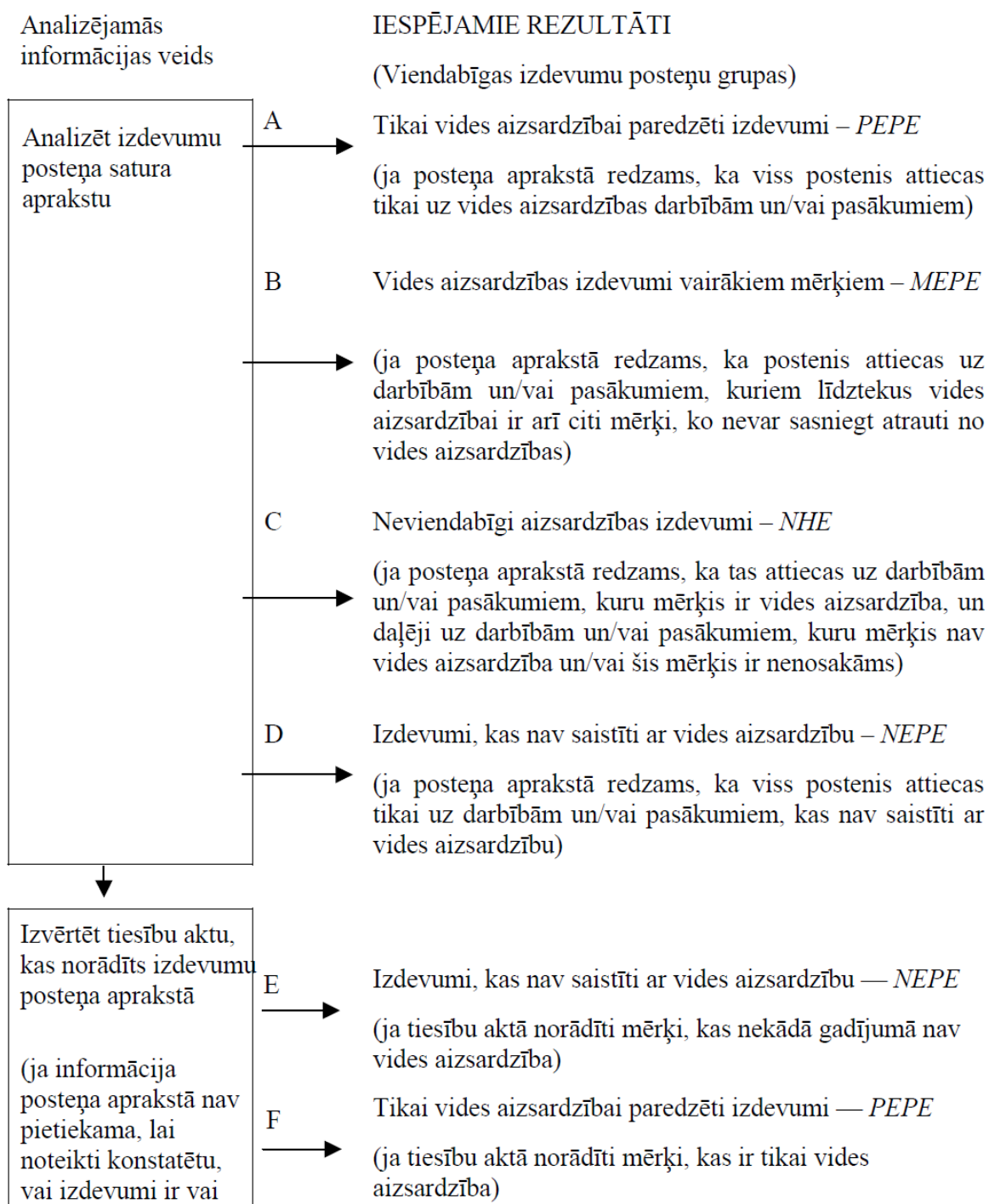
$$Coe(CEPA_h) = \frac{EPE(CEPA_h)}{\sum_{i \in SET(CEPA)} EPE(CEPA_i)} \quad , \quad \forall h \in SET(CEPA) \quad (5)$$

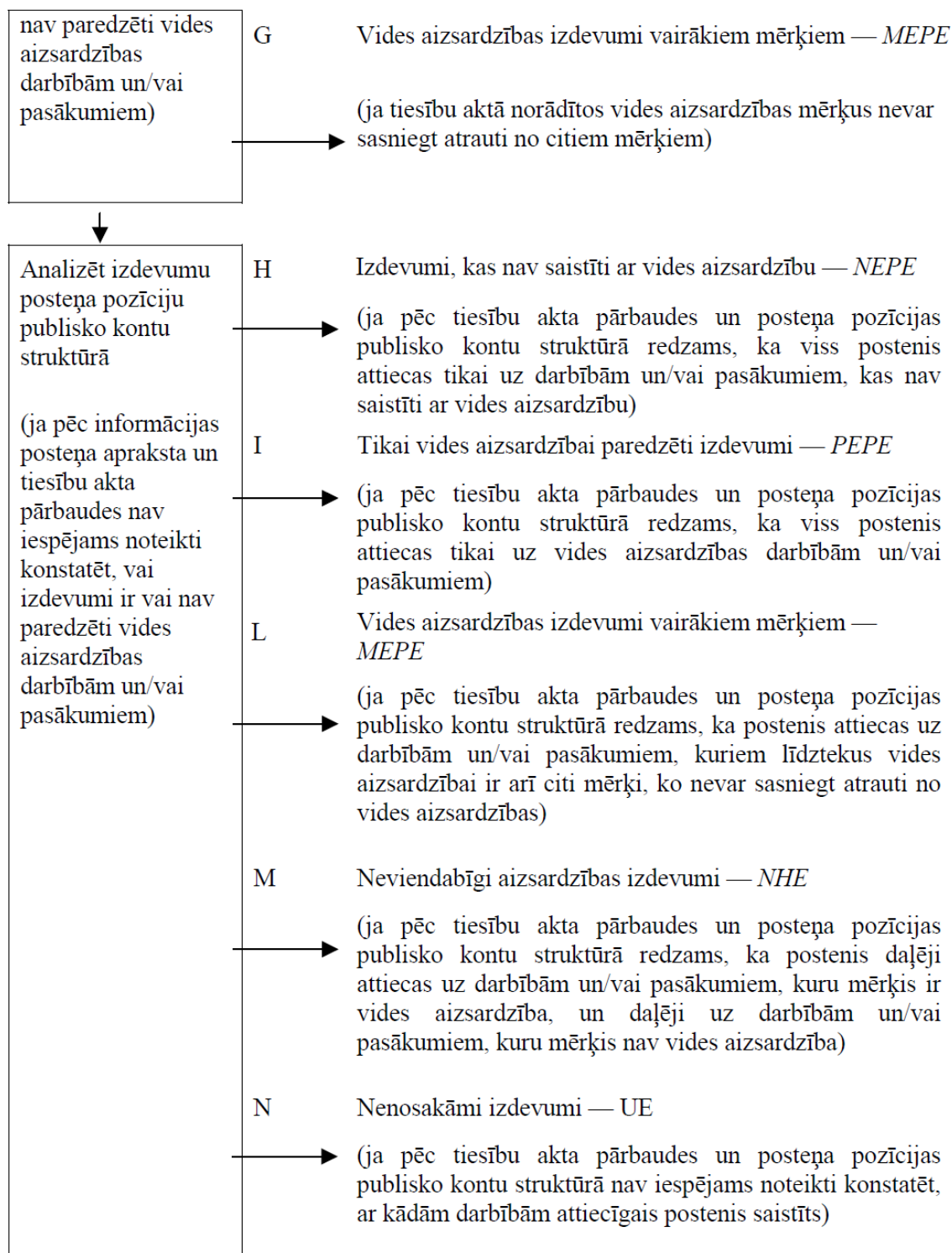
Atšķirībā no formulām (1) un (3), formulas (4) un (5) neattiecas un konkrētiem ekonomikas mainīgajiem lielumiem (*k*) un tās aprēķina, pamatojoties uz kopējiem VA izdevumiem un *NEPE*. Tāpēc tiek pieņemts, ka vispārējās pārvaldes kārtējo izdevumu (un daļu, kas attiecas uz dažādām *CEPA* klasēm) VA daļa atbilst kopējiem finanšu resursiem, kas veltīti VA, tostarp resursiem, kas nodoti citām vienībām; tādējādi *GACE* VA daļa ir reprezentatīva gan attiecībā uz vispārējās pārvaldes kārtējiem izdevumiem, kas attiecināti uz VA darbībām, ko tieši veikusi analizētā pārvalde, gan attiecībā uz izdevumiem, kas attiecināti uz pārvaldes darbību, kas ir VA pārvedumu pārvaldība (piemēram, atļauju piešķiršanas, iedalīšanas, uzraudzības darbības utt.).

4. un 5. formula ir aprēķinātas, izmantojot budžeta datus, kas iegūti funkcionālās pārklasificēšanas procesa pirmajā posmā un otrajā posmā, veicot 3. tabulas 1.–3. punktā uzskaitīto izdevumu veidu analīzi.

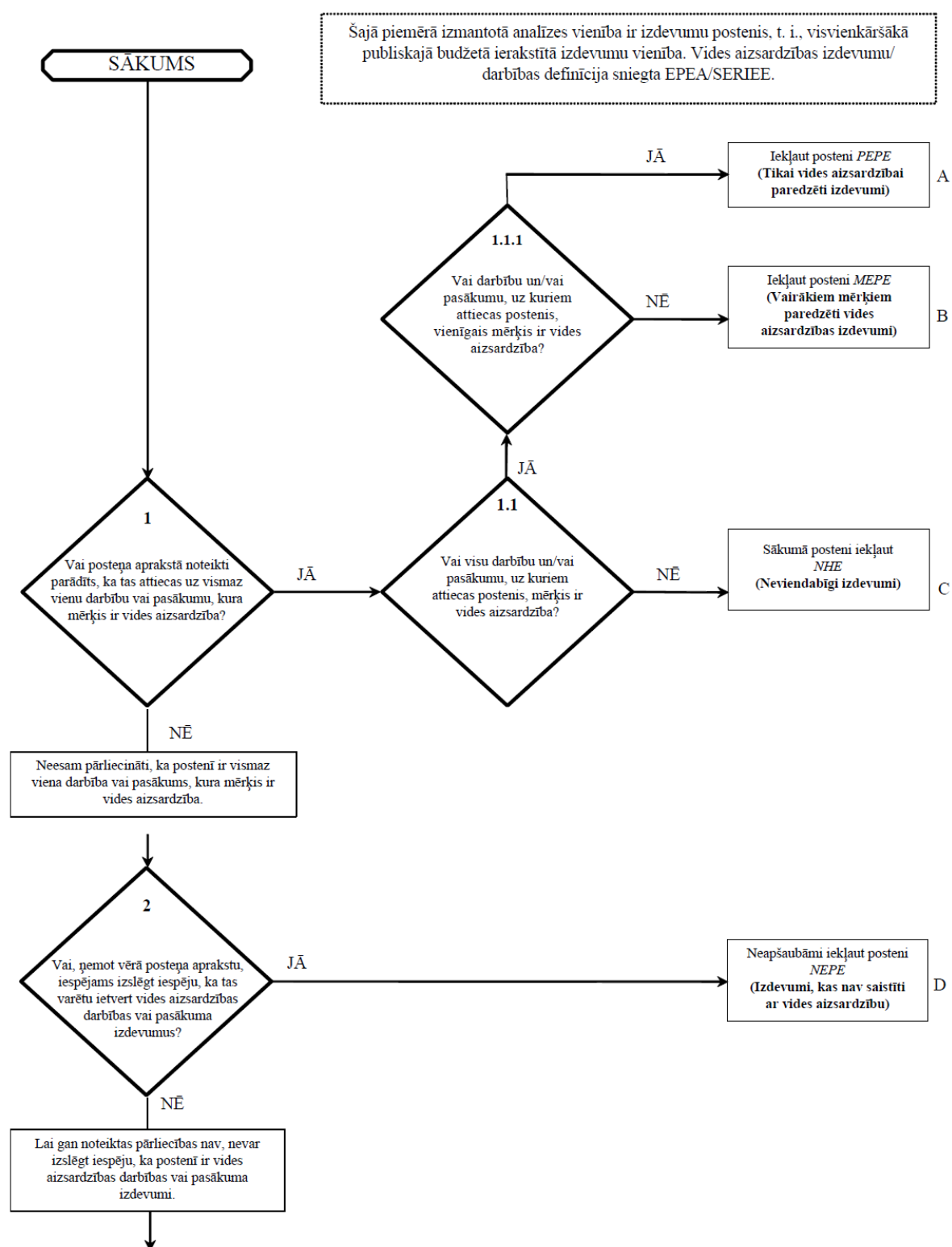
5. pielikums. *Istat* lēmuma pieņemšanas shēma (pārskatītā versija)

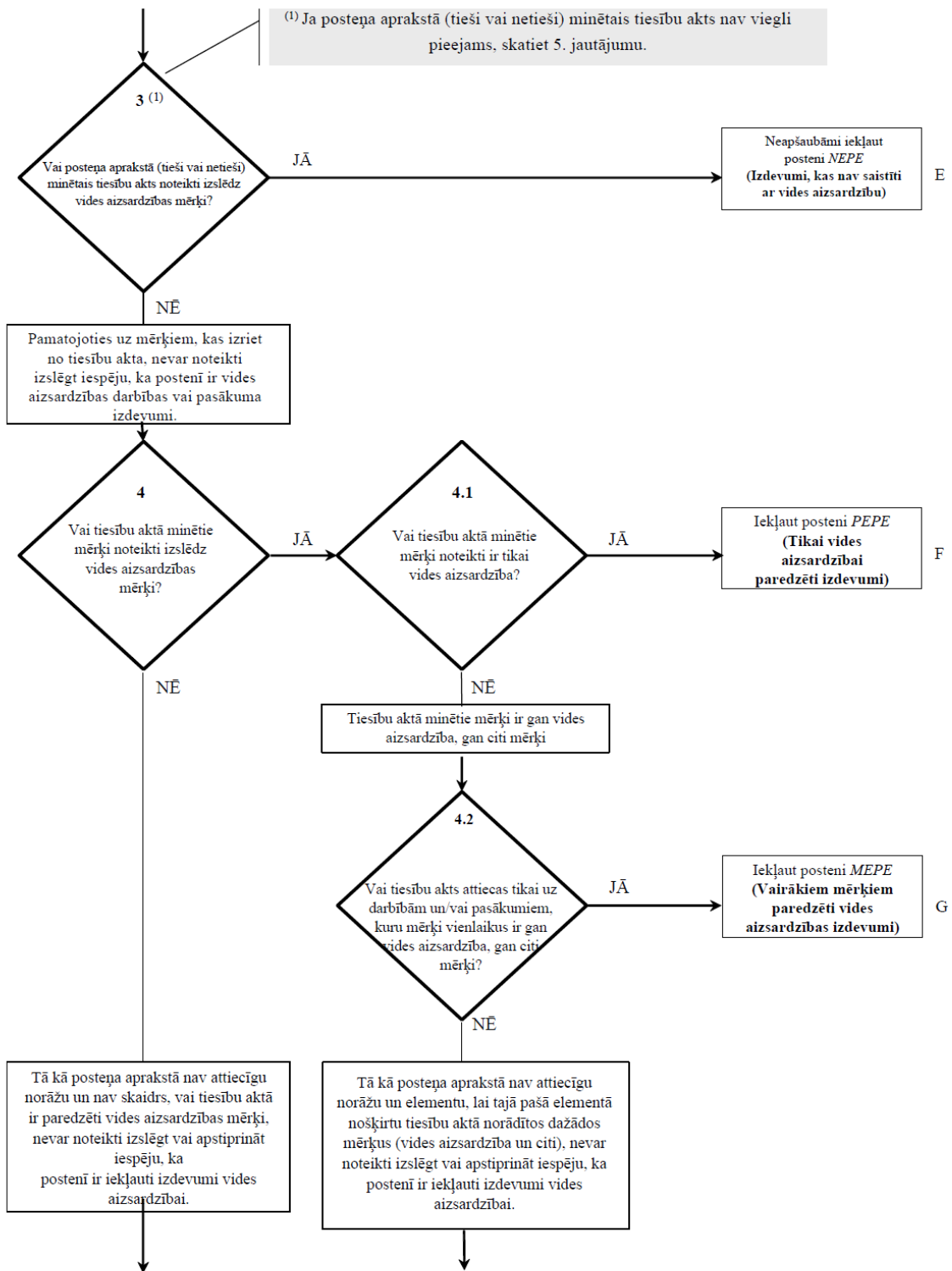
1. Konspektīvs attēlojums

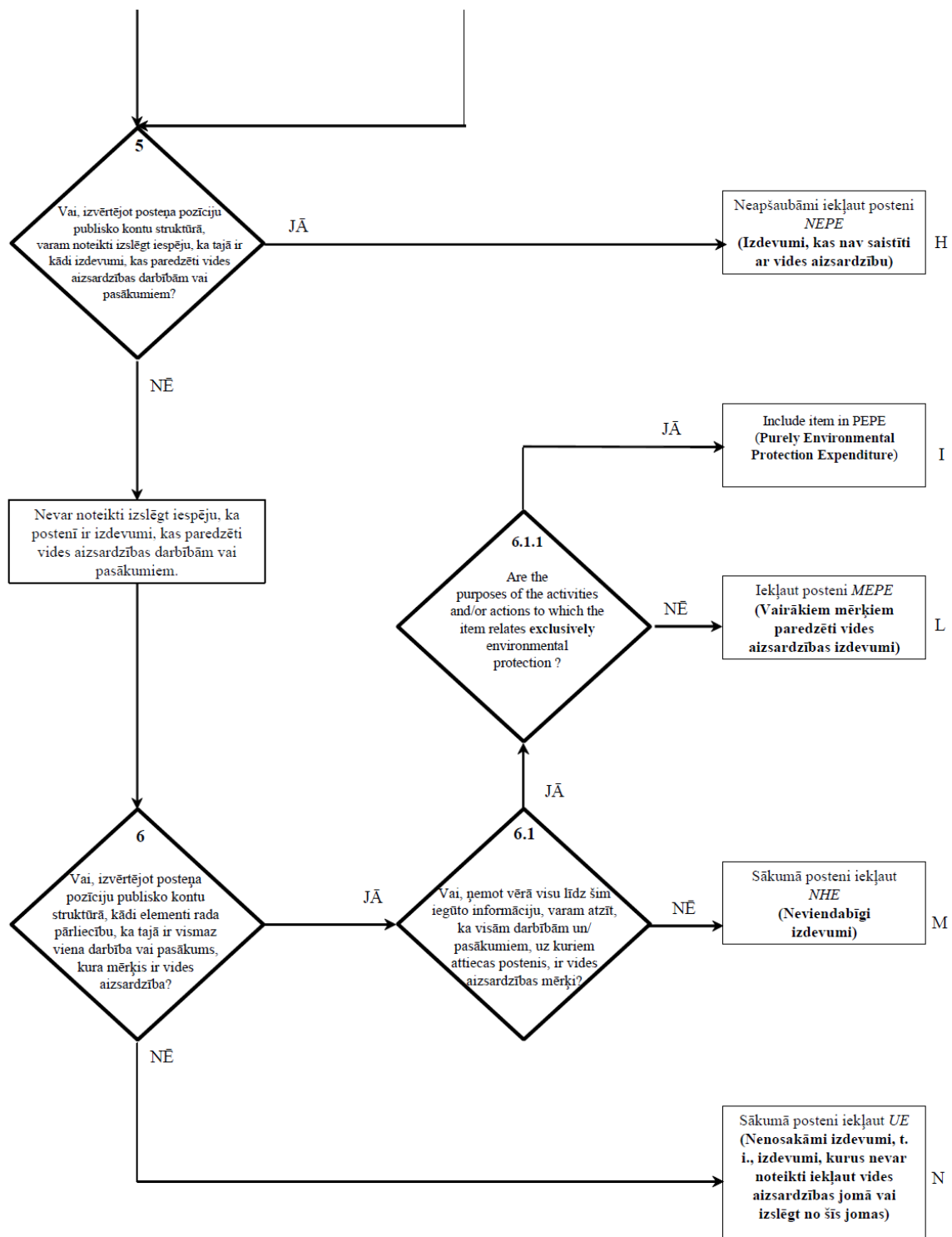

2. Lēmuma pieņemšanas shēmas detalizēts attēlojums

6. pielikums Bulgārijas anketa par vides aizsardzību un atjaunošanu

ADRESĀTS: SASTĀDĪTĀJS: Statistiskās novērošanas vienība: Adrese: iela, Nr.:	ANKETA PAR VIDES AIZSARDZĪBU UN ATJAUNOŠANU 2006. GADĀ	Veidlapa: EE 0801 0 1) BULSTAT vienotais identifikācijas kods: Juridiskā persona LKU: NACE klasifikācija STATISTIKAS DOKUMENTĀCIJA ANKETA "OOC IZDEVUMI" GADA Apstiprinājis Nacionālais statistikas institūts Uzņēmumi, uzņēmumu filiāles, pašvaldību pārvaldes iestādes, ministrijas un citas struktūras iesniedz līdz 31. martam REĢIONĀLAJAM STATISTIKAS BIROJAM
Izdevumi par iegādi vai uzturēšanu tiek uzskaitīti divās atsevišķās tabulās (I tabula – iegāde, bet II tabula – uzturēšana). Iegādes un uzturēšanas finansēšana tiek arī uzskaitīta divās citās tabulās.		Norādiet šīs anketas aizpildīšanas ilgumu (minūtes):
Norādiet vidējo darbinieku skaitu gadā, ar kuriem noslēgts darba līgums vai civildienesta līgums un kuriem bija uzticēti pienākumi saistībā ar vides aizsardzības darbībām.		
I. EKOLOĢISKAJAM IZMANTOŠANAI PAREDZĒTU MATERIĀLO (MPL) UN NEMATERIĀLO (NMPL) PAMATLĪDZEKĻU IEGĀDES IZDEVUMI		
		/Tūkstoši levi/
	Izdevumu kods	Kopā par MPL un NMPL iegādi
		Materiālie pamatlīdzekļi
		Aile 2>=slejas(3+4+5)
		Tostarp paredzēti:
		Būvniecības un montāžas darbības
		Mašīnas, iekārtas un aprīkojums
		Izpēte un konstruēšana
		Nemateriālie pamatlīdzekļi
A	B	Sleja 1 = sl. (2+6)
2	3	4
5	6	
EKOLOĢISKAJAM IZMANTOŠANAI PAREDZĒTU MPL UN NMPL IEGĀDES IZDEVUMI – KOPĀ: /0200+0300+0400+0500+0600+0700+0801+0900+1001+1101+1401/		
ĪDENS RESURSU IZMANTOŠANAI /0201+0202/		
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas		
tostarp: Rūpniecības notekūdeņu attīrīšanas iekārtas		
Pašvaldības notekūdeņu attīrīšanas iekārtas		
Integrētās tehnoloģijas		
CENTRALIZĒTAJAM ĪDENSAPGĀDEI		
GAISA AIZSARDZĪBAI /0401+0402/		
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas		
Integrētās tehnoloģijas		
AUGSNES UN GRUNTSĪDEŅU AIZSARDZĪBAI /0521+0522/		
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas		
Integrētās tehnoloģijas		
MEŽU AIZSARDZĪBAI		

BIOLOĢISKĀS DAUDZVEIDĪBAS UN AINAVU AIZSARDZĪBAI /0701+0702/	0700						//////////
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0701						//////////
Integrētās tehnoloģijas	0702						//////////
MEDĪBU UN ZVEJAS PROJEKTIEM	0801						//////////
ATKRITUMU APSTRĀDEI /0921+0922/	0900						//////////
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas /0901+.....+0906/	0921						//////////
nebīstamo atkritumu atgūšanas iekārtas	0901						
bīstamo atkritumu atgūšanas iekārtas	0902						
nebīstamo atkritumu apglabāšanas iekārtas (atkritumu poligoni)	0903						//////////
bīstamo atkritumu apglabāšanas iekārtas (atkritumu poligoni)	0904						//////////
citi pamatlīdzekļi, kas paredzēti nebīstamo atkritumu savākšanai, transportēšanai un glabāšanai (savākšanas un glabāšanas aprīkojums, transportēšanas līdzekļi, pakošanas, svēršanas iekārtas un tamlīdzīgi)	0905						//////////
citi pamatlīdzekļi, kas paredzēti bīstamo atkritumu savākšanai, transportēšanai un glabāšanai (savākšanas un glabāšanas aprīkojums, transportēšanas līdzekļi, pakošanas, svēršanas iekārtas un tamlīdzīgi)	0906						//////////
Integrētās tehnoloģijas	0922						//////////
AIZSARDZĪBAI PRET TROKSNI /1011+1012/	1001						//////////
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	1011						//////////
Integrētās tehnoloģijas	1012						//////////
LICENCĒM, PATENTIEM UN TAMLĪDZĪGI	1101		//////////	//////////	//////////	//////////	
UZRAUDZĪBAS UN KONTROLES IEKĀRTAS	1401						//////////

II. EKOLOĢISKAI IZMANTOŠANAI PAREDZĒTU MATERIĀLO PAMATLĪDZEKĻU (MPL) UZTURĒŠANAS IZDEVUMI UN IZPILDĪTĀS DARBĪBAS

	Izdevumu kods	Ekoloģiskai izmantošanai paredzētu MPL uzturēšanas izdevumi kopā	Izdevumu iedalījums atbilstīgi ekonomikas elementiem:					Izpildītās darbības
			Materiāli	Ārējie pakalpojumi	Nolietojums	Darba algas, sociālais nodrošinājums, papildu maksājumi	Citi izdevumi	
			Tūkstoši levu					
A	B	Sl. 1 = sl. (2+3+4+5+6)	2	3	4	5	6	7
EKOLOĢISKAI IZMANTOŠANAI PAREDZĒTU MATERIĀLO PAMATLĪDZEKĻU (MPL) UZTURĒŠANAS IZDEVUMI UN IZPILDĪTĀS DARBĪBAS KOPĀ:	1000							

/0200+0300+0400+0500+0600+0700+0801+0900+1001+1101+1201+1301+1401/								
ŪDENS RESURSU IZMANTOŠANAI /0201+0202/	0200							//////////
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0201							//////////
tostarp: Rūpniecības notekūdeņu attīrīšanas iekārtas	0210							//////////
Pašvaldības notekūdeņu attīrīšanas iekārtas	0221							//////////
Integrētās tehnoloģijas	0202							//////////
CENTRALIZĒTAJAI ŪDENSAPGĀDEI	0300							//////////
GAISA AIZSARDZĪBAI /0401+0402/	0400							//////////
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0401							//////////
Integrētās tehnoloģijas	0402							//////////
AUGSNES UN GRUNTSŪDEŅU AIZSARDZĪBAI /0521+0522/	0500							
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas /0502.....0509/	0521							
Erozijas novēršana	0502							
Atkritumu poligonu rekultivācija	0503							
Citu iznīcinātu teritoriju rekultivācija	0504							
Piesārņotas zemes attīrīšana	0505							
Ķīmiskā meliorācija	0506							
Bioloģiskā un integrētā augu aizsardzība	0507							
Nosusināšana	0508							
Citi	0509							
Integrētās tehnoloģijas	0522							
MEŽU AIZSARDZĪBAI	0600							
BIOLOĢISKĀS DAUDZVEIDĪBAS UN AINAVU AIZSARDZĪBAI /0701+0702/	0700							//////////
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0701							//////////
Integrētās tehnoloģijas	0702							//////////
MEDĪBU UN ZVEJAS PROJEKTIEM	0801							//////////
ATKRITUMU APSTRĀDEI /0921+0922/	0900							
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas /0901+.....+0906/	0921							//////////
nebīstamo atkritumu atgūšanas iekārtas	0901							
bīstamo atkritumu atgūšanas iekārtas	0902							
nebīstamo atkritumu apglabāšanas iekārtas (atkritumu poligoni)	0903							//////////
bīstamo atkritumu apglabāšanas iekārtas (atkritumu poligoni)	0904							//////////
citi pamatlīdzekļi, kas paredzēti nebīstamo atkritumu savākšanai, transportēšanai un glabāšanai (savākšanas un glabāšanas aprīkojums, transportēšanas līdzekļi, pakošanas, svēršanas iekārtas un tamlīdzīgi)	0905							//////////

citi pamatlīdzekļi, kas paredzēti bīstamo atkritumu savākšanai, transportēšanai un glabāšanai (savākšanas un glabāšanas aprīkojums, transportēšanas līdzekļi, pakošanas, svēršanas iekārtas un tamlīdzīgi)	0906								
Integrētās tehnoloģijas	0922								
AIZSARDZĪBAI PRET TROKSNI /1011+1012/	1001								
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	1011								
Integrētās tehnoloģijas	1012								
LICENCĒM, PATENTIEM UN TAMLĪDZĪGI	1101								
IZGLĪTĪBAI, APMĀCĪBAI UN TAMLĪDZĪGĀM DARBĪBĀM	1201								
PĀRVALDEI	1301								
UZRAUDZĪBAS UN KONTROLES IEKĀRTAS	1401								

III. EKOLOĢISKAI IZMANTOŠANAI PAREDZĒTU MATERIĀLO (MPL) UN NEMATERIĀLO (NMPL) PAMATLĪDZEKĻU IEGĀDES IZDEVUMU FINANSĒŠANAS AVOTI /Tukstoši levu/

	Izdevumu kods	Kopsumma	Pašu resursi	Centrālā budžeta resursi (valsts iestādes, uzņēmumi un citi)	Pašvaldību resursi	Konkrētam mērķim saņemti valsts resursi (subsīdijas)	Nacionālie fondi			Resursu aizņēmumi no avotiem valstī (izp. 6., 7., 8. sleju)	Resursi no ārvalstu avotiem ¹	
							Vides aizsardzības darbību pārvaldība (EMEPA)	ECO trasta fonds	Citi fondi, tostarp lauksaimniecības un citi		Neatmaksājama finanšu palīdzība	Resursu aizņēmumi
A	B	Sl. 1=sl. (2+..+10+11)	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
EKOLOĢISKAI IZMANTOŠANAI PAREDZĒTU MATERIĀLO (MPL) UN NEMATERIĀLO (NMPL) PAMATLĪDZEKĻU IEGĀDES IZDEVUMI — KOPĀ /0200+0300+0400+0500+0600+0700+0801+0900+1001+1101+1401/	1000											
ŪDENS RESURSU IZMANTOŠANAI /0201+0202/	0200											
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0201											
tostarp: Rūpniecības notekūdeņu attīrīšanas iekārtas	0210											
Pašvaldības notekūdeņu attīrīšanas iekārtas	0221											
Integrētās tehnoloģijas	0202											
CENTRALIZĒTAJAI ŪDENSAPGĀDEI	0300											
GAISA AIZSARDZĪBAI /0401+0402/	0400											
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0401											
Integrētās tehnoloģijas	0402											
AUGSNES UN GRUNTSŪDEŅU AIZSARDZĪBAI /0521+0522/	0500											

Finansēšanas dati iedalīti atbilstīgi finansēšanas avotiem.

Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0521												
Integrētās tehnoloģijas	0522												
MEŽU AIZSARDZĪBAI	0600												
BIOLOĢISKĀS DAUDZVEIDĪBAS UN AINAVU AIZSARDZĪBAI /0701+0702/	0700												
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0701												
Integrētās tehnoloģijas	0702												
MEDĪBU UN ZVEJAS PROJEKTIEM	0801												
ATKRITUMU APSTRĀDEI /0921+0922/	0900												
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas /0901+....+0906/	0921												
nebīstamo atkritumu atgūšanas iekārtas	0901												
bīstamo atkritumu atgūšanas iekārtas	0902												
nebīstamo atkritumu apglabāšanas iekārtas (atkritumu poligoni)	0903												
bīstamo atkritumu apglabāšanas iekārtas (atkritumu poligoni)	0904												
citi pamatlīdzekļi, kas paredzēti nebīstamo atkritumu savākšanai, transportēšanai un glabāšanai (savākšanas un glabāšanas aprīkojums, transportēšanas līdzekļi, pakošanas, svēršanas iekārtas un tamlīdzīgi)	0905												
citi pamatlīdzekļi, kas paredzēti bīstamo atkritumu savākšanai, transportēšanai un glabāšanai (savākšanas un glabāšanas aprīkojums, transportēšanas līdzekļi, pakošanas, svēršanas iekārtas un tamlīdzīgi)	0906												
Integrētās tehnoloģijas	0922												
AIZSARDZĪBAI PRET TROKSNI /1011+1012/	1001												
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	1011												
Integrētās tehnoloģijas	1012												
LICENCĒM, PATENTĒM UN TAMLĪDZĪGI	1101												
UZRAUDZĪBAS UN KONTROLES IEKĀRTAS	1401												
1. SAPARD, ISPA UN CITI													

IV. EKOLOĢISKAI IZMANTOŠANAI PAREDZĒTU MATERIĀLO PAMATLĪDZEKĻU (MPL) UZTURĒŠANAS IZDEVUMU FINANSĒŠANAS AVOTI UN IZPILDĪTĀS DARBĪBAS /Tūkstoši levu/

	Izdevumu kods	Kopsumma	Pašu resursi	Centrālā budžeta resursi (valsts iestādes, uzņēmumi un citi)	Pašvaldību resursi	Konkrētam mērķim saņemti valsts resursi (subsīdijas)	Nacionālie fondi			Resursu aizņēmumi no avotiem valstī (izņ. 6., 7., 8. sleju)	Resursi no ārvalstu avotiem ¹	
							Vides plānošanas darbību pārvaldība (EMEPA)	ECO trasta fonds	Neatmaksājama finanšu palīdzība tostarp: Lauksaimniecība un citi		Neatmaksājama finanšu palīdzība	Resursu aizņēmumi
A	B	Sl. 1=sl. (2+...+10+11)	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
EKOLOĢISKAI IZMANTOŠANAI PAREDZĒTU MPL UZTURĒŠANAS IZDEVUMI UN IZPILDĪTĀS DARBĪBAS KOPĀ: /0200+0300+0400+0500+0600+0700+0801+0900+1001+1101+1201+1301+1401/	1000											
ŪDENS RESURSU IZMANTOŠANAI /0201+0202/	0200											
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0201											
tostarp: Rūpniecības notekūdeņu attīrīšanas iekārtas	0210											
Pašvaldības notekūdeņu attīrīšanas iekārtas	0221											
Integrētās tehnoloģijas	0202											
CENTRALIZĒTAJAI ŪDENSAPGĀDEI	0300											
GAISA AIZSARDZĪBAI /0401+0402/	0400											
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0401											
Integrētās tehnoloģijas	0402											
AUGSNES UN GRUNTSŪDEŅU AIZSARDZĪBAI /0521+0522/	0500											
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas /0502.....0509/	0521											
Erozijas novēršana	0502											
Atkritumu poligonu rekultivācija	0503											
Citu iznīcinātu teritoriju rekultivācija	0504											
Piesārņotas zemes attīrīšana	0505											
Ķīmiskā meliorācija	0506											
Bioloģiskā un integrētā augu aizsardzība	0507											
Nosusināšana	0508											
Citi	0509											

Integrētās tehnoloģijas	0522											
MEŽU AIZSARDZĪBAI	0600											
BIOLOĢISKĀS DAUDZVEIDĪBAS UN AINAVU AIZSARDZĪBAI /0701+0702/	0700											
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0701											
Integrētās tehnoloģijas	0702											
MEDĪBU UN ZVEJAS PROJEKTIEM	0801											
ATKRITUMU APSTRĀDEI /0921+0922/	0900											
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas /0901+.....+0906/	0921											
nebīstamo atkritumu atgūšanas iekārtas	0901											
bīstamo atkritumu atgūšanas iekārtas	0902											
nebīstamo atkritumu apglabāšanas iekārtas (atkritumu poligoni)	0903											
bīstamo atkritumu apglabāšanas iekārtas (atkritumu poligoni)	0904											
citi pamatlīdzekļi, kas paredzēti nebīstamo atkritumu savākšanai, transportēšanai un glabāšanai (savākšanas un glabāšanas aprīkojums, transportēšanas līdzekļi, pakošanas, svēršanas iekārtas un tamlīdzīgi)	0905											
citi pamatlīdzekļi, kas paredzēti bīstamo atkritumu savākšanai, transportēšanai un glabāšanai (savākšanas un glabāšanas aprīkojums, transportēšanas līdzekļi, pakošanas, svēršanas iekārtas un tamlīdzīgi)	0906											
Integrētās tehnoloģijas	0922											
AIZSARDZĪBAI PRET TROKSNI /1011+1012/	1001											
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	1011											
Integrētās tehnoloģijas	1012											
LICENCĒM, PATENTIEM UN TAMLĪDZĪGI	1101											
IZGLĪTĪBAI, APMĀCĪBAI UN TAMLĪDZĪGĀM DARBĪBĀM	1201											
PĀRVALDEI	1301											
UZRAUDZĪBAS UN KONTROLES IEKĀRTAS	1401											
1. SAPARD, ISPA UN CITI												

V. NAUDAS SODI UN SANKCIJAS PAR PĀRKĀPUMIEM VIDES JOMĀ
/Tūkstoši levu/

	KODS	PAR PĀRKĀPUMIEM VIDES JOMĀ SAMAKSĀTIE NAUDAS SODI UN SANKCIJAS /Vides aizsardzības likuma 3. pants/	PAR PĀRKĀPUMIEM VIDES JOMĀ SAMAKSĀTIE CITI NAUDAS SODI UN SANKCIJAS
A	B	1	2
KOPĀ /1701+1702+1703+1704+1705+1706/	1700		
PAR ŪDENS RESURSIEM	1701		
PAR GAISU	1702		
PAR AUGSNI	1703		
PAR ATKRITUMIEM	1704		
PAR TROKSNI	1705		
CITI	1706		

Naudas sodi un sankcijas iedalīti atbilstīgi vides jomām.

VI. EKOLOĢISKAI IZMANTOŠANAI PAREDZĒTU MATERIĀLO PAMATLĪDZEKĻU (MPL) IEGĀDES IZDEVUMI ATBILSTĪGI OBJEKTIEM
/Tūkstoši levu/

Ekoloģiskai izmantošanai paredzētu materiālo pamatlīdzekļu nosaukumi atbilstīgi objektiem	Kods	Materiālā pamatlīdzekļa Nr.	UCATU [*] kods	Objekta vērtība – kopā	No projekta sākuma iztērētie finanšu resursi – KOPĀ	Izdevumi gadā	Tostarp:	
							par ražošanas cikla noslēguma iekārtām	par integrētajām tehnoloģijām
A	B	C	1	2	3	4=Sl. 5+Sl. 6	5	6

1/ C slejā secīgi norādiet viena tipa iekārtu numurus, piemēram, kodus. 3111, 3112, 31133118.

2/ 5. slejā norādiet tikai iekārtas, kuras netiek izmantotas ražošanas procesā, bet kuras samazina ražošanas procesa radīto piesārņojumu.

3/ 6. slejā norādiet tikai ražošanas procesa elementus/tehnoloģijas, kuras rada mazāku vides piesārņojumu nekā citas līdzīgas tehnoloģijas.

Bieži aprīkojums ir pilnībā integrēts ražošanas procesā un to nav iespējams norādīt kā atsevišķu elementu. Šādā gadījumā ierakstiet tikai aplēsto daļu no kopējā ieguldījuma, kas attiecas uz videi nekaitīgākas tehnoloģijas izvēli.

* Administratīvi teritoriālo vienību vienotais klasifikators

PIEZĪMES:

SAGATAVOJA:	Datums:	VADĪTĀJS:.....
/vārds, uzvārds, tālrunis/		GALVENAIS GRĀMATVEDIS:

VII. VIDES AIZSARDZĪBAS PAKALPOJUMU PIRKUMI

/Šeit norādīts datu iedalījums no II nodaļas, 1. slejas./

Vides aizsardzības darbību pirkumi ierakstīti bez PVN. Nav iekļauti arī netiešie ieņēmumi no ietaupītajām izejvielām, enerģiju un materiāliem, kas nav pirkti tirgū, bet ir aizstāti ar blakusproduktu ražošanu. (nav iekļauti ieņēmumi no metāllūžņu pārdošanas)

/Tūkstoši levu/

	Izdevumu kods	Nopirkto vides aizsardzības pakalpojumu summa	No C slejas: Nopirkti no specializētajiem ražotājiem				No C slejas: Nopirkti no publiskā sektora (pašvaldības un centrālās valdības)				No C slejas: Nopirkti no citiem vides aizsardzības pakalpojumiem			
			Savākšana, transportēšana un apglabāšanas:		Notekūdeņu attīrīšana	Ar vidi saistītu konsultāciju un izglītības pakalpojumi	Savākšana, transportēšana un apglabāšanas:	Notekūdeņu attīrīšana	Pakalpojumu izpildes atļauju izsniegšana un kontrole, ko veic:		Vides būvniecība, ko veic apakšuzņēmējs :	Ekoloģiskai izmantošanai paredzētu MPL kārtējais remonts un uzturēšana, ko veic apakšuzņēmējs	Ar vidi saistītu darbību vērtēšanas un audita pakalpojumi	Vides uzraudzība
			Nebīstamie atkritumi	Bīstamie atkritumi					Pašvaldības	Valsts iestādes				
A	B	C =Sl. 1+...+Sl. 12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
EKOLOĢISKAI IZMANTOŠANAI PAREDZĒTU MPL UZTURĒŠANAS IZDEVUMI UN IZPILDĪTĀS DARBĪBAS /0200+0300+0400+0500+0600+0700+0801+0900+1001+1101+1201+1301+1401/	1000													
ŪDENS RESURSU IZMANTOŠANAI /0201+0202/	0200													
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0201													
tostarp: Rūpniecības notekūdeņu attīrīšanas iekārtas	0210													
Pašvaldības notekūdeņu attīrīšanas iekārtas	0221													
Integrētās tehnoloģijas	0202													
CENTRALIZĒTAJAI ŪDENSAPGĀDEI	0300													
GAISA AIZSARDZĪBAI /0401+0402/	0400													
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0401													
Integrētās tehnoloģijas	0402													
AUGSNES UN GRUNTSŪDEŅU AIZSARDZĪBAI /0521+0522/	0500													
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas /0502.....0509/	0521													
Erozijas novēršana	0502													
Atkritumu poligonu rekultivācija	0503													
Citu iznīcinātu teritoriju rekultivācija	0504													

Vides pakalpojumu pirkumi iedalīti gan atbilstīgi jomām, gan pakalpojumu ražotājiem.

Piesārņotas zemes attīrīšana	0505													
Ķīmiskā meliorācija	0506													
Bioloģiskā un integrētā augu aizsardzība	0507													
Nosusināšana	0508													
Citi	0509													
Integrētās tehnoloģijas	0522													
MEŽU AIZSARDZĪBAI	0600													
BIOLOĢISKĀS DAUDZVEIDĪBAS UN AINAVU AIZSARDZĪBAI /0701+0702/	0700													
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	0701													
Integrētās tehnoloģijas	0702													
MEDĪBU UN ZVEJAS PROJEKTIEM	0801													
ATKRITUMU APSTRĀDEI /0921+0922/	0900													
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas /0901+.....+0906/	0921													
nebīstamo atkritumu atgūšanas iekārtas	0901													
bīstamo atkritumu atgūšanas iekārtas	0902													
nebīstamo atkritumu apglabāšanas iekārtas (atkritumu poligoni)	0903													
bīstamo atkritumu apglabāšanas iekārtas (atkritumu poligoni)	0904													
citi pamatlīdzekļi, kas paredzēti nebīstamo atkritumu savākšanai, transportēšanai un glabāšanai (savākšanas un glabāšanas aprīkojums, transportēšanas līdzekļi, pakošanas, svēršanas iekārtas un tamlīdzīgi)	0905													
citi pamatlīdzekļi, kas paredzēti bīstamo atkritumu savākšanai, transportēšanai un glabāšanai (savākšanas un glabāšanas aprīkojums, transportēšanas līdzekļi, pakošanas, svēršanas iekārtas un tamlīdzīgi)	0906													
Integrētās tehnoloģijas	0922													
AIZSARDZĪBAI PRET TROKSNI /1011+1012/	1001													
Ražošanas cikla noslēguma iekārtas	1011													
Integrētās tehnoloģijas	1012													
LICENCĒM, PATENTIEM UN TAMLĪDZĪGI	1101													
IZGLĪTĪBAI, APMĀCĪBAI UN TAMLĪDZĪGĀM DARBĪBĀM	1201													

PĀRVALDEI	1301													
UZRAUDZĪBAS UN KONTROLES IEKĀRTAS	1401													

7. pielikums. Beļģijā izmantoto mainīgo lielumu apraksts

1. tabula. Federālās valdības ražošanas tabula (datu apraksts)

1. Kārtējie darījumi	
1. Kārtējais izlietojums	
1.1.1. Starppatēriņš	Datus par vispārējās valdības starppatēriņu sniedza federālās valdības budžeta dienests, un tie ietver visu preču un pakalpojumu, ko valdība izmanto ražošanas procesā, vērtību (12.–14. kods).
1.1.4. Citi ražošanai piemērotie nodokļi	
1.1.2. Darbinieku atalgojums	Datus par darbinieku atalgojumu sniedza federālais valsts budžeta dienests, un tie ietver kopējo atlīdzību gan naudā, gan natūrā, ko valdība kā darba devēja ir izmaksājusi saviem darbiniekiem.
1.1.3. Pamatkapitāla patēriņš	Dati par federālās valdības vides funkcijai izmantotā pamatkapitāla patēriņa apmēru nav pieejami. Nacionālo kontu institūts (NAI) pieņem, ka šī summa ir vienāda ar nulli. Tā kā iepriekš izdevumi bruto pamatkapitāla veidošanai vides aizsardzības jomā nav bijuši nenozīmīgi, šis pieņēmums nav pareizs. Tādēļ mēs veicām aptuvenu vērtējumu, izmantojot CFC/izlaides attiecību, kas sniegta Eurostat (2002), 71. lpp. Mēs aprēķinām, ka valdības notekūdeņu un atkritumu jomas specializētajiem ražotājiem vidējā attiecība ir vienāda attiecīgi ar 0,704 un 0,236, un piemērojam šo attiecību pieejamajiem datiem par kārtējo izlietojumu šajās jomās.
1.1.5. Bez citām ražošanas subsīdijām	Visām federālās valdības darbībām tās ir vienādas ar nulli.
1.1.6. Neto pamatdarbības pārpalikums	Tiek pieņemts ka, nacionālajos kontos vides aizsardzības darbībai neto pamatdarbības pārpalikums ir nulle.
1.2. Izlaide (ražošanas izmaksas)	Izlaidi aprēķina kā ražošanas izmaksas, t. i., starppatēriņa, darbinieku atalgojuma un nodokļu summu, no kuras atņemtas ražošanas subsīdijas un pamatkapitāla patēriņu.
1.2.1. Ar vides aizsardzību nesaistīta izlaide	Valdībai netiek uzskaitīta.
1.2.2. Vides aizsardzības izlaide	Vides funkcijai nav pieejama tirgus izlaides daļa kopējā izlaidē. Tomēr tā ir pieejama par visām funkcijām kopā. Tāpēc mēs pieņemam, ka tirgus izlaides daļa visām funkcijām ir vienāda.
1.2.2.1. Ārpustirgus	No 1997. līdz 2002. gadam tirgus izlaides daļa bija 2,26 procenti, 2,44 procenti, 2,49 procenti, 2,06 procenti, 4,04 procenti
1.2.2.2. Tirgus	un 4,12 procenti.
1.3. Pašreizējie VA resursi	Tirgus izlaides un saņemto kārtējo pārvedumu summa.
1.3.1. Tirgus izlaide (tostarp daļēji maksājumi)	Tiek pieņemts, ka daļēju maksājumu nav.
1.3.2. Kārtējie pārvedumi	Summu iedalījums atbilstīgi funkcijām, izņemot mērķnodokļus, nav pieejams. Atlikusī kārtējo pārvedumu daļa, kas saņemta par vides aizsardzības funkciju, tiek aprēķināta no kārtējiem pārvedumiem, ko veikuši citi institucionālie sektori.
2. Kapitāla darījumi	
2.1. Bruto pamatkapitāla veidošana	Datus par bruto pamatkapitāla veidošanu sniedza federālie valsts budžeta dienesti, un tos veido šādi elementi: zemes un ēku iegāde valsts teritorijā (71), jaunu ēku iegāde (72), ceļi un hidrotehniskas ierīces (73), citu ieguldījuma preču iegāde (74).

2.2. Citi kapitāla izlietojuma veidi	
2.3. Saņemtās ieguldījumu dotācijas	Summu iedalījums pa funkcijām nav pieejams. Kapitāla pārvedumu daļa, kas saņemta par funkciju (05), tiek aprēķināta no kapitāla pārvedumiem, ko veikuši citi institucionālie sektori.
2.4. Citi saņemtie kapitāla pārvedumi	
3. Ražotāju nodrošināts finansējums	Ražotāju nodrošināts finansējums ir kārtējā izlietojuma un kapitāla izlietojuma summa, no kuras atņemti kārtējie resursu un kapitāla pārvedumi.
4. Darbaspēka izlietojums	Šie dati nav pieejami
5. Pamatkapitāla krājumi	Šie dati nav pieejami

2. tabula. Reģionālās valdības ražošanas tabula (datu apraksts)

1. Kārtējie darījumi	
1.1. Kārtējais izlietojums	
1.1.1. Starppatēriņš	Reģionālo valdību starppatēriņa dati par funkciju "05" (vide) ir pieejami nacionālajos kontos un ietver: - starppatēriņu (P.2), - citus ražošanas nodokļus (D.29), - kārtējos ražošanai piemērotos nodokļus par ienākumiem, labklājību utt. (D.5, kas visām funkcijām ir nulle), - korekcijas pārmaiņām mājsaimniecību neto pašu kapitāla fondu rezervēs (D.8, kas visām funkcijām ir nulle).
1.1.4. Citi ražošanai piemērotie nodokļi	
1.1.2. Darbinieku atalgojums	Nacionālajos kontos ir pieejami darbinieku atalgojuma (D.1) dati par funkciju "05".
1.1.3. Pamatkapitāla patēriņš	Dati par reģionālo valdību vides funkcijai izmantotā pamatkapitāla patēriņa (K.1) apmēru nav pieejami. Valsts banka pieņem, ka šī summa ir vienāda ar nulli. Tā kā iepriekš izdevumi bruto pamatkapitāla veidošanai vides aizsardzībai nav bijuši nenozīmīgi, šis pieņēmums nav pareizs. Tādēļ mēs veicām aptuvenu vērtējumu, izmantojot CFC/izlaides attiecību, kas sniegta Eurostat (2002), 71. lpp. Mēs aprēķinājām, ka valdības notekūdeņu un atkritumu jomas specializētajiem ražotājiem vidējā attiecība ir vienāda attiecīgi ar 0,704 un 0,236, un piemērojām šo attiecību pieejamajiem datiem par kārtējo izlietojumu šajās jomās.
1.1.5. Bez citām ražošanas subsīdijām	Visām pavalsts valdības darbībām tās ir vienādas ar nulli.
1.1.6. Neto pamatdarbības pārpalikums	Neto pamatdarbības pārpalikums visām pavalsts valdības darbībām ir nulle.
1.2. Izlaide (ražošanas izmaksas)	Izlaidei aprēķina, izmantojot ražošanas izmaksas, t. i., starppatēriņa, darbinieku atalgojuma un nodokļu summu, no kuras atņemtas ražošanas subsīdijas un pamatkapitāla patēriņš.
1.2.1. Ar vides aizsardzību nesaistīta izlaide	Valdībai netiek uzskaitīta.
1.2.2. Vides aizsardzības izlaide	Vides funkcijai nav pieejama tirgus izlaides daļa kopējā izlaidē. Tomēr tā ir pieejama par visām funkcijām kopā. Tāpēc mēs pieņemam, ka tirgus izlaides daļa visām funkcijām ir vienāda.
1.2.2.1. Ārpustirgus	No 1997. līdz 2002. gadam tirgus izlaides daļa bija 2,63 procenti, 2,43 procenti, 2,41 procenti, 2,32 procenti, 2,22 procenti un 3,21 procenti.
1.2.2.2. Tirgus	Šīs attiecības tika piemērotas pavalstu valdību vides aizsardzības izlaidei.
1.3. Pašreizējie VA resursi	
1.3.1. Tirgus izlaide (tostarp	Tiek pieņemts, ka daļēju maksājumu nav.

daļēji maksājumi)	
1.3.2. Kārtējie pārvedumi	Kārtējie pārvedumi, kas saņemti par vides aizsardzības funkcijām, ir pamatoti ar vides nodokļu datiem un datiem par citu institucionālo sektoru kārtējiem pārvedumiem.
2. Kapitāla darījumi	
2.1. Bruto pamatkapitāla veidošana	Nacionālajos kontos dati par bruto pamatkapitāla veidošanu un citiem kapitāla izlietojuma veidiem nacionālajos kontos ir pieejami funkcijai "5". Tos veido bruto pamatkapitāla veidošana (P.5) un aktīvu iegāde, no kuras atņemta neražotu nefinanšu aktīvu realizācija (K.2).
2.2. Citi kapitāla izlietojuma veidi	
2.3. Saņemtās ieguldījumu dotācijas	Kapitāla pārvedumi, kas saņemti par vides aizsardzības funkciju (05), ir aprēķināti, izmantojot reģionālo budžetu analīzi.
2.4. Citi saņemtie kapitāla pārvedumi	
3. Ražotāju nodrošināts finansējums	Ražotāju nodrošināts finansējums ir kārtējā izlietojuma un kapitāla izlietojuma summa, no kuras atņemti kārtējie resursu un kapitāla pārvedumi.
4. Darbaspēka izlietojums	Šie dati ir pieejami tikai par 1997.–1998. gadu.
5 Pamatlīdzekļu krājumi	Šie dati nav pieejami

3. tabula. Vietējo varas iestāžu ražošanas tabula (*ekonomiskie konti un vērtēšanas metode*)

1. Kārtējie darījumi	Ekonomiskie konti un vērtēšanas metode
1.1. Kārtējais izlietojums	
1.1.1. Starppatēriņš	Vietējo varas iestāžu starppatēriņu dati par funkciju "05" (vide) ir pieejami nacionālajos kontos un ietver: - starppatēriņu (P.2), - citus ražošanai piemērotos nodokļus (D.29), - kārtējos ienākuma, labklājības utt. nodokļus (D.5, kas visām funkcijām ir nulle), - korekcijas pārmaiņām mājsaimniecību neto pašu kapitāla fondu rezervēs (D.8, kas visām funkcijām ir nulle).
1.1.4. Citi ražošanai piemērotie nodokļi	
1.1.2. Darbinieku atalgojums	Darbinieku atalgojuma (D.1) dati ir pieejami par funkciju "05".
1.1.3. Pamatkapitāla patēriņš	Dati par vietējo varas iestāžu VA funkcijai izmantotā pamatkapitāla patēriņa apmēru nav pieejami Valsts banka pieņem, ka šī summa ir vienāda ar nulli. Tā kā iepriekš izdevumi bruto pamatkapitāla veidošanai VA nav bijuši nenozīmīgi, šis pieņēmums nav pareizs. Tādēļ mēs veicām aptuvenu vērtējumu, izmantojot CFC/izlaides attiecību, kas sniegta Eurostat (2002), 71. lpp. Mēs aprēķinājām, ka valdības noteikumu un atkritumu jomas specializētajiem ražotājiem vidējā attiecība ir vienāda attiecīgi ar 0,704 un 0,236, un piemērojām šo attiecību pieejamajiem datiem par kārtējo izlietojumu šajās jomās.
1.1.5. Bez citām ražošanas subsīdijām	Nacionālajos kontos ražošanas subsīdijas visām vietējo pārvalžu darbībām ir nulle.
1.1.6. Neto pamatdarbības pārpalikums	Nacionālajos kontos neto pamatdarbības pārpalikums visām vietējo pārvalžu darbībām ir nulle.
1.2. Izlaide (ražošanas izmaksas)	Izlaidi aprēķina, izmantojot ražošanas izmaksas, t. i., starppatēriņa, darbinieku atalgojuma un nodokļu summu, no kuras atņemtas ražošanas subsīdijas un pamatkapitāla patēriņš.
1.2.1. Ar vides aizsardzību nesaistīta izlaide	

1.2.2. Vides aizsardzības izlaide	
1.2.2.1. Ārpustirgus	Ārpustirgus izlaide iegūta, tirgus izlaidi atņemot no kopējās izlaides.
1.2.2.2. Tirgus	Tirgus izlaide ir iegūta, saskaitot: - īslaicīga lietojuma preču un pakalpojumu pārdošanu (16); - valsts autoceļu un ūdensceļu remonta kompensēšanu (18); - vietējos nodokļus (36), ko uzskata par atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu pārdošanu (saskaņā ar Nacionālās bankas metodiku, ko piemēro nacionālo kontu veidošanai). Tika konstatēts, ka tirgus izlaide no 1997. līdz 2002. gadam bija 74,27 procenti, 73,07 procenti, 69,13 procenti, bet 2000.–2002. gadā – 68,96 procenti. Pēdējā perioda dati ir nemainīgi, jo 2000. gada dati mums bija jāizmanto kā 2001. gada un 2002. gada aizstājējvērtība. Beļģijas Valsts banka ir izstrādājusi vietējo valdību 2001. gada un 2002. gada kontu analīzi, taču, izstrādājot Beļģijai pašreizējās EPEA tabulas, šis pētījums diemžēl vēl nebija pieejams.
1.3. Pašreizējie VA resursi	
1.3.1. Tirgus izlaide (tostarp daļēji maksājumi)	Tiek pieņemts, ka daļēju maksājumu nav.
1.3.2. Kārtējie pārvedumi	Kārtējie pārvedumi, kas saņemti par VA funkciju (05), ir aprēķināti, izmantojot citu institucionālo sektoru kārtējos pārvedumus un vides nodokļu kontus.
2. Kapitāla darījumi	
2.1. Bruto pamatkapitāla veidošana	Dati par bruto pamatkapitāla veidošanu ir pieejami nacionālajos kontos un ietver bruto pamatkapitāla veidošanu (P.5) un aktīvu iegādi, kuras atņemta neražotu nefinanšu aktīvu realizācija (K.2).
2.2. Citi kapitāla izlietojuma veidi	
2.3. Saņemtās ieguldījumu dotācijas	Kapitāla pārvedumu daļa, kas saņemta par VA funkciju (05), tiek aprēķināta no kapitāla pārvedumiem, ko veikuši citi institucionālie sektori.
2.4. Citi saņemtie kapitāla pārvedumi	
3. Ražotāju nodrošināts finansējums	Ražotāju nodrošināts finansējums ir kārtējā izlietojuma un kapitāla izlietojuma summa, no kuras atņemti kārtējie resursu un kapitāl pārvedumi.
4. Darbaspēka izlietojums	Šie dati nav pieejami
5. Pamatkapitāla krājumi	Šie dati nav pieejami

4. tabula. Vides aizsardzības pakalpojumu ražošana atbilstīgi *NACE* 90. nodaļas darbībām: avoti un vērtēšanas metodes

1. Kārtējie darījumi	
1.1. Kārtējais izlietojums	
1.1.1. Starppatēriņš	Nacionālajos kontos <i>NACE</i> 90. nodaļas darbību starppatēriņš ir pieejams pa nozarēm.
1.1.4. Citi ražošanai piemērotie nodokļi	Nacionālajos kontos <i>NACE</i> 90. nodaļas darbību citi ražošanas nodokļi ir pieejami pa nozarēm.
1.1.2. Darbinieku atalgojums	Nacionālajos kontos to darbinieku atalgojums, kuri īsteno <i>NACE</i> 90. nodaļas darbības ir pieejams pa nozarēm.
1.1.3. Pamatkapitāla patēriņš	Nacionālajos kontos <i>NACE</i> 90. nodaļas darbību pamatkapitāla patēriņš nacionālajos kontos ir pieejams pa nozarēm.
1.1.5. Bez citām ražošanas subsīdijām	Nacionālajos kontos <i>NACE</i> 90. nodaļas darbību ražošanas subsīdijas ir pieejamas pa nozarēm.
1.1.6. Neto pamatdarbības pārpalikums	Neto pamatdarbības pārpalikums ir vienāds ar izlaidi, no kuras atņemtas ražošanas izmaksas un kurai pieskaitītas neto ražošanas subsīdijas.
1.2. Izlaide (ražošanas izmaksas)	Nacionālajos kontos <i>NACE</i> 90. nodaļas darbību izlaide ir pieejama pa nozarēm.

1.2.1. Ar vides aizsardzību nesaistīta izlaide	Ar vides aizsardzību nesaistītu izlaidi <i>Bureau van Dijk</i> aprēķināja, citu uzņēmējdarbības ienākumu daļu piemērojot <i>NACE</i> 90. nodaļas darbību kopējai izlaidei (2002.–2003.) un nacionālo kontu skaitļiem.
1.2.2. Vides aizsardzības izlaide	Ar vides aizsardzību saistītu izlaidi <i>Bureau van Dijk</i> aprēķināja, citu apgrozījuma daļu piemērojot <i>NACE</i> 90. nodaļas darbību kopējai izlaidei (2002.–2003.) vai nacionālo kontu skaitļiem.
1.2.2.1. Ārpustirgus	Ārpustirgus izlaides nav.
1.2.2.2. Tirgus	Tirgus izlaide ir vienāda ar kopējo vides aizsardzības izlaidi.
1.3. Pašreizējie VA resursi	
1.3.1. Tirgus izlaide (tostarp daļēji maksājumi)	Tiek pieņemts, ka daļēju maksājumu nav.
1.3.2. Kārtējie pārvedumi	Saņemtie kārtējie pārvedumi ir aprēķināti, izmantojot pārvedumus, kurus veikuši citi institucionālie sektori, kas nacionālajos kontos iedalīti atbilstīgi funkcijām. Mēs pieņemam, ka visiem pārvedumiem privātiem uzņēmumiem jābūt norādītiem atbilstīgi <i>NACE</i> 90. nodaļas klasifikācijai. Tas nozīmē, ka mūsu vērtējums par kārtējiem vides aizsardzības resursiem ir šīs nozares maksimālā robeža. Līdz ar to mūsu vērtējums par ražotāju nodrošinātu finansējumu ir minimālā robeža.
2. Kapitāla darījumi	
2.1. Bruto pamatkapitāla veidošana	Nacionālajos kontos <i>NACE</i> 90. nodaļas darbību bruto pamatkapitāla veidošana ir pieejama pa nozarēm.
2.2. Citi kapitāla izlietojuma veidi	
2.3. Saņemtās ieguldījumu dotācijas	Saņemtie kapitāla pārvedumi ir aprēķināti, izmantojot kapitāla pārvedumus, kurus veikuši citi institucionālie sektori, kas nacionālajos kontos iedalīti atbilstīgi funkcijām. Mēs pieņemam, ka visām ieguldījumu dotācijām privātiem uzņēmumiem jābūt norādītām atbilstīgi <i>NACE</i> 90. nodaļas klasifikācijai. Tas nozīmē, ka mūsu vērtējums par ražotāju nodrošinātu finansējumu ir minimālā robeža.
2.4. Citi saņemtie kapitāla pārvedumi	
3. Ražotāju nodrošināts finansējums	Ražotāju nodrošināts finansējums ir kārtējā izlietojuma un kapitāla izlietojuma summa, no kuras atņemti kārtējie resursu un kapitāla pārvedumi.
4. Darbaspēka izlietojums	Šie dati nav pieejami
5. Pamatkapitāla krājumi	Šie dati nav pieejami

5. tabula. Sekundāro ražotāju datu vērtējums Datu vērtējums *NACE* 90. nodaļas darbību vajadzībām

1. Kārtējie darījumi	
1.1. Kārtējais izlietojums	
1.1.1. Starppatēriņš	<i>NACE</i> 60. nodaļas darbību starppatēriņš, kas saistīts ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķināts, izmantojot <i>NACE</i> 60. nodaļas darbību starppatēriņa daļu <i>NACE</i> 60. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm (laikposmā no 1997. līdz 2002. gadam attiecīgi 51,3; 50,5; 51,5; 54,1; 54,2; 53,8 procenti).
1.1.4. Citi ražošanai piemērotie nodokļi	Citi <i>NACE</i> 60. nodaļas darbību ražošanai piemērotie nodokļi, kas saistīti ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķināti, izmantojot <i>NACE</i> 60. nodaļas darbību starppatēriņa daļu <i>NACE</i> 60. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm (laikposmā no 1997. līdz 2002. gadam attiecīgi 0,66; 0,61; 0,70; 0,58; 0,52; 0,55 procenti).
1.1.2. Darbinieku atalgojums	To darbinieku, kuri īsteno <i>NACE</i> 60. nodaļas ar vides aizsardzības izlaidi saistītās darbības, atalgojums ir aprēķināts, izmantojot darbinieku atalgojuma daļu <i>NACE</i> 60. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm

	(laikposmā no 1997. līdz 2002. gadam attiecīgi 36,0; 35,0; 35,4; 33,6; 33,9 un 35,3 procenti).
1.1.3. Pamatkapitāla patēriņš	Pieņem, ka pamatkapitāla patēriņš ir nulle, jo ieguldījumi ir attiecināti tieši uz vides aizsardzības pakalpojumu ražošanu.
1.1.5. Bez citām ražošanas subsīdijām	Citas NACE 60. nodaļas darbību ražošanas subsīdijas, kas saistītas ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķinātas, izmantojot citu ražošanas subsīdiu daļu NACE 60. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm (laikposmā no 1997. līdz 2002. gadam attiecīgi 0,84; 0,50; 0,47; 0,55; 0,36; 0,35 procenti).
1.1.6. Neto pamatdarbības pārpalikums	Neto pamatdarbības pārpalikums ir vienāds ar izlaidi, no kuras atņemtas ražošanas izmaksas un kurai pieskaitītas neto ražošanas subsīdijas.
1.2. Izlaide (ražošanas izmaksas)	Par 1997. gadu: izlaide ir aprēķināta, izmantojot 1995. gada piedāvājuma tabulu, kur mēs konstatējam, ka vides aizsardzības izlaides daļa NACE 60. nodaļas darbību kopējā izlaidē ir 0,20 procenti. Pēc tam mēs šo attiecību piemērojam 1997. gada kopējai izlaidē, lai iegūtu vides aizsardzības izlaides rezultātu. Par 1998.–2002. gadu: mēs izmantojam to pašu metodi, taču pamatojam to ar 2000. gada piedāvājuma tabulu. Vides aizsardzības izlaides daļa NACE 60. nodaļas darbību kopējā izlaidē bija 0,07 procenti.
1.2.1. Ar vides aizsardzību nesaistīta izlaide	Pretēji NACE 90. nodaļai ar vides aizsardzību nesaistīta izlaide nav reģistrēta NACE 60. nodaļā, jo šis sektors ir nespecializētais ražotājs.
1.2.2. Vides aizsardzības izlaide	Visa reģistrētā izlaide ir vides aizsardzības izlaide.
1.2.2.1. Ārpustirgus	Ārpustirgus izlaides nav.
1.2.2.2. Tirgus	Tirgus izlaide ir vienāda ar kopējo vides aizsardzības izlaidi.
1.3. Pašreizējie VA resursi	
1.3.1. Tirgus izlaide (tostarp daļēji maksājumi)	Tiek pieņemts, ka daļēju maksājumu nav.
1.3.2. Kārtējie pārvedumi	Kārtējie saņemtie pārvedumi ir nulle, jo mēs pieņemam, ka visiem vides pārvedumiem privātiem uzņēmumiem jābūt norādītiem atbilstīgi NACE 90. nodaļas klasifikācijai. Tas nozīmē, ka mūsu vērtējums par kārtējiem vides aizsardzības resursiem ir NACE 60. nodaļas darbību minimālā robeža.
2. Kapitāla darījumi	
2.1. Bruto pamatkapitāla veidošana	Mēs pieņemam, ka visi ieguldījumi atbilstīgi NACE 60. nodaļai paredzēti gan vides aizsardzības izlaidē, gan ar vides aizsardzību nesaistītai izlaidē. Tādēļ vides aizsardzības izlaidē netiek reģistrēti konkrēti ieguldījumi.
2.2. Citi kapitāla izlietojuma veidi	
2.3. Saņemtās ieguldījumu dotācijas	Saņemtās ieguldījumu dotācijas ir nulle, jo mēs pieņemam, ka visām vides ieguldījumu dotācijām privātiem uzņēmumiem jābūt norādītām atbilstīgi NACE 90. nodaļas klasifikācijai.
2.4. Citi saņemtie kapitāla pārvedumi	Turklāt mēs pieņemam, ka vides aizsardzības izlaidē netiek veikti īpaši ieguldījumi.
3. Ražotāju nodrošināts finansējums	Ražotāju nodrošināts finansējums ir kārtējā izlietojuma un kapitāla izlietojuma summa, no kuras atņemti kārtējie resursu un kapitāla pārvedumi. Tā kā visa izlaide ir tirgus izlaide un nav reģistrēti ne ieguldījumi vides aizsardzībai, ne pārvedumi, ražotāju nodrošināts finansējums vienmēr ir nulle.
4. Darbaspēka izlietojums	Šie dati nav pieejami.
5. Pamatkapitāla krājumi	Šie dati nav pieejami.

6. tabula. Ekonomiskie konti un datu vērtējums NACE 74. nodaļas darbību vajadzībām

1. Kārtējie darījumi	
1.1. Kārtējais izlietojums	
1.1.1. Starppatēriņš	NACE 74. nodaļas darbību starppatēriņš, kas saistīts ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķināts, izmantojot NACE 74. nodaļas darbību starppatēriņa daļu NACE 74. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm (laikposmā no 1997. līdz 2002. gadam attiecīgi 57,9; 57,5; 57,7; 60,2; 63,0; 62,8 procenti).
1.1.4. Citi ražošanai piemērotie nodokļi	Citi NACE 74. nodaļas darbību ražošanai piemērotie nodokļi, kas saistīti ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķināti, izmantojot NACE 74. nodaļas darbību starppatēriņa daļu NACE 74. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm (laikposmā no 1997. līdz 2002. gadam attiecīgi 0,38; 0,40; 0,40; 0,36; 0,33; 0,35 procenti).
1.1.2. Darbinieku atalgojums	To darbinieku, kuri īsteno NACE 74. nodaļas ar vides aizsardzības izlaidi saistītās darbības, atalgojums ir aprēķināts, izmantojot darbinieku atalgojuma daļu NACE 74. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm (laikposmā no 1997. līdz 2002. gadam attiecīgi 18,2; 18,5; 19,0; 18,4; 17,6 un 17,5 procenti).
1.1.3. Pamatkapitāla patēriņš	Pieņem, ka pamatkapitāla patēriņš ir nulle, jo ieguldījumi ir attiecināti tieši uz vides aizsardzības pakalpojumu ražošanu.
1.1.5. Bez citām ražošanas subsīdijām	Citas NACE 74. nodaļas darbību ražošanas subsīdijas, kas saistītas ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķinātas, izmantojot starppatēriņa daļu NACE 74. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm (laikposmā no 1997. līdz 2002. gadam attiecīgi 0,52; 0,48; 0,45; 0,58; 0,47; 0,46 procenti).
1.1.6. Neto pamatdarbības pārpalikums	Neto pamatdarbības pārpalikums ir vienāds ar izlaidi, no kuras atņemtas ražošanas izmaksas un kurai pieskaitītas neto ražošanas subsīdijas.
1.2. Izlaide (ražošanas izmaksas)	Par 1997. gadu: izlaide ir aprēķināta, izmantojot 1995. gada piedāvājuma tabulu, kur mēs konstatējam, ka vides aizsardzības izlaides daļa NACE 74. nodaļas darbību kopējā izlaidē ir 0,43 procenti. Pēc tam mēs šo attiecību piemērojam 1997. gada kopējai izlaidei, lai iegūtu vides aizsardzības izlaides vērtējumu. Par 1998.–2002. gadu: mēs izmantojam to pašu metodi, taču pamatojam to ar 2000. gada piedāvājuma tabulu. Vides aizsardzības izlaides daļa NACE 74. nodaļas darbību kopējā izlaidē bija 0,68 procenti.
1.2.1. Ar vides aizsardzību nesaistīta izlaide	Pretēji NACE 90. nodaļai ar vidi nesaistīta izlaide nav reģistrēta NACE 74. nodaļā, jo šis sektors ir nespecializētais ražotājs.
1.2.2. Vides aizsardzības izlaide	Visa reģistrētā izlaide ir vides aizsardzības izlaide.
1.2.2.1. Ārpustirgus	Ārpustirgus izlaides nav.
1.2.2.2. Tirgus	Tirgus izlaide ir vienāda ar kopējo vides aizsardzības izlaidi.
1.3. Pašreizējie VA resursi	
1.3.1. Tirgus izlaide (tostarp daļēji maksājumi)	Tiek pieņemts, ka daļēju maksājumu nav.
1.3.2. Kārtējie pārvedumi	Kārtējie saņemtie pārvedumi ir nulle, jo mēs pieņemam, ka visiem vides pārvedumiem privātiem uzņēmumiem jābūt norādītiem atbilstīgi NACE 90. nodaļas klasifikācijai. Tas nozīmē, ka mūsu vērtējums par kārtējiem vides aizsardzības resursiem ir NACE 74. nodaļas darbību minimālā robeža.
2. Kapitāla darījumi	
2.1. Bruto pamatkapitāla veidošana	Mēs pieņemam, ka visi ieguldījumi atbilstīgi NACE 74. nodaļai paredzēti gan vides aizsardzības izlaidei, gan ar vides aizsardzību nesaistītai izlaidei. Tādēļ vides aizsardzības izlaidei netiek reģistrēti konkrēti ieguldījumi.

2.2. Citi kapitāla izlietojuma veidi	
2.3. Saņemtās ieguldījumu dotācijas	Saņemtās ieguldījumu dotācijas ir nulle, jo mēs pieņemam, ka visām vides ieguldījumu dotācijām privātiem uzņēmumiem jābūt norādītām atbilstīgi NACE 90. nodaļas klasifikācijai.
2.4. Citi saņemtie kapitāla pārvedumi	Turklāt mēs pieņemam, ka vides aizsardzības izlaidei netiek veikti īpaši ieguldījumi.
3. Ražotāju nodrošināts finansējums	Ražotāju nodrošināts finansējums ir kārtējā izlietojuma un kapitāla izlietojuma summa, no kuras atņemti kārtējie resursu un kapitāla pārvedumi. Tā kā visa izlaide ir tirgus izlaide un nav reģistrēti ne ieguldījumi vides aizsardzībai, ne pārvedumi, ražotāju nodrošināts finansējums vienmēr ir nulle.
4. Darbaspēka izlietojums	Šie dati nav pieejami
5. Pamatkapitāla krājumi	Šie dati nav pieejami

7. tabula. B tabula NACE 41. nodaļas darbību vajadzībām: avoti un vērtēšanas metodes

1. Kārtējie darījumi	
1.1. Kārtējais izlietojums	
1.1.1. Starppatēriņš	NACE 41. nodaļas darbību starppatēriņš, kas saistīts ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķināts, izmantojot NACE 41. nodaļas darbību starppatēriņa daļu NACE 41. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm (laikposmā no 1998. līdz 2002. gadam attiecīgi 24,2; 23,1; 28,6; 31,3; un 30,6 procenti).
1.1.4. Citi ražošanai piemērotie nodokļi	Citi NACE 41. nodaļas darbību ražošanai piemērotie nodokļi, kas saistīti ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķināti, izmantojot citu NACE 41. nodaļas darbību ražošanai piemēroto nodokļu daļu NACE 41. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm (laikposmā no 1998. līdz 2002. gadam attiecīgi 3,1; 3,5; 3,1; 2,2 un 2,3 procenti).
1.1.2. Darbinieku atalgojums	To darbinieku, kuri īsteno NACE 41. nodaļas ar vides aizsardzības izlaidi saistītās darbības, atalgojums ir aprēķināts, izmantojot darbinieku atalgojuma daļu NACE 41. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm (laikposmā no 1998. līdz 2002. gadam attiecīgi 47,4; 47,1; 43,0; 47,4 un 46,3 procenti).
1.1.3. Pamatkapitāla patēriņš	Pieņem, ka pamatkapitāla patēriņš ir nulle, jo ieguldījumi ir attiecināti tieši uz vides aizsardzības pakalpojumu ražošanu.
1.1.5. Bez citām ražošanas subsīdijām	Citas NACE 41. nodaļas darbību ražošanas subsīdijas, kas saistītas ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķinātas, izmantojot citu ražošanas subsīdiju daļu NACE 41. nodaļas darbību kopējā izlaidē nacionālajos kontos pa nozarēm (laikposmā no 1998. līdz 2002. gadam attiecīgi 1,6; 1,6; 0,9; 0,7 un 0,7 procenti).
1.1.6. Neto pamatdarbības pārpalikums	Neto pamatdarbības pārpalikums ir vienāds ar izlaidi, no kuras atņemtas ražošanas izmaksas un kurai pieskaitītas neto ražošanas subsīdijas.
1.2. Izlaide (ražošanas izmaksas)	Izlaide ir aprēķināta, izmantojot 2000. gada piedāvājuma tabulu, kur mēs konstatējām, ka vides aizsardzības izlaides daļa NACE 41. nodaļas darbību kopējā izlaidē ir 0,77 procenti. Mēs šo attiecību piemērojām kopējai izlaidei laikposmā no 1998. līdz 2002. gadam, lai iegūtu šā perioda vides aizsardzības izlaides vērtējumu.
1.2.1. Ar vides aizsardzību nesaistīta izlaide	Pretēji NACE 90. nodaļai ar vides aizsardzību nesaistīta izlaide nav reģistrēta NACE 41. nodaļā, jo šis sektors ir nespecializētais ražotājs.

1.2.2. Vides aizsardzības izlaide	Visa reģistrētā izlaide ir vides aizsardzības izlaide.
1.2.2.1. Ārpustirgus	Ārpustirgus izlaides nav.
1.2.2.2. Tirgus	Tirgus izlaide ir vienāda ar kopējo vides aizsardzības izlaidi.
1.3. Pašreizējie VA resursi	
1.3.1. Tirgus izlaide (tostarp daļēji maksājumi)	Tiek pieņemts, ka daļēju maksājumu nav.
1.3.2. Kārtējie pārvedumi	Kārtējie saņemtie pārvedumi ir nulle, jo mēs pieņemam, ka visiem vides pārvedumiem privātiem uzņēmumiem jābūt norādītiem atbilstīgi NACE 90. nodaļas klasifikācijai. Tas nozīmē, ka mūsu vērtējums par kārtējiem vides aizsardzības resursiem ir NACE 41. nodaļas minimālā robeža.
2. Kapitāla darījumi	
2.1. Bruto pamatkapitāla veidošana	Mēs pieņemam, ka visi ieguldījumi atbilstīgi NACE 41. nodaļai paredzēti gan vides aizsardzības izlaidei, gan ar vides aizsardzību nesaistītai izlaidei. Tādēļ vides aizsardzības izlaidei netiek reģistrēti konkrēti ieguldījumi.
2.2. Citi kapitāla izlietojuma veidi	
2.3. Saņemtās ieguldījumu dotācijas	Saņemtās ieguldījumu dotācijas ir nulle, jo mēs pieņemam, ka visām vides ieguldījumu dotācijām privātiem uzņēmumiem jābūt norādītām atbilstīgi NACE 90. nodaļas klasifikācijai.
2.4. Citi saņemtie kapitāla pārvedumi	Turklāt mēs pieņemam, ka vides aizsardzības izlaidei netiek veikti īpaši ieguldījumi.
3. Ražotāju nodrošināts finansējums	Ražotāju nodrošināts finansējums ir kārtējā izlietojuma un kapitāla izlietojuma summa, no kuras atņemti kārtējie resursu un kapitāla pārvedumi. Tā kā visa izlaide ir tirgus izlaide un nav reģistrēti ne ieguldījumi vides aizsardzībai, ne pārvedumi, ražotāju nodrošināts finansējums vienmēr ir nulle.
4. Darbaspēka izlietojums	Šie dati nav pieejami
5. Pamatkapitāla krājumi	Šie dati nav pieejami

8. tabula. EPEA B tabula. Palīgražotāju ražotie vides aizsardzības pakalpojumi: avoti un vērtēšanas metodes

1. Kārtējie darījumi	
1.1. Kārtējais izlietojums	
1.1.1. Starppatēriņš	Starppatēriņš, kas saistīts ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķināts, pamatojoties uz starppatēriņa daļu kopējā izlaidē, kas nacionālajos kontos uzrādīta pa nozarēm.
1.1.4. Citi ražošanai piemērotie nodokļi	Citi ražošanai piemērotie nodokļi, kas saistīti ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķināti, pamatojoties uz citu ražošanai piemēroto nodokļu daļu kopējā izlaidē, kas nacionālajos kontos uzrādīta pa nozarēm.
1.1.2. Atlīdzība darba ņēmējiem	To darbinieku, kuri īsteno ar vides aizsardzības izlaidi saistītas darbības, atalgojums ir aprēķināts, pamatojoties uz darba ņēmēju atlīdzības daļu kopējā izlaidē, kas nacionālajos kontos uzrādīta pa nozarēm.
1.1.3. Pamatkapitāla patēriņš	Pamatkapitāla patēriņš, kas saistīts ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķināts, pamatojoties uz pamatkapitāla patēriņa daļu kopējā izlaidē, kas nacionālajos kontos uzrādīta pa nozarēm.
1.1.5. Bez citām ražošanas subsīdijām	Citas ražošanas subsīdijas, kas saistītas ar vides aizsardzības izlaidi, ir aprēķinātas, pamatojoties uz citu ražošanas subsīdiju daļu kopējā izlaidē, kas nacionālajos kontos uzrādīta pa nozarēm.
1.1.6. Neto pamatdarbības pārpalikums	Neto pamatdarbības pārpalikums ir vienāds ar izlaidi, no kuras atņemtas ražošanas izmaksas un kurai pieskaitītas neto ražošanas subsīdijas.

1.2. Izlaide (ražošanas izmaksas)	
1.2.1. Ar vides aizsardzību nesaistīta izlaide	Visa palīgdarbību izlaide ir vides aizsardzības izlaide.
1.2.2. Vides aizsardzības izlaide	Visa reģistrētā izlaide ir vides aizsardzības izlaide.
1.2.2.1. Ārpustirgus	Palīgdarbību izlaide saskaņā ar definīciju ir ārpustirgus izlaide.
1.2.2.2. Tirgus	Palīgdarbību izlaide saskaņā ar definīciju ir ārpustirgus izlaide.
1.3. Pašreizējie VA resursi	
1.3.1. Tirgus izlaide (tostarp daļēji maksājumi)	Palīgdarbību izlaide saskaņā ar definīciju ir ārpustirgus izlaide.
1.3.2. Kārtējie pārvedumi	Kārtējie saņemtie pārvedumi ir nulle, jo mēs pieņemam, ka visiem vides pārvedumiem privātiem uzņēmumiem jābūt norādītiem atbilstīgi NACE 90. nodaļas klasifikācijai. Tas nozīmē, ka mūsu vērtējums par kārtējiem vides aizsardzības resursiem ir minimālā robeža.
2. Kapitāla darījumi	
2.1. Bruto pamatkapitāla veidošana	Ieguldījumi vides aizsardzībai ir pamatoti ar uzņēmējdarbības strukturālo apsekojumu.
2.2. Citi kapitāla izlietojuma veidi	
2.3. Saņemtās ieguldījumu dotācijas	Ieguldījumu dotācijas ir nulle, jo mēs pieņemam, ka visām vides ieguldījumu dotācijām jābūt norādītām atbilstīgi NACE 90. nodaļas klasifikācijai.
2.4. Citi saņemtie kapitāla pārvedumi	
3. Ražotāju nodrošināts finansējums	Ražotāju nodrošināts finansējums ir kārtējā izlietojuma un kapitāla izlietojuma summa, no kuras atņemti kārtējie resursu un kapitāla pārvedumi. Tā kā mēs pieņemam, ka palīgražotāji nesaņem pārvedumus, vērtējums ir minimālā robeža.
4. Darbaspēka izlietojums	Nav datu
5. Pamatkapitāla krājumi	Nav datu

Avots: *Environmental Protection Expenditure Accounts for Belgium: 1997–2002* G. Vandille, Federālais plānošanas birojs, 2005. gads.

Bibliogrāfija

Publikācijas

Centrālais statistikas birojs – Vides un resursu ekonomistu fonds, (2005), *Environmental protection expenditure account in Poland*, Varšava

Latvijas Centrālā statistikas pārvalde, (2005), *Vides aizsardzības izdevumu konti. Noslēguma ziņojums*

Eurostat, (1994), *SERIEE - Système Européen pour le Rassemblement des Informations Economiques sur l'Environnement*, Luksemburga

Eurostat, (1996), *European System of Accounts ESA 1995*, Luksemburga

Eurostat, (2001), *Environmental taxes — A statistical guide*, Luksemburga

Eurostat un Eiropas Komisija, (2002), *SERIEE Environmental Protection Expenditure Accounts – Compilation guide*, Luksemburga (a)

Eurostat un Eiropas Komisija, (2002), *Environmental Protection Expenditure in accession countries – Data 1996-2000*, Luksemburga (b)

Eurostat un Eiropas Komisija, (2002), *Environmental Protection Expenditure Accounts – Results of pilot applications*, Luksemburga (c)

Eurostat un Eiropas Komisija, (2005), *Environmental Expenditure Statistics – Industry Data Collection Handbook*, Luksemburga (a)

Eurostat, (2005), *OECD/Eurostat Environmental Protection Expenditure and Revenue Joint Questionnaire / SERIEE Environmental Protection Expenditure Account: Conversion guidelines* (b)

Falcitelli F. (2005), *Task Force on the environmental protection expenditure handbook for public and Specialised Producers – Istat reaction on the objective of the handbook and possible questions to be addressed in the manual*, Roma

Falcitelli F. (2006), *Istat's budget analysis approach for calculating General Government's environmental protection expenditure*, Istat komentārs darba grupas publiskā sektora un specializēto ražotāju vides aizsardzības izdevumu rokasgrāmatā, Roma

Gie G., Johansson U., Steurer A., (2000), *Revision of the 1994 CEPA*, Luksemburga

Ungārijas Centrālais statistikas birojs, (2005), *Towards environmental protection expenditure and environment industry accounts in Hungary – Final report*, Budapešta

Kaufmann B., Lynch R., Maier C., Pitzer J., (2006), *Public-private partnerships*, Nacionālo kontu padomdevēju ekspertu grupas ceturtā sanāksme, 2006. gada 30. janvāris–8. februāris, Frankfurte

Nacionālais statistikas birojs, (2002), *Environmental protection expenditure by the UK General Government – 1996/97 to 2000/01*, Londona

ESAO/Eurostat, (1999), *The Environmental Goods and Services Industry – Manual for data collection and analysis*, Parīze

ESAO, (2002), *Frascati Manual, Proposed standard practice for surveys on research and experimental development*

ESAO, (2003), *Pollution Abatement and Control expenditures in OECD countries*, ENV/EPOC/SE (2003) 1

Olsson N. – Eurostat vides statistika, (2006), *Results from inventory on public sector and specialised producers*, Luksemburga

Olsson N. – Eurostat vides statistika, (2006), *Environmental protection expenditure in public sector and specialised producers including related variables – Inventory of current data collection*, Luksemburga

Pearce D. un Palmer C., (2001), *Public and private spending for environmental protection: a cross-country policy analysis*

Lietuvas statistikas pārvalde, (2005), *Data collection project on environmental protection expenditure*, Viļņa.

Norvēģijas statistikas pārvalde, (2003), *Norwegian Economic and Environmental Accounts (NOREEA) Project*

Norvēģijas statistikas pārvalde, (2005), *Statistics on Environmental Accounts – Pilot studies for the development of Environmental Accounting: Norwegian Economic and Environmental Accounts (NOREEA) Project*

Slovākijas Republikas Statistikas birojs, (2006), *Project on environmental protection expenditure and environmental industry accounts*, Bratislava

Zviedrijas statistikas pārvalde, (2005), *Public environmental protection expenditures and subsidies in Sweden*, Stokholma

Stone Helen Ice – Johns Hopkins University, (2002), *A note on the classifications of expenditure according to purpose*, Londona

Vandille, G. – Federālais plānošanas birojs, (2005), *Environmental Protection Expenditure Accounts for Belgium: 1997–2002*, Brisele

Apvienoto Nāciju Organizācija, (1993), *System of National Accounts*, Series F/2/Rev. 4, XXI daļa, Ņujorka

Interneta saites

Costantino C. – Falcitelli F. (2005), “Methodology for implementing the Environmental Protection Expenditure Account (EPEA) for Italy”, *Italian Statistical Society (2005) Statistics and Environment – Contributed Papers*, konferences “Statistics and Environment” darbi, Mesinas Universitāte, 2005 gada 21.–23. septembris, *CLEUP*, Padova, <http://cab.unime.it/mus/view/subjects/Spont.html>

Greca G., Vetrella G. (2005), “Calculating General Government environmental expenditure: procedures of reclassification of the public budgets and estimate coefficients”, *Italian Statistical Society (2005) Statistics and Environment – Contributed Papers*, konferences “Statistics and Environment” darbi, Mesinas Universitāte, 2005 gada 21.–23. septembris, *CLEUP*, Padova, <http://cab.unime.it/mus/view/subjects/Spont.html>

Istat, (1999), *The Istat methodology for calculating General Government Expenditure on environmental protection*, Eurostat, darba dokuments ACCT-EXP/99/4.2.5. – dienas kārtības 4.2. punkts, darba grupas “Vides aizsardzības ekonomiskie konti” un apakšgrupas “Vides izdevumu statistika” kopējā sanāksme, darba grupas “Vides aizsardzības statistikas dati” 1999 gada 6.–7. decembra sanāksme, Luksemburga,

http://forum.europa.eu.int/Public/irc/dsis/envirmeet/library?l=/meetings_1999/1999_12_meeting&vm=detailed&sb=Title

Istat, (2000), *SERIEE, EPEA and the CEPA classification: Methodological aspects and implementation issues*, Eurostat, dokuments sanāksmei “Task Force on SERIEE and SEEA draft chapter 4”, 2000 gada 20.–22. martā, Luksemburgā,

http://forum.europa.eu.int/Public/irc/dsis/envirmeet/library?l=/environment/forces_workshops/tf_subsoil_assets/seriee_seea_2000&vm=detailed&sb=Title

Istat, (2007), *Il calcolo della spesa pubblica per la protezione dell'ambiente. Linee guida per riclassificare i rendiconti delle amministrazioni pubbliche* [Vispārējās valdības vides aizsardzības izdevumu aprēķināšana. Norādījumi par publisko kontu pārklasifikāciju], *Metodi e norme n. 33/2006*, Roma,

http://www.istat.it/dati/catalogo/20070212_00/

Istat, (2005), *Development policies and the environment: Using environmental accounts for better decision making*, Roma,

http://www.dps.tesoro.it/documentazione/uval/materiali_uval/MUVAL5_eng.pdf

Apvienoto Nāciju organizācija, (1999), *Classification Of the Functions Of Government*, <http://unstats.un.org/unsd/cr/registry/regcst.asp?Cl=4&Lg=1>

Apvienoto Nāciju Organizācijas et alii (vēl tiks publicēts), *Integrated Environmental and Economic Accounting 2003 (SEEA 2003)*,

<http://unstats.un.org/unsd/envAccounting/seea.htm>

NACE 1.1. red. un NACE 2: red. atbilstības tabulas

<http://forum.europa.eu.int/irc/dsis/nacecpacon/info/data/en/nace%20correspondance%20table.htm>

Eiropas Kontu sistēma 1995:

<http://forum.europa.eu.int/irc/dsis/nfaccount/info/data/ESA95/esa95-new.htm>

Eiropas Centrālās bankas skaidrojošā vārdnīca:

<http://www.ecb.int/home/glossary/html/glossg.en.html>

Kontaktinformācija iekšējām piezīmēm

M. F. Falcitelli, Itālijas Nacionālais statistikas institūts (Istat), Itālija, falcitel@istat.it

M. R. Harris, Apvienotās Karalistes Vides, pārtikas un lauku departaments, rocky.harris@defra.gsi.gov.uk

J. Hass, Norvēģijas Statistikas pārvalde, julie.hass@ssb.no

E. Krumpova, Čehijas Statistikas birojs, Čehijas Republika, ekrumpova@gw.czso.cz

U. Lauber, Federālais statistikas birojs, Vācija, ursula.lauber@destatis.de

M. C. Senin Tejedor, Spānijas Nacionālais statistikas institūts, Spānija, csenin.con@ine.es

N. Steinbach, Zviedrijas statistikas pārvalde, Zviedrija, nancy.steinbach@scb.se

M. G. Vandille, Federālais plānošanas birojs, Beļģija, gv@plan.be

Eiropas Komisija

Vides izdevumu statistika. Rokasgrāmata par vispārējās valdības un specializēto ražotāju datu vākšanu

Luksemburga: Eiropas Kopienu Oficiālo publikāciju birojs

2007. gads – 211. lpp. – 21 x 29,7 cm

ISBN: 978-92-79-04732-9

ISSN 1977-0375